

SZABADELVÜPÁRTI
N A P T Á R

AZ

1884. SZÖKŐ ÉVRE.

SZERKESZTI

SZATHMÁRY GYÖRGY.

ELSŐ ÉVFOLYAM.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM R. TARSULAT KIADÁSA.

A mi zászlónk.

Három eszménye van az emberiségnek,
Melyekért szivünkben tiszta lángok égnek ;
Isten, Haza, Király — a mi háromságunk ;
Élni, halni értök egyaránt kiállunk.

Élni az Istennek, élni a Hazáért,
Élni-halni, ha kell, Hazáért, Királyért —
A magyar nemzetnek dicső ős-erénye ;
Tudja ezt a világ ; — immár ezredéve !

Forgassátok csak a történet lapjait ;
Óh, e legbölcsebb könyv mi sokra megtanít !
Tanít dicsőségre, tanít áldozatra,
Amidőn lelkünket a multba ragadja.

Nemzetem, bölcs könyved előttem kitárva,
Ugy olvasok benne, mint a bibliába :
Az Ur lelke szól a történetből nekem,
Mint ahogy megszólalt fent a Horeb-hegyen.

Égő csipkebokor a hazaszeretet,
Ami lángra gyújtja a honfi kebleket,
És az összetartás olvasztó lángjába —
Erőt önt a nemzet lelkébe, karjába.

Erőt, amely daczol vad viharral, vésszszel,
S biztat, hogy e nemzet így sohasem vész el :
Az ősapák vére, ősapák erénye —
Átszáll az unokák szivébe, lelkébe ...

Kibontva a zászló, ragyog annak fénye
 Ezer év óta már a magyar nevére ;
 Látja Európa, meglátják a népek,
 S tisztességet tesznek e zászló hívének.

Ki az, ki most tartja e zászlót kezében?
 Ki az, aki védi napfényben és éjben?
 Aki a törvények sziklájára állván,
 — Ismeri őt a nép, — neve *Tisza Kálmán!*

Egy nemzet tekinti őt ma vezérének,
 S bár ellenfelei rá kancsalul néznek ;
 Szakgatnák a zászlót ; — de egyik sem ér fel
 Az ő erejével, szívével, eszével!

Szive a nemzeté, a Hazáé esze,
 És a becsületé karjának ereje.
 Hiába zúgja őt körül szennyes örvény,
 Visszaveri őket : fegyvere, a törvény!

Fegyveres társai mellette úgy állnak,
 Mint rendíthetetlen, erős sziklaszálak ;
 Ellenség nyilait paizsuk kiállja, —
 Ők a *szabadelvű hívek igaz pártja!*

S a nép milliói, aki igaz magyar ;
 Érzi, tudja, látja, hogy *Tisza* mit akar ;
 Követi a zászlót, s ha kell, harczol érte,
 Hogy vele Hazáját, nemzetét megvédje.

Hadd lobogjon hát e zászló tiszta fényben,
 A nemzet vezére erős, hű kezében !
 Ez van rá felírva ; Isten, Haza, Király...
 Ezért minden magyar a síkra is kiáll!

És merre e zászló három színe ragyog,
 Ott ránk az ellenfél hiába agyarog ;
 A magyar nemzetnek nem lehet, hogy ártson,
 Amíg rést nem tör a *szabadelvű párton!*

Mert hogy áll ez ország, — egy ezredév óta,
 Annyi vad vihar közt: *szabadsága óvta!*...
 Így van ez megírva történet-könyvébe,
 S esküszünk, hogy így lesz — Isten szent nevére!

Komócsy József.

A szabadelvűpárt története.

A képviselői kormányrendszer teljesen kifejlesztvén azon, a politikai élet természetében gyökerező két irányzatot, melyek egyike a folytonos haladás, a szabadság, egyenlőség és humanismus eszméinek megfelelő reformálás, másika a hagyományokhoz, a történeti jogokhoz és meglevő intézményekhez való ragaszkodás: mindenütt, ahol e kormányrendszer tért foglalt s legteljesebben Angliában, a parlamentarismus mintaállamában e két irányzat szerint látjuk a politikai pártokat — mint liberális vagy szabadelvű és conservatív pártot — megoszlatni s az uralomért versengeni.

Nálunk Magyarországon a szabadelvű irányzat az 1848-iki örökbecsű törvények létrehozása által ülte első valódi diadalát s azóta — leszámítva azon időt, melyben önrendelkezési jogunk, alkotmányunk el volt vonva, — mondhatni, hogy nálunk a törvényhozás és kormányzat mindig szabadelvű irányban haladt.

Tehát eltérőleg Angliától, hol a szabadelvű (whig) és conservatív (tory) pártok az uralomban gyakran fölváltják egymást, — a nélkül egyébiránt, hogy az utóbbi irányzat uralma a haladástól és a szabadság s egyenlőség eszméitől való érzékeny visszaesést jelezne, — minálunk, alkotmányunk helyreállítása óta még nem volt oly kormányzat, mely kifejezetten conservatív jelleggel bírt volna, de viszont a kormányon levő párt sem viselte hosszú ideig a szabadelvű nevet. Az utóbbi körülménynek oka egyrészt az volt, hogy tulajdonképeni conservatív párt, melytől az uralkodó pártnak magát megkülönböztetnie kellett volna, nem létezett; másrészt pedig az, hogy újabb alkotmányos korszakunk első évtizedét olyannyira betöltötték az 1867-ben teremtett közjogi alap, vagyis az Austriával történt kiegyezés körüli küzdelmek, hogy a pártoknak is ezek kölcsönözték megkülönböztető jellegüket s ezek szerint neveztetett a kormánypárt — a kiegyezés alkotója után — Deákpártnak, az ellenzék pedig, a szerint, a mint enyhébb vagy mere-

vebb ellentétben állott a kiegyezési műhöz: középbálnak és szélsőbálnak.

Az alkotmányos korszak első évtizedének vége felé — nevezetesen az 1873-ik évtől kezdve — közéletünk viszonyai olyképp fejlődtek, hogy a politikai pártok gyökeres átalakulása általánosan érzett szükségé vált.

A lelkesedés, melylyel a nemzet 1867-ben önálló államiságának alapjait lerakta és a belügyi reformok terén az elnyomatás ideje alatt elmulasztottakat helyreépítelte, nem látszott elég erősnek és kitartónak arra, hogy a továbbépítés és fokozatos fejlesztés lassú, szorgalmas munkáját is végrehajtsa. Ehhez járult, hogy éppen a lelkesedés első hevében felszabadult politikai és vagyoni erőinket túlbecsülve, oly rohamosan kezdtünk alkotni s nevezetesen oly költséges beruházásokat tettünk, melyek kedvezőtlen utóhatás nélkül nem maradhattak. Az ezáltal támadt közterhek elviselését nehezítette több kedvezőtlen természetű év s végül az 1873-ik évi nagy hitelválság.

Minde fejlemények komolyan s maradandóan megzavarták államháztartásunk egyensúlyát, egyuttal pedig csökkentették a nemzet önbizalmát és — nagyrészt indokolatlanul — megrendítették a bizalmat ama politikai párt iránt, mely addig a kormányzatot vitte, s mint előbb nem lehetett képes a nemzet sürgető kívánságainak s a rohamos alkotás és meg gondolatlan költségek áramlatának ellentállani, úgy most sem rendelkezhetett oly csodaszerrerrel, mely az előre nem látott bajokat egyszerre orvosolhatta volna.

Mindezeknek szemlélete és higgadt megfontolása, úgy az akkori kormánypárt, mint az ellenzék mérsékeltebb részének leghazafiasabb gondolkozásu férfjaiban azon óhajást ébresztette fel és azon törekvést indította meg, hogy félretéve a közjogi alap, vagyis az 1867-ik évi kiegyezés körül támadt ellentétet és ebből kifejlett harczokat, mindazok, a kik az addig is követett szabadelvű belpolitika irányára nézve egyetértének, egyesült erővel munkálkodjanak a nemzet közös óhajása és szükségletének kielégítésére: a pénzügyi egyensúly helyreállítására és a belreformok fokozatos végrehajtására.

Hosszú vajudásra, nehéz küzdelemre, a hazafiúi önmehtagadás és mérséklet nagy áldozataira volt szükség, míg ezen eszme megvalósult, a pártok átalakulása, illetőleg összeforradása végbement s az új kormányzati aera megkezdődött.

A balközép egyik vezére Ghyczy Kálmán már az 1872. évben kijelentette, hogy pártjának programja a maga merevségében fenn

nem tartható s hogy a közérdek parancsának engedniök kell. 1873. november 7-én a párt határozatot hozott, melyben kijelentette ama föltételeket és módozatokat, melyek mellett esetleg a kormánypárt egy részével egyesülve hajlandó lenne a kormányzásban részt venni; Ghyczy Kálmán, ki e pontozatokkal egyet nem érthetett, már ekkor tovább menve, tényleg csatlakozott a többséghez és belépván a Bittó-kabinetbe, átvette az ország pénzügyeinek vezetését, az államháztartás megzavart egyensúlyának helyreállítását tűzve ki feladatául. A Tisza Kálmán vezetése alatt állott balközép s a Deákpárt között még ezután is szenvedélyes harczok folytak, de hogy egyes kérdésekben mennyire közeledett egymáshoz a kormánypárt liberálisabb részének s az ellenzéknek álláspontja, mutatta különösen az 1874. évi új képviselők választási törvény létrejötte. Már az 1875-ik év elején végbement költségvetési vita teljesen kitüntette a két párt között levő érintkezési pontok sokaságát; midőn Tisza Kálmán a pénzügyi egyensúly tekintetében szükséges teendőkről előadta nézeteit, a majdnem osztatlan helyeslés, melyben részesült, meggyőzhette a kormányt, hogy tovább nem ellenezhető egy oly alakulás, mely az ország két nagy pártjának elemeit egyesítené s a közös célra közös erővel működtetné.

Végre 1875-iki márczius 3-án a fúzió tényynyé lett; a volt balközép Tisza Kálmán vezetése alatt egyesült a volt Deákpárt zömével s az egyesült új párt — mely az akkori képviselőház túlnyomó többségét képezte, — megfelelően azon liberális iránynak, melyet a belügyi reformokban addig is mindkettő képviselt s melyhez azontúl is hű kívánt maradni, — a »szabadelvű párt« nevét vette föl. Az ebből kifolyólag újon alakult kormány tagjai a következők lettek: báró Wenckheim Béla miniszterelnök és ő Felsége személye körüli miniszter, Tisza Kálmán belügyminiszter, Széll Kálmán pénzügyminiszter, Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter, b. Simonyi Lajos földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter, Péchy Tamás közmunka- és közlekedésügyi miniszter, Szende Béla honvédelmi miniszter, Perczel Béla igazságügyminiszter és gr. Pejácsevics Péter horvát miniszter. A volt pénzügyminiszter: Ghyczy Kálmán, a képviselőház elnökletét vette át, az új párt elnöki tisztje pedig Gorove Istvánra, az 1867-iki első miniszterium volt tagjára ruháztatott. Ezen első megalakulást még ugyanazon év őszén ama változás követte, hogy az új párt vezetését tényleg már úgyszólván kezdettől gyakorló Tisza Kálmán a belügyi tárca megtartása mellett átvette a cabinet elnökségét is, s b. Wenckheim Béla csupán a Felség személye körüli miniszterium vezetésével lón megbízva; kevéssel később, 1876 tavaszán a horvát-slavon miniszter

személyében állott be változás, Pejácsevics gróf helyét Bedekovics Kálmán foglalván el.

A szabadelvü-párt kifejezett megalakításának jogosultságát mi sem bizonyította oly meggyőzően, mint azon körülmény, hogy mindjárt a fúzió megtörténtekor a volt Deákpártnak azon elemei, melyek a belpolitikában conservativebb irány követését óhajtották, b. Sennyey Pál vezetése alatt conservatív párttá alakultak, mely vezére után közönségesen Sennyey-pártnak is neveztetett. Már előbb történt, hogy az egykori középbal egy része, mely a közjogi alapot elfogadni vonakodott, egyesült a 48-asokkal s velök együtt képezi azóta a »függetlenségi pártot«. Ily pártviszonyok mellett oszlott fel már az 1872/75-iki országgyűlés és mentek végbe a választások, melyek azonban ismét a szabadelvü-párt túlnyomó többségét hozták az új képviselőházba.

Az 1876-ik év már is nehéz megpróbáltatásoknak vitte elé az új pártot. Mindjárt az év elején meghalt a »nemzet bölcse«, Deák Ferencz, kit ugyan agg kora és súlyos betegsége már hosszabb idő óta távol tartottak a politikában való activ részvételtől, de kinek neve, személyiségének nimbusa mégis hatalmas tényezőt képeztek a párt megszilárdulási processusában. Ugyanezen évben vétetett az Austriával kötött gazdasági kiegyezés is revisió és megújítás alá. Ennek nehézségeit egyrészt az növelte, hogy az 1867-iki kiegyezés épen a legkényesebb kérdéseket (valuta, bankügy) egészen megoldatlanul hagyta, másrészt pedig az, hogy a nemzet a tíz év sokban keserű tapasztalatai által élénkített óhajtásai megvalósulását kétszeres biztonsággal várta az újult erőktől, melyekkel az uralkodó párt most Austriával szemben síkra szállhatott. De a monarchia féltékenyen őrzött egységére való tekintet, a viszonyok, s különösen a külügyi helyzet tekintetbevételére mérsékletet parancsoltak a magyar kormánynak és lehetetlenné tették a vérmesebb reményűek és türelmetlenebbek minden vágyainak teljesülését. A kiegyezés ezen eredményének kilátásai nem maradhattak visszahatás nélkül a pártra; nemcsak egyes tagok váltak ki belőle, nemcsak báró Simonyi kereskedelmi minister tette le tárczáját — melynek ideiglenes vezetését Trefort Ágoston vallás-közokt. minister vette át, — de az egész kabinet két ízben benyújtá lemondását; miután azonban az új kabinet-alakítás minden kísérletei megghiusultak, a Tisza-kabinet újra elfoglalta helyét s a szabadelvü-párt elfogadta a kiegyezést.

Emlékezetes év lőn ezután az 1878-iki, mely pártunkat ismét egy válság — még pedig az előbbinél veszélyesebb válság — felé sodorta, melynek leküzdésével azonban legfényesebb bizonyítékát adta életképességének.

Ez évben ment végbe Bosznia occupációja, mint kifolyása a keleti bonyodalmaknak s közvetlenül a berlini szerződésnek. E fejtegetés kerete nem engedi, hogy ezen esemény ugysis eléggé ismeretes részleteit vonatkozásukban a szabadelvü-párt történetéhez, egyenkint ecseteljem. Csupán annak kiemelésére szoritkozom, hogy az occupáció annak megtörténte idejében annyira ellenkezett a nemzet megszokott, hagyományos politikai irányával s lefolyásának egyes szerencsétlen részletei annyira fölingerelték a közhangulatot, miszerint az egész kormány indítva érzé magát elbocsáttatását kérni s az 1878—81-iki országgyűlés megnyiltakor a rendkívül megsaporodott ellenzék az érzékenyen megfogyott többséggel szemben hevesen követelte a kabinet vádállapotba helyezését. De ezen megfogyott többség szilárdon megállotta helyét, a kabinet reconstruálódott, a volt Senyey-párt és a szabadelvü-pártból most tömegesen kilépett képviselők szövetkezése utján keletkezett »egyesült ellenzék« hatalomra sehogysem juthatotts a sokat szorongatott szabadelvüpártra nemsokára jobb napok virradtak.

Ezen év viszontagságai a kabinetet nem hagyhatták érintetlenül; a válsággal volt kapcsolatban Széll Kálmán pénzügyminister lemondása, kinek helyét, néhány hónapi provisorium után — mely alatt a kormányelnök kezelte a pénzügyi tárczát, — Szapáry Gyula gróf foglalta el.

Ezen válság utóbajai, egyesülve néhány, a pénzügyi helyzet által elkerülhetlenné tett, de az ellenzék agitációja folytán szerfölött népszerűtlenné vált adótörvénynyel, még ezentúl is sok rázkódtatásnak tettek ki pártunkat. Az 1878—81-iki mozgalmas években — bár nem a mozgalmakból kifolyólag — több személycsere is állott be a kabinetben: így nevezetesen Perczel Bélától az igazságügyi tárczát Pauler Tivadar vette át, a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi tárcza — melyet addig a közoktatásival egyesítve Trefort vezetett, — b. Kemény Gáborra ruháztatott; b. Wenckheim halála folytán a Felség személye körüli ministerium vezetését b. Orczy Béla vette át, a házelnökké választott Péchy Tamás helyébe pedig közmunka- és közlekedésügyi-ministerré Ordódy Pál neveztetett ki.

Az 1878—81-iki országgyűlés berekesztése képezi azon válpontot, melyen túl a szabadelvü párt már teljesen consolidálnak, a két ellenzék mindinkább erőtlennek és önmagában meghasonlottnak tűnik föl, s egyuttal mind élesebben és biztosabban válik ki a pártunk nevében is kifejezett liberális irány ama zavaros törekvések közül, melyekkel politikai életünket a két ellenzéki párt ingadozó magatartása töltötte be.

Ez időszakban a szabadelvűpártot érzékeny veszteség érte érdemdús elnöke G o r o v e István halála által, ki a párt megalakulása idejétől vezette annak ügyeit. Helyébe pártunk bizalma az elődjére mindenben méltó V i z s o l y i Gusztávot emelte.

Az 1881-iki választások részint új elemekkel szaporították a szabadelvűpártot, részint számos régi tagját hozták vissza újra kebelébe; ezen utóbbi uton jelentékenyen gyarapodott pártunk az országgyűlés folyama alatt is, s e jelenségben kifejezését láthatjuk a közhangulatnak és közvéleménynek. A mily mértékben igazolták az események — nevezetesen az utóbbi délszláv lázadás gyors elfojtása, a német birodalommal kötött szövetség állandósága és a béke zavartalan fenntartása — a szabadelvű párt által támogatott kormány külső politikáját, a mily mértékben javulnak pénzügyi- és közgazdasági viszonyaink, oly mértékben kellett a nemzet bizalmának is e párt és e kormány iránt megszilárdulnia s az itt-ott elvesztett rokonszenvnek visszatérnie.

A kabinet a jelen országgyűlés folyama alatt is némely változáson ment át. Szende Béla halála folytán ifj. Ráday Gedeon gr. lett honvédelmi minister, Ordódy Pál visszalépvén, a közlekedésügyi ministerium vezetését Kemény Gábor b. vette át, kinek helyére gr. Széchenyi Pál földművelési-, ipar- és kereskedelemügyi ministernek neveztetett ki. Ilyképen az 1875-ben megalakult ministeriumnak most már csak két tagja maradt meg a kabinetben, de annak vezetője és elnöke az egész hosszú időszakon át szilárdon meg tudta tartani az egyszer kitűzött helyes irányt a kormány politikájában s minden egyes tárcza most is oly kezekben van, melyek a korona és a nemzet bizalmára teljesen méltók s nagy feladatuk öntudatos megoldására képesek.

A legujabb évek eseményei annyira összefüggnek a jelen helyzettel, hogy azoknak jellemzése nem tartozhatik a »szabadelvűpárt történeté»-nek keretébe. Egy futólagos pillantást vetve e történetre, lehetetlen más meggyőződésre jutnunk, mint arra, hogy pártunk feladatát nemcsak hogy még egészen meg nem oldotta, de sőt annak nagy és fontos részét ezentúl fogja megoldani; és hogy, a mint eddigi története tanujele annak, miszerint e nagy és fontos feladat megoldására csakis e párt lehet hivatva, ugy másrészt amaz erő, hatalom, összetartás, melyek most jellemzik, s a bölcs és szilárd vezetés, melyben részesül, csalhatatlan előjelei és zálogai nagy hivatása sikeres betöltésének.

Berzeviczy Albert.

A szabadelvűpárt törvényhozói működése.

I) A belügyek és a közigazgatás terén.

Nehéz dolog egy naptárban rendelkezésre álló dióhéjnyi tér szűk keretébe foglalni mindazt, a mit a magyar országgyűlés 1875 óta, vagyis a mióta a szabadelvű párt vezeti az ország ügyeit a belügyekben és a szorosabb értelemben vett közigazgatás terén tett.

Nem számítva ide azon törvényeket, a melyek tágabb értelemben véve, a közigazgatáshoz tartoznak ugyan, de mégis más szakminiszteriumok által készítettettek elő; csupán a tulajdonképeni közigazgatási ügyekkel is a jelzett időszak alatt majdnem száz törvény foglalkozik.

Igaz, hogy ezek közül igen sok van, mely — hogy úgy mondjam, — csupán administratív folyó ügyeket képvisel, (milyenek pl. a domesztikális törvény behozatala előtt évenként meghozatni szokott törvények a megyék háztartási költségeiről; — egyes törvényes intézmények meghosszabbításáról szóló törvényczikkek sat.), de ezeken kívül is mintegy 80 azon törvényczikkek száma, melyek az ország közigazgatásának rendezését, vagy a felmerült viszonyok között szükségessé vált közigazgatási intézkedéseket tűzték ki célul.

Nem egy rövid cikket lehetne és kellene ezen törvények ismeretéről és méltatásáról írni, hanem hosszú tanulmányokat. De élém van szabva a korlát és hasáb, melyben mozognom lehet, s azért minden további kitérés, az országgyűlés és a kormányzat buzgalomteljes tevékenységének minden további méltatása nélkül, áttérek maguknak e törvényeknek lehető legrövidebb és kivonatos csoportosítására, csupán a főbbeket emelve ki, s egészen elhagyva számos apróbb oly törvényt, a mely közigazgatási kérdésekkel foglalkozik ugyan, de nem tartalmaz lényeges intézkedéseket.

Mindenekelőtt a megyék és községek beléletének és szervezetének rendezése terén történtek kötik le figyelmünket.

Ezzel foglalkoznak az 1875. XXXV; — 1876. V. VI. VII.; — 1877. XXIV.; — 1882. XX.; — 1883. I. és XV. t.-cikkek.

Legfontosabbak ezek közül, a közigazgatási bizottságról; — a köztisztviselők minősítéséről; — és a megyék háztartásáról szóló törvények. Mindannyi egy-egy korszakot alkot a megyék életében, s egyuttal tanúsítja azt is, hogy a szabadelvű párt haladni és javítani kíván ugyan folyton, de nem rombolni, s mint a közélet más térein, úgy a közigazgatás terén is a meglevőt, a történelmi fejlődés-adta alapot, választja kiindulási pontul reform-műveiben.

Ezen törvények közül legtöbb megtámadásnak volt kitéve a közigazgatási bizottságot életbe-léptető. Még ma is sok az ellensége, de mindinkább szaporodik azoknak száma, a kik nem hunynak szemet a tapasztalás által előtüntetett azon eredmény előtt, hogy a megyei administratio különböző ágainak egy bizottságban egyesítése üdvös

hatással volt és van ezek mindegyikére. S éppen azok, a kik a megyei autonomia barátjai, legkevésbé panaszkodhatnak, mert a törvényhatósági közigazgatás minden szála, s azok is, melyekhez azelőtt a megyének vagy városnak semmi hozzászólási joga sem volt, egy oly bizottság kezeiben lettek összpontosítva, a mely háromnegyed-részben, tehát tulnyomó többségben a törvényhatóság választottaiból áll.

Régi óhajtnak felel meg a másik két említett törvény, a qualificatióról és a domestikáról szóló. — A választási rendszernek egyik legtöbbször s legalaposabban panaszolt baját fogja orvosolni az egyik, — s a megyéknek háztartásuk körül oly régen nélkülözött önrendelkezési jogát adja vissza a másik. — Valószínű, hogy mindkét törvény, s különösen a qualificatióról szóló az életbeléptetés első éveiben az átmeneti nehézségek számtalan akadályával lesz kénytelen megküzdni; de kétségtelen, hogy rövid néhány év múlva mindkét törvény igen áldásos befolyással lesz a törvényhatósági életre.

Méltán sorakozik ezekhez az 1877. XX. t.-cikk a g y á m s á g i és g o n d n o k s á g i ü g y e k rendezéséről. Egyik legégetőbb és legérzettebb szükség volt ezen ügyek rendezése, s a szabadelvű párt és a kebeléből alakult kormány csakhamar erélyes kézzel nyult az árvaügyek körül észlelt bajok orvoslásához. S ha minden törvényhatóság lelkiismeretesen s erélyesen alkalmazná e törvényt, mihamarabb megszűnnék minden panasz, mely még most az árvaügyek kezelését itt-ott illetheti

A k ö z b i z t o n s á g ü g y é n e k szervezését, daczára az eléje tornyosult nehézségeknek, szintén sikeresen vitte keresztül a szabadelvű párt. Az 1881. II., III., XXI., LXXI.; — 1882. X.; — 1883. XXVII. t.-cikk a reform ellenségeinek minden előítéletével és küzdelmével szemben megteremtették a közbiztonság országos szervezését; rendezték a főváros viszonyát az állammal szemben a rendőrséget illetőleg; megszüntették az egész országban a multnak rendezetlen viszonyait, s az országos csendőrség üdvös hatását ma már azok is kénytelenek elismerni, a kik annak létesítését annak idejében a legelkeseredettebben elleneztek.

Ugyancsak ezen csoportba sorozhatjuk még az 1879. XXVIII. t.-cikket a r e n d ő r i b e j e l e n t é s i i n t é z m é n y r ő l, mely intézmény még ma is számos nehézséggel és akadálylyal küzd, melynek hiányai daczára is azonban legfényesebb dicsérete az, hogy német, francia szakemberek feltétlen elismerését vivta ki, a kik egyuttal constatálták, hogy ezen, nálunk még aránylag új intézmény már is sokkal teljesebb, használhatóbb és tényleg több hasznot is hozó, mint az említett országokban már régóta fennálló hasonló hivatalok.

A k ö z e g é s z s é g ü g y rendezésével és fejlesztésével foglalkoznak az 1875. III.; — 1876. XIV.; — 1881. XII.; — és 1883. XVI. t.-cikk. Különösen a »Közegészségügy rendezéséről« szóló 1876. XIV. tcz. jótékony hatása országszerte érezhető és ismeretes.

A közjogot is érintő fontos kérdéseket oldottak meg az 1879. L. u. n. honosítási t.-cz. — s az 1882. XL. t.-cz. a horvát-szlavon határőrvidék rendezéséről. — Mindkettő régen érezt hiányt pótol,

főleg a határőrvidék rendezése és polgárosítása volt oly kérdés, melynek megoldását a nemzet régóta óhajtotta és sürgette, melynek megoldása azonban nem tartozott a könnyű feladatok közé. A szabadelvű párt azonban sikeresen megküzdött e feladattal, valamint ezzel kapcsolatosan az 1831. XV. t.-cz. által a horvát kiegyezésnek szükségessé vált módosításával is.

A parlamenti életre s a képviselők választására határozottan szabadelvű irányban gyakoroltak befolyást az 1875: I., VI.; — 1876: XVIII. és XXXIX. tcikkek.

Sok munkát adott a megyék beléletének fejlesztésén és rendezésén kívül a törvényhatóságok területi rendezése; a kisebb sz. k. városok szervezetének kérdése, s ezekkel kapcsolatosan a képviselőválasztási kerületeknek részben új beosztása. — Az 1875: II., 1876: XX., XXXIII., 1877: I., II., III., X., XI., 1880: XVI., 1881: XXXVII., XLIII. és XLIV. tcikkek tartalmaznak erre vonatkozó intézkedéseket; az 1877: IV., 1880: XI. és LV. tcikkek pedig Szörénymegye régóta rendezetlen viszonyait hozták rendes kerékvágásba.

A zágrábi földrengéssel, a Szegeden s másutt oly nagy mérvben pusztított árvizekkel és az egyébként is itt-ott felmerült inséggel szemben sem maradt tétlen a szabadelvű párt kormánya. A többi között az 1876: XLIII., 1880: III., IV., XIX., 1881: IX. és 1882: VI. tcikkek mind arról tanuskodnak, hogy az elemi csapások által sujtott lakosság bárhol is mindig gyors mentő és támogató kézre talált az uralkodó pártban.

De nemcsak a csapások enyhítésével foglalkozott az, hanem azzal is, hogy utólag fejleszse és emelje a sujtott vidéket, s azokon kívül, a mik a földmivelés, ipar, kereskedelem, közlekedés, közoktatásügy terén ez irányban történtek, itt tartom helyén utalni arra, hogy Szeged újjáépítése, a főváros szépségének emelése, s a nemzeti színvonalak, mint kiváló közművelődési tényezőnek fejlesztése mily kiváló gondját képezte ezen időszak alatt az országgyűlésnek. Az 1875: IV., XXXIV., 1878: XII., 1879: XX., XLII., 1880: XV., XVI., XVII., XVIII., XIX., LXV., 1881: XXIX., XXXVI., XXXVII., LIV., 1882: V., VIII. és 1883: II. tcikkek mind erre vonatkoznak, s ugy a fővárosban és Zágrábban, valamint főleg Szegeden a késő utódok is büszkén fognak reámutathatni mindarra, a mit e városok fejlődése érdekében a szabadelvű pártból alakult kormány teremtett.

Eszmerokonságnál fogva talán itt emlithetjük fel, hogy ugy a mult párisi nemzetközi, valamint az 1885. évben Budapesten tartandó országos általános kiállításról is több törvényben áldozatkészséggel törődött és foglalkozott az országgyűlés. Az utóbbinak költségeire, egyelőre 400,000 frt szavaztatott meg.

Számtalan még azon törvények száma, melyek a belügyi és közgazgatási téren a szabadelvű párt kormányra jutása óta hozattak s határozott haladást és javulást mutatnak, vagy igen fontos oly intézkedéseket tartalmaznak, melyek későbbi reformoknak vetik meg biztos alapját. De e törvényeknek egyszerű elősorolása is nagyobb tért venne

igénybe, mint a mennyi rendelkezésekre áll, s azért csupán még a v a d á s z a t r ó l szóló 1883: XX., a c s e l é d ü g y rendezésével foglalkozott 1876: XIII., a n é p s z á m l á l á s t elrendelő 1880: LII. s a k i v á n d o r l á s t k o r l á t o z ó 1881: XXXVIII. czikkeket említem fel. Ezeknek fontosságát s üdvös voltát bővebben részletezni felesleges volna s azért be is fejezném ezzel soraimat, ha érdekesnek nem tartanám még röviden megemlékezni arról, hogy mindezen reformok a lehető legnagyobb takarékoszággal lettek életbeléptetve.

Daczára a minden irányban hozott nagy áldozatoknak, daczára annak, hogy annyi történt a belügyi reformok terén; daczára annak, hogy annyi új intézmény lőn életbeléptetve, s a közigazgatás minden ágában annyira szaporodott a teendő: a belügyminiszterium költségvetése mégis sokáig folyton apasztatott, a legszűkebb korlátok közé szorítottatott, s midőn ujabban az egész országra kiterjedő nagy intézmények életbeléptetése a fokozott kiadásokat elkerülhetetlenekké tette: ezek is aránylag oly csekély költségemeléssel lettek foganatosítva, hogy a múlt és a jelen közötti összehasonlítás ezen a téren is azt tanúsítja, miszerint a szabadelvű párt hű maradt programjának egyik leglényegesebb pontjához, a takarékoszághoz.

Még 1874-ben 8.430,000 frttal volt előirányozva a belügyi költségvetés; ez összeg már 1875-ben azonnal leszállított 8.305,000-re, tehát 125,000-rel kevesebbre.

A következő években fokozatosan érvényesültek a megtakarítások, úgy hogy 1878-ban a belügyi tárca költségvetése leszállott 7.990,000 frtra. Innen kezdve azonban ismét fokozatosan növekednie kellett a költségvetésnek főleg az országos csendőrség és fővárosi rendőrség szervezése miatt, s a betegápolási és egyéb egészségügyi költségek igen nagy növekedésének következtében. E fokozatos növekvés 1882-ben 8.950,000 frtig emelkedett. 1883-ra megállapított rendes kiadás volt 8.932,905 frt, 1884-re előirányoztatik 9.890,943 frt; átmeneti kiadás volt 1883-ban 514,061 frt, 1884-re előirányoztatik 363,850 frt. Rendes bevétel volt 1883-ban 791,074 frtban megállapítva, jövő évre 796,725 frt az előirányzat. És a ki tán a mostani költségvetést is sokalná, szabad legyen annak figyelmet felhívni arra, hogy régebben, midőn még sem állami rendőrségünk, sem országos csendőrségünk, sem oly nagy egészségügyi kiadásaink, sem egyéb nagy áldozatokat igénylő intézményeink nem voltak, pl. 1868-ban 9.600,000 frtra, 1869-ben pedig 10¹/₂ millióra mentek a belügyi tárca költségei.

Rakovszky István.

II) A pénzügyi téren.

Átlapozva újabb törvénykönyveinket, hosszú sorával találkozunk oly intézkedéseknek, melyek az ország pénzügyeire, államháztartási viszonyaira, adózási rendszerének megállapítására és javítására vonatkoznak. Ez a tevékenység a helyzetből folyt. Alkotmányunk helyreállítása után meg kellett teremteni a magyar államot minden ízében. Köz-

gazdasági és pénzügyi téren vártak a legnagyobb feladatok a kormányra és törvényhozásra.

Ki tagadná, hogy itt-ott hibák és néha nagy hibák követték el? A legnagyobb hiba az volt, hogy századok mulasztásait azonnal, vagy rövid idő alatt pótolni akarván, az ország oly nagy befektetésekbe és különösen vasuti építkezésekbe bocsátkozott, melyeknek terhe aztán — európaszerte beállott hitelválságok súlya alatt is, néhány év múlva igen érezhetővé vált. Az építésekre kölcsönvett pénznek kamatait — s kezdetben elég drága kamatait — azonnal fizetni kellett, az ezen pénz árán épített befektetések azonban csak később kezdtek jövedelmezni, közvetett hasznuk az ország összes gazdaságában csak később vált érezhetővé.

Századunk gőzerővel halad. Művelt és gazdag országok, melyekben egy nemzeti felvilágosodott kormányzat gondos kézzel ápolta a nemzet minden életérdekeit, melyeknek tehát kevesebb szükségük van, mint voltak nekünk, mégis száz és száz milliókat költenek, rendes évi bevételeiken fölül, gazdasági, közlekedési, kereskedelmi, nevelési és egyéb állami és társadalmi célokra. A nemzetek e nagy versenyében az Európa közepét elfoglaló magyar állam, mely a multban is a fatalismus és tespedésben megnyugvást kereső kelet helyett mindig inkább a művelt nyugatra támaszkodott: el nem maradhatott és el nem maradhat; legkevésbé akkor, midőn a közvetlen közelünkben levő apróbb államok is — Románia, Szerbia, nemzeti öntudatra ébredve, országuk erőteljesebb szervezéséhez és nemzeti érdekeik öntudatos ápolásához és kifejtéséhez fognak.

Hasonlítsuk össze bármely európai államnak ma i szükségletét akár csak az 1848. előtti szükségletekkel: óriási, száz milliókra menő különbséget fogunk találni. Hát az emberi nem folytonos haladása mindig újabb szükségleteket, s mindig nagyobb igényeket teremt ép úgy az egyesek, mint az állam háztartásában.

Nem példanélküli tehát a magyar állam háztartási szükségletének szaporodása. Ez a szaporodás nálunk talán ma még gyorsabb, mint más államokban, — de megmagyarázza az, hogy nálunk több a hiány, melyet pótolni kell, több a nemzeti érdek, mely eddig idegen kormányzat által elhanyagolva, most istápolásra szorul.

S mert sehol a világon ingyen nem adnak semmit, — mert miniszteriumainkat, a nekünk is védelmet nyújtó közös hadsereget, törvényszékeinket, megyéinket, közigazgatásunkat, népiskoláinkat, egyetemeinket, honvédségünket, vasutainkat, középítkezéseinket, vizeink szabályozását, közutainkat és a magyar állam erejének, biztonságának, jóllétének egyéb közintézményeit, a mi kedvünkért sem az angol, sem a német nem fogja megfizetni, — csak természetes, hogy a törvényhozásnak nagy tevékenységet kellett kifejteni azon irányban is, hogy azt a 300 millió forintot, a mire évenként szükségünk van, a nemzet saját erőiből teremtsse elő.

Hogy egyben-másban jobban gazdálkodhattunk volna, hogy itt-ott takarékoskodhatnánk még ma is, hogy hibák történtek és hiányok

vannak még ma is — azt sem tagadjuk. De tévedések voltak és lesznek, a mig emberekből áll a világ. Egészében azonban, államháztartási és pénzügyi téren is nagy eredményekkel állunk szemben.

Ezen eredmények legbecsesebbje az, hogy a magyar állam hitele Európaszerte, a művelt világ előtt megvan szilárdulva. Senki sem kételkedik ma már a magyar állam fizetési akaratában és fizetési képességében. Első sorban a nemzet áldozatkészsége szilárdította meg államunk hitelét. Az a nemzet, mely önmagát nem hagyja el, mely ígérletét, kötelezettségeit, becsületszavát, habár erőfeszítéssel és áldozatokkal — de beváltja, — nagy válságok idején annál inkább számíthat a külföld szellemi és anyagi támogatására.

Államháztartásunk, mely az alkotmányunk helyreállítását követő években tévutakra zökkent — a javulás útján van. Nehéz ugyan ez a feladat s még nem értük el a célt. De bármely országot pénzügyi zavaroktól csak két eszközzel lehet megmenteni: takarékos sággal és áldozatkészséggel. Ez az a két dolog, melyet kormánynak, törvényhozásnak és nemzetnek nem szabad szem elől téveszteni.

Pénzügyi igazgatásunk be van rendezve és minden ízében magyar. A ki visszaemlékezik az 1867. előtti állapotokra, ezt az eredményt sem fogja kicsinyelni. Akkor még komoly férfiak is kételkedtek egy magyar pénzügyi igazgatás lehetőségében. Ma már birunk egy magyar, szakképzett hivatalnoki karral, mely nem épen népszerű hivatását odaadással és buzgalommal teljesíti s értelmiség tekintetében is kiállja a versenyt a művelt francia vagy német pénzügyi igazgatással.

De lássuk a közelebbi évek jelentékenyebb alkotásait.

Megszabadultunk a 153 milliós kölcsön ólomnyomásától. Sok körülmény elemi erővel működött közre abban, hogy ezt a keserves emlékű, 5 év alatt visszafizetendő adósságot föl kellett venni. A magyar állam alapjaiban meg volt ingatva; az államjóságotok lekötése után azt hittük, hogy következni fog egyéb állami bevételeinknek, a só vagy dohányjövedéknek zálogbaadása, vagy ehez hasonlók. Széll Kálmán t illeti meg az érdem, hogy kivezette az országot e nehéz helyzetből. Ifju lelkesedéssel, törhetlen vasakarattal, mindenki által elismert nyíltsággal és becsületességgel fogott hozzá pénzügyeink rendezéséhez a szabadelvű pártnak első pénzügyminisztere. És törekvéseit a legtöbb tekintetben siker koronázta. Megteremtette a magyar járadékot, a kölcsönnek azt a formáját, melyhez csak megszilárdult hitelnek örvendő nemzetek fordulhatnak, és zavar, rázkódás nélkül vitte keresztül a 153 milliós kölcsön visszafizetését.

Második nagy és maradandó alkotása az Ausztriával kötött új közgazdasági és pénzügyi kiegyezés. Hosszas, fáradozással teljes tárgyalások, heves és magasan felcsapó viták után nyert újabb tíz évre megoldást az Ausztriával kötött vám- és kereskedelmi szerződés, a közösügyi költségekhez való hoz-

zájárulási arányunk, a fogyasztási adók és az adó restitutio kérdése, nemkülönben a bankügy. A megoldás, melyet kormányunk ezekben a kérdésekben az osztrák kormányval elért, a szabadelvű párt akkori számos tagját nem elégitette ki, — és ez komoly válságra vezetett a párt kebelében. E sorok írója is azok közé tartozott, kik keveselték a kivivott eredményeket és 70 társával együtt kivált a szabadelvű párt köréből. De habár nem teljesült mindaz, mit elérni ohajtottunk, ma, midőn a második kiegyezési időszaknak fele már lezajtott s az eredmények számszerint és kézzelfoghatólag előttünk vannak, nem habozom beismerni, hogy az aggályok, melyeket akkor tápláltunk, sok tekintetben tulzottak valának és az események által nem igazoltattak. Nevezetesen a bankügy megoldási módja az országnak nem vált ártalmára, legalább kereskedelmi köreinkből ma nem halljuk azokat a panaszokat az osztrák-magyar bank ellen, melyek igen haugosan nyilvánultak az egykori osztrák nemzeti bank ellen. Szeszgyártásunk, ez a fontos gazdasági iparágunk, az új rendezés hatása alatt nemcsak nem hanyatlik, de tovább fejlődik. A vámtariffa revisioja kereskedelmi érdekeinknek és összekötetéseinknek nem vált ártalmára, — ellenkezőleg előmozdította több iparágunk keletkezését és fejlődését az országban, és — a mi fő — oly jelentékeny bevételt biztosít kincstárunknak, melynek hiányában az egyenes adók nagymérvű fokozásához, vagy jelentékeny kölcsönökhöz kellene folyamodnunk. — A czukoradó, s a fogyasztási adóknál még teljesen el nem enyészett megkárosodásunk; az a két kérdés, mely még mindig sérelmet képez, s melyeknek helyesebb megoldása a jövő kiegyezési tárgyalásoknak feladatát képezi.

Midőn a boszniai occupatio miatt Széll kilépett a kabinetből, helyét gr. Szapáry Gyula foglalta el. Nehéz viszonyok között vállalta el a hazánkban még mindig legnehezebb és legtöbb gondot okozó tárczát. De férfias akarattal küzdött meg a nagy nehézségekkel. S ma már elmondhatjuk, hogy törekvéseit siker koronázza s az ország — habár lassan, de kezd kibontakozni a keleti válság által reá zuditott pénzügyi nehézségekből is. A Szapáry gr. érdeme, hogy nem vesztette el a hitet nemzetünk életképességében s kitartó fáradozással, tapintattal és gyakorlati érzéssel gyűjti egybe a nemzet erőit egy nagy cél: — államháztartásunk rendezése érdekében.

Helyünk nem engedi, hogy a törvényhozási és kormányzati működés részleteibe bocsátkozzunk s azért csak két főmomentumot emelünk ki Szapáry gr. pénzügyminiszteri működéséből.

Kétségkívül maradandó emléket alkotott magának a jár adékkonversio által, mely maig 1.200,000 frttal apasztotta az állam terhét. De ennél még fontosabb az a tevékenység, melyet az adókezelés megigazítása körül már eddig is kifejtett. Adókezelésünknek Széll K. által kezdeményezett reformja, általa tovább fejlesztett és pedig oly irányban, mely az adófizető közönségnek az eljáró közegek zaklatásaival és visszaéléseivel szemben oltalmat adni van hivatva. A külön s független pénzügyi bíróságna k felállítása megszün-

teti pénzügyi közigazgatásunknak azon visszásságát, hogy a kincstár egy személyben fél is, bíró is volt.

És ez az irány, az ország gazdasági érdekeinek támogatása és fejlesztése, az adófizetők érdekeinek lehető kiméltése, a súlyosabban terhelt vállalkozók lehető degravatioja a közterhek arányosabb megosztása: mindinkább tért foglal ugy a kormány javaslataiban, mint a törvényhozás működésében. Egyik sem kerülhetett el s a legközelebbi jövőben még alig is fogja elkerülhetni, hogy fiscalis rendszabályokkal gyarapítsa törvénykönyvünk lapjait, — de ha azok mellett feltaláljuk a nemzet adóképeségét emelő gazdasági, kereskedelmi és ipari érdekek támogatását, a fokozottabb terhek is könnyebben lesznek elviselhetőek. S el fogjuk viselni, mert a magyar államnak fizetjük. Takarékoszággal és áldozatkészséggel el fogjuk érni a minden irányban haladó, fejlődő és izmosodó magyar állam pénzügyeinek megszilárdulását.

Lukács Béla.

III) Az igazságügy terén.

Az országbirói értekezlet 1861-ben kifejezést adott annak, hogy az osztrák törvények hatályon kívül helyezése után a magyar szokásjog egyedül nem képes a kor igényeit kielégíteni, hanem az igazságügy terén rendszeres codificatio útján szervezés és gondos igazgatás mellett igazsólva mindent újra kell teremteni.

A magyar felelős miniszteriumnak 1867. évben történt megalakulása óta 1875-ig, midőn a szabadelvű párt tagjai léptek a kormányra, sok történt ugyan ez irányban, de a nagy feladat még hátra volt. Mennyiben oldattak meg 1875 óta 1884-ig az igazságügy terén a felmerült feladatok, azt a következőkben kísértjük meg nagyjából feltüntetni. Mielőtt azonban erről szólunk, meg kell említeni, hogy a magyar igazságügy élére 1875-ben Perczel Béla állott, ki mellett mint államtitkár Csemegi Károly működött. Mindkettő 1878-ban távozott, a mikor Csemegi a kir. Curiának legfőbb ítélőszéki osztályához tanácselnökké, Perczel pedig a kir. Curiának semmitőszéki osztályához alelnökké neveztetett ki. Perczel távozása után dr. Pauler Tivadar vette át az igazságügyi tárczát, ki azt előbb már egy ízben birta, s ki jelenleg is az igazságügyminiszterium élén áll. Az államtitkári állás ezuttal nincs betöltve.

A jogfejlődés minden ágában részben új alkotások, részben a létező intézmények reformja volt szükséges. 1875-ig a bírósági szervezési munkálatok befejezettek lévén, nagyobb figyelmet lehetett fordítani a polgári és büntető jog codificatiójára.

Teljesen befejezett a hitel jog codificatiója. A magyar fejlődő kereskedelem nem tőrhetette azt, hogy a kötelmi jog merőben szokásjog legyen, hogy a kereskedelmi társulás különböző viszonyai elavult elveken nyugvó rendeletek által szabályoztassanak, s hogy akkor, midőn

nyugati szomszédjaink előre haladott törvénykönyvek alapján szabályozták a kereskedelmet, váltójogot és csőd által keletkező jogviszonyokat, nálunk vagy semmiféle törvény se intézkedik, vagy pedig az 1840. évből való törvények legyenek érvényben.

A kereskedelmi törvény (1875: XXXVII. t.-cz.) a váltótörvény (1876: XXVII. t.-cz.) és a csőd törvény (1881: XVII. t.-cz.) alkotása által a kereskedelemre vonatkozó jogviszonyok kimerítő, a kor igényeinek megfelelő, a kereskedelmi forgalmat biztosító és támogató szabályozást nyertek.

Mindhárom törvény tekintettel arra, hogy Magyarország kereskedelme leginkább Ausztriával és Németországgal van érintkezésben, az ott érvényes törvények figyelembe vételével alkottatott és a váltótörvény kevés eltéréssel nem egyéb, mint a német váltótörvény receptiója.

A kereskedelmi és a csődtörvény már lényeges pontokban különböznek a mintaképül vett külföldi törvényektől. Ezeknél azonban nem lévén szó egy, a formára fektetett jogügyletről, mint a váltótörvényben, a törvényhozás a magyar viszonyoknak megfelelőleg önállóan is intézkedett.

Mindhárom törvény életbeléptetése alkalmával szükséges volt egyuttal arról is gondoskodni, hogy ezen törvények a gyakorlati életben minden irányban üdvös hatással legyenek. Különösen a kereskedelmi és váltójog alkalmazása terén szükségesek az eljárási szabályok, melyek lehetségessé teszik, hogy per esetén gyorsan nyerhessen a fél ítéletet, a peren kívül felmerülhető kérdések megoldására pedig szintén biztos utmutatást találjon. Ennek folytán a kormány a törvényhozás által nyert meghatalmazás alapján kibocsátotta a kereskedelmi peres és perenkívüli eljárást és a váltóeljárást szabályozó organikus rendeleteket. A csődeljárás magában az új törvényben szabályoztatik s csak az életbeléptetés és átmenet könnyítése tekintetében történt néhány intézkedés rendelet útján.

Mint a kereskedelmi törvénynek szükséges kiegészítése, jelentkezik a részvénytársaságok, biztosító társaságok, közkereseti és iparszövetkezetek kölcsönös bebocsátása iránt Ausztriával létrejött egyezményről szóló 1878: XXII. tczikk. Különös fontossággal bír az elveszett értékpapírok megsemmisítése körüli eljárást szabályozó, szintén a hiteltörvények sorába tartozó törvény (1881: XXXIII. t.-czikk), a mely egy rég érzett hiányt pótol s a melynek alkotását már az 1868: LIV. t.-cz. kilátásba helyezte.

A földhitelemelésére szolgál a záloglevelek biztosítását rendelő törvény (1876: XXXVI. t.-cz.); ennek kapcsán szabályozta a kormány rendeleti úton a hivatali biztosítékok és hivatali pénzek elhelyezhetésének kérdését is, kimondván, hogy az új törvény értelmében kibocsátott és biztosított záloglevelek ily célokra is szolgálhatnak. Nem kevésbé fontos a földhitelemelés szempontjából a kisbirtokosok földhitelemelésének felállítását tárgyozó törvény (1879: XXXIX. tczikk). — A kézi zálogüzletnél a

szegényebb nép kárára üzött visszaélések meggátlását czélozza az 1881. évi XIV. tczikk s az e tárgyban kibocsátott kormány-rendeletek.

Az értékpapíroknak részletfizetések mellett való eladásánál felmerült sok visszaélés és szédelgés megakadályozása végett alkottatott az 1883. évi törvény, mely jövőre a közönség érdekét, szemben az elárusítók kapzsiságával, garantiákkal látja el. — Végre a hitel-törvények közé sorolandó azon két törvény is, mely a kamatmaximum meghatározása tekintetében hozatott.

A második e nemü törvényben (1883: XXV. tczikk), mely az uzsorát bünteti, foglaltatnak egyuttal intézkedések az íszákoság meggátlása ellen, melyek szükségességét nemcsak nálunk, hanem az egész világon érzik. Egyébiránt az uzsoratorvénnyel is a magyar törvényhozás a szomszéd államok törvényhozásaival összhangban intézkedett.

Az eddig felsorolt törvények és rendeletek czélja: biztos alapul szolgálni a jólét fejlődésének, a gazdagság emelésének. Azonban az államnak arról is kell gondoskodni, hogy a jólét, valamint az ennél még becsesebb személyes biztonság is jogtalan támadások ellen a legnagyobb védelemben részesüljön.

Lehet mondani, hogy hazánkban már évszázados az óhaj az ezen czélt megvalósító rendszeres törvények létrehozatala iránt. Ismeretesek a mult század vége felé kezdődött és 1843-ig folytatott szakadatlan törekvések egy rendszeres magyar büntető törvénykönyv létrehozatala tekintetében, a melyek azonban mind, hol egyik, hol másik okból sikertelenek maradtak.

Ezen nagy és közjogilag is fontos törvénykönyv hosszú előmunkálatok után megalkottatott az 1878: V. tczikk által. A magyar törvényhozás elfogadván a büntető cselekmények hármass felosztását, ezen törvényben csak a büntettekről és vétségekről intézkedett. Az 1879: XL. tczikk szól a kihágásokról. Végre az 1880. évi XXXVII. tczikk 1880. évi szeptember hó 1-én léptette életbe e két törvénykönyvet, és egyuttal a legfontosabb átmeneti intézkedéseket tartalmazza.

Ezen új törvénykönyvek a lehető legnagyobb hatással voltak a törvénykezésre. Gyökeres változáson ment át azóta a magyar büntető judicatura s félreismerhetlen a törvénykönyvek kedvező hatása, úgy az igazságszolgáltatásra, mint általában a büntető jog fejlesztésére. A büntető törvénykönyvek által felállított büntetési rendszer azonban, az ország súlyos pénzügyi viszonyai mellett, még most sincs a gyakorlatban teljesen megvalósítva s a törvénynek különösen a magánelzárás foganatosítására vonatkozó intézkedései még ma sem valósíthatók meg úgy, a mint a törvény rendel, mert elegendő számú börtön-helyiség nem áll rendelkezésre. Azért legujabban is egy új fegyház állittatik fel Sopron megyében és egy javító intézet gyermekek részére Aszódon. Közvetítő intézetet is most állit fel a kormány.

Az anyagi büntető jognak ezen codificatiója folytán azt is meg kellett határozni, melyik büntetendő cselekmény melyik bíróság által fog megbiráltatni. Ezt az életbeléptetési törvény határozza

meg, a mely a közigazgatási hatóságokhoz is utal néhány kihágást. Az ezek által követendő eljárást, valamint a járásbíróságok előtti bünvádi eljárást a kormány, a nyert felhatalmazás alapján, rendeleti uton egyformán szabályozta. A rendelet a szóbeliség és közvetlenség elvéből indul ki s a vádrendszernek megfelelőleg, legalább a járásbíróságok előtti eljárásban a kir. ügyésznek, mint közvádlónak kellő befolyást biztosít.

A büntető jog terén alkotandó organicus törvények közül, létesítendő még a bünvádi eljárás a kir. törvényszékek előtt. Az ez irányban készült törvényjavaslat ma már közkézen forog. — A büntető joggal kapcsolatos még néhány praeventiv természetű törvény. Az egyik a rendőri bejelentés életbeléptetéséről, (1879: XXVIII. t.-cz.), a másik a fővárosi rendőrség szabályozásáról szól; e kettő csak a fővárost érdekli; a harmadik ellenben országos érdekű és a közbiztonsági szolgálatot állami csendőrökre bizza (1881: III. t.-cz.). A csendőrség felállítása a legüdvösebb intézkedések egyikének bizonyult be és nemcsak a közbiztonság szilárdult meg, hanem az igazságszolgáltatás is biztosabban működik, mióta a csendőrökben rendeleteinek pontos végrehajtóit találja.

Ezen új alkotásokon kívül a bünvádi eljárás terén még egy reformot kellett keresztülvinni. A becsületsértés és könnyü testi sértés miatt folyamatba tett büntető ügyek, a büntető törvénykönyv hatályba lépte előtt, részben a bagatell-bírák, részben a közigazgatási hatóságok előtt folytak s ott sommás jogorvoslatok mellett intéztettek el. Az új büntető-törvénykönyv szerint azonban ezen delictumok vétségei s az ezek miatt folyamatba tett ügyek felebbezhetők voltak a kir. Curiaig. Miután pedig igen sok ilyen ügy került a felsőbb bíróságokhoz, és ezek miatt a fontosabb ügyek elintézésére kevesebb idő maradt, kénytelen volt a kormány az eljárási szabályokat oda módosítani, (1883: VI. t.-cz.) hogy egyrészt a felebbezést megszorította, másrészt pedig a kir. törvényszékeket bizonyos csekélyebb bünvádi ügyekben felebbviteli hatósággal ruházta fel. Ezen intézkedések, a mennyire ma meg lehet ítélni, (életbeléptek 1883. mart. 1-én) elég czélszerűeknek mutatkoznak.

A polgári magánjog terén, a polgári törvénykönyv egyes részeinek javaslatok alakjában való kidolgozása mellett, némely tekintetben törvények is hozattak. Ide tartozik első sorban a gyámság és gondnokságról szóló törvény (1877: XX. t.-cz.) mely a családi jog egy részét a gyámhatósági eljárással codificálja és még a hagyatéki eljárást részben reformálja. Továbbá ide tartozik a végrendeletek kellékeit meghatározó (1876: XVI. t.-cz.) törvény.

De nemcsak törvények által még nem szabályozott joganyag lett codificálva és nemcsak a szokásjog nagy része rendszeres törvénykönyvekbe foglalva, hanem az 1875-ig alkotott törvények némelyike gyökeres revisión ment keresztül és lényegileg reformáltatott. A reformok legfontosabb része a polgári peres eljárásra esik. Az első változtatás ezen a téren már az 1877: XXII. t.-czikk

által történt, midőn a törvényhozás a kisebb polgári peres ügyekre nézve külön bíróságokat, és egyszerűbb eljárást a jogorvoslatok lehető korlátozása mellett állapított meg.

Későbbben, 1881. évben azután az 1881: LIX. t.cz. megszüntetvén a semmitő székét, a jogorvoslati rendszert gyökeresen megváltoztatta és bár megtartván az írásbeli eljárás alapelveit, mégis az eddigi eljárás némely részére vonatkozólag reformokat létesített. Az 1881: LX. t.-cikk pedig a végrehajtási eljárást újra szabályozta. Mélyreható és fontos változások ezek, nemcsak az eljáráson, hanem a bírósági szervezeten is.

Módosítottatott még a kisajátítási törvény (1868: LV. és LVI. t.-cz.) az 1881. évi XLI. t.-cikk által; a központi telekkönyvekről (vasutak telekkönyvezése) szóló törvény (1868: I. t.-cz.) az 1881. évi LXI. t.-cikk által. Az erdélyi birtokrendezés új alapokra fektettetett (1880: XLV. t.-cz.). A telekkönyvekre vonatkozólag az 1880: XLVI. t.-cz. intézkedik az elveszett telekkönyvek pótlásáról és a kivonatos telekkönyvi másolatokról. — A közjegyzői törvény (1874: XXXV. t.-cz.) kiegészítettett a kir. közjegyzői díjak meghatározásával (1880: LI. t.-cz.)

A bírósági szervezet is lényeges változáson ment keresztül. A kir. Curiának semmitőszéki osztálya egyesítettett a legfőbb ítélőszéki osztálylyal, (1881: LIX. t.-cz.) a mi a jogorvoslati rendszer módosításának következménye volt. Ezen változás osztatlan elismerésben részesült. A kisebb polgári peres ügyekben követendő eljárás szabályozása (1877: XXII. t.-cz.) valamint a felebbezés korlátozása és a felebbeviteli bíróságok újabb szabályozása (1883: VI. t.-cz.) folytán az alsóbb bíróságok szervezete is módosult; a telekkönyvi hatóság átruháztatott számos járásbíróságokra, mi által a telekkönyvek hozzáférhetősége nagyban növekedett; s végre az első folyamodású kir. bíróságok száma is változott, midőn az 1875. évi XXXVI. t.-cz. a törvényszékek számát 64-re szállította le, minek folytán három esztendőre fel kellett függeszteni a bírák áthelyezhetlenségéről és nyugdíjazásáról szóló intézkedéseket, hogy a feleslegessé vált személyzet elhelyeztethessék és egyuttal az első szervezésnél a tömeges kinevezés mellett elkerülhetlen hibák javíthatók legyenek. — A bírósági szervezetet érinti végre a törvénykezési szünidőről szóló törvény (1883: XXXIII. t.-cz.), mely új intézmény az idén még nem fejthette ki üdvös hatásait.

A közjog terén — eltekintve az Ausztriával kötött politikai fontossággal bíró államszerződésektől és a horvát ügyeket érintő törvényektől — két törvény alkottatott. Az egyik a törvények kihirdetési módokat, illetve a törvény hatályosságának kezdetét állapítja meg, (1881: LXVI. t.-cz.), a másik a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről szól (1879: L. t.-cz.).

A nemzetközi érintkezés fejlesztése gondos figyelemben részesült.

A büntettesek kiadása tekintetében Oroszországgal, Németalfölddel, Belgiummal, Szerbiával és Luxemburggal kötött Magyarország szerződést. A polgári jogsegély előmozdítását, a

formaszerűségek lehető mellőzése által, czélozza a Németbirodalommal, a nemzetközi forgalomban használt okiratok hitelesítése és kölcsönös elismerése tekintetében kötött szerződés. Hasonlóan a kölcsönös jogsegélyt könnyítik azon szerződések, melyek Franciaországgal, Belgiummal és Olaszországgal kötettek a végből, hogy a magyar állampolgárok magyar szegénységi bizonyítvány alapján ugyanazon előnyöket élvezhessék a külföldi bíróságok előtt, mint az ottani igazolt szegény alattvalók.

Az eddigiekben rövid vonásokban ecseteltük a magyar jog fejlődését 1875. óta, a mióta a szabadelvű párt a parlamentáris többséget bírja. Részesült a fejlődésben a jognak majdnem minden ága. Új intézményeket is nyert az ország; a régiak — reformok tárgyát képezték. Az igazságszolgáltatás gyorsítása és olcsóbbá tétele tekintetében történtek intézkedések. A magyar törvények igen nevezetes részükben — büntető törvény, polgári peres eljárás, csőd, kereskedelmi és váltó-jog — hatályt nyertek az erdélyi részekben, a polgárosított magyar határ-örvidéken és Fiume város területén is.

Hogy maradt még hátra sok teendő, hogy a teendők egymásutánja tekintetében más nézet is támogatható czélszerűségi érvekkel, az kétséget nem szenved. De aki elfogulatlanul végignéz a felhozott törvények során, és a ki ezeknek hatását a gyakorlatban figyelemmel kíséri, az el fogja ismerni, hogy e nyolcz év a magyar nemzet jogéletében maradandó emlékeket hagyott hátra, és hogy ezek létrehozatala körül az igazságügyminiszterium vezetésével megbízott férfiak közelismerésre méltó érdemeket szereztek maguknak.

Németh Péter

kir. ítélőtáblai pótbíró,
a »Büntetőjog Tára« szerkesztője.

IV) A földművelés, ipar és kereskedelem terén.

Az országos szabadelvű pártból kikerült ministerium kormányra hivatása nemcsak személyváltás volt, hanem gyökeres rendszerváltás, különösen a közgazdasági politika és kormányzat nagy mezején. A szabadelvű párt ministeriuma volt az első, mely belátta, hogy nemzeti haladásunk főleg a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem emelésén sarkal. Ekkor szűnt meg a közgazdasági kormányzat műkedvelésnek lenni, annak élére az ország első szakértői állítottak, báró Simonyi Lajos minister és Horn Ede államtitkár személyében. Midőn az első minister a szabadelvű pártból kilépett és az államtitkárt a halál elszóllította áldásos tevékenysége mezejéről, a közgazdasági kormányzat rövid ideiglen után báró Kemény Gábor minister és dr. Matlekovics Sándor személyében oly vezetőket nyert, a kiknek működése korszakat alkot.

A kormány első teendője volt az Ausztriával való viszonyt rendezni. E rendezésnek eredményei: az 1878. XX. t. cz. által beiktatott

vám- és kereskedelmi szerződés és az azzal kapcsolatos általános vámtarifa, mely Magyarország termelésének nevezetes előnyöket biztosít; az osztrák-magyar Lloyd gőzhajótársasággal kötött szerződés, mely ezen egyik legnagyobb európai gőzhajótársaságot arra bírta, hogy tengeri hajóit ugyanazon föltételek mellett járassa Fiuméből, mint Triesztből; a szabadalmazott osztrák nemzeti bankkal kötött egyezség, a melynek következtében e jegybank az osztrák-magyar nevet vette föl, s két igazgatóságot állított fel, Budapesten és Bécsben, a magyarországi üzlet vezetése a budapesti igazgatóságra bízván, melynek elegendő összeg állítottatott rendelkezésére. Ezen idő óta az osztrák-magyar bank ellen semmi panasz nem merült föl, az ország különböző vidékein mindenütt, a hol szükséges volt, bank-fiókokat állítottak föl, s a bank a magyarországi hiteligenyeket a legkészségesebben elégíti ki, úgy hogy, a ki csak hitelképes, legyen az kereskedő vagy iparos, mindenki könnyen nyer olcsó hitelt. Az Ausztriával kötött új kiegyezés nemcsak néhány millióval javította, különösen a fogyasztási adók rendezése következtében, költségvetésünket, hanem oly alapokat is biztosított, a melyeken közgazdaságunk napról-napra észrevehetően fejlődik.

Alig hogy befejeztettek ezen alkudozások, a szabadelvű kormány hozzáfogott a tevékeny alkotás munkájához. A mezőgazdaság emelésére több százezer forintot vett föl az állami költségvetésbe, a mely összeg még évről évre emeltetik. Nincs olyan ága a mezőgazdaságnak, mely nem részesült volna a kormány figyelmében. Elkezdve a nemes vetőmag és a tenyészállatok kiosztásától, a vándortanítói intézmény meghonosításáig, a kormány nem mulasztott el semmit, a mi a földművelő osztálynak előnyére szolgálhat. A szabadelvű párt kormánya hozta be a culturmérnöki intézményt, a melynek mérnökei ingyen készítenek a gazdáknak terveket földjeik javítására, a belvizek levezetésére, az alagsövezésekre. A borászati kormánybiztosság a vándortanárokkal a szőlősgazdák támogatására szolgál, ezeknek érdekében állítottatott föl az országos mintapincze, a mely a hazai bortermelők boraiból tart a nagy vevő-közönség számára állandó mintákat és közvetíti az eladást. Az országos phylloxera kísérleti állomás azon módokat kutatja, a melyek alkalmasak e vész elhárítására s a kiküldött biztosok díj nélkül állanak a szőlősgazdák szolgálatára. A lótenyésztés emelése a legnagyobb sikerrel folyik s a kormány tevékenységének tulajdonítható, hogy ez mezőgazdaságunk egyik legjövedelmezőbb ágává lön. A marhatenyésztés emelésére szolgálnak, a tenyészállatok kiosztásán kívül, az időnkénti megyei tenyészállatdíjazások és gazdasági kiállítások, a melyek mindig a kormány közreműködésével jönnek létre. A selyem- és kendertermelés meghonosításával és fejlesztésével a kormány eszközt adott a nép kezébe; ha az ezt felhasználja, akkor csekély fáradsággal nagy mértékben növelheti jövedelmeit. A gazdasági szakiskolák jelentékeny mértékben szaporítottak, még pedig nemcsak a felsőbbek, hanem a földművesiskolák is, a melyekből szakszerűen képzett kisgazdák kerülnek ki.

Az ipar terén a szabadelvű párt kormánya az iparfejlesztés korszakát nyitotta meg. Az iparfejlesztés nagy szakképzettséggel és tervsze-

riően vétetett munkába s e tevékenység eredményei már is mutatkoznak. A kormány gondoskodása első sorban oda irányult, hogy a szegény hegyes vidéki népnek, melynek nyári keresete nem elég a család fönntartására, munkát szerezzen. Ezen célból külföldről hivott be és itthon a hazában is képeztetett ki mestereket, a kik a népet a házi ipar különböző ágaira tanítják. A durva fafaragástól egész a csipkeiparig minden háziiparág felkaroltatott s ezren és ezren tanultak jól jövedelmező mesterséget, a kik az előtt szegény sorsban szükölködtek. A háziipar emelésére szolgálnak a tanműhelyek, a melyekben ingyen képeztetnek ki ezek az iparosok, a kik örök hálával tartoznak a kormány áldásos gondoskodásáért. A kormány behozta az iparfelügyelői intézményt. Ezek a képzett és tudós férfiak ingyen szolgálnak az iparosoknak tanácscsal és utmutatással, mikor az iparosok iparukat emelni és üzletüket tökéletesíteni akarják. A kormány számos iparost segít folyton pénzzel is, a kik új iparágakat honosítottak meg és a kormány költségén számos iparossegéd képeztetik ki a külföldön. Ezen tevékenységének támogatására szervezte a kormány a házi ipari és iparoktatási országos bizottságot, a melyhez még senki sem fordult hiába segedelelemért, a ki alapos okokkal tudta támogatni kérelmét.

Ipariskolák a szabadelvű ministerium kormányra lépte előtt nem is voltak. Azóta a földművelés-, ipar- és kereskedelmi ministerium buzgólkodása következtében, a melyet mindenben támogatott és elősegített *T r é f o r t* Ágost közoktatásügyi minister, minden jelentékenyebb helységben keletkeztek olyan iskolák, a melyekben a növendék-iparosok megszerezhetik azon ismereteket, a melyek nélkül a mai világban az iparos sem boldogulhat.

Az ipari vállalatok keletkezését nagyon elősegíti az a törvény, a melyet e kormány alkotott és mely az új iparágaknak állami kedvezményeket és az adó elengedését biztosítja. Ez a törvény mindössze két éves s már is száznál több új iparvállalat és gyár vette igénybe a kedvezményeket.

A szabadelvű ministerium kormánya alatt lett kimondva az is, hogy a hatóságok és állami hivatalok ipari szükségleteiket belföldön tartoznak fedezni, így ezek az összegek, a melyek ez előtt külföldre vándoroltak, most a hazai iparosok zsebébe jutnak.

A kormány munkába vette és elkészítette az ipartörvény revisióját, s a javaslat legközelebb beterjesztetik a képviselőház elé. A kormány e törvény elkészítése előtt két nagy értekezleten hallgatta meg az iparosok és szakférfiak óhajait. Egyáltalában a szabadelvű párt kormánya minden kérdés elintézésénél meghallgatta az érdekeltek nézetét, erre szolgáltak az időnként különböző tárgyakban összehívott értekezletek.

A kormány a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi ügyek intézése körül nagy szakértelmet, hazafiasságot, áldozatkészséget tanusított és ezek a kiváló tulajdonságok karöltve jártak a törhetetlen buzgalommal, a melyről az alábbi törvények és intézkedések hosszú sora tesz tanuságot. Alig néhány hétre a. ministerium megalakulása után a ház asztalára tette a szakminister a nagy munkát, a kereskedelmi törvénykönyv javaslatát. E javaslat majdnem változatlanul elfogadtatott és e

codex az első közgazdasági törvény, mely a szabadelvű cabinet alatt törvénytárunkba becikhelyeztetett. Jóllehet e törvényjavaslat még az előző ministerium alatt készült, mindazáltal érdeme a liberalis cabinetnek az, hogy annak törvénynyé válását lehetőleg siettette, hogy az annak életbeléptetésével járó nehézségeket legyőzte és a negyvenes évek elavult hiteltörvényei helyébe igyekezett odaemelni ezt a modern codexet, hogy az kereskedelmi téren biztosítsa a haladást és előkészítse a talajt az új kereskedelmi kiegyezéshez.

A szabadelvű kormánynak egyik érdeme az is, hogy minden oly kérdésben, mely nem tisztán külpolitikai ügyekkel foglalkozott, igyekezett óvni Magyarország önállóságát s különösen a külföldi országokkal kötött kereskedelmi, ipari s akkor még a kereskedelmi ministeriumhoz tartozó posta- és távirdaügyi egyezmények megkötésénél volt azon, hogy az e szerződések kötését megelőző tárgyalásokon Magyarország külön és önállóan képviseltessék. A szabadelvű cabinet kormányzásának első évében törvénynyé vált két nemzetközi egyezménynél, t. i. az 1875. július 22. létrejött nagyfontosságú internationalis távirda-egyezménynél, az 1875. május 20-án kötött nemzetközi métermérték egyezménynél, az 1875. június 22-én Romániával megkötött kereskedelmi szerződésnél és a gyári és ipari védjegyek kölcsönös oltalma tárgyában 1875. augusztus 13-án kötött szerződésnél különösen érvényre jut a kormány e törekvése. Gazdasági tekintetben még egy fontos intézkedése a szabadelvű kormánynak lépett életbe az 1875. évben. Ez a gazdasági állapotok egészségügyének rendezése s az állategészségügynek teljes reformálása.

A következő években a már inkább megerősödött közgazdasági ministerium sokkal nagyobb tevékenységet fejthetett ki. Törvénytárunk 1876. és 1877. évi folyamainak kereskedelmi, ipari és gazdasági törvényei igazolják ezt. Eltekintve az 1876-ban létrejött váltótörvénytől, mely ugyan az igazságügyi ministerium kebelében készült, de egész közgazdasági életünkre kihatással volt, ez évben lépett életbe az egész forgalmunkat megváltoztató métermértékrendszer, és az új kereskedelmi törvény, melynek intézkedéseit a földhitelintézet kivételes állásához az 1876. XXI. t.-cz. mérte hozzá. Ez időben történt meg az első lépés a phylloxera ellen való óvintézkedések megtételére, midőn a hazánkban, sőt az egész monarchiában első pancsovavidéki irtás elrendeltetett. A közgazdasági fejlődés előmozdítására szolgált az 1876. XXXVI. t.-cz. is, mely egy rég érzett hiányt pótol, midőn a záloglevelek kibocsátásának módozatait s azok biztosítását megállapította. Az 1877-iki évben a ministerium teljes erejét igénybevétték a monarchia másik felével való alkudozások s az új kiegyezés előkészítése, úgy hogy e munkálatok mellett csakis az 1878-iki párisi általános kiállításon az ország iparának s kereskedelmének méltó bemutatásával törődhettek és előkészíthették a culturmérnökség rendkívüli fontosságú intézményének életbeléptetését.

A hosszan elhuzódó kiegyezési tárgyalások eredményei az 1878. évi törvénytárban tekintélyes helyet foglalnak el. E kiegyezés fontosságát fentebb már méltattuk. Létrejötté lehetővé tette eddig csak ideig-

óráig rendezett külkereskedelmi viszonyaink rendezését. Még az 1878. év folyamán megindultak e részben a tárgyalások s már december 16-án megkötötték a német birodalommal az ideiglenes és december 27-én Olaszországgal a végleges kereskedelmi és vámszerződés.

Ugyancsak e vám- és kereskedelmi kapcsolat tette lehetővé a modern kereskedelmi elvek anomáliájának a vámkülzeteknek megszüntetését s Bosznia, Hercegovina, Isztria és Dalmátiának az általános vámterületbe való beolvasztását. Az 1879. évben hozatott még meg a tengeri hajók lajstromozásáról szóló törvény és iktattatott a törvények közé a rég érzett hiányt pótoló erdészeti codex, mely az európai erdőtörvények közt mintaképen szerepelhet. Hitelviszonyaink és kereskedelmi forgalmunk emelésére szintén sok történt ez évben. Az általános posta-egyleti szerződés becikkelyezésén kívül nagy haladást jelez a tengeri kereskedelmi forgalomemelését célzó 1879. LIX. tcz., melylyel az Anglia és Fiume közt eszközlendő kereskedelmi gőzhajójáratok segélyezésére az eddig a költségvetésbe felvenni szokott összeget tekintélyesen növelte s ekkép egy önálló magyar tengeri gőzhajózási vállalatnak, a később alakult »Adriá«-nak keletkezését lehetővé tette. A kisbirtokosok hitelügyén hatalmasat lendített az ugyanez évben létesült kisbirtokosok országos földhitelintézete, melyet a kormány sietett a régi földhitelintézet szabadalmaival felruházni.

Az 1880. év gazdasági tekintetben fontos alkotásai a phylloxera egyezmények becikkelyezése, az ez egyezmény alapján kibocsátott rendeletek életbeléptetése, a phylloxera bizottság és az azóta oly sok hasznot hajtó borászati kormánybiztosság felállítása, továbbá a keleti marhavész ellen tett intézkedések, a kőbányai sertés-vesztegintézet létesítése és az erdélyi birtokrendezés ügye. Ez év Fiuméra nézve is nagy fontosságu, a mennyiben ekkor kötötték az Adria Steamship Companyval a nyugati kikötőkkel való forgalomra vonatkozó szerződés, és határozottatott el a Zichy-molón egy újabb tárház építése. Az ipar előmozdítására s gyors fejlődésű malomiparunk fejlesztésére szolgálnak a Belgiummal kötött áruvédjegy-oltalmi szerződés és a gőzmalmokról szóló, azokat a malomjog alul fölmentő 1880. évi XXXIV. tczikk. Ugyancsak ez évben adatott meg a monarchiában az első telephon létesítésére az engedély s készültek el az új erdőtörvény alapján az erdőgazdasági üzemtervek.

Kormányunknak tán legfontosabb esztendeje a közigazdaság terén az 1881-dik. Alkotásai közül alig tudjuk, melyiket említsük fel legelőbb. A csődtörvényen kívül, melynek készítésére a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszternek csak közvetve volt befolyása, a fontos gazdasági törvények egész sorozata alkottatott meg. Igen nagy fontosságu az áruforgalmi statisztika életbeléptetéséről szóló törvény, mely gondos előrelátással arra van számítva, hogy a magyar korona országaiba behozott s innen kivitt árúk számadatait kimutatva, a majd lejáró vám- és kereskedelmi szerződés új megkötésénél pontosabb alapot nyújtson a tárgyalásokhoz. A mily fontos e törvény kereskedelmünkre, époly vagy tán még nagyobb fontosságú az 1881: XLIV. t.-cz., mely a hazai iparnak nyújtandó állami kedvezményekről szól, iparunkra. Rövid

két évi érvénye óta már is látni e törvény hatását abban a számos kedvezményi engedélyben, mely ez idő alatt megadatott, és melyből csak gyáripárunk hatalmas fejlődését olvashatjuk ki. Kereskedelmi szerződések közül ez évben létrejött a német birodalommal kötött egyezmény, mely vámtarifánknak teljes átváltoztatását vonta maga után és becikkelyezettett a reánk nézve igen fontos, még 1880. június 3-án kötött spanyol vám- és kereskedelmi szerződés.

A Szerbiával a kereskedelmi s más nemzetközi szerződések megkötése tárgyában folyt értekezletek csakis a következő 1882. év folyamán értek véget. Az 1882: XXX., XXXI. és XXXV. tczikkekbe foglaltattak a kereskedelmi és a hajózási szerződés és a consulsági egyezmény. Ugy, hogy azóta csak a Franciaországgal kötendő kereskedelmi szerződés ügye maradt függőben s csakis e részben kellett ideiglenes egyezményt kötni. A Bernben kötött nemzetközi phylloxera-egyezmény szintén ez évben iktattatott a törvénytárba. A német kereskedelmi egyezmény megkötése által szükségessé vált átdolgozott általános vámtarifa az 1882: XVI. tczikkben cikkelyezettett be. Ez év legfontosabb gazdasági törvénye azonban a közgazdasági előadóról szóló XX. tczikk, mely a megyei közigazgatási bizottságba beleilleszté a földmivelés, ipar és a kereskedelem addig onnan hiányzott képviselőjét. 1882. január 31-én kötött meg az egyezmény az »Adria« gőzhajózási társasággal, mely az Adria Steamship Company-ból alakult át magyarrá a Fiume és a nyugateurópai kikötők közt fentartandó hajózási összeköttetés tárgyában.

A folyó évben a kormány által közgazdasági téren tett intézkedések még sokkal élénkebben megmaradtak az emlékezetben, semhogy azokat bővebben kellene ecsetelnünk. Arra szoritkozunk tehát csak, hogy a már megtörtént s még csak megoldásra váró intézkedések közül egynehányat fölemlítsünk. Az 1883. évben hozatott meg az 1885-diki általános országos budapesti kiállításról szóló törvény, melynek végrehajtásán folyton dolgoznak az iparügyi miniszterium kebelében. Meghozatott továbbá a folyton pusztító phylloxera vastatrix ellen teendő óvintézkedésekről szóló törvény, mely bizonyára gátat fog vetni a vész továbbterjedésének, és törvénynyé vált végre a vadászati codex. A Budapest fővárosi közlekedés emelését célzó és a társaskocsi üzletet a főváros területén szabályozó törvényen kívül kiválóan fontos a részlet-ügyletről szóló 1883: XXXI. tczikk, mely véget fog vetni a részlet-ivekkel üzött s veszedelmesen elharapódzott szédelgésnek. Fiume emelésére szolgál a szintén az idén hozott s a kőolaj-kikötő medencze építését elrendelő 1883: XXVIII. és a kikötői illetékről szóló 1883: XXXII. tczikk.

Heltai Ferencz és Fekete Ignác.

V) A honvédelmi ügy terén.

Az 1868. évi törvénytárban tőszomszédul egymás mellett állanak a népiskolai közoktatásról szóló XXXVIII-ik, s aztán a véderőről, a honvédségről és a népfölkelésről szóló XL., XLI., XLII-ik törvény-

czikkek. Korszakváltozást jelző törvényi alkotások; vizválasztó magaslato két ellentétes irány határvonalán. És nem a véletlen műve volt, hanem a mélyen érzett szükség kifolyásának tekintendő, hogy a törvényhozás, miután a nemzet nagy zömének átható művelésére szánt rendszabályokról gondoskodik vala, ugyanakkor figyelmét arra is fordítja, hogy a magyarság fegyveres erejének fejlesztését czélszerű intézmények által eszközölje. Helyesen mondatott, hogy »a tudomány hatalom.« Csakhogy nem az egyetlen, nem a minden egyebet kizáró vagy helyettesítő hatalom; mert a nemzetek nagy létharczaiban egyéb tényezők, főleg a katonai erények, is döntő súlylyal nehezedenek a sors mérlegének serpenyőjébe; és a történelem a távoli és a közeli multban elég példát mutat föl arra, hogy a tudományos műveltségben haladotabb nemzetet legyőzte a műveletlenebb, de harcziasabb, katonailag képzetebb ellenfél. Bizonyos az is, hogy ha létezett valaha nemzet, mely a környező veszélyekkel szemben erői minden oldalu kifejtésére volt utalva: úgy a magyar az, kinek szellemi és erkölcsi tulajdonait és karja hatalmát egyaránt kell edzeni és izmosítani, hogy történelmi hivatásának megfelelően s jövőre is megtartsa azt a helyet, hol ezer év óta emberül és becsülettel megállott.

Tagadhatatlan pedig, hogy újabb időkben a magyar faj épen azon tulajdonainak, harczias hajlamainak kiművelését hanyagolta el, melyeket nemzetünk nevével együtt szokott a világ emlegetni. Főképp az uri rend, a művelt ifjuság, elidegenült a fegyveres szolgálattól. A politikai viszonyok okozták legnagyobb mértékben ez idegenkedést. Befolyásunk épen a honvédelmi intézmények s a hadügy tekintetében régóta a legszűkebb térre volt szorítva. Még kedvezőtlenebb állapotok következtek a forradalom után, s tartottak lényegileg 1867-ig. A magyar közvélemény (mely alapot nyert az osztrák költő ama versében is: »in deinem Lager ist Oesterreich«) azonosítá a bécsi absolutismussal annak legerősebb támaszát, a hadserget, s indokolt — bár következményeiben káros — ellenszenvet táplált iránta. És a magyar ifjuság a hadsereg tiszt karában majdnem teljesen átengedte a tért a monarchia többi nemzetei és nemzetiségei — irántunk igen sok esetben rokonszenvvel épen nem viseltető — fiainak.

Nem szükséges sok szót vesztegetni annak magyarázatára, hogy politikai tekintetben mennyire hátrányos, sőt aggodalmas helyzet vala ez a magyarságra. De társadalmi és gazdasági tekintetben is megvoltak annak a maga káros következményei. A magyar ifjuság előtt egy életpályával kevesebb állott nyitva, s épen egy olyannal, melyhez a főuri családok sarjai mindenütt hagyományos előszeretettel vonzódnak; mely biztos megélhetést és rangot nyujt a vagyontalan nemes ifjaknak; s más részről a katolikus hierarchia lépcsőjén kívül csaknem az egyetlen tér, melyen lehetőség és alkalom nyílik szegény sorsu, de lehetséges és dicsvágyó ifjaknak is, hogy fényes és magas állásokra emelkedjenek föl.

Az 1867-ki kiegyezésnek még ha általános közjogi jelentősége nem volna is oly nagy, mint a milyen tényleg volt, szükséges és halaszthatatlan voltát már csupán az is indokolja, hogy csak így vált lehetővé

a nemzet lekötött erőinek fölszabadítása s a természetes vérkeringés megindulása a nemzeti társadalom zsibbadt tagjaiban. Innen kezdve megváltozott az a viszony, melyben egymás iránt a magyar nemzet és a monarchia hadserege állottak; s lassanként észszerűleg meg kellett változnia azon nézpontnak is, melyből a magyar társadalom a hadsereg intézményét és a hadi szolgálatot tekintette. Az 1868-ki honvédelmi törvények tehát politikai, társadalmi és kulturális szempontból birnak reánk nézve fontossággal.

A véderőről szóló 1868. XL. törvénycikknek, mely az osztrák-magyar monarchia közös hadserege szervezéséről rendelkezik, fő- és vezérelve az általános védkötelezettség, kapcsolatban a művelt ifjúságra nézve az egy évi önkéntesség intézményével. E kettő, az általános védkötelezettség és az egyévi önkéntesség intézménye, hozta először közelebbi érintkezésbe a magyar társadalmat a hadsereggel, midőn művelt ifjainkat is bevonta a fegyveres erő szolgálatába. Ez intézménynek más szerencsésebb helyzettel és multtal bíró államokban az a jelentősége van, hogy a hadseregbe tömegesen bevívén az értelmiséget, nagy mértékben fokozza annak erkölcsi és szellemi színvonalát. Nálunk ennél még nagyobb hívatást is teljesített. Áthidalta azt a veszélyes űrt, mely a fegyveres erő és a társadalom közt tátongott, s aztán megbarátkoztatta művelt ifjainkat a fegyveres szolgálat eszméjével, vagy legalább szoktatta őket ahhoz, s azon tapasztalás, hogy az alkalom, sőt gyakran a kényszer is megszüli a hajlamot, itt is igazolta s még inkább fogja igazolni magát. Bármennyi panasz hallatszott is egy és más oldalról — polgári, mint katonai részről — az egyévi önkéntesség intézménye ellen: mégis bizonyos, sőt e panaszok által még jobban megbizonyosodik, hogy a magyar ifjúság harczy szelleme és tulajdonainak kifejtése — mondhatnók megteremtése vagy legalább újra élesztése — végett nagy szükség volt rá. Aztán nem közönyös egy nemzet védképességére nézve, hogy szükség idején néhány ezer művelt ifju fegyveres szolgálatát veheti igénybe, olyanokét, kik az általános védkötelezettség hiányában a harczytérrel nagyobb részt távol maradtak volna; és nem közönyös dolog ránk nézve, hogy a közös hadsereg vezetésében ugyanannyi száz magyar ember vesz részt, a hány száz magyar önkéntes elnyeri a tiszti rangot.

Még nagyobb fontosságot nyert azonban a véderőtörvény azon szakaszánál fogva, mely kimondja, hogy az összes fegyveres erőt a sorhad és haditengerészet mellett a h o n v é d s é g és a népfölkelés képezi, minek folytán a XL. és XLII. tczikkek a magyar honvédségről és a népfölkelésről határoznak. A magyar honvédség intézménye nem ugyanazonos más államok, pl. Poroszország hasonnevü fegyveres erejével. Nem a tartalékba jutott és így a régibb korosztályu védkötelesek foglalatja; nem annyi, mint: szabadságot állomány, szemben a tényleges állománynyal. A magyar kir. honvédhaderő egy külön álló, önmagából fejlődő szervezetet képez, mely kiegészítését a hadsereg tartalékában kiszolgált, magyar honosságú egyének beosztásán kívül főleg a hadsereg jutalékán fölül fönmaradó védkötelesek közvetlen besorozása utján nyeri, s mely külön magyar zászlók alatt szolgál s magyar vezénnyelv-

vel bír. A közös hadsereg irányában való viszonya tehát legtöbb tekintetben nem az alá-, hanem a mellérendeltség jellegével bír.

Alig lehet eléggé méltányolni azt a fontosságot, melylyel a magyar honvédség föllállítása igen sok irányban bír nemzeti életünk és érdekeink szempontjából. Századok óta ez az első igazán magyar haderő (természetesen nem számítva a forradalmak hadseregeit); ennek körében műveltetnek a hadi tudományok magyar nyelven; hazánk idegen ajkú fiai itt magyar nyelven tanulják honvédő kötelességöket. Ez intézménynek köszönhetjük, hogy most van már egy minden ízében magyar, nemes becsvágytól vezetett, kitünő szellemű katonatiszti kar, vannak ebből fölemelkedett jeles hirü tábornokok; és vannak évről-évre mind számosabban horvát honvédtisztek, kik a magyar nyelvet elsajátították, s mintegy magvával hivatvák szolgálni annak az újraélesztendő bajtársi viszonynak, mely régebben — századokon át — egyesíté a harctéereken a magyart és a horvátot. Alig is tévedünk, midőn azt hisszük, hogy a közvélemény azért karolta föl eleitől fogva a közoktatás ügye mellett legmelegebb rokonszenvvel épen a honvédséget, mert ösztönszerűleg érezte, hogy ez intézmény keretében nemzeti jövőnknek számos kérdése találja a legegyszerűbb, a legtermészetesebb és legkedvezőbb megoldást; és hogy ez intézmény a közművelődésnek, a magyar szellemnek és nyelvnek sokfelé elágazó csatornájául szolgál.

Mindezen figyelmet érdemlő tekinteteken kívül esik még a honvédség létesülésének azon legközvetlenebb jelentősége, hogy magában véve is tekintélyes haderőt képez, melyben a magyar katonai elem képezhetősége már eddig is kivívta a külföldi szakértő körök legnagyobb elismerését; továbbá, hogy ez intézmény a közös hadseregnél még kiválóbb mértékben van hivatva arra, hogy a magyar művelt ifjúsággal a hadi pályát megkedveltesse és így az elhanyagolt katonai szellem fejlesztését előmozdítsa. Ha e részben a honvédség nem mutathatott föl eddigelé annyi sikert, mint a mennyit hozzá kötöttek: úgy ezt tulajdonítani kell egyrészt annak a természetű törvénynek, hogy a bajok gyógyítása mindig lassabban halad, mint a bajok keletkezése; másrészt pedig az intézmény első hiányos szervezetében is kell az okot keresnünk. Épen e hiányok orvoslására történt sok fontos intézkedés az utóbbi évek alatt, ugy administratív, mint törvényhozási uton; s ha ezek legfőbbjeit szemügyre vesszük, lehetetlen föl nem ismernünk a haladást és tökélyesülést, mely ma már biztos alapra állította a magyar honvédség ügyét, a jövőt illetőleg pedig még szebb reményekre jogosítja föl az intézmény minden barátját.

A honvédség szervezésének egyik főnehézségét és föladványát az képezte, hogy e hadcsapatok részére megfelelő számú és kellő képzettségű tisztikar állíttassék elő; mert e nélkül lehet ugyan fegyveres embertömeget létesíteni, de hadsereget alkotni nem lehet. Megfelelő számú tisztikara a honvédségnek, főleg a szabadságolt állományban, mindeddig nem volt; kellő képzettségű tiszteket azonban az első szervezéskor és azóta is olyképen nyertek a honvédcsapatok, hogy részint a régi honvédtisztek lőnek alkalmazva, részint a közös hadsereg magyar származásu tisztjei léptek át igen nagy számmal, és még ez időszerint is

ezek alkotják a honvédség tisztikarának magvát és legkiválóbb elemeit. Mivel azonban mindkét forrás muló természetű vala, gondoskodni kellett, hogy maga a honvédség képezzen maga számára évről-évre tisztinövendéket, mely a beálló hézagokat kiegészítse. Történt is erre nézve gondoskodás az által, hogy az 1872. évi XVI. tczikk rendelkezett a honvédségi Ludovika-akadémia föllállításáról, hogy abban egyfelől önként jelentkező hadapródok a honvédség keretei számára alkalmas tisztekké képeztesse, másfelől szolgálatban levő kitünő honvédtiszteknek alkalom nyujtassék a hadtudományokban magukat tovább képezhetni. E czélból kettős tanfolyam rendszeresített, u. m. a tisztképző és a fensőbb tiszti tanfolyam.

Csakhamar kitünt azonban, hogy e tanfolyam nem felel meg kellőleg a kitüzött czélnak; s közigazgatási uton s a Ludovika-akadémia igazgatásának hatáskörében az a változás történt az előbbi tanrendben, hogy föllíttatott egy előkészítő tanfolyam, melybe oly besorozott honvédek vétettek föl önkéntes jelentkezés útján vagy a csapatoktól berendelve, kik bizonyos számú középiskolai osztályokat végezvén, s így némi rendszeres előképzettséggel bírván, reményt nyujtottak arra, hogy tisztekké lesznek kiképezhetők. Ezek aztán az előkészítő tanfolyamot egy év alatt bevégezvén, sikeres vizsga alapján átléptek a tisztképző tanfolyamba s ott még egy évig folytatván tanulmányaikat, a második év végével hadapródokká neveztetek ki. Azok a besorozott honvédek ellenben, kik magasabb iskoláztatásban részesültek, pl. nyolcz középiskolai osztály végzésének megfelelő készültséget tudtak kimutatni, egyenesen a tisztképző tanfolyamba vétettek föl, s egy év alatt képeztetek ki hadapródokká. Ezen rendszer szerint történt a honvédtisztek képzése a legujabb időkig a Ludovika-akadémiában.

Senki sem tagadhatja, ki a viszonyokkal ismerős, hogy a Ludovika-Akadémiának mind vezetőiben, mind tanáraiban megvolt ugy a szakértelem, mint a legnagyobb buzgóság, hogy e rendszer korlátai közt a lehető legnagyobb eredményeket ériék el. A hallgatókban sem hiányzott többnyire az igyekezet és a jó akarat. De maga a rendszer volt hiányos és olyan, hogy mellette és vele csak tökéletlenül lehetett megvalósítani a kivánt czélt: hogy a honvédség számára megfelelő számú és kellő képzettségű tisztikar képeztesse.

Egyik legfőbb baj abban állott, hogy a véderő-törvény határozott rendelkezésénél fogva az önkéntesek csak a közös hadseregbe osztatván be: már eleitől fogva ki volt zárva annak lehetősége, hogy a honvédségi Ludovika-Akadémia a magyar ifjúság művelt elemeire számíthasson. Különösen az előkészítő tanfolyam hallgatói nagyon különböző és gyakran igen csekély iskolai előképzettséggel léptek be; régen félbeszakított iskolázásuk hatásának a leelemibb ismereten kívül alig maradt valami nyoma, s így két év alatt a tanárok és a tanítványok részéről egyaránt tanúsított komoly igyekezet mellett is csak fogyatékosan sajátíthatták el mind azon ismereteket, melyekre egy katonatisztnak, mint a társadalom előkelő tagjának és mint csapatvezetőnek, szüksége lesz. A jelenlegi honvédtiszti kar kiváló elemei — mint már

emlitők — nagyobb részben nem is e tanfolyamból kerültek ki, hanem főleg a közös hadseregből léptek át; vagy a mennyiben a Ludovika-Akadémiában nyerték kiképzésüket, azon kevesek közé tartoztak, kik rendszeres középiskolai előkészültséggel jutottak volt be oda.

De volt egy másik nagy hiánya is a tisztképzés e rendszerének; az t. i. hogy a szabadságolt állomány részére igen kevés tisztet szolgáltatott; pedig a honvédség, mint keretrendszeren nyugvó véderő. ilyeneket igényelt volna túlnyomó mértékben. A Ludovika-akadémia hallgatói a tanfolyam végeztével többnyire a tényleges állományba léptek; oda még azok is nagyrészt, a kik magasabb előkészültségök alapján egyenesen a tisztképző tanfolyamba vétetvén föl, ott egy év alatt képeztettek ki, s arra lettek volna hivatva, hogy valamint a közös hadsereg egyévi önkéntesei, a szabadságolt állomány tiszti kara részére szolgáltsanak kiegészítő elemeket. E jelenségnek megvolt a maga természetes oka. A hallgatók többnyire szegény sorsú emberek voltak, kik egy-két évet eltöltvén a katonai pályán, s megizlelvén egyszersmind a magasabb műveltség előnyeit: inkább maradtak továbbra is katonák, mintsem hogy egy újabb pályatörés bizonytalan sikerű kísérletére szánják el magukat.

Egyébként a honvédség intézménye időközben a kedvező fejlődés útján haladt tovább. A honvéd-főparancsnokság és a miniszterium intéző körei fáradhatatlan buzgóságukkal, valamint más részről az országgyűlés is e szakba vágó szükséges törvények hozatalával mindent megtettek, hogy a honvédség szervezete tökéletesíttessék és harczképessége emelkedjék.

De mind az imént fejtegetett hiányok megszüntetésére és a bajok orvoslására, tehát a honvédségi intézmény consolidatiójára, mind pedig arra, hogy a magyar művelt ifjúságnak minél bővebb alkalma legyen magát a katonai szakpályára képezni s hogy így a közös hadsereg tiszti karában is a magyar elem erősíttessék, szóval nemzetünk katonai nevelésének előmozdítására nézve leghatékonyabb törvényhozási intézkedések történtek a most folyó, 1881—1884-iki országgyűlés alatt. A minden irányú fejlődésnek egy új phasisát jelölik e törvényczikkek és az azokon alapuló, már életbelépett intézmények.

Sorrendben véve föl ezek fontosabbjait: 1-ör a cs. és kir. közös hadsereg nevelő- és tisztképző intézeteinél magyar ifjak részére adományozandó 120 alapítványi hely rendszeresítése tárgyában hozott 1882. XXV. t.-czikknek kimondott célja, a magyar koronához tartozó országok ifjúságának nagyobb mérvben leendő katonai magasabb kiképzésében és így a közös hadsereg tiszti karához tartozó magyar honosak számarányának emelésében áll. Ugyanis a közös katonai tanintézetekben, a mint 1871. óta a ludovicaeumi alapok onnan elvonattak és a honvédségi L.-akadémia költségeinek fedezésére lőnek fordítva, tisztán magyar ifjak számára adományozható hely nem volt több, mint 22 pénzügyi és 22 magánalapítványi (melyeken kívül azonban magyarországi illetőségű katonatisztek fiai az osztrák illetőségűekkel egyaránt vétetnek föl a katonai kincstári alapítványi helyekre.) Ez arány javítása céljából lőn rendszeresítve a 120 magyar alapítványi hely,

megosztva a katonai al- és főreáltanodák és a katonai akadémiák közt. Ma már a törvény életbeléptének második évében, számos magyar növendék nyeri ez alapítvány javadalmaiból úgy a katonai alreáliskolákon (a főreáliskolába csak föllépő növendékek jutnak; közvetlen belépés nincs), mint az akadémiákon is neveltetését.

Közvetlen rendelkezései által szintúgy, mint következményeinél fogva, igen fontos 2-or az 1868. XL. véderőtörvény némely szakaszainak módosításáról szóló 1882. XXXIX. törvénycikk. Ennek az előbb érvényben állott véderőtörvénynyel szemben előnyös határozmányai főleg a következő pontokban foglalhatók össze: a) a tartalékos tisztek a hadseregben való szolgálati kötelezettségek eltelte után a honvédséghez helyezendők át (4. §. 14. pont), míg a régibb törvény szerint továbbra is megmaradhattak a hadsereg tartalékában. Ez intézkedés a honvéd tisztikar szabadságolt állományában mutatkozott folytonos nagy hiány némi pótlására nyújt segítséget. b) Ugyanezt czélozza ugyancsak e 14. pontnak azon rendelkezése, mely szerint a tartalékos tisztek, hadseregbeli szolgálati kötelezettségek ideje alatt, mozgósítás esetében, a szükséghez és a közös hadügyminiszter elhatározásához képest, vagy a hadseregnél, vagy a honvédségnél a l k a l m a z a n d ó k; a mely pontnak kivételes alkalmazása szolgált aztán alapjául az 1883. XXXV. t.-cikknek. c) Továbbá, míg a régi törvény értelmében az egyévi önkéntesek, azaz a magyar ifjúság intelligens elemei, csak a közös hadseregbe osztattak be: addig ez újabb törvény szerint (4. §. 8. p.) ezeknek egy része ezentúl a honvédséghez jut, a mi ismét a szab. állományú honvéd tisztikar hiányainak pótlására szolgáló vivmány. d) Végre megengedi e törvény (3. §. e) pont), hogy a közös hadseregből önkéntesen jelentkező hadapródok a honvédség tényleges állományába, a rájuk háramló törvényes szolgálati kötelezettség föntartásával, idő előtt is áthelyeztessenek, míg a honvédség tényleges állományú tiszt karának kiegészítése körül nehézségek forognak fönn, s a mennyiben a hadsereg tiszt állományának viszonyai megengedik.

Ez utóbbi, magában véve is a honvédség javára jelentékeny fontosságú pont még kiválóbb érdeket és horderőt nyert az által, hogy ennek a honvédségre nézve kedvező kifejtése folytán vált lehetővé 3-szor az 1883-ik évi XXXIV., a Ludovika-Akadémián egy tényleges állományú tisztképző tanfolyam szervezéséről szóló törvénycikk. Ugyanis a véderő törvény értelmében a hadköteles kor elérése előtt senki sem léphet be önkéntesen a honvédségbe, és így a honvédség nem képezhetett magának tiszt kar számára még hadköteles korban nem álló növendékeket. A törvény rendelkezése formailag ugyan ezentúlra is érvényben maradt, de lényegileg ez újabb törvénycikk által kedvezően megváltozott. Míg ugyanis az 1882. XXXIX. törvénycikk megengedi, hogy önkéntesen jelentkező hadapródok a hadseregből a honvédség tényleges állományába legyenek áthelyezhetők: ez az újabb, 1883. XXXIV. törvénycikk még tovább menve elrendeli, hogy ily hadapródok kiképzéséről maga a honvédség gondoskodjék a Ludovika-Akadémián, úgy hogy 14—16 éves növendék-ifjakat vesz föl, és képezi őket négy éven kereszt-

túl. Midőn e tanfolyamot bevégezték a növendékek: akkor ahhoz képest, a mint hadköteles korukat már elérték vagy nem, jelentkeznek a közös hadseregnél sorozásra, vagy pedig mint önkéntesek. Azonban akár sorozás útján jutnak a hadseregbe, akár mint önkéntesek lépnek be: azonnal hadapródokká neveztetnek ki és áthelyeztetnek (az 1882. XXXIX. szerint) a honvédség tényleges állományába.

E törvényczikk által már a honvéd-tisztikar képzésének azon nagy hiányai, melyekről fentebb szólottunk, el vannak enyésztetve. A Ludovika-Akadémián szerveztetett egy tényleges állományú tisztképző négy éves tanfolyam, melybe évenként 60 (és így összesen 240) oly növendék vétetik föl, kik életök 14—16 éve közt állanak, középiskolai legalább négy osztályt végeztek, és sikeres fölvételi vizsgálatot tettek. E növendékek aztán négy éven át nyernek oktatást mind a közművelődési, mind a katonai tantárgyakban és az idegen nyelvekben, hogy a kor és a hadi tudományok mai fejlettségének színvonalán álló tisztekké képeztesse a honvédség számára. Más részről e tanfolyam föllállításával megvalósult az az eszme is, melynek céljából áldozatkész őseink a Ludovicaeumot megalapították, hogy legyen az a magyar ifjúság katonai nevelő-intézete, a hadi tudományoknak ápolója, a hazáért és királyért élni és halni kész vitézségnek s minden hazafias erényeknek melegágya. Most vált egyszersmind lehetővé, hogy a Ludovicaeumnak nemcsak általános alapja, hanem a bemutatási joggal összekötött alapítványok is céljaikra fölhasználhatók legyenek. A 240 hely közül 120 a bemutatási joggal bíró törvényhatóságok vagy egyes alapítók ajánlása folytán töltetik be; további 40 növendék részesül állami ingyenes ellátásban; félfizetésre fölvéttetik 40, s egész fizetésre (600 frt) ismét 40 növendék. Az idén megnyílt már az első évi osztály 60 tanulóval; ezek tehát az első katonanövendékek, kik magyar nyelven nyernek oktatást. Mostantól kezdve egészen másképp és más elemekből képeztetik a honvédség tiszti kara; mert ezen tanfolyam mellett fönnáll ugyancsak a Ludovika-Akadémiában (nem szólva a tiszti és törzstiszti cursusokról) egy szabadságolt állományú tisztképző tanfolyam is, melybe részint az 1882. XXXIX. t.-cz. alapján a honvédséghez jutott egyévi önkéntesek, részint más oly besorozott honvédek vétetnek fel, kik a középiskolák végzésének megfelelő iskolai előkészültségök alapján alkalmasok arra, hogy egy év alatt szabadságolt állományú tisztekké képeztesse.

Végül, 4-er, ha megemlítjük az 1883. XXXV. törvényt, mely az 1882-ik évi XXXIX. tczikk 4. §. 14. pontjának kivételes alkalmazásáról szól: elmondtuk azon legfontosabb törvényhozási intézkedéseket, melyek közelebbről honvédségünk harczképességének fokozása, de közvetve a monarchia egyetemes véderejének emelése céljából történtek. Ez a törvényczikk ugyanis elrendeli, hogy a honvédség szabadságolt állományú tisztikara létszámában mutatkozó hiány minél teljesebb fődözhetőse tekintetéből az 1873—1876-ik években besorozott magyar honosságú egyévi önkéntesek közül kinevezett azon tartalékos tisztek, kik a gyalogezredek és a vadászcsapatok állományába tartoznak, a had-

sereg tartalékából kivételesen azonnal áthelyezendők a honvédséghez, és ott fogják kitölteni hátralevő védkötelezett éveiket. Ugyanezen módon helyeztetnek át a honvédséghez ugyanazon négy korosztályba, még pedig akár a gyalogezredek, akár a vadászcsapatok, akár a lovasság tartalékos legénységi állományába tartozó azon egyévi önkéntesek, kik tiszti helyekre remélhetőleg alkalmazhatók lesznek. Ez áthelyezés a mondott törvényczikk alapján már megtörtént s az áthelyezettek már a honvédség ez idei tegyvergyakorlataiban is részt vettek, nagy mértékben szaporítván e hadcsapatok értelmiségi elemeit. Sőt a legénységi állományba tartozó áthelyezett önkéntesek — altisztek — közül a legtöbb tiszti vizsgát is tett a Ludovika-Akadémiában, s bizonyára a többiek is minél előbb le fogják azt tenni.

Hiányos lenne egyébként is csak főbb vonásokban készített vázlatunk a honvédség fejlődéséről, ha a pénzügyi oldal megvilágítása végett meg nem említők, hogy a honvédelmi minisztérium költségei 1869-re, mikor először fordul elő e tárcza a költségvetésben, 2 millió rendes és 7 millió rendkívüli kiadásra mentek. Az 1883. évi budgetben pedig a honvédelmi minisztérium rendes kiadásai 6.940,000, átmeneti kiadásai pedig 406,650 frtnyi összeget tüntetnek föl. Szerény összegek, melyeknek ellensúlyát szép eredmények, nyomatékos vívmányok képezik!

És midőn e kedvező és örvendetes fejleményeket útfokban a jelenig elkísértük, lehetetlen az elismerő tisztelet érzelmével nem gondolni azon két férfira, kiknek, mint a honvédelmi ügy szakminisztereinek, nevéhez a kivívott sikerek füződnek. Az egyik az, ki tiz évig állott e minisztérium élén, kinek igaz magyar lelke és nemes szive annyi szeretettel és hévvel ápolta és óvta a még zsenge intézmény csemetéjét, s kinek a hálás hazafiak már csak gavosdiai sirjára rakhatják le az elismerés frissen zöldelő koszorúját. A másik a jelenlegi honvédelmi miniszter, ki élénk becsvágygyal lelkesedést, erélyt és lankadatlan tevékenységet párosítván, eddig is már oly jelentékeny sikereket mutathat föl, s kinek pártkülönbség nélkül és őszintén kívánja minden magyar, hogy sokáig öregbítse érdemeit e téren: a honvédelmi ügy erősítésének a nemzet katonai nevelés ügyének hálás — mert a gondos ápoló kezét még mindig nagyon igénylő — terén.

Csiky Kálmán.

VI) A közoktatásügyi téren.

Korunkban csaknem minden európai állam nagy rázkódtatásokon ment keresztül az egyház politikai kérdések miatt, a magyar kormány elkerülte e bajokat s e mellett, habár lassan s óvatosan haladva, egyes reformokat léptetett életbe. Ilyenek voltak többek közt: a legfelsőbb felügyeleti jog szabályozása a protestausokkal szemben, különösen a középiskolai törvénynél, az izr. hitközségek rendezésének megkezdése, a magyar szellemű zsidó papokat képző s igen fontos rabbi szeminarium felállítása s az anyakönyvek vezetésére kiadott intézkedé-

sek által, a zsidók és keresztyének között köthető házasságok tervbe vett szabályozása. stb. Sokat foglalkozott kormányunka régi nagy alapok jogi kérdésével s az oly fontos magyar ajku görög katolikus püspökség felállításával is, azonban bármennyire előmozdították intézkedései ez ügyeket, a bonyolódott s tömérdek érdeket érintő kérdések megoldása még csak a jövő feladata.

Hasonlíthatlanul több eredményt mutathatunk fel kormányunk működésében a közoktatásügyre vonatkozólag, mely különben is működésének főterét képezi. Az áttekintés könnyebbége végett az egyes csoportokat vesszük szemügyre.

A kisd ed nevelés re vonatkozó törvény még nem alkottatott meg, de a ministerium a kisd ed nevelés ügyet folyton melegen pártolta. A kisd ednevelők az országos nyugdíjban részesülhetnek, Budapesten nagyrészt államköltségen igen szép s jól vezetett képző intézetet állítottak számokra s terjesztésükre is igen sokat tesznek. A legutóbbi kimutatás szerint már 309 ily intézet van az országban, melyet az állam 1881-ben 13,501 forinttal segített.

A né p nevelés ü g y előmozdítására a lefolyt 8 év alatt három igen fontos törvényt hoztak. Az első (1875: XXXII. t.-cz.) megalkotta az orsz. tanítói nyugdíj-alapot, mely rövid idő alatt oly virágzásnak indult, hogy jelenleg már n e g y e d f é l m i l l i ó t ö k é j e v e n . A második (1876: XXVIII. t.-cz.) a népiskolai hatóságok ügyét rendezte, melynek alapján életbeléptették az iskolalátogatók intézményét s igen fontos intézkedéseket tettek az iskolába járás pontos keresztülvitelére. A harmadik törvény (1879: XVIII. t.-cz.) a magyar nyelv behozatalát rendeli el az összes népiskolákba s közoktatásügyi kormányunk részint póttanfolyamok rendezése, részint tankönyvek kiadása által nagy érdemeket szerzett e fontos törvény végrehajtása körül. De a törvényekben megállapított működési körön kívül is mindenütt nagy s élénk tevékenységet tanusított kormányunk. Életbeléptette többek közt a fontos tanszermuzeumot, megalkotta a tanítók orsz. képviseleti közgyűlését, mely már két ízben (1881. és 1883.) tartott üléseket s melyet méltán a tanítók országgyűlésének neveznek, szervezeti szabályokat s tanterveket dolgoztatott ki, melyek különösen a tanítóképző intézeteket s polgári iskolákat egészen új alapokra fektették s a népiskolai oktatásnak gyakorlati irányt nyújtottak, a mi a háziipar, selyemtenyésztés, kerti gazdaság elterjedésén meglátszik; sok fontos rendeletet bocsátott ki a felekezeti tanítók, különösen az ugynevezett zsidó zugiskolák tanítói sorsának enyhítése végett; megkezdte az országos iskolai leltár készítését, mely a többi művelt államokban is példátlan, intézkedése lehetővé teszi, hogy iskoláinkról teljesen világos képet nyerhessünk; újjászervezte a határőrvidék közoktatásügyét, gyámolította a nép- és iskolai könyvtárak elterjedését stb. stb. A népoktatás terén általában oly sok történt a lefolyt 8 év alatt, főkép a kormány kezdeményezésére s gyámolítására, hogy arról köteteket lehetne összeírni. De elég legyen megemlítenünk egy pár főbb adatot. 1875-ben 15,282 iskolában 19,854 tanító 1.491,121 gyermeket tanított, 1882-ben 16,050 iskola, 22,408 tanító és 1.691,922 gyermek volt. A tanítók fizetésének átlaga ugyanez időben 313 frtról

395-re emelkedett s az iskolák alapvagyonja ez idő alatt legalább 20 millióval gyarapodott.

Csak kis részben tartoznak a vallás- és közoktatásügyi miniszter hatósága alá a szakiskolák, de azért e tekintetben is rendkívül sokat tett. Legtöbbet az iparoktatás érdekében. Ez utolsó 8 év alatt létesült az országos középipartanoda, a legtöbb nőipariskola, ez időben intézkedtek arról, hogy a polgári s felső népiskolák mellett ipartanmühelyek állittassanak. A miniszterium felállította a zeneakadémiát, megtette a képzőművészeti akadémia felállításához szükséges előlépéseket, Budapesten nevelőnőket képző intézetet állittatott, gyökeresen újjászervezte a mintarajztanodát s a színészeti iskolát. Az iparoktatással kapcsolatban felállittattak az iparművészeti és technológiai muzeumok, melyek egykor nagyfontosságúak lesznek.

Valóban fontos, sőt korszakalkotó volt kormányunk működése a középiskolák tekintetében. A korszak elején a reáliskolák átalakítása, közepén a tanárképzés reformja s végén a régóta óhajtván várt középiskolai törvény jelzik a legfontosabb mozzanatokat. Ez utóbbi, a középiskolai törvény megalkotása, nemcsak kulturális, de politikai szempontokból is a legjelentékenyebb dolgok közé tartozik, melyek a szabadelvű párt uralkodását megörökítik; végrehajtása természetesen nem egy pár év munkája, de már is megtörténtek az előintézkedések. Igen fontos intézkedések voltak még a középiskolai rendtartás újjászervezése, a módszerei értekezletek meghonosítása s mindenek felett az állami felsőbb leányiskolák felállítása, melyek már ma is női közép-tanodáknak tekintetnek. 1875-ben nyílt meg az első ily iskola s ma már hét van közel ezer növendékkel. 1875-ben volt 184 középiskolában 1,088 osztály, 2,438 tanár s 33,984 tanuló. 1882-ben 180 középiskolában volt 1,179 osztály, 2,450 tanár s 33,492 tanuló. Ugyanaz idő alatt a polgári s felsőbb népiskolák száma (részben a középiskolák rovására) 87-ről 188-ra emelkedett.

A főiskolák érdekében tett intézkedések között kiváló helyet foglal el Trefort miniszter buzgalma, hogy azokat valóban mintaszerű, a tudomány követelményeinek teljesen megfelelő intézetekkel s épületekkel lássa el. Különösen a budapesti egyetem gyarapodott e tekintetben s oly nagy mértékben, hogy már ma is méltán sorolható Europa nevezetesebb egyetemei közé. A külső fényes építkezésekkel karöltve haladt a benső fejlődés. A jogi s orvosi karok egészen átalakítottak s különösen új vizsgálati szabályzataik nagyfontosságúak, a bölcsészeti karban több fontos seminarium lépett életbe s néhány fontos tudomány (anthropologia, közegészségügy) számára új tanszékek állittattak. A vidéki jogakadémiák, főképp a 4 éves tanfolyam behozatala által, egészen új szervezetet nyertek, Pozsonyban bölcsészeti kar is létesült s a harmadik egyetem felállítása érdekében megtörténtek a kezdeményező lépések. A budapesti egyetem gyarapodása szerfelett nagy. 1875-ben volt 147 tanár s 2,351 tanuló, 1882-ben 198 tanár s 3,059 tanuló. Kolozsvártt 1875-ben volt 59 tanár s 417 tanuló, 1882-ben 82 tanár s 477 tanuló. A József-műegyetemen, mely pompás palotát s egészen új szervezetet nyert, 1875-ben 54 tanárt 818 növendéket, 1882. 60 ta-

nár 411 növendéket oktat. A többi főiskolák közül a selmeczbányai erdészeti s bányászati, a budapesti kereskedelmi akademiák s az állatgyógyintézet virágoztak fel különösen.

A vallás- és közoktatásügyi miniszterium különös gondját képezték továbbá a művészetek s más közintézetek. Jóformán mindezek csak 1875. óta kezdenek virágozni, sőt sok művészeti ág p. üvegfestészet, azóta született meg. A kormány nagyszerű restaurationalis munkákat készítettett Kassán, Visegrádon, Lebényen, Budapesten a Mátyás-templomnál; más helyeken összeíratta a műemlékeket; gondoskodott megőrzésökről, kitűnő archaeologiai s művészeti műveket készítettett, a nemzeti muzeumot felvirágoztatta annyira, hogy az, különösen régészeti osztálya, a legelső muzeumokkal versenyezik, könyvkiállítást rendeztetett, a vidéki muzeumok ügyét szabályozta, a képzőművészetek minden ágát emelte, sőt buzditólag is hatott a társadalomra. Ez utóbbi működése, hozzájárulván az a szerencsés körülmény, hogy különösen kiváló festők egész legiója támadt, oly szerencsés eredményeket szült, melyek nemzetünknek az egész világon becsületet szereznek.

Mindezzel azonban nem fejezhető ki a vallás- és közoktatásügyi miniszter működése. Sok fontos intézkedés történt általa az említettek kivül is. A vallás- és tanulmányi alap külön bizottság felügyeletére bízott, több az osztrák kormány kezelése alá került magyar jószág vagy alapítvány visszaszeresztetett, avagy, miként a Terezianumnál, a magyar befolyás biztosított számára. A nép műveltségének emelése végett a kormány a ponyvairodalmat ellensúlyozó kitűnő füzetes vállalatot adat ki. A képzőművészeti s közoktatásügyi tanácsok ujjászerveztettek. Történeti arcképcsarnok létesítését kezdték meg. A hazai viszonyok alapos megismertetése végett a kormány különböző tudós társulatokat segívez, szakférfiakat gyámolit s honismertető vagy nemzeti eszméket terjesztő irodalmi vállalatokat gyámolit.

Általában a kulturális téren sokoldalu s üdvös tevékenység lön kifejtve a legutóbbi 8 év alatt, és ha hozzávesszük, hogy e miniszterium budgetje 1875-ben alig haladta meg a 4 milliót s még a mult évben sem érte el az 5 milliót, elismerésünket nem tagadhatjuk meg tőle.

György Aladár.

VII) A közmunka és közlekedés terén.

Közmunka- és közlekedésügyeink terén az 1875-dik év óta oly nagymérvü és a messze jövőre kiható fejlődésnek vagyunk tanui, a melyek közgazdasági viszonyainkba szintén új életet hivatvák önteni. Közmunka- és közlekedésügyeink 1875. óta alig remélt lendületnek és fejlődésnek indultak. Az új kormány szinte új aerát inaugurált e téren s ma teljes büszkeséggel mutathatunk ama nagyszabásu művekre, melyeket e párt és kormány aránylag rövid időn alkotott.

A mint 1875-ben megtörtént az új pártalakulás, a szabadelvü kormányban P é c h y Tamás bízott meg a közmunka- és közlekedési

miniszterium vezetésével. P é c h y nem lépett tájékozatlanul e fontos szakma élére, melyben különben is szakavatott hivatalnoki karra, s H i e r o n y m i Károly államtitkári helyettesben nagytudományú és fényes tehetségű munkatársra talált. Miniszteri működéséhez a messze jövőre kiható intézkedések és alkotások egész sora fűződik. 1880. márczius végén, öt évi miniszterség után, megvált e tárczától, hogy nemsokára rá egy még tekintélyesebb és tiszteltebb állásra emelkedjék, melyet — t. i. a képviselőház elnökségét — ma is a pártok osztatlan tisztelete mellett tölt be. A közmunka- és közlekedésügyi tárczát utána április 12-én O r d ó d y Pál vette át, a ki szintén új életet, új tevékenységet öntött e miniszterium központi kormányzatába, s úgy a vasuti politika, valamint a hazai vizszabályozás terén maradandó érdemeket szerzett magának. Legelső tette a központi administratio helyesebb szervezése volt. A külső műszaki szolgálatot már kellőleg organizálva találta, a mennyiben az 1877: XXIV. t.-cz. által a megyei mérnökségek megszüntetettvén, teendőik az államépítészeti hivatalokra ruháztattak, mi által közmunka- és közlekedési ügyeink szakavatott ellátása az eddiginél nagyobb mérvben biztosítva lett. A központi szolgálat azonban igen hiányosan volt szervezve, a mennyiben a műszaki ügyek intézése be volt vonva az administratio keretébe aránytalanul csekély személyzettel, úgy hogy kivált a fontosabb műszaki ügyek alapos elintézése a legnagyobb nehézségekbe ütközött. E rég sajnosan érzett bajon segitendő, O r d ó d y teljesen elkülönítette a műszaki szolgálatot az administratiótól s 1881. február 1-én felállította a m ű s z a k i t a n á c s o t, a mely a legfelsőbb technikai forumot képezi s administratív ügyekkel nem foglalkozik. E nagyfontosságú intézmény üdvös hatását alig lehet eléggé mérlegelni s ha Ordódy egész miniszterségéhez nem fűződnek ennél több alkotás, már ez magában is elég emléke volna nagy tetteiben és sikeres alkotásokban oly gazdag miniszterségének, melytől mintegy 28 havi működés után 1882. aug. 14-kén visszavonult. Később végleges minőségben 1882. október havában báró K e m é n y Gábor addigi földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter vette át a közmunka- és közlekedésügyi tárczát.

H i e r o n y m i Károly államtitkári helyettes 1883. elején szintén megvált évek hosszú során át kiváló sikerrel betöltött és a legfelsőbb helyen is teljes elismerésre méltatott állásától, melyre nemsokára rá 1883. ápril elején a szabadelvű pártnak egyik legkiválóbb tehetségű ifju tagja: B a r o s s Gábor neveztetett ki.

A közmunka- és közlekedésügyi miniszterium négy fő irányban éreztette üdvös hatását hazánk közgazdasági fejlődésére.

A m i a k ö z u t a k a t illeti, a melyek a vasuti forgalomnak mintegy tápláló ereit képezik, a kormány évről-évre igyekezett utihálózatunkat kiegészíteni s a meglevőket oly jó karban tartani, hogy azok a közforgalom biztonságát, gyorsaságát és olcsóságát minél nagyobb mértékben lehetővé tegyék. Számos új út és hid létesített s különösen a hadászati szempontból is fontos utak kiépítése és jó karban tartása a kormánynak kiváló gondoskodása tárgyát képezte. 1877. nov. 26-án megvette a kormány a Károlyvárostól Fiuméig vezető 22 mf. hosszú

u. n. Lujza-utat, mely által a Fiume felé irányuló forgalomnak egy nem jelentéktelen ere jutott az állam kezelése alá. A Lujza-társasággal ezen út megváltására vonatkozólag kötött szerződést a törvényhozás az 1879. évi XVII. t.-cz. által szintén jóváhagyta. A megyei utak kezelésében lényeges javulás állott be az 1877. évi XXIV. t.-cz. azon intézkedése által, melynél fogva a megyei mérnökségek megszüntetettvén, a megyei közmunkaügyek kezelése is az államépítészeti hivatalokra ruháztatott. A magyarországi államutak hossza 5762 kilométert tesz, melynek fenntartása és kezelése évenként átlag $2\frac{1}{2}$ millió forint költséget igényel. Az 1880: L. t.-cz. intézkedik a Barcs és Theresienfeld közt a Dráva folyón építendő állandó hid tárgyában.

A vasutügy terén a szabadelvű párt kormányának aránylag rövid kilencz évi működéséhez oly nagyszabásu reformok és alapvető alkotások fűződnek, a melyek Magyarország közlekedésügyi történetének mindenha legszebb lapjai leendenek. Azon öntudatos, erélyes és következetes forgalmi politika, melyet a szabadelvű kormányának érvényre juttatnia sikerült, közgazdasági fejlődésünk egyik leghatalmasabb tényezőjét van hivatva képezni. A kormány fő gondját mindjárt az ügyek átvétele után első sorban egy helyes és öntudatos nemzeti vasuti politika inaugurálása képezte. Kifelé a nagyszabásu nemzetközi vonalak biztosítása, itt bent a vasuti forgalomra a kormány döntő befolyásának érvényesítése, a vasuthálózat fokozatos és tervszerű kiegészítése s a kisebb, helyi érdekü vasutak minél kiterjedtebb mérvü létesítésének előmozdítása: ezek nagyjában azon főmomentumok, a melyek a szabadelvű kormány vasuti politikájának alapját képezték és képezik. 1875-től egész 1880-ig nagyobbszabásu intézkedések nem igen történtek a magyar vasutügy terén. Az 1873. évi pénzügyi krízis különösen éreztette hatását e téren is. Ezen öt év inkább csak az alapvető előmunkálatoknak volt szánva s a kormányt különben is nagyon elfoglalta ez idő alatt a többször ismétlődött árvíz-kalamitások orvoslása s ezzel kapcsolatban az ármentesítés eddig sok részben elhanyagolt ügyének felkarolása. A vasutépítés terén ez évben mindössze annyi történt, hogy a nagy-surány-nyitrai másodrendü vasut kiépítésére adott a törvényhozás a XLII. t.-cz. által engedélyt s a tótmegyer-nagysurányi másodrendü vasutat az osztrák államvasut a XLIII. t.-czikk alapján megvásárolta; ugyanez évben engedélyeztetett még a XLIV. t.-czikk által az arad-körösvölgyi vasut arad-borosjenői része is. Ez évben vasuthálózatunk mindössze csak 2,8 kilometerrel szaporodott. 1876-ban már két nevezetesebb intézkedés történt e téren. A törvényhozás ugyanis a XXXV. t.-cz. által felhatalmazta a kormányt a brassó-tömöshatárszéli vasut kiépítésére s e célra az időközi kamatokon kívül 4.188,550 frtot engedélyezett. E vasutvonal engedélyezése által alapja vettett meg a Romániával való szorosabb összeköttetésünknek, a mit kelet felé irányuló kereskedelmünk már rég sajnosan nélkülözött. Egy további fontos lépés volt e téren a folyvást anyagi zavarokkal küzdő magyar keleti vasutnak az 1876. jan. 20-án kötött s a törvényhozás által az L. t.-czikkal helybenhagyott szerződés alapján történt megvásárlása. E vasút ekként beillesztettvén a m. k. államvasutak keretébe,

mintegy kezdetétől volt tekinthető a vasutak államosítására irányuló törekvés érvényesítésének. Az 1877: XXVI. t.-cz. által a törvényhozás engedélyt adott a kormánynak a határőrvidéki vasutak építésére és pedig: Mitrovicztól Sziszekig, Sziszektól a károlyváros-fiumei vasut valamelyik állomásáig és az alföld-fiumei vasut dályjai állomásától Vinkovczeig. Ugyanez év február havában adatott át a forgalomnak az 1875. május havában engedélyezett arad-körösvölgyi vasut, a mely a másodrendű vasutaknak követésre méltó mintájául szolgálhat s okt. 23-án nyílt meg a budapesti összekötő vasut, a mely az ország nyugati részével s Fiumével való forgalmunkat lényegesen van hivatva előmozdítani. Az 1879. évi VII. t.-cz. által helybenhagyott az 1877: XXVI. t.-czikk által kiépített rendelt dályja-vinkovczei 33,8 km. hosszú vasútnak a kormány által fogantatosított kiépítése; a X. t.-cz. által pedig a tiszavidéki vasut nyert engedélyt a mezőtur-szarvasi vasut kiépítésére. Az 1879: XXVII. t.-cz. által helybenhagyott szerződés alapján a kormány megvásárolta a vágvölgyi vasutat, mi által az államvasuti hálózat lényeges kiegészítést nyert. Ez évben nyílt meg az államvasutaknak két jelentékenyebb vonala, t. i. a 96 km. hosszú dályja-bródi vasút s a 25 km. hosszú brassó-tömösi vasút, a melyek dél és kelet felé irányuló kiviteli forgalmunknak nem csekély fontosságú tényezőit képezik. Ha még megemlítjük, hogy a törvényhozás az 1879: XXXVIII. t.-czikk által intézkedett a kassa-oderbergi vasut függő ügyeinek rendezéséről és az eperjes-tarnovi vasut magyarországi részével való egyesítéséről, — összevontan elmondtuk mindazon főbb intézkedéseket, melyek a kormány és törvényhozás ez évi működéséhez fűződnek.

Az 1880. év méltán korszakalkotónak mondható Magyarország forgalmi politikájának történetében. Az öntudatos nemzeti vasúti politika ez évben szintén rohamosan haladt végcélja felé, mert vivmányai: u. m. a tiszavidéki vasút államosítása (az 1880. XXVIII. t. cz. által jóváhagyott szerződés alapján) kapcsolatban a rákos-ujszászi összekötő vonal kiépítésének elrendelésével, — a zágráb-károlyvárosi vasút megvásárlása (a déli vasúttal 1880. márcz. 11-én kötött s a XLIV. t. cz. által helybenhagyott szerződés alapján) — a szerb fejedelemséggel 1880. ápril 9-én kötött s a XXXV. t. cz. becikkelyezett vasuti egyezmény s az ennek kapcsán az 1880. évi XLII. t.-cz. által elrendelt budapest-zimonyi, ugyszintén a részben a XLIV. t.-cz. által elrendelt sziszek-doberlini (47 km. hosszú, megnyílt 1882. ápril 10-én) vasutak kiépítésének biztosítása, mind oly messzeható fontosságú tények és intézkedések, a melyek vasuti forgalmunk teljes felszabadítását s az országos forgalmi érdekek kellő érvényesülését hivatják lehetővé tenni. A zágráb-károlyvárosi vasút megvételére vonatkozó szerződésben még egy más, nem kevésbé fontos vivmány is foglaltatik. Ez a déli vasúttal kötött szerződés 7-dik pontja, melynél fogva kötelezi magát e társaság, hogy a magyar állomásairól Triesztbe szállítandó küldeményekre vonatkozó összdíjtételeket — és pedig úgy a szabványdíjszabásokra alapítottakat, mint azokat is, melyek bizonyos feltételek alatt mérséklés útján engedélyeztetnek, alacsonyabbra sohasem fogja állítani azon összdíjtételeknél, melyek a nevezett állomásokról saját vona-

lán Szent-Péteren át Fiuméba szállított küldemények után szedetnek be. A szerződés e pontja s a déli vasúttal a forgalom megosztására vonatkozólag 3 évre kötött kartell szerződés Fiume féle irányuló forgalmunk előmozdítása tekintetében messze kiható fontosságúnak jelezhető, bár nem zárkozhatunk el annak kijelentése elől, hogy tengeri kereskedelmünk megóvása és fejlesztése érdekében vasúti politikánk egyik legfontosabb feladata lenne, a m. kir. államvasútak déli vonalának Budapestre való behozatala.

A keleti, a tiszavidéki és az északi vonalak egyítése, nemkülönben az uj-szász-rákosi vonal kiépítése által a kassa-oderbergi vasút ruttkaa-oderbergi vonala segélyével az állam független rendelkezésére állanak az ország keleti határától az északi határig átvonuló vasútak, a budapest-zimonyi vasút által egy nagyjelentőségű nemzetközi út nyitnak hazánkon át dél felé: oly nagyfontosságú tények és intézkedések ezek, melyek a szabadelvű kormány határozott és öntudatos vasúti politikájának megannyi maradandó eredményei. Ezen intézkedések által már is sikerült a kormánynak a kiviteli irányokban közvetlen döntő hatalmi állást szerezni, a minek nagy közgazdasági jelentőségét szükségtelen bővebben fejtegetnünk.

Vasúti hálózatunk fővonalainak kiegészítése és csoportosítása mellett azonban nem feledkezett meg a szabadelvű kormány azon intézkedésekről sem, a melyek lehetővé tegyék e fő vasúti vonalak minél nagyobb mérvű kihasználását. A főerek meg lévén, gondoskodni kellett a szivó erekről is. Ez célja az 1880. évi XXXI. t.-cziknek, a mely részletesen megállapítja a helyi érdekű vasútnak adandó kedvezményeket. E törvény fennállása óta az országban máris több helyi érdekű vasút létesült s országszerte oly kiterjedt mozgalom indult meg ez irányban, hogy bizton lehet remélni, hogy e szerfölött üdvös törvény alapján hazánk csakhamar el lesz látva oly vasúthálózattal, melynek pusztán csak az leendő feladata, hogy egyrészt táplálja a fővonalakat, másrészt a szűkebb korlátok közé szorított helyi érdekeknek szolgáljon.

Az 1880-dik év törvényhozási alkotásainak ezen fő közlekedési politikai mozzanatain kívül még néhány csekélyebb érdekű momentumai is voltak; ilyen a szamosvölgyi s a nyitra-nagytapolcsányi másodrendű vasútnak engedélyezése; ilyen a XLIII. t.-cz. intézkedése, mely elrendeli egy Sunjától Kosztójniczán át a boszniai határig vonuló vasút építését, oly módon, hogy ez a boszniai területen épült doberlinbányalukai vasúttal egyidejűleg összeköttetésbe hozassék.

Az 1881-dik év törvényhozási intézkedései a vasutügy terén természetszerű folytatását képezik az 1880. év ez irányu nagyszabásu alkotásainak. Az 1881. I. t.-cz. intézkedik a bosznavölgyi vasútnak Zeniczától Szerajevóig (keskeny vágánnyal) való kiépítéséről. A XLV. t.-cz. kimondja a budapest-zimonyi vasút, ugyszintén az ebből kiágazó kis-kőrös-kalocsai és indiána-mitroviczi szárnyvonaloknak államköltségen leendő kiépítését; a költségek 28 millió frtban állapítatván meg. (Ebből megnyitott a budapest-szabadkai 168 km. hosszú szakasz 1882. decz. 5-én; a kis-kőrös-kalocsai 30.2 km. hosszú szárnyvonal 1882. decz. 5-én; a szabadka-ujvidéki 102 km. hosszú szakasz

1883. májusban). Az 1881. évi törvényhozás adta meg az engedélyt a XLVI. t.-cz. által a budapest-pécsi 251 km. hosszú elsőrendű vasut kiépítésére is, a mely 1882. nov. 16-án adatott át a forgalomnak s a mely által egy új és fejlődésképes ere nyílt meg dél-nyugatra irányuló forgalmunknak. Ezenkívül még három helyi érdekű vasut létesülése is fűződik az 1881. év vasutügyi törvényhozási működéséhez. A XLVII. t.-cz. intézkedik az arad-csanádi helyi-érdekű vasut kiépítéséről, melyhez a kincstár, mint érdekelt fél, szintén hozzájárult 510 ezer frttal. (Ezen 153,8 km. hosszú vasut, szőreg-ujszegedi szakaszának kivételével már forgalomban van.) — A XLVIII. t.-cz. a szatmár-nagybányai 55 km. hosszú s jelenleg építés alatt levő helyi érdekű vasut kiépítését engedélyezi; végül a LXXIII. t.-cz. a nagyikinda-nagybecskereki 75 km. hosszú s 1883. július 8-án megnyílt helyi érdekű vasutnak adott lételt.

Az 1882-dik évhez a szabadelvű kormány vasuti politikájának ismét egy nagyszabású vívmánya fűződik. Ez az osztrák államvasutal 1882. június 8-án kötött és a XLV. t.-cz. által becikkelyezett szerződés, melynek értelmében e hazánkat átszelő s eddig szinte államot az államban képező hatalmas vasut végre-valahára kivonatott a sokszor magyarelles, idegen érdekek exclusiv szolgálatából s a lehetőségig beillesztetett a szabadelvű kormány által annyi kitartással és határozottsággal inaugurált vasuti politika keretébe. E szerződés szerint ugyanis a társulat ügyeinek vezetésére Budapesten a bécsi igazgató-tanáctól teljesen független igazgató-tanács és igazgatóság állított fel Hieronymi Károly elnöklete alatt; a magyar vonalok befektetési és üzleti számlái az osztrákokétól teljesen elkülönítettek; a társulat beleegyezett, hogy magyarországi vonalait a többiektől függetlenül, a kormány 1895. január elseje után bármikor beválthassa; a társulat bécs-ujszönyi vonalának Szőnytől a magyar határszélig terjedő részét a magyar államnak, ez pedig saját vágvölgyi vonalát s ennek szárnyvonalait a társulatnak csere útján átengedte; az állam ezzel egyidejűleg engedélyezte a társulatnak a trencsén-zsolnai vasutat (mely 1883. okt. 28-án már meg is nyitattott); továbbá engedélyt nyert a társulat 200 km. hosszú helyi érdekű vasut építésére, csatlakozással fővonalaihoz; a társulat lemondott a keleti külön csatlakozás létesítéséről, viszont a magyar kormány biztosította a társulatot, hogy a Zimonynál átjövő s Budapesten túli rendeltetéssel bíró forgalmat a társulattal megosztja; a társulat és kormány kölcsönösen kötelezték magukat, hogy vonalaikkal egymásnak versenyt nem csinálnak; végül ki kell emelnünk a szerződésnek a forgalom megosztására vonatkozó kartell-intézkedéseit, melyek a forgalomnak az ország érdekeihez való alkalmazkodását biztosítják.

E szerződésnek mintegy természetszerű folyamánya a budapest-szőnyi vasút kiépítése, mely az 1882-ik évi XLVI. t. cz. által engedélyezett s már építés alatt áll.

A helyi érdekű vasútakról szóló törvény jótékony hatása évről-évre mind jobban és jobban érezhető. Az e törvény alapján engedélyezett helyi érdekű vasútak közül az 1883-ik év folyamában néhány már a

forgalomnak is átadatott; így a torda-gyéresi 9 km. hosszú vonal 1883. jul. 19-én, a kőszeg-szombathelyi 17·5 km. hosszú vasút aug. 15-én, a rónaszék-sugatagi 20 km. hosszú szept. 10-én, a margitfalva-szomolnoki helyi érdekű vasút pedig építés alatt áll.

1875-től 1883-ig 1154 kilométerről 2928 kilométerre emelkedett a magyar államvasútak kiterjedése (a magyarországi összes vasútak hossza 1875-ben 6650 km. volt, 1883-ban vasúthálózatunk hossza meghaladja a 8000 kilométert) s ha számításba vesszük azon vonalakat is, a melyek az eddigi törvényhozási intézkedések folytán 1884-ben átadatnak a forgalomnak, az államvasútak hossza 3316·6 kilométert fog tenni, tehát csaknem háromszorosát annak, a minő kiterjedéssel a magyar államvasúti hálózat 1875-ben birt. — Kell-e ennél eklatánsabb bizonyíték a szabadelvű kormány és törvényhozás által inaugurált és következetesen keresztülvitt vasúti politika helyességére? — Gazda, iparos és kereskedő egyaránt érzi már is e forgalmi politika jótékony hatását s ez évek multával csak sokszorozódni fog!

A vasúttal kapcsolatosan kell megemlékeznünk a m. kir. államvasútak budapesti gépgyáráról s a diósgyőri bessemer-aczélgyárról is. A budapesti állami gépgyár a legutóbbi években oly működési kört nyert, a mely által annak az állam kezeiben való megtartása teljesen indokolttá vált. A gyár ugyanis a fősúlyt a lokomotív- és hidszerkezetek gyártására fekteti s ezzel az államvasútnak mintegy kiegészítő részét képezi. Ezekon kívül ujabban a gőzcséplőgépek gyártásával tett sikerült kísérleteket. — A diósgyőri vasgyár 1882-ben bessemer-aczélgyártásra rendeztetett be, s mint ilyen, szintén figyelemreméltó tartozékát képezi a magyar államvasútnak, a mennyiben ezeket ellátja a szükséges bessemer-aczél-sinekkal. Mindkét gyár valóban mintaszerűen van berendezve.

Az ármentesítés és vizszabályozás terén, a több ízben beállott árvizi katasztrófák hatása alatt oly messzemenő intézkedések tétettek s oly nagyszabású műveletek hajtottak végre, a melyek vizeink rendezésének messze jövőre biztos alapját hivatják képezni s oly egészséges fejlődésnek adtak e téren máris lendületet, a melynek gazdasági jelentősége az egyéni és nemzeti vagyonosodás örvendetes előhaladásában tükröződik vissza.

Vizeink rendezése hosszú időn át ugy műszaki, mint adminisztratív tekintetben meglehetősen el volt hanyagolva. A 60-as és 70-es évek vasutépítési láza csaknem teljesen elterelte a figyelmet a vizekről. Ami a vizszabályozás terén hazánkban 1875-től egész 1879-ig történt, az az állam részéről leginkább csak a felső Dunán levő hajózási akadályok némi elhárítására s a budapesti Dunaszakas megkezdett szabályozásának befejezésére szorítkozott, az ármentesítés terén pedig a társulati érdekeltség fejtett ki némi tevékenységet. Az 1879. évi nagy árviz s az ez által okozott óriási kalamitások, különösen Szeged hullámsirba dőlte végre az egész közvéleményt felrázta ez irányu eddigi közönyéből s fokozott erélylyel indult meg a multak mulasztásait is pótolni kívánó nagyszabású munkálkodás. A kormány, engedve a közvélemény óhajtásának, a külföld legjelesebb szakférfiait hívta meg, hogy a vizeink sza-

bályozása terén tett és teendő intézkedésekre véleményt mondjanak, Szeged város restructiójának vezetésére az 1879. évi XX. t.-cz. által királyi biztos küldetett ki T i s z a Lajos személyében; a XXV. t.-cz. intézkedett Szeged városának sürgős ármentesítése ügyében, a XXXIV. t.-cz. által a felmerült szükséghez képest módosított és kiegészített a vízszabályozási társulatokról szóló 1871. évi XXXIX. t.-cz., rendezhetett az ármentesítő társulatok adminisztrációja; hogy pedig az annyi csapással sujtott Tisza-völgy mielőbb ismét új életre kelhessen, a XXXV. t.-cz. által a Tisza és mellékfolyói mentén alakult vízszabályozó és ármentesítő társulatoknak addig is, míg az azok részéről fölveendő törlesztési kölcsönről alkotandó törvény létrejön, az 1879. és 1880. év folyamában elhalaszthatatlanul szükséges munkákra a törvényhozás 8 millió forint erejéig előleget engedélyezett. Az ármentesítés és ujja-alkotás nagy munkája serényen megindult az egész Tisza völgyén. Szeged ujjaépítésére nagy szakavatottsággal és páratlan tapintatossággal megtétettek a szükséges műszaki és administratív előmunkálatok; a kormány az alsó-tiszai átmetszések sürgős kiképzetése céljából megtette a kellő lépéseket.

Az 1880-dik évhez — épugy mint vasuti politikánk történetében — a maradandó és a messze jövőre kiható alkotásoknak egész sora fűződik a hazai vízszabályozás terén is. Az 1880. évi XX. t.-cz. által ugyanis a Tisza és mellékfolyói mentében alakult vízszabályozó és ármentesítő társulatok és Szeged város részére 40 millió forintnyi állami kölcsön engedélyeztetett és pedig 25 millió forint tiszai társulatok s 15 millió forint Szeged város részére. E végből a törvényhozás engedélyt adott a kormánynak 44 millió forint névértékű nyere-ménykölcsönkötvények kibocsátására 50 évi törlesztés mellett. E törvény által megvettetett az alapja a Tisza-völgy nagyszabásu ármentesítésének és Szeged oly mérvű ujjaalkotásának, hogy teljesedésbe mehessen a Szeged romjai felett igaz könyek között kimondott királyi szó: »Szeged szebb lesz, mint volt!« — Az 1880. évi XVII. t.-cz. részletes intézkedéseket tartalmaz Szeged ujjaépítéséről s az erre szükséges költségek viseléséről, kimondván, hogy a tiszai rakpart s az állandó hid költségeit az állam viseli s ezen építményeket díjtalanul átengedi Szeged városának. Ugyancsak Szeged város érdekében alkottatott az 1880. évi XXXIX. t.-cz., mely a Tisza folyó ármedrének Szeged mentén 275 méterre leendő kiszélesítésére 800,000 frtot, a tiszai hid és rakpart építésének megkezdésére 900,000 frtot engedélyez.

A Duna folyón levő hajózási akadályok eltávolítása s Budapestnek árvíz elleni biztosítása szintén kiváló gondját képezte a szabadelvű kormánynak. A Duna felső szakaszának hajózhatóvá tétele érdekében évről-évre hajtattak végre kisebb-nagyobb munkálatok; a nagyszabásu munkák azonban egész az 1880. év végéig szüneteltek a Dunánál. Ekkor hozatott a XL. t.-cz., mely felhatalmazta a kormányt, hogy a Duna Budapest alatti szakaszának szabályozására, nemkülönben a Komáromon alul és felül levő u. n. Lidia-zátonynál képződő jégtorlódások meggátlására szükséges munkákat végrehajthassa. Ezzel kapcsolatban kell fölemlitenünk a törvényhozás azon üdvös intézkedését,

melynél fogva az 1881. L. t. cz. által felhatalmazta a miniszteriumot, hogy az 1870. évi X. t. cz. alapján Budapest mentén eszközölt Dunaszabályozás folytatásaként a promontori ág medrében mindazon munkákat államköltségen végrehajtsa, melyek szükségesek arra, hogy ezen mederben a Duna összes víztömege káros duzzadás nélkül lefolyhasson s a jég fennakadás nélkül levonulhasson. E munkákra összesen 5.330,000 frt. engedélyeztetett. A Felső-Duna szabályozása érdekében a miniszterium megtétette a szükséges előmunkálatokat, s ugyanez évben egy kiváló intézmény létesítését vette tervbe a ministerium, mely vizeink rendezése és kezelése tekintetében messzeható fontosságra leendett hivatva; ez a tervezett hydrográfiai hivatal, melynek felállítása azonban a pénzügyi kérdésen hajótörést szenvedett.

A Tiszavölgy rendezése és Szeged restructiója az erre vonatkozó üdvös törvények és kormányi intézkedések védszárnyai alatt örvendetes lendületet vett. Szeged érdekében a királyi biztosság két ízben is meghosszabbított. Tisza Lajos kir. biztos vaserélye, kiváló tapintatossággal párosult szakavatottsága megtermette érett gyümölcsseit. Szeged már ma is szebb, mint valaha volt s mint valaha remélték. A kormány és törvényhozás a maga részéről megtett mindent, középületeket állított, kieszközölte a vár átengedését és lerombolását, buzdított, segített mindenben, a hol szükség volt, csak hogy új életre keltse a hullámsírba dőlt nagy magyar várost.

A Tisza-völgy ármentesítése ügyében 1881-ben is folytatta a kormány megkezdett üdvös működését. Különös fontossággal bír e tekintetben az 1881-ik évi LII. t. cz., mely által utasított a közmunka- és közlekedésügyi miniszterium a Tisza-Maros- és Körös-közi ártér mentesítésére, árterének pontos felvételére, ugyszintén belvizrendezési terveinek elkészíttetésére — állami előlegből és állami kezelés alatt; ugyane törvényczikk által felhatalmaztatott a kormány a Körös és Berettyó völgyén nem természetes vagy nem czélszerű határok szerint létesült társulatok ujraszervezésére, végül utasított, hogy a Tisza mentén, a hol a vizlefolyás szempontjából a töltések hátrább helyezése szükséges, az érdekeltek meghallgatásával ez iránt intézkedjék s a szükségesnek mutakozó teendők iránt annak idejében törvényjavaslatot terjesszen be. E törvényczikk folytán a Körös-Tisza-Maros-közének ármentesítése állami kezelés mellett munkába vétetett, Horváth Gyula kormánybiztos erélyes és tapintatos vezetése mellett. Ma már legnagyobb részben kész e nagyszabású ármentesítési művelet s az ártérfejlés most van rajta folyamatban. Ezzel egy mintaszerű technikai alkotással fog gazdagodni hazánk vizrendezési ügye. A Körös folyók rendezése terén szintén serény munkálkodás indult meg e törvény intézkedései szerint egyesített társulatok részéről, hatalmas töltések emeltettek az árvizek visszatartására, átmetszések létesültek a viz gyorsabb levezetése czéljából; a belvizek rendezése érdekében több rendbeli előmunkálatok foganatosíttattak, általában a legörvendetesebb mozgalom indult meg vizeink rendezése téren. A kártékony belvizek levezetése által nagy kiterjedésű termékeny területek hasznosítása vétett foganatba.

A Tisza-völgyén megkezdett üdvös működését 1882-ben kiterjeszté a kormány a súlyos anyagi bajokkal küzdő Temes-Bégavölgyére is s az 1882. évi XXVI. t.-cz. által állami kezelés alá vette a Temes-Bégavölgyi ármentesítő és belvizszabályozó társulat ügyeit. Ugyane törvényczikk által útasított a közmunka és közlekedési miniszter, hogy a Maros és Duna között fekvő tiszai védtöltések egyes szakaszának az árviz lefolyása szempontjából szükségesnek talált hátrább helyezése; — a Torontál-megyei belvizeknek levezetésére szükséges munkálatok végrehajtása; végül a Béga csatornának a hajózás igényeinek megfelelő átalakítása és a Béga-vidéki belvizek levezetésére alkalmassá tétele tárgyában a részletes terveket és költségvetéseket készíttesse el és ezen munkáknak miként, kiknek költségén és mikor leendő végrehajtása iránt a törvényhozásnak mielőbb javaslatot tegyen; hogy úgy a belvizek rendezéséről szóló 1874: XI. t.-cz. rendelkezésének megfelelő módosításáról, mint a töltésbelebbezési és ezzel összefüggő más szabályozási munkáknak miként, kiknek költségén és mikor leendő teljesítése iránt az egész Tiszavölgyre kiterjeszkedőleg mielőbb részletes kimerítő előterjesztést tegyen. — E törvényczikkben foglalt utasítások folytán a miniszterium máris elkészítette az al-tiszai töltés-belebbezésekre, a felső-torontáli belvizek levezetésére s a Béga hajózhatóvá tételére vonatkozó tervezeteket és előmunkálatokat.

Az 1883. év elején beállott dunai árviz ismét egy újabb, sürgős kérdést vetett föl vizeink rendezése körül. Januárban Győr városát látogatta meg a katasztrófa s e körülmény előtérbe tolta egyrészt a Rába szabályozás régóta vájúdó ügyét, másrészt Győr városnak árviz elleni megvédését. A kormány mindkét irányban megtette a szükséges lépéseket, hogy ha a törvényhozás hozzájárulását megnyernie sikerül, e szintén nagyjelentőségű vízrendezési kérdések mielőbb sikeres megoldást nyerjenek. Ezzel kapcsolatban kell megemlékeznünk a vízjogi törvényjavaslatról is, mely a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterium kezdeményezésére, hosszas enquet-tárgyalások alapján állított össze s a mely még további értekezleteknek fogja tárgyát képezni, mielőtt a törvényhozás elé terjesztetnék.

A hajózás érdekei szintén kiváló gondoskodása tárgyát képezték a szabadelvű kormánynak. Az 1878. évi berlini szerződés Magyarországra bizta az Al-Duna hajózhatóvá tételét, fentartván továbbra is az európai Duna-bizottság hatáskörét. A berlini szerződés szükségessé tette a Duna torkolataiban való hajózásról szóló 1865. évi nov. 2-diki hajózási acta némi módosítását, a melyre vonatkozó pótegyezmény az 1882. évi XXXVI. t.-cz. által cikkelyezettett be. Ugyanez év február 22-én kötött meg és iktattatott törvénybe (XXXI. t.-cz.) Szerbiával a hajózási szerződés. Az Al-Duna szabályozása ügyében 1883-ban szintén megtette a kormány az első lépést, elrendelvén az erre vonatkozó végleges tervezetek elkészítését újabb helyszíni felvételek alapján, melyek Wallandt Ernő középítészeti felügyelő szakavatott vezetése mellett már sikeresen végre is hajtottak. Ezzel meg van téve az első lépés az Al-Dunának rég ohajtott szabályozására. A Kulpa és Száva hajózhatóvá tételére vonatkozó előmunkálatok szintén megtétettek

s így remélhetőleg ez irányban is mielőbb határozott intézkedések tétetnek.

A vízi ügyekkel kapcsolatosan kell röviden megemlékeznünk a fi u m e i k i k ö t ő építési munkálatainak folytonos haladásáról. Számos raktár, külön petroleum-kikötő s más effélék létesültek itt tengeri forgalmunk előmozdítására, s tekintve az e téren tapasztalt örvendetes haladást, a kormány már is lépéseket szándékozik tenni arra nézve, hogy a fi u m e i k i k ö t ő a forgalom növekedtével mily irányban és minő elvek alapján nagyobbíttassék meg, mire nézve egy szakértő enquete egybehívása terveztetik.

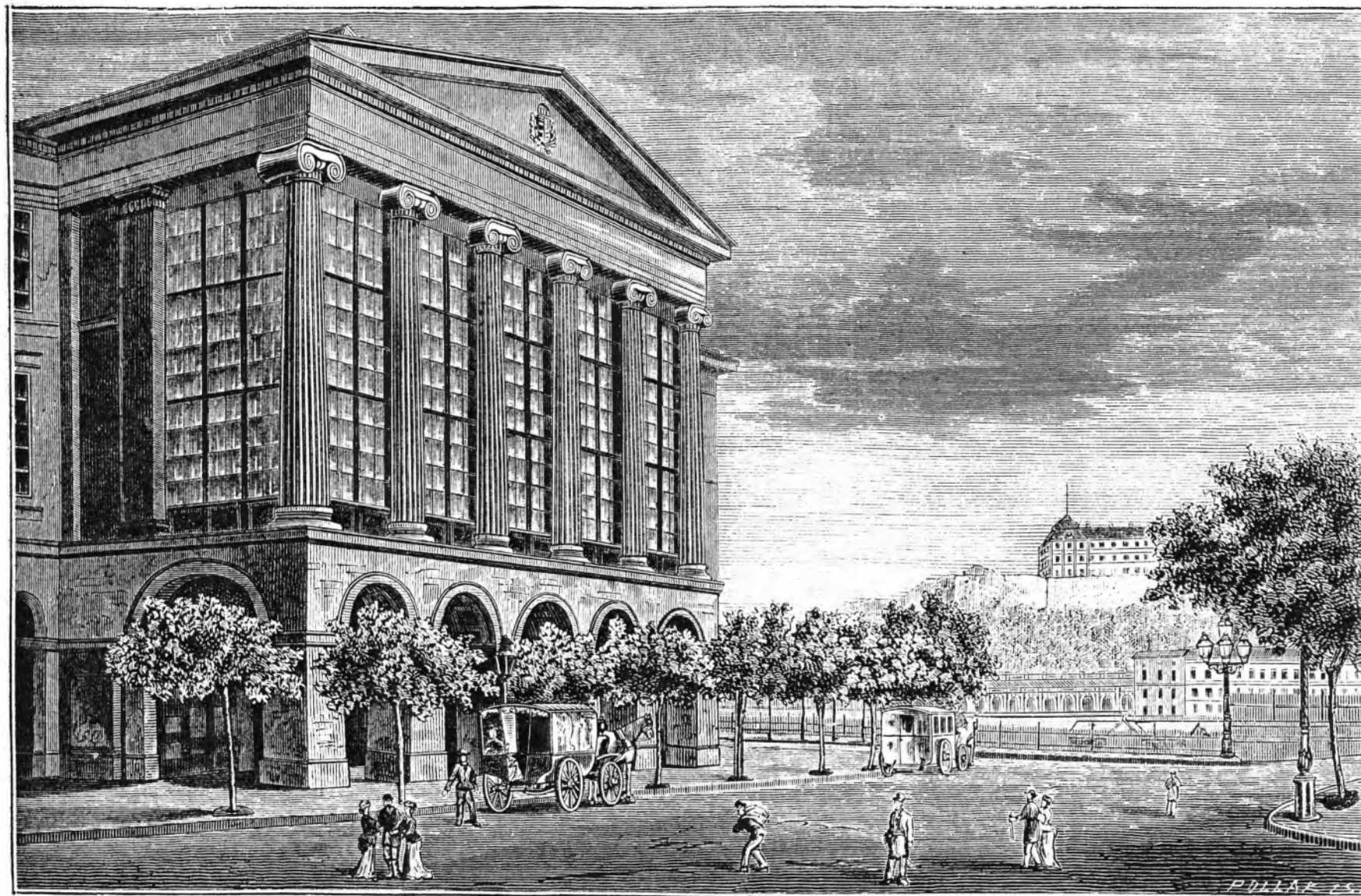
A k ö z é p i t k e z é s e k terén a legutóbbi időkben az egyes miniszteriumokhoz szintén igen nevezetes alkotások fűződnek, s a mit különösen ki kell emelnünk: az 1881. évi LVIII. t.-cz. elrendelte az országgyűlés mindkét házát befogadó állandó országháznak Budapesten a tömő-téren leendő építését s utasította a kormányt a pályázat utján készítendő tervnek betérjesztésére.

Végül legalább vázlatosan meg kell még emlékeznünk a p o s t a és t á v i r d a i intézményről is. 1880-ig ezen ügyek a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszteriumban kezeltettek, de ekkor innen elvéteztvén, a közlekedési miniszterium keretébe lettek beillesztve. A posta és távirdai közlekedés terén szintén nevezetes reformok lettek — bár csak administratív uton — életbeléptetve, a melyek az ez irányu forgalmat jelentékenyen megkönnyíteni és fokozni hivatvák. A postahivatalok jelenlegi száma meghaladja a 2300-at; a táviró-hálózat vonalainak hossza mintegy 14,600 kilométer, vezeték-huzalainak hossza pedig mintegy 53,000 kilométer.

Ezekben óhajtottuk röviden vázolni — mert hiszen beható méltatása kötetekre terjedne — a szabadelvű kormánynak a hazai közmunka- és közlekedésügy terén rövid kilencz év alatt kifejtett nagyszabásu tevékenységét. Közgazdasági fejlődésünknek a messze jövőre kiható tényezői fűződnek ez évek alkotásaihoz, melyekkel egy jobb jövőnek szilárd alapjait vetették meg a magyar nemzet felvirágzásán, jövőendő nagyságán oly önzetlenül munkáló kezek.

Gonda Béla,

a »Gazdasági Mérnök« szerkesztője.

Az országgyűlési szabadelvűpárt körének helyisége.

Az országgyűlési szabadelvűpárt köre.

Parlamentaris felfogás szerint, a törvényhozás súlypontja az alsó- vagy képviselőházban van. De mert minden alsóházban párttöbbségek és ezek kebeléből származó pártkormányok viszik az ország ügyeit és döntenek az ország dolgai felett, világos, hogy az a kör vagy klub, mely az alsóház többségének tagjait foglalja magában, olyan hely, a melyre tulajdonképen az a súlypont esik. Mielőtt a képviselőház megszavazná a költségvetést, elébb a többség a körben szavazza meg; mielőtt tárgyalna a ház egytörvényjavaslatot, tárgyalják azt a körben. Szóval minden közügy fölött a koczkat elébb a kör dönti el és csak azután az országgyűlés. Az az ügy elbukott, mely mellett elébb nem foglalt állást a kör, vagy is a ház többsége, még a parlamenti tárgyalás előtt. Az csak kivételesen történhetik meg, hogy mást, vagy ellentétet határozzon a ház, azzal, a mit a kör határozott.

Ilyen az országgyűlési szabadelvű pártnak, a többségnek köre; ez annak a jelentősége. Egy elő-, vagy próba- vagy fiókparlament ez, melynek megvan a maga elnöke, jegyzői kara, háznagya, melynek tárgyalásain a miniszterek jelen vannak, azokban igen tevékeny részt vesznek és ép úgy védik, fejtegetik javaslataikat, mint a tisztelt házban. És — sajátságos ellenmondás, de mégis úgy van, — daczára, hogy az országos ügyek feletti döntés első sorban a szabadelvű körben történik és tulajdonképen itt van az a hires »súlypont«, mégis e kör távol áll attól, hogy a képviselőház jelentőségét arrogálja magának. A ház azt teszi ugyan, mit a kör határoz, de azért a kör határozatai mitsem érnek, ha azok nem mondatnak ki egyszersem a házban is, — pedig ott is, itt is ugyanazon emberek hozzák ugyanazon határozatokat.

A szabadelvű pártkör tulajdonképen átmenetet képez a társaskörök és a parlament között. Alakulása, létrejövetele nem függ kormányi helybenhagyástól, ellenkezőleg: kormányok alakulása, létrejövetele függ a kör helyeslésétől, magatartásától. Nincs az a belügyminiszter, ki e kör alapszabályait a bemutatási záradékkal ellássa, de a kör teheti, ha akarja és jónak látja, hogy a belügyminiszter szabályrendeleteit kritika alá vegye. Szóval a szabadelvű kör nagyobb szabású és fontosságú az ország minden névvel nevezendő társaskörénél és egyleténél, de kisebb a képviselőháznál, noha ebben a kör tagjai tönkenek s az ő határozatuk lesz országos törvénynyé.

A szabadelvű kör helyisége, melyet képünk ábrázol, a Lloyd-épület első emeletén van, a Dorottya-utca és Ferencz-József-tér sarkán. Kilenz teremből áll. Pompás helyiség. Alig van a fővárosban egy második ilyen. Ablakai a Dorottya-utczára, a Ferencz-József-térre s a korzóra, illetőleg a Dunára nyílnak; tehát széles látóköre van a pártnak emitt is, még pedig olyan irányokban, melyek leginkább érdeklik a nemzetet, keletre, északra és nyugatra. Nagy, hazafias és lelkesítő emlékek és látványok környezik a szabadelvű klub helyiségét. Észak-nyugatra kitekintve, előtte áll a Széchenyi-szobor, s a »legna-

gyobb magyar« két nagy alkotása: az akadémia és a lánczhid; e kettő közelében ama pont, hol a koronázási domb állott, melynél újabb alkotmányos korszakunk története kezdődik. Nem sokára ugyanezen a részen állni fog emez alkotmányos korszak megalapítójának, Deák Ferencznek emlékszobra.

Annak idején, midőn ideiglenesen látható volt Deák kísérelti szobra, ezt jegyzé meg élczesen egy ellenzéki képviselő:

»Helyesen állították így fel a szobrot. Deák hátat fordít a szabadelvű körnek. S a szoborfelállítás jellemzi Deák politikai irányát is: Bécs felé néz.« Mire a szabadelvűpárti képviselő így replikázott vissza:

»Én is azt mondom: helyesen állították így fel a szobrot, csak-hogy a jelképiséget máskép fogom fel és magyarázom. Deák, mint vezér, a nemzet élén, elől halad, mögötte pedig a nemzet többségét képező szabadelvű klub követi a vezért, nem annyira kizárólag Bécs felé, mint inkább általában nyugat felé, s találja utjában mindjárt az első lépésre, figyelmeztetőül, hogy mit keressen ott, Széchenyit mind azzal, mit e nagy név jelent és képvisel, s a magyar tudományosság palotáját, az akadémiát.«

A nyugati látkörben a budavári Mátyás-templom, a királyi palota, (ez utóbbi látható képünk háttérében is) a szőke Duna élénk forgalmával s végül annak az emlékszobra tűnik szembe, ki ugyanazon Dunáról irta volt nehéz napokban:

»Buda-, Mohács-, Nándornál elfolyó,
Tán honom könnye vagy te, nagy folyó?«

Oh, ilyen környezetben nem fásulhat el a lélek soha! Nehéz viszonyok közt is új meg új erőt merit belőle. Fontosságának, hivatásának megfelelőbb, méltóbb és szebb helyre nem teheték volna a szabadelvű kört, mint ide. A görögök nem ok nélkül adatták elő a marathoni csatát tárgyazó szindarabot oly helyen, a melyről a néző közönség láthatta magát a valódi csatátért.

De lássuk a szabadelvű kör belsejét. A legbelső terem, az u. n. »Deák-szoba,« a Dorottya-utczára nyíló két ablakkal; falai zöld szőnyeggel vannak bevonva. E terem díszét, mint neve is mutatja, Deák Ferencz életnagyságu képe teszi, melyet Pállik Béla festett 1876-ban. A megszólamlásig hű képe ez az öreg urnak, a mint pamllagon nyugodva, karjait jobbra és balra annak támlányain nyugtatja s gondolkozva néz maga elé. A pamllag mellett kis kerek asztal, azon a haza bölcsének szemüvege és hamutartó. Különösen pompás látványt nyújt e kép este, midőn a mellé alkalmazott reflektor-lámpa Deák arczára löveli fénysugarait. Mintha dicsfény övezné körül! Az elegáns butorzatú szobában a Deák-kép alatt fehér márvány asztal áll, díván és karosszékek közepett; a képtől jobbra és balra a szoba sarkaiban oszlopokon nyugvó pompás vázákban Makart-csokrok; a képpel szemben fehér márvány kandalló és azon Deák mellszobra; e mellett a falon Zichy Mihály azon képének kisebbített alakja, mely Erzsébet királyasszonyt ábrázolja Deák ravatalánál. Olybá tekintik a Deák-szobát, mint a szabadelvű kör szentélyét. Mindenki pietással lép e kis

terembe, mely még arról is nevezetes, hogy képviselő-választások idején itt tartja tanácskozásait és folytatja munkásságát, mondhatni permanenter, a végrehajtóbi-zottság, melyet a párt ez időre érdekeinek a választási küzdelmekben való védelmére kiküld. Óriási munka az, mit e bizottság ilyenkor végez. Ha magasra csapkodnak a választási küzdelmek és szenvedélyek hullámai, és érkeznek, néha egyremásra, kétes, kedvezőtlen hírek különböző pontokról, a bizottság nem csügged. Ott örködik munkássága felett Deák, kinek emlékéből, kinek szelleméből új erőt, reményt, kitartást merít.

A Deák-szobából az első társalgóba lépünk, mely épen szeglet-szobát képez a Dorottya-utcza és Ferencz-József-tér sarkán. Ennek is a falai zölddel vannak bevonva, középen kis kerek zöld asztal, karos székekkel környezve. A Dorottya-utcza felőli három ablak között kis oszlopokon láthatók: Wenckheim Béla, Tisza Kálmán és Andrássy Gyula gróf mellszobrai. A kályha-tetőről Szalay László történetirónk mellszobra tekint le.

E terem a második társalgóba nyílik, melynek három ablaka a Ferencz-József-térre néz, falait pedig a mostani és volt miniszterek képei díszítik. Mindjárt az ajtó és ablak közti falon egy íróasztal felett függ G o r o v é Istvánnak, a szabadelvű párt első volt-elnökének olajfestményű képe, melyet Barabás készített 1881-ben. A kályhán G h y c z y Kálmán mellszobrát látjuk.

És most következik az impozáns, hatalmas t a n á c s k o z á s i t e r e m, mely szépség és nagyság tekintetében a redoutebeli termekkel versenyez. Homlokzata szép üveges balkonnal az akadémiával néz szembe. (E balkon egyebek közt arról is nevezetes, hogy pár éve mult, ez előtt tartott Verhovay nagy néptömeg élén harsogó, izgató beszédet, de melytől szerencsére, nem dőltek össze Jericho falai.) A bejárat átellenében emelvényen hosszú zöld asztal, rakva törvénykönyvekkel. Ezen asztalnál foglalnak helyet a párt-elnök s a miniszterek pártértekezlet alkalmával, melyekről a közönség mindannyiszor értesül a lapok útján. Itt, e teremben tanácskozik az országgyűlési tárgyalásokat megelőzőleg a nemzeti képviselőlet többsége. A teremben a szórakozni kívánóknak és ahhoz értőknek négy billard-asztal áll rendelkezésére. Körös-körül a nagy termet divánok szegélyezik.

Innen a Duna-part, illetőleg a korzó felé tartva, a kártya-szobákba lépünk, melyekben tarok, whist és a sakk járja. Ezeket a tanácskozási teremtől hatalmas üvegajtók választják el. Az utóbb említett szobákkal szomszédosak az olvasó-termek, melyekből E ö t v ö s J ó z s e f bá r ó szobrára nyílik kilátás. Nem dohányzók számára külön olvasóterem van berendezve.

Mindenütt rend, tisztaság és comfort vehető észre, bár minden fényezés nélkül, dicsérve a kör gondos igazgatóját.

Élénkség a körben csak esténként van. Nappal, az országgyűlés tartama alatt, mindenki a házban teljesíti kötelességét. Este, kivált ha pártértekezlet van, számosan gyűlnek össze a tagok, úgy hogy betöltik a nagy termet. Értekezlet végével élénk zsvaj, társalgás, járás-kelés, sürgés-forgás támad. Csattog-pattog a billardgolyó s különösen her-

ceg Odescalchi Gyula, Kemény miniszter és Csernátony kezelik nagy ügyességgel a dákót. Amott fiatalabb képviselők ingerkednek egymással, mire élénk derűtség hangzik fel. Egy másik csoportban közügyek fölött cserélnek eszmét a kör tagjai sat. Árvamegyétől Fiuméig, Vas megye legnyugatibb részétől a Retyezátig, a haza legkülönbözőbb vidékei képviselve vannak itten. Magyar, horvát, tót, román, szerb, szász (szám szerint négy), egyaránt tagja a pártnak s loyálishan összeférnek egymással. Ép oly különbözők a tagok a társadalmi állást, foglalkozást illetőleg is. E tekintetben legérdekesebb jelenség az, hogy a pártkörnek nem kevesebb, mint tizen négy kath. pap tagja van, kik országos képviselők is egyuttal (Bende Imre, Bubicz Zsigmond, Hérics Antal, Jánossy János, Kisovics József, Königmajer Károly, Latinovics Gábor, Magyar János, Mezey Ferencz, Miehl Jakab, Rostaházy Kálmán, Roszivál István, Rónay István és Vagner József). Bizonyosága ez is annak, hogy a hazafias katolikus papság nagy tiszteletnek és népszerűségnek örvend Magyarországon, másfelől bizonyosága annak is, hogy daczára az ultramontán lapok részéről történt és történő oktan izgatásoknak, a kath. papság a nemzet zömének liberalis irányát követve, a szabadelvű párthoz csatlakozott.

Az élet a kör bensejében otthonias, szivélyes. Kaszinói oldalai és vonásai a körnek csak akkor lépnek előtérbe, ha elébb a komoly tárgyalások és tanácskozások az ország ügyei fölött véget értek. Első a közügy, aztán az üdülés, szórakozás következik. Értekezletek végeztével a tekintélyes számban megjelent tagok a nagy csoportból, melyet az értekező tartama alatt képeztek, számos kisebb-apróbb csoportokra oszolva válnak ki, s ha ekkor T i s z a Kálmán leszáll a kis emelvényről és a tagok közé vegyül, utjában az első alaktalan csoport szabályos formát ölt: kis kört képez, melynek egyik pontján Tisza megáll, diskursusba bocsátkozik az illetőkkel s tovább folytatva utját, a második, harmadik alaktalan csoport ugyanezt teszi. Általában egyik legkiválóbb jellemvonása a körbeli életnek az az igazi tisztelet és ragaszkodás, melylyel mindenki viseltetik Tisza személye iránt. Ezer-idegen ember, ki a viszonyokkal nem ismerős, ha egyszer betoppanna a körbe s megfigyelné, a mit ottan lát, az első pillanatra fölismerné a »generálist«, a mint Tiszát általában nevezik. Tisza különben, mint az igazi vezér, mindig együtt van táborával s a körből csak olyankor hiányzik, ha országos ügyek miatt Bécsbe kell utaznia.

A pártkör tisztikara a következő tagokból áll, elnök: V i z s o l y i Gusztáv; alelnökök: D á n i e l Pál és S z a t h m á r y Miklós; igazgató: M ó r i c z Pál; jegyzők: K a z y János, B e r z e v i c z y Albert, Z e y k Dániel, A n d r á s s y Tivadar gróf és D á n i e l Gábor.

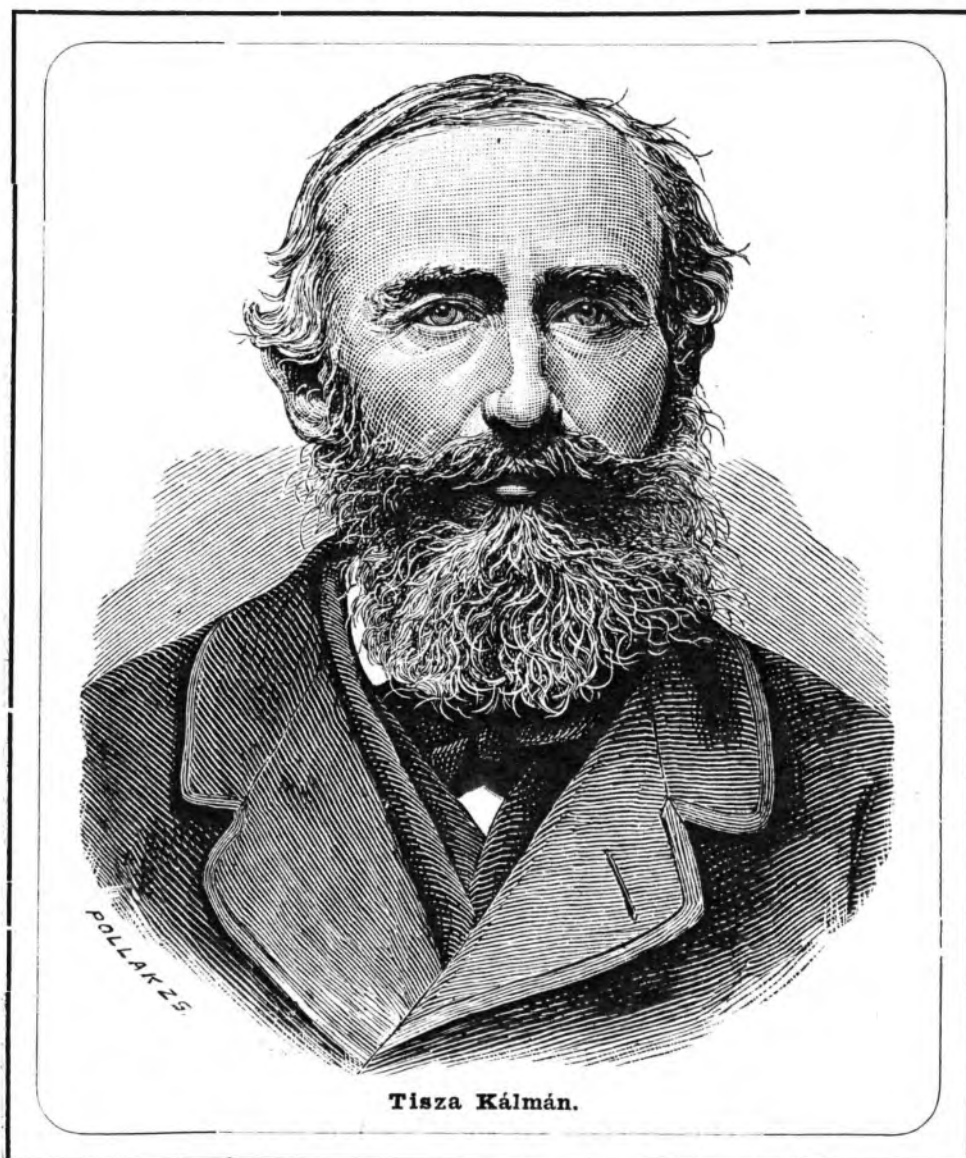
Ez röviden az országgyűlési szabadelvű párt köre, melynek közelebbi megismerése, azt hiszem, sokakat fog az országban érdekelni.

Szathmáry György.

ARCZKÉPEK ÉS ÉLETRAJZOK.

Tisza Kálmán.

Az államférfiakról a történetírás már életükben kezdődik. Tisza Kálmán államférfiu minden izében. Nem tartozik a magyar nemzet legnagyobb korának triumvirátusába. Széchenyi,

Kossuth és Deák, bár felváltva az ellentétes pólusokat képezték, mégis örökre össze vannak fűzve, nevük összeforr a halhatatlanságban ép anyyra, mint ellökték egymást félszázad óriási küzdelmeiben. Széchenyire, ki szenvedélyének és hazaszeretetének iszonyu hőfokával gyűlölte

Kossuthot, még halála után is az a tragikus sors várt, hogy mintegy Dante poklában elkárhozva, nagy ellenfelével ugyanazon bilincsre legyen verve bár ez a bilincs az örök élet záloga. Deákot pedig, aki a két szélsőség közt középen állt, csak úgy lehet megérteni, nagyságát csak úgy lehet megmérni, ha megértettük Széchenyit és Kossuthot, s ha megmértük e két nagy oszlop magasságát. Nem árnyat, hanem fényt vetnek egymásra. Ami árny van a magyar nemzet fénykorának e három alakjában, az a háttérre esik. Az előtér, hol e három alak mindenki mást elfedve áll, a halhatatlanság egyenlően fényes világosságával van megvilágítva. Ott más nincs, mint Széchenyi, aki nemzeti átalakulásunk korát megnyitotta, Kossuth, aki ez átalakulásnak forradalmi lökést adott, s Deák, aki átalakulásunkat békés uton befejezte. Az utóbbi egyszersmind zárköve a nagy történelmi korszaknak. Ebbe a keretbe be nem állítható Tisza Kálmán, az ő államférfiui szerepe azon kívül esik.

De az új keretben, a közjogi harczoktól többé meg nem rendített alapon, szintén magasán emelkedik Tisza Kálmán alakja. Sokkal magasabban, mint bármelyik kortársáé. Széchenyi, Kossuth és Deák mellett Tisza nem veszthet, mert ezekkel nem szabad őt összehasonlítani. Ezekétől neki külön léte van. A háromnak pályája együtt élesen tagolt, de mégis szorosán összefüggő trilogia, a magyar nemzet hőskölteményének trilogiája. Mindegyik pálya, bár hatalmasan keresztezve, de egymást érintette, s bár különböző célokra jutott, egy közös eredőben nyert megoldást.

Tisza Kálmán egészen más feladatokat talált, melyeket ha megoldott, érdemei nem kisebbek. A piedestál változott a korról. A három titán egy nagy korszak magas talapzatán áll. Tisza alakja körül a jelenkor képez keretet. Az ő feladataihoz nem volt szükség Széchenyi lángeszére, mely a hajnal világosságát árasztotta, sem Kossuth lángszellemére, mely a magyar nemzet lelkét meggyújtotta, sem végre Deák kiegyenlítő geniejére, mely az eszmék és szenvedélyek által felkavart nagy korszakot destillálta.

Magyarországnak e három nagy ember után kormányzó államférfi volt szüksége, s nem korszakot ledöntő s újat alakító lángészre. Nem kellett többé sem felrázni, harczra vinni, sem a viharok közül a pihenés révébe kalauzolni, hanem nyert állásában megszilárdítani, s ott fejleszteni a magyar nemzetet és a magyar állameszmét. És erre senki sem volt inkább hivatva Tisza Kálmánnál.

A népek szellemének és a történelemnek bámulatos munkafelosztása nyilvánul abban, hogy ellentétes feladatok megoldására egy és ugyanazon ember még soha sem volt képes teljesen, s minden feladat

más és más nagy ember összes erejét vette igénybe. Sulla legyőzte a democratia forradalmát; de nem volt képes organizálni az aristocratiát. Művei csak évekkel éltek túl alkotójukat. Caesar nem azért nem tette fel a koronát, mert megfékezte nagyravágyását; hanem azért, mert aki a császárságot előkészítette, nem lehetett császár. I. Napoleon, aki legyőzte a nagy forradalmat, nem volt képes szervezni az iszonyu rázkódás után jegecedő társadalmat, valamint Cromwell sem volt hivatva, bámulatos organizáló képessége daczára, a forradalomban diadalmas angol nép vívmányainak megszilárdítására. Pitt megoldotta hivatását, midőn Anglia világhatalmi állását megvédte; de rossz belkormányzata hazáját félévszázadra zavarokba lökte. Magának Bismarcknak mindent felölelni akaró csodálatos lángszelleme sem képez kivételt az erkölcsi világnak physikailag parancsoló törvénye alól. Aki megalkotta a jelen század legnagyobb művét, a német egységet, s több diplomáciai csatát nyert, mint minden korszak hadvezére katonai ütközetet, a belkormányzatban alatta áll egy másodrangú tehetségnek.

Kormányozni nem tudott volna nálunk Széchenyi, nem tudott — csak forradalmat organizálni — Kossuth; Deák Ferencz pedig, aki a kiegyezést megcsinálta, még nem is vállalkozott, hogy, mint legtermészetesebb és minden parlamenti felfogás követelte volna, a saját maga által teremtett alapon kormányozzon.

Tisza Kálmán hivatása ellenben egyenesen a kormányzás. Nem bir talán egyetlen tulajdonsággal sem, mely képessé tenné, hogy egy nemzetet válságokba sodorjon, vagy a vulkanikus erők hatályával szétszakított korszakok közti mélységeket áthidalja. De adott alapon kormányozni, s ezt az alapot megtartani és kiszélesíteni: ehhez senki sem ért annyira, mint Tisza, mert minden tulajdonsága erre utalja úgy, mint senkit mást. Az ellenzéken, bármily elsőrangú államférfival szemben, veszélyes ellenfél volna; valamint szét is morzsolta a Deák-pártot. Valódi eleme azonban a kormányzás. Egész pozitív lénye erre hajtja, tettereje erre utalja. S a kormányzást ő nem ürügynek tartja a szereplésre, hanem kötelességnek a legtulhajtottabb erőfeszítésre. Közvetlenül beleszól az ügyek intézésébe, sőt miniszteriumának minden fontosabb ügye az ő akarata által nyer megoldást. Szokták is mondani s pedig vád képen, hogy Tisza hatalmas tetterejével mindent magához ragad; a kormányzatban való összhang azonban csak így érhető el. Csak így lehet kormányozni. Magyarország soha sem volt jobban kormányozva, mint Tisza alatt. Vagy helyesebben: Magyarország emberemlékezet óta most van először kormányozva.

S országot vagy pártot kormányozni habár nem is mindegy, mégis csak közös tulajdonságok által lehet. Nézd meg, miként kormányozza egy parlamentáris államférfi pártját, úgy kormányozza országát is. Tisza Kálmánt ugyanazon tulajdonságai teszik kitünő pártvezérré, s a parlament mesterévé, melyek a legelső rangu kormányzóvá emelik.

Czéltudatosság, szilárd akarat, törhetlen erély, soha nem fáradó munkaerő: ime Tisza Kálmánnak, a pártvezérnek és a kormányférfinak titka. A parlamenti párt a parlamenti kormányzás előfeltétele. Egységes, szilárd párt nélkül nem lehet szilárdan kormányozni. Szilárd pártja pedig csak oly vezérnek van, aki szellem- és jellembeli tulajdonságai által teljes bizalmat tud maga iránt kelteni és Tisza Kálmán ilyen vezér. S mint a valódi hadvezérek, legfontosabbnak tartotta a körüle gyülekezők belső összefüggését fenntartani. Volt idő, mikor a szabadelvű pártot sokan elhagyták, sőt népszerű dolog volt az ellenzékre való átszökés. Tisza ép ez okból soha sem tartott vissza senkit. Úgy tett, mint Caesár, ki, midőn átlépett a Rubikonon, megbizhatlan gall lovaságát elbocsátotta, a legiókat is felszólította, hogy aki nem őszinte híve a fegyelem miatt ne maradjon a harczoló sorokban. És Tisza is leolvadt, de szilárd többségével ment a bosnyák és a gazdasági kiegyezés zivatara elé. És szintén győzött. Kicsi, de szilárd többségével aratta legszebb diadalait. Pártja ma ép oly szilárd, de nagyobb, mint, a fuzió idejének kivételével, bármikor volt. Annál nagyobb erélyt fejthetett ki a horvát politikában, s annál biztosabban megmenthette a magyar társadalmat az antisemitismus által felidézett anarchiával szemben. E válságos időkben tünt ki, mily nagy dolog az, ha a kormány rudjánál valódi államférfi van. Nem csoda, ha Tisza ma népszerűbb, alakja impozansabb, mint pályájának bármely más pontján. Azon kivételes államférfiak közzé tartozik, akik vissza soha sem esnek, hanem mindig előrehaladnak, s akiknek alakja soha meg nem fogy, hanem növekszik. Mikor Gladstone korát fogja elérni, akkor lesz e vénségére fejlődő államférfihoz hasonlóan, másodvirágzása. Tíz évi kormányzat Magyarországon mindenki mást ledöntött, a pártküzdelem malom-kövei mindenki másnak népszerűségét megörölték volna. Egy évtizeden át senki sem tarthatta volna magát a kormányon, egyedül Tisza Kálmán, aki annyiszor szemben állt a közvéleménnyel, ahányszor hazafiui kötelessége parancsolta neki. Népszerűsége többször megingott; de állása komolyan meg nem ingott soha a parlamentben.

S ennek oka nem csak elpusztíthatlan ereje, hires, törhetlen szívóssága, hanem egy más tulajdonsága is. Tisza Kálmánban, a nagy pártvezérben nincs pártszenvédély. A harag, a gyűlölet, soha

sem ragadja el őt, a kinél nincs erősebb parlamenti debatter. Soha sem igazságtalan, habár nem előzékeny ellenfelei iránt. A pártérdekeket soha sem kultiválja egész azon pontig, hol az ellenpárt kiirtására való törekvés kezdődik. Hüvös elméje megmenti a bosszu és barátság elragadtatásaitól egyaránt. Sőt egyáltalán a rajongástól, s így a ballépésektől. Az eszmék és az elvek is az ő nyugodt, hidegen fontoló tekintete előtt csak annyit nyomnak, amennyi súlyuk valóban van. Liberalis azért, mert a nem túlzott liberalismus mellett leginkább kielégíthetők egy állam és társadalom igényei, s mert ez a liberalismus megmenti úgy a nyaktörő rohamoktól, mint a visszaesésektől. De nem a doctrinák embere — a kormánypolcz nem is kathedra, vagy irói pulpitus — de a doctrinákból hatalmas gyakorlati érzékkel kiveszi, ami jó és hasznos. A radikalismus tehát, minden irányban, kívül esik e nagy praktikus cselekvési terén. Gladstonetól, kivel sok rokonvonása van, e tekintetben különbözik. Ha angol collegájának conservatív, majd radikális múltjától eltekintünk, akkor Tisza mégis leginkább Gladstonehoz hasonlítható, s a mennyiben ez nagyobb tudós, annyival ez meg ügyesebb politikus. Az angol, ez pedig magyar minden ízében; s midőn mégis hasonlítanak annélkül, hogy Tisza utánozná, azon régi igazság nyer megerősítést, hogy az angol és a magyar genius sok közös ismérvet mutat fel.

Mint szónok nem elsőrangú, sőt egyáltalán nem mű-szónok. Sőt mint ha szándékosan kiküszöbölne parlamenti beszédeiből minden coloratív elemet. Többnyire rögtönöz; az improvizálásban azonban mester; rövid parlamenti polemiái valóságos minták. De minden beszéde, bármily laza azokban a szónoki constructió, s bármily elégtelenek Tisza külső eszközei, mélyen látó politikusra, valódi államférfira vallanak. Nem az üres rhetorica, hanem a tett erejével hatnak. És valóban a tett embere ő, amint mindenkor a tett különböztette meg a valódi államférfiakat a parlamenti ékesszólás szemfényvesztőitől.

Csak így, e tulajdonságainak segítségével lehetett és lehet még képes nagy feladatainak megoldására. A kiegyezést nem ő kötötte meg; de az egységével, szilárdságával imponáló magyar államot ő fejlesztette és állította szembe az osztrák ziláltsággal. A magyar állameszmének ő kölcsönözte fegyvereit. A magyar politikát, mely a szilárd kormányzás folyománya, ő fejtette ki, s adott annak gyakorlati érvényesülést.

Tisza Kálmán nem egy nagy korszak piedestálján, hanem ennek a politikának talapzatán áll. Ezen fogja megmérni a történelem. És a régi nagyságoktól való e külön állásában nem fog senkit találni, akit hozzá hasonlíthatna.

Beksics Gusztáv.

Andrássy Manó gróf.

Im egy magyar mágnás, ki nagy-iparos és doctor philosophiae egy személyben. Andrássy Manó gróf született 1821-ben Kassán. Atyja Andrássy Károly gróf, anyja Szapáry Etelka grófnő. Tanult a magyar fővárosban, hol be is fejezte tanulmányait, — az egyetemen bölcsészettudorrá lévén. Volt tanuló-társai közül különösen kettő vált ki: az egyik Lónyay Menyhért, a másik Madách Imre. Az alig 24 éves ifjú már Torna megye követe a pozsonyi országgyűlésen s nem sokára rá

Andrássy Manó gróf.

ugyanezen megye főispánja a 48-ki forradalom elején. — Résztvett a szabadság harczban is Pákozdnál mindkét fivérével.

Azután, hogy Windischgrätz elfoglalta Budapestet, Andrássy Manó gróf külföldre menekült, beutazta Indiát és Chinát. Ittszerzett tanulmányait és ismereteit egy, az 50-es évek elején megjelent s pompás illusztrációkban gazdag munká-

ban (»Utazás Kelet-Indiákon«) írta meg, mely neki a magyar tudományos akadémia tagjai sorába nyitott utat.

Keleti utazásából haza térve, az osztrák uralom idején a Tisza-szabályozásnak szentelte munkásságát, mely téren fölötte hasznos tevékenységet fejtett ki. Ő és Károlyi György gróf 11 milliót vettek föl tiszta-szabályozási célokból; ketten, valamint Desseffy Emil és Pallavicini Alfonz bizattak meg ezen összeg kiosztása- és a szabályozási társulatok alakításával. Andrássy Manó gróf vitte keresztül az osztrák kormánynál a megmentett árterek 15 évi adómentességét.

Majd ismét más téren találjuk őt. Midőn az átmeneti időben főispánnak nevezték ki, e kinevezést nem fogadta el, — Vay Miklós kancellársága alatt azonban főispán volt Gömörben, Zemplénben s ez utóbbi megyében a karhatalommal szétkergetett megyegyűlés bizottsága

élén hivataláról lemondott. Az újabb alkotmányos időben újra Gömör-megye főispáni székén látjuk Andrássy Manót, ki ott a megyerendezési törvény megalkotásáig meg is maradt.

Az utolsó parlamenti választások alkalmával 1881-ben képviselővé választott s mint ilyen, tagja a ház legfontosabb bizottságának, a pénzügyi bizottságnak.

Ő kezdeményezte Magyarországon a vas finomítását barna szénrel s egész kedvteléssel adta magát a vasipar fejlesztésére. Nagy áldozattal egyesülvén a rima-murányi társasággal, sikerült neki az ozdi vasfinomító gyár felállítása, melyben több, mint 8 év alatt az ő elnöksége alatt folyt a serény munka. Ugyancsak ő hozta létre 1868-ban a salgó-tarjáni nagy vasfinomító gyárt is, — nem kevés idő és pénzbeli áldozattal s ellehetett mondani, hogy mindkét gyár a monarchia legjobban kamatozó vállalatai. Most a kettő egyesülvén, 9 millió értéket képviselnek.

Miután nagyobb mennyiségű vaskövet szerzett, a Rothschildház wtkovitzai gyárával társaságba lépven, Ostrauban két nagyszerű kohót állított évi 400,000 m.-mázsa productióval. Mint ezen társulat elnöke megalakította a borsodi bányatársulatot s így a századokig érték nélkül heverő rudabányai és telekesi vaskőből a Barczikáról Rudabányáig vezető, ugy szintén a marxdorfi több mértföldnyi vasutak által évenként legalább 1 millió m.-mázsanyi használtatik föl Ostrauban — mi a felső-magyarországi vaspályáknak nem csekély jövedelmi forrást nyujt.

De Andrássy Manó gróf kiváló előszeretete a vas iránt, nem szünő tevékenysége, vas-szoliditással párosult vállalkozási szelleme és oly mérvű gyakorlati érzéke, mely tiz más embernek felosztva is elég volna, megtermették a legjobb gyümölcsöket: tulajdon vasproductióját 30,000 bécsi mázsáról 250,000 m.-mázsára fokozta s az utolsó évig a legjobb aczélkészítésre alkalmas vasból jelentékeny mennyiséget szállított Oroszországba, Amerikába és Stájerországba. Neki az az elve, hogy ha mindenki csak ahhoz fog, a mihez ért, boldogul és lát eredményt s ezen elv nála, mint a nevéhez fűződő nagyszabásu ipari alkotások is bizonyítják, ugy a magán, mint a nemzeti vagyonsodás jelentékeny tényezőjének bizonyult.

Apáthy István

Apáthy István szül. 1829. aug. 19-én Hidján, Tolna-megyében, hol atyja Bezerédy Istvánnál gazdatiszt volt; az elemi iskolát szülőhelyén, a gymnáziumot N.-Kanizsán végezte. Ezután a piarista szerzetbe lépett, hol két évet töltött. A forradalom kitörésével kilépett a szerzetből s honvédtüzér, később pedig tisztté lett Perczel, Aulich, majd Asboth és Nagy Sándor táborában. A világosi fegyverletétel után hosszabb ideig bujdosott, végül Pestre jött, hol az egyetemen a

jogot tanulta; 1855-ben bevégezte tanulmányait, 1857-ben tudorrá avattatott, 1859-ben pedig, az akkori rendszer szerint, ügyvéddé lett. Tíz évig tartó ügyvédi pályája végén kezdett az irodalommal foglalkozni. Ez időben jelent meg a »Váltó jogtan« című munkája (Budapest, 1869.). — 1870-ben a budapesti egyetemen a váltó, kereskedelmi és a tételes nemzetközi jog nyilvános rendes tanárává neveztetett ki. Ez időtől kezdve nagy számban jelentek kiváló tudományos beccsel bíró jogi munkái, mint: »A váltójog közikönyve« (Budapest, 1870.);

Apáthy István.

»Polgári törvénykezési rendtartás« (Budapest, 1871.); »A magyar váltóeljárás« (Budapest, 1872.); »A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezete« (Budapest, 1872—73.); »A magyar váltótörvénykönyv tervezete« (Budapest, 1873.); »A magyar csódtörvény tervezete« (Budapest, 1874.); »Kereskedelmi jog« (Budapest, 1876.); »Anyagi és alaki váltójog« (Budapest, 1877.); »Tételes európai nemzetközi jog« (Budapest, 1878.); kidolgozta Pauler miniszter megbízásából az általános magánjogi törvénykönyv kö-

telmi részét (1882.), mely 852 §-ból áll s a terjedelmes indokolással együtt közkezen forog.

Tehát folytonos, szakadatlan munkásságot fejtett ki a tudományos irodalom terén s mint az egyetemi tanszékek annyi jelese, Apáthy sem elégedett meg a praelectiókkal, hanem szakmáját irodalmi téren is művelve, azt jelentékenyen vitte előbbre.

Említett jeles munkái közül a kereskedelmi és váltójog tervezete az 1875—78-ki országgyűlés által törvénynyé emeltetett és a kereskedelmi törvénykönyv tervezete által szerzett érdemeiért királyi tancsossá neveztetett ki, a magyar akadémia pedig tagjává választotta meg. A »kereskedelmi jog« című munkáját az akadémia nagy díjával jutalmazta meg.

Tanári működése terén szerzett érdemei elismerésül a III. oszt. vaskoronarendet kapta. A budapesti kereskedelmi és iparkamara leve-

lező tagjául választotta őt. Volt az egyetemnek rectora s a jogi kar decánja.

Képviselőnek 1878- és 1881-ben a letenyei kerület választotta. Bejutván a törvényhozás termébe, fontos kérdéseknél kiváló szerepet játszott. Mint előadó működött az értékpapírok megsemmisítéséről, a gőzmalmokról szóló javaslatok s a csődtörvény tárgyalásakor. Legutóbb a szerzői jogról szóló javaslat előadójává választotta az igazságügyi bizottság. Ezenkívül részt vett a ház más nevezetesebb vitáiban is. Így többször felszólalt az igazságügyi költségvetésnél, a szegedi moratoriumnál, a berlini szerződés becikkelyezésénél, mikor is nagy fölényen polemisált Szilágyi Dezsővel.

Az alapítványok és alapítványi alapok jogi természetének megvizsgálására kiküldött bizottság megbízásából egy általános jelentést szerkesztett, melyben az érintett alapok jogi természetére vonatkozó adatokat kritikailag méltatja; a második jelentésben pedig ezen adatok alapján jogi véleményét fejt ki az alapok természetét illetőleg. — Az első jelentés 1881. januárban, a második 1882. novemberben kelt. Mindkettő lényegesen hozzájárult e fontos kérdésben a nézetek tisztázásához.

Apáthy nemcsak a szabadelvű pártban, de az egész képviselőházban egyik legkiválóbb kapacitás. Mint képviselő, elnöke a ház igazságügyi bizottságának 3 év óta.

Baross Gábor.

A közmunka- és közlekedési miniszteriumhoz 1883. ápril elején kinevezett államtitkár, Bellusi Baross Gábor aránylag még fiatal ember, született 1848. jun. 6-án Trencsénmegyében. Atyja Baross Antal, volt főszolgabíró; anyja Pongrácz Natália, Trencsénmegyében köztisztviselőként álló egyéniségek. Igaz magyar család, a régi nemesi családok minden erényeivel, azok fogyatkozásai és félszedségei nélkül. A derék szülők, kikről Gábor fiok bizalmas baráti körben a legmelegebb kegyelettel és igazi fiui szeretettel szokott megemlékezni, gondos nevelésben és oktatásban részesítették Gábort, kiről egyik volt tanára, az ismert nevű Berecz Antal is azt mondja, hogy legkitünőbb, legtehetségesebb tanítványai közé tartozott s értelmesség, a felfogás gyorsasága tekintetében ritkította párját azok között, kiket valaha tanított.

Baross Gábor tanulmányait a budapesti egyetemen 1869-ben végezte s köz- és váltó-ügyvéd lett 1871-ben. Első gondja volt tehát, tanulmányait a kor kívánalmainak megfelelőleg befejezni és csak azután a közpályára lépni, nem pedig, mint ezelőtt nálunk sokan és rendszerint tenni szokták, kellő tanulmányok megszerzése nélkül azonnal közhivatalt vállalni. Innen kezdve tanulmányainak befejezte után, gyorsan emelkedett.

1869-ben mint tiszteletbeli megyei aljegyző a trencsényi kir. törvényeséknél alkalmaztatott; 1871-ben megyei valóságos aljegyzővé

választatott ugyancsak Trencsénmegyében (a közigazgatási szakra); 1874-ben főjegyző és árvaszéki elnök lett.

Trencsénmegyében mindenki a legnagyobb tisztelet- és elismeréssel szólt bámulatos munkaerejéről, a munkateljesítésben gőzerővel vetekedő gyorsaságáról s organisáló képességéről. Nem egy nehéz ügyet bíztak reá, melyet kitünő sikerrel oldott meg s több esetben politikai iskolázottságának, kezdeményező tehetségének oly kiváló tanújeleit adta, hogy a megyei közélet emberei már akkor szép jövőt jósoltak neki. — Terveiben, törekvéseiben céltudatosság és férfias kitartás jellemezték s meglátszott rajta, hogy készültséggel lépett a közpályára.

Baross Gábor.

Szülőmegyéje közigazgatási terén kifejtett munkássága és buzgalma nemcsak igen jó iskola volt további pályafutására nézve, hanem egyszersmind alkalmul szolgálván neki, hogy tehetségét és képességeit megszerzte meg- és felismerjék, méltó gradus ad Parnassum volt a mandatumhoz, mint volt a megyei közügyekben való tényleges részvétel a képviselőház egy igen jelentékeny részének. — És

Baross Gábor 1875-ben csakugyan egyhangulag megválasztatott képviselőnek s azóta folyton képviseli a trencsénmegyei illava-puchói választó-kerületet.

Működésének tulajdonképeni súlypontja és legjelentékenyebb része a törvényhozás termébe esik: s a mi itteni működését mindenek felett jellemzi, az a sokoldalúság, a mi a vezéregyéniségek tulajdona szokott lenni. Elismerte ezt Barossról Kovács Albert mérsékelt ellenzéki képviselő is a közoktatási bizottságban, midőn a középiskolai javaslatnak megbukása folytán a bizottsági elnökségről lemondott Baross Gábor újra megválasztatott elnöknek. Kovács Albert ez alkalommal nyíltan elismeré, hogy Baross vezéri képességekkel megáldott egyén. — De ettől eltekintve, bizonyos az, hogy Baross nemcsak a

szabadelvü pártnak egyik legkiválóbb tagja, de az egész képviselőház legjobb parlamenti erőinek egyike.

Sokoldalú ténykedését a törvényhozás terén mutatják a következő adatok: Tagja volt valamennyi felirati bizottságnak; tagja és elnöke a közoktatási bizottságnak; tagja és előadója a közgazdasági bizottságnak; tagja és jegyzője a magyar delegációnak és a hadügyi albizottságnak, valamint az egyesült négyes albizottságnak több éven át előadója; s végül a képviselőháznak ülészakonként megválasztott jegyzője. És a mi fő: Baross itt is, ott is, — mindenütt emberül megfelelt hivatásának.

Volt ő katona is. 1869-ben a gyalogságnál egyéves önkénytes; 1880-ban a honvédséghez helyeztetett át s 1882-ben hadnagyi rangjáról a védkötelezettség teljesítése folytán lemondott. A boszniai hadjárat idején Baross is mozgósítva volt.

A múlt évben hosszabb ideig tanulmányi utat tett a külföldön. Beutazta déli és északi Németországot, Belgiumot, Hollandiát és Franciaországot, — főleg közigazgatási, nevezetesen a közigazgatási bíráskodásról tanulmányokat téve és szakmunkákat gyűjtve.

Beszéli a magyar, német, francia, angol nyelveket, s mint trencséni ember, beszéli természetesen a tót nyelvet is. — Folyton tanul, folyton képezi magát, mint azt manapság minden nagyobb igényű ember teszi, ki maga magától is, és kitől a közönség, a közügy is sokat vár és követel. A hazai és külföldi könyvpiacok minden olyan új terméke, mely őt érdekli, ott van könyvtárában, vagy dolgozó asztalán.

Országgyűlési beszédeit kellemes folyékony és könnyű gördülékenység jellemzi. Kifejezései választékosak, anélkül, hogy mesterkélték lennének. Megjelenése, előadása előkelő modoru, fitogtatás nélkül. A legbonyolódottabb kérdéseknek eltalálja a súlypontját s a hol más ember nem látja a kivezető utat és megoldást, Baross egy gyors pillantással tájékozva van ezek iránt. Alig képzelhető nehezebb és kényesebb tárgyalás, mint a minő a jelen országgyűlés első ülészakában a képviselőház közoktatási albizottságában a felekezeti képviselők: Haynald bibornok, Vay és Radvánszky bárók részvétele mellett tartott enquete-tanácskozások alatt folyt. Minden lépten-nyomon kényes és nehéz kérdések merültek föl, melyek tudvalevőleg nem csekély susceptibilitást keltettek a hitfelekezeteknél. Sokan voltak, kik nem hitték, hogy ezen enquete-tárgyalások simán lefolyjanak és szerencsés véget érjenek, — de Baross, mint elnök, a módnélkül delikát tárgyalásokat oly páratlan tapintattal vezetett, hogy mindenkit bámulatba ejtett s a tárgyalások végén magok a felekezeti képviselők is a legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak Barossról, ki ez alkalommal valóságos bravourt csinált. Ugyancsak a Baross ritka ügyességének és körültekintő politikai iskolázottságának köszönhető leginkább az, hogy a középiskolai javaslat, melynek új beosztására és leglényegesebb részeinek szerkesztésére a bizottságban ő mérvadó befolyást gyakorolt, kiemeltetvén a másfélévtizedes kátyuból, végre a ház asztalára és komoly tárgyalás alá került.

Még tán ezeknél is nagyobb érdeme Barossnak, jóllehet egyelőre nem vezetett sikerhez, — az a lelkes buzgalom és fáradozás, melyet ő a magyar delegatióban a katonai akadémia létesítése érdekében kifejtett. Általában a delegáció működését alig lehetett elképzelni Baross nélkül.

Tehát ez a lázas tevékenységü, kiváló szellemi és szónoki képességekkel megáldott, modern, műveltség és készültséggel biró, széles látkörű ember neveztetett ki államtitkárrá a közmunka- és közlekedési miniszteriumhoz. Nagy munkát végez ő ott s jeles tehetségei, férfias, erős akarata és becsületes jelleménél fogva egész biztonsággal lehet várni, hogy itt is megfelel a nevéhez fűzött reményeknek. Azon magyar genialitások egyike ő, a kik bámulatos rövid idő alatt bármely szakmába alaposan beletalálják magukat s szellemi erejükkel gyorsan leküzdnek oly akadályokat, melyek más embernél egy egész életet vettek volna igénybe.

Bánffy Béla gróf.

Bánffy Béla gr. született 1831-ben ev. ref. vallásban Kolosvárott. Atyja Bánffy Miklós akkor báró, későbben lett gróffá, (jelenleg pedig Ő felsége pohárnoka) — anyja báró Wesselényi Katalin. — Gyermekora nagyrészt nagyszülei házánál, báró Wesselényi Istvánnál tölté, kinek neje, báró Kemény Rozália volt; 11 éves korában a kolozsvári reform. collegiumba került, hol jól tanult, osztályában első volt s első is maradt 1848-ig, midőn a kiütött forradalom miatt iskoláztatása, mint sok más embereknél is akkor, megszakadt.

Gyermeksége dacára, hacsak hallomásból is, igen érdekes dolgokat tanult megösmerni, mert nagyanyja házánál, ki már akkor özvegy volt, fia báró Wesselényi Ferenc miatt, — kit jelleménél fogva igen sokan az ellenzék tagjai közül, mint a mely párthoz tartozott, szerettek és becsültek, valamint nagyanyja miatt, kit mint kiváló derék nőt tiszteltek, azonkívül rokoni összeköttetéseinél fogva is — gyakran megfordultak az erdélyi vezérszereplő egyéniségek. Így Kemény Dénes, Kemény Zsigmond míg Erdélyben lakott, idősb Bethlen János, Veér Farkas, a gräfenbergi fogságból visszatért Wesselényi Miklós, Zeyk Károly és József, Kemény Ferencz stb.; atyja házánál pedig a konzervatívek részéről a vezéregyéniségek. — Így miután szabad idejét többnyire bátyja vagy atyja körében Kolozsvártt tölté, midőn országgyűlés volt, gyakran hallott politikát és discussiókat, (melyek mindenesetre sokkal kisebb mérvű politikával foglalkoztak, mint jelenben foglalkozunk, de hát mégis igen érdekesek voltak, még egy fiatal deákra nézve is, aki érdeklődött az ország ügyei iránt. S melyik fiatal ember nem érdeklődik?)

Így találta őt az 1848-ki forradalom. Ekkor megszűntek a praectiók a tantermekben, de folytak az utcán. Fülöp Lajost elkergették Párisban, nagy események nagy világhírességet s nagy árnyékot vetettek

a monarchiára; az elfojtott érzelmek kitörtek, a szabad eszmék tényyné váltak, az iskolai ifjúság is beelegyedett a zajba s többi társaival együtt Bánffy Béla is. A világ keretébe más képek rajzolódtak, az új képekkel együtt új eszmék ébredtek. Azután jöttek a szomorú s gyászos hírek, az örömmámor kipárolgott s főleg Erdélyben a magyarság hála helyett gyilkot kapott, örömtüzek gyanánt a nemesi kuriák égtek. A politikába már fegyverzörej elegyedett, a szabad discussió meg volt, de puskaropogás kíséretében. Az iskola falai közt üres padok s a muzsák termeit lőpor s gyutacs készítésre s kórház gyanánt használták. Így Bánffy Béla is azon jártatta eszét, hogy felcsap honvédnek, de szülői

kérésére felhagyott vele és lett egyszerű nemzetőr. Azonban e dicsőség se tartott sokáig, mert miután Urbán Kolozsvárra bevonult, az oláhok elől Debreczenbe menekült, hova pár hét múlva lejött az országgyűlés is Pestről. Itt ismerkedett meg Kemény Zs. után Kovács Lajossal, Kazinczy Gáborral, Bánfay Simonnal, Csengery Antallal s mindazokkal, kik Kazinczy Gábor lakásán esténként öszszegyültek. Min-

dennapos volt ott s nagyon kedvelték, mert jó theát készített az öszszegyült képviselőknek, kik, hogy bizalmas beszélgetésök ne zavartassék, nem szerették, ha idegen vagy cseléd bemegy szobájokba. — Debreczenben újra fölébredt a vágy Bánffy Bélában, hogy fölcsapjon honvédnek, de midőn e végből anyja tanácsára Mészáros hadügyminiszternél jelentkezett, ez végig mérte komoly tekintetével a 17 éves ifjút s így szólt: »Ez igen szép dolog, de nem arra való! Ha egy curassier meglátja, csak úgy lefújja a lóról. Menjen isten hírével.« Látva, hogy mint harczfi nem boldogulhat, panaszát eléadta Kovács Lajosnak, ki igazat adva Mészárosnak, Bánffyt kinevezette tiszteletbeli fogalmazónak a közlekedési miniszteriumban. Feljött Pestre; Csányi volt a minisztere. Dolga akkor kevés akadt; legfőbb teendője volt az akkori belgrádi török pasával, a később nagy szerepet játszott Fuad

Bánffy Béla gróf.

effendivel levelezni; valamint reá bízott a francia törvényhozás, — a vasutakról szóló törvényei s concessionális okmányainak magyarra fordítása is. Midőn Csányi a ministeriumot átvette, a bemutatásnál hozzá igen szives volt s ezt mondá: »hallom, jól dolgozik; csak folytassa így továbbra is!« — Alig egy hétre e bemutatás után Csányi behívá őt e szavakkal: »Szolnoktól a Debreczen felé folytatandó vasút tervbe vett vonalzási helyét akarom megnézni; meg akarja-e tekinteni e helyet? ha igen, úgy kísérjen le s végezze az uton a titkári teendőket.« Egy idejüleg egy összeg pénzét adott át Bánffy-nak, azon utasítással, hogy bárhová szállnak is, ingyen semmit se fogadjon el, hanem majd visszajövet számoljon le. Meg is történt minden úgy, ahogy mondta s Bánffy a megmaradt pénzt visszahozta. Ez is mutatja, mennyire puritán jellemű ember volt Csányi, hogy még a szivesenlátást is indirecte meg akarta fizetni, mert mint minister utazott.

De e boldog helyzet sem tartott soká. Mielőtt a kormány elhagyta volna a fővárost, a kisebb hivatalnokoknak az mondatott, hogy szolgálatuk egyelőre nem szükséges s Bánffy Pesten maradt. Csányi már ezelőtt mintegy két héttel missioba küldetett Görgeihez, kivel a legbarátságosb lábon élt s ki Csányihoz irt leveleit mindig így irta alá: »hű fia Görgei Artúr.« Ezen missióból az öreg Pestre mint szabad ember többé vissza sem tért, hanem vasra verve hozatott be az újpületbe; itt látta Bánffy viszont derék miniszterét. Ugyanis a császári hadsereg egyik tábornoka, Macchio Kolozsvártt volt a 30-as évek végén főhadnagy; gyarkran megfordult Bánffy nagyatyja házánál, ki mint régi, nyugalomba lépett huszárezredes a katonaság iránt előszeretettel viseltetett és a fiatal tisztek gyakran látogatták őt, így az említett tábornok is. Ezen tábornok Pesten térparancsnok lévén, megtudta, hogy Bánffy családja Pesten van, eljött megkérdezni, hogy segíthet-e valamiben. Ekkor kért Bánffy tőle egy Passierscheint, hogy meglátogathassa volt miniszterét. Megadta s így Bánffy két hétig mindennap bejárt az öreg urhoz. Csányinak igen jól esett, hogy Bánffy fölkereste őt, de annál kínosabban hatott ez utóbbira, vasba verve látni egykori jó miniszterét. Kérdezte tőle Bánffy, ugyan miniszter ur, mért nem szökött el, hisz volt pénze! Azt felelte: »Hadd el fiam, minek szöktek volna én el? az én existenciámnak nincsen értelme; öreg, beteges vagyok, még a legnagyobb melegben is fázik a lábam, az ugyis meghalt, minek éljek? aztán miattam sok ember ment veszedelembe, én meneküljek s azok itt maradjanak, azt nem tehetem?! Könnyü Kossuthnak, ő most miután vészbe hozta az országot, elmenekült s majd a Themse partján fog sétálgatni. Reám nem vár más, mint: mit gefangen, mit gehangen.« Kétségtelen, hogy ezen szavak egy részét az elkeseredés mondatta vele, de kétségtelen ez ember jellem nagysága is, ki menekülhetett volna, de hazája és társai vesztét túlélni nem akarta. Az utolsó látogatás alkalmával ezt mondotta Csányi: »Tegnap volt utolsó »Verhöröm«, az ítéletet holnap mondják ki, tudom, hogy halál lesz.« Ki tudja? veté közbe Bánffy. »Tudom én, — felelé Csányi — midőn felszólítottak, hogy a jegyzőkönyvet aláírjam, aláírásom után nevemre rézport hintendő, tenát öntöttem rá. Azt mondtam a haditörvényszék tagjainak, ez reám

nézve rossz jel, halált jelent. Összenéztek, nem szóltak semmit; e hallgatás bizonyítja, hogy igazam van.« — Ezután kevéssel ütött az óra, midőn a látogatóknak a börtönből távozni kellett; Bánffy Béla is távozott és sohasem látta őt többé.

Ezután még Pesten maradt Bánffy 1850. tavaszáig. Barátságba jött ekkor Tisza Kálmánnal. 1850. tavaszán elhagyta Pestet s hazament. Anyagi viszonyai nyomottak voltak. Otthon kelle ülnie. 1856-ban megnősült; egy kis gazdaságot kapott, ahol neje: báró Wesselényi Róza körében csendesen s változatlanul tölték napjai 1861-ig. Ekkor azon mozgalom, mely az olasz-francia háboru következtében felrázta Magyarországot s a centralizáló abszolutizmust megtörte, az erdélyi részekbe is kihatott. Nemcsak a társadalom terén, hanem a politikain is mozogtak ott. Gróf Mikó Imre kineveztetett Erdély kormányzójává, a kormányszéket megalakította s ebbe Bánffyt a közlekedés-, ipar- és kereskedelmi osztály titkárává nevezte ki. E dicsőség se tartott soká! Felváltotta az októberi diplomát a februári pátens; megérkezett Smerling az ismeretes ő sistemájával. Hogy céljait keresztülvigye, leiratott az erdélyi kormányzéknek, hogy hirdessen országgyűlést; amire az volt a válasz, hogy az unió szentesítve levén, erdélyi országgyűlés nem lehetséges, s miután az erdélyiek oly törvénytelenséget, mely az ország egységének felbontását czélozza, nem teljesítnek, kérik, méltóztassék visszavenni ezen intézkedést. A válasz erre olyan volt, hogy mind Kemény Ferencz, ki akkor Erdély kancellárja volt, mind Mikó leköszöntek hivatalukról s velök együtt Bánffy és társai is, kik függetlenebbek voltak. Erdély kormányzója gróf Crenneville lett. Midőn Bánffy leköszönését beadta, felhivta magához s azt mondá: »ön fiatal ember s csak magának csinál kárt, ha állását oda hagyja. Nekem nagyon ajánlva van, ön titkár, azonnal tanácsos lesz, ha marad.« Megköszönte a nagy kitüntetést, de elvei miatt nem fogadta el.

Bánffy Béla tehát ismét falura ment s folytatta a vadászatot. Itt az akkori hivatalnokok részéről sok kellemetlensége volt, mert a román hivatalnokok őt speczialiter üldözték, mivel gyakran irt a hirlapokba; sohasem személyeskedett ugyan, de mégis éles volt. Megharagudtak főleg akkor, midőn a Bécsben megjelenő »Debatte«-ban az erdélyi ügyekről »Vom Királyhágó« czim alatt cikket irt. E cikk nagy szenzációt keltett ugy Bécsben, mint Erdélyben; s ezért valamint azért is, hogy jóllehet Kolozs városa részéről kétszer választatott be a Szebenbe összehívott tartománygyűlésbe s még sem lépett be, — újabb üldözésnek lett céltáblájává. E szekirozás irányában akkora volt, hogy jónak látta feleségével együtt az akkor Magyarországhoz visszacsatolt Szilágyba költözni. Itt élt 1865-ig, mikor ismét más világ kezdődött. Smerling s vele együtt sistemája is megbukott. Mailáth kancellárrá, Sennyei tárnokmesterré lett. Bánffy tudva, hogy a Szilágyban, ahol akkor lakott, a talaj nagyban el van készítve arra, hogy oly követeket küldjenek az országgyűlésre, kik esetleg a Reichsrathba is bemennek; tudva, hogy a megyei hivatalnokok egytől egyig olyanok, kik nemcsak hogy nem magyar-barátok, de határozott ellenségei is a nemzetnek, — azt gondolta, hazafias tettet cselekszik, ha elvál-

lálva a főispánságot, megtisztítja a vármegyét rossz tisztikarától s becsületes elemeket tesz helyökbe. Mielőtt azonban lépéseket tett a főispánságért, Kemény Zsigmondhoz fordult s előadta a szilágyi szituációt. Kemény Zsigmond báró nemcsak helyesnek, de szükségesnek is tartá, hogy Bánffy elvállalja a főispánságot. El is vállalta. Majláth és Sennyei felhatalmazták őt, hogy ha szükségesnek látja, eszközöljön a tisztikarban oly változásokat, minőket a magyar szellem megerősítésére jóknak tart. — Egy napon 13 tisztviselőt mozdított el s helyökbe 13 magyar, hazafias tisztviselőt nevezett ki. Az adminisztráció a lehető legjobban folyt. Így találta őt a magyar országgyűlés egybehívása, a midőn igyekezett is közreműködni abban, hogy a fellépett nemzetiségi jelölt megbukjék s az akkor deákpárti báró Bánffy Albert választassék meg. Ugy is történt.

Az országgyűlés Pesten összeült, Bánffy Béla gróf mint főispán feljött a főrendekhez s itt látta a hézagot, a konzervatív s a Deákpárt között. Látta főleg akkor, midőn a konzervatívok részéről beadandó külön felirati javaslat alkalmából folyt a pártok közt a vita. Bánffy a jogfolytonosság embere volt s mint erdélyi, nem is lehetett ott más; ellentétbe jött tehát főnökeivel. — De midőn Sennyeinek megmondotta, miszerint látja a szituációt és tudja, hogy a kormány hivatalnokának, míg hivatalban van, nem lehet a kormány ellen szavaznia, azonban elveinél fogva nem teheti, hogy a főrendiház által javaslatba hozott felirat mellett szavazzon, kéri tehát: mentse fel őt főispáni állásától. Sennyei azt felelte, hogy igen sajnálja, de nem kívánja, hogy Bánffy meggyőződését feláldozza, tartsa meg a főispánságot s szavazzon ahogy tetszik.

Változatos életéből legyen megemlítve még az is, hogy Bánffy Béla első neje elhalálozván, másodsor nőszült meg és egy lánya született. (1876-ban képviselővé választatott s azóta folyton tagja a képviselőháznak s a szabadelvű pártnak, melyben előkelő állást foglal el. Elnöke a képv. házi közlekedésügyi s tagja a szabadelvűpárti kandidálóbizottságnak, nem különben a delegációnak.)

Bárczay Ödön.

Bárczay Ödön született 1836-ban Bárczán, Abaujmegyében. Házi nevelést nyert, később Eperjesen és Bécsben tanult. Látogatta a heidelbergi egyetemet is, azonkívül tanulmányi utat tett Európa nagyobb részében s beutazta a keletet is. 1860-ig gazdasági foglalatosságok mellett különös kedvteléssel művelte az archaeológiát, az angol és német irodalmat. A patens korszakában egész férfiúi erélylyel szállt sikra megyéjében, az autonom érdekek védelmére s tanácsbíróvá választatván, az iskolai, egyházi s utóbbi években a sárospataki főiskola ügyeit előszeretettel gondozta. 1861-ben képviselő s a határozati párt tagja volt.

Bárczay egyik alkotója és elnöke volt a felső-magyarországi muzeum-egyletnek, mely oly szép eredményt képes felmutatni. — Az utóbbi két országgyűlésen egyhangulag választott képviselője sok heterogen elemből álló kerületének. — Mint képviselő, tagja a közoktatási bizottságnak, a delegatióknak, s elnöke a VII-ik bíráló bizottságnak.

Bárczay tevékeny részt vett a képviselőház közoktatásügyi bizottságának komoly és nehéz tárgyalásaiban azon egész idő alatt, míg a bizottság a középiskolai javaslattal foglalkozott. Felszólalásait e fölötté kényes és fontos kérdésnél mindannyiszor a viszonyok alapos ismerete mérséklet és higgadság jellemezték. A bizottságban ő is, mint többi szabadelvűpárti kollegái, át volt hatva a javaslathoz fűződő nagy horderejű kulturális és magyar nemzeti érdekek által. Ohajtotta azok biztosítását a jövőre, de az autonom felekezeti jogok lehető kimélése mellett. Szavai azt a benyomást tették, hogy azok egy jó protestánsnak, de a mellett egy jó magyarnak is az ajkairól hangzottak el. És mikor heves és hosszas parlamenti harczok után a sok viszontagságot kiállt javaslat szerencsésen keresztülment a képviselőházi tárgyaláson, Bárczay igen boldog volt és méltán, hogy a törvénynyé váláshoz oly közel látja azt, a nemzet életére oly nagy mérvben s oly áldásosan befolyandó művet, melynek előmunkálataiban s előkészítésében neki magának is része volt.

Bárczayt, mint embert finom, megnyerő modor jellemzi, melylyel széleskörű encyclopaedikus műveltséget párosít.

Bárczay Ödön.

Berzeviczy Albert.

Berzeviczy Albert született 1853. június 7-én Berzeviczén, Sáros-megyében, szülői birtokán. Atyja, Berzeviczy Tivadar, ki 1848-ban megyei főjegyző, 1861-ben az alkotmány helyreállításakor alispán és törvényszéki elnök, később képviselő volt s jelenleg kir. tanfelügyelő, és anyja, Szinyei-Merse Amália, Szinyei Felix volt sárosi főispán nővére, gondos nevelésben részesítették s családi összeköttetések által is könnyűvé tették fioknak előbb a megyei életben tért foglalni. Iskoláit

Berzeviczy Albert.

Kis-Szebenben, Lőcsén és Budapesten, a jogot Kassán és Budapesten végezvén, 1874-ben beutazta Németország, Belgium és Éjszak-Franciaország nagy részét, azután mint önkéntes, katonáskodott Eperjesen, letette a tiszti vizsgát, majd 1877-ben a tudori szigorlatokat, s ugyanazon év őszén nőül vevén Kuzmik Zsófiát, ezáltal közelebb lépett Eperjes művelt polgári köreihez. Kevéssel ezután kezdte meg tulajdonképen nyilvános pályáját; Sáros-megye közönsége, melynek már

1876 óta tbeli aljegyzője volt, 1877 decemberben egyhangulag első aljegyzővé választotta meg, nemsokára tbeli főjegyzői címet is nyert. 1878-ban újra szerveztetvén az eperjesi evang. collegiumi jogakademia, a collegiumi pártfogóság Berzeviczyt — katolikus létére — meghívta az egyik tanszékre, melyet — a megyei közönség beleegyezésével megtartva aljegyzői hivatalát is — haladéktalanul elfoglalt. Előbb ideiglenesen a jogtörténetet s encyclopaediát, utóbb kizárólag a nemzetgazdaságtant és politikát adta elő. Ugyanekkor Berzeviczy élénk tevékenységet fejtett ki a társadalmi közművelődés terén is; alapítója s titkára lett az »Eperjesi Széchenyi-kör«-nek, mely munkásságával és sikereivel nemsokára több más hasonló nemzeti irányu egyesület létesítésére adott impulsust a felvidéken. 1880-ban a megyei főjegyző, kit már huzamos

betegsége alatt helyettesített, elhalálozván, egyhangulag választatott meg helyére, tovább vive e mellett tanári teendőit. De már kevesebb mint egy év múlva megvált e hivatalaitól, minthogy az 1881-iki országgyűlésre az eperjesi vál. kerület szabadelvü-párti programmal egyhangulag képviselőjévé választotta.

Mint képviselő sokfelé irányuló tevékenységet fejtett és fejt ki. Jegyzője a szabadelvü pártnak, tagja volt a felirati bizottságnak, előadója a kérvényi bizottságnak. Ezen állás folytonos és nagy tevékenységet igényel, mert özönével érkeznek kérvények a házhoz s Berzeviczi majd minden szombaton, mint a kérvények tárgyalása napján, ott teljesíti kötelességét a képviselőház előadói katedráján. Mint a kérvényi bizottság előadója, több nevezetes és fontos vitában vett részt, mint a zsidó emancipáció elleni kérvények, a hevesi és vallásügyi petíciók tárgyalásakor — mindannyiszor általános figyelemmel hallgatott s rendszerint élénk helyeslésekkel kísért beszédeket tartva. Később a tisztviselők minősítéséről szóló törvényjavaslat tárgyalására kiküldött és a közokt. bizottság tagja lett. Ez utóbbi minőségében előadója a 3-ik egyetem ügyének, melyről igen kimerítő és alapos jelentést szerkesztett. A II-ik ülészak vége felé a közmunka- és közlekedésügyi államtitkárnak kinevezett Baross Gábor helyébe a képviselőház jegyzőjévé választatott s ugyanakkor a vallás- és tanulmányi alap felügyeletére rendelt bizottság tagjává nevezte ki ő felsége.

Nevezetesebb felszólalásai: 1881-ben a válaszfelirati vitában, 1882-ben a hadsereg kérdésében a védtörvény-novella tárgyalásánál, ugyanazon évben a boszniai kérdésben és 1883-ban a középiskolai javaslat tárgyalásakor.

De nemcsak itt, hanem irodalmi téren is igen figyelemreméltó munkásságot képes felmutatni. Írt nagy olvasottságról, széles ismeretkörről tanuskodó igen becses politikai tanulmányokat (»Politika és morál« külön is megjelent tőle), írt beszélyeket, melyekről ahhoz értő belletristák a legnagyobb elismeréssel szólnak és politikai vezércikkeket; képviselősege kezdetétől rendes munkatársa volt az »Ellenőr«-nek s munkatársa a szabadelvü párt legelső s legtekintélyesebb lapjának, a »Nemzet«-nek is — ennek alapítása óta.

Berzeviczy kétségkívül igen kiváló talentum. Más embernek évek hosszu sorára s nagy igyekezetre van szüksége, míg annyira viszi, hogy magára vonja a közfigyelmet, Berzeviczynek ez sikerült mindjárt az első fellépésnél s ez rendszerint csak a kiváló képességek privilegiuma szokott lenni. Midőn a jelen országgyűlés elején a válaszfelirati vitában először szót emelt: mindenki tisztában volt az iránt, hogy ezen eddig ismeretlen fiatal ember: bevégzett szónok és fényes tehetség. Ezen első sikerét csakhamar követték többi sikerei. Különösen a középiskolai javaslat fölött vagy két hétig tartott nagyszabásu általános vitában oly remek szónoklattal kelt a javaslat védelmére, oly eloquentiával, oly verve-vel beszélt; forma és tartalom tekintetében annyira kivált beszéde, hogy bátran sorozható a magyar parlamentben aratott, legmáradandóbb szónoklati sikerek közé. — Előadása nyugodt, méltóságteljes és oly szép folyékony, minden akadozástól ment, hogy nem volt rá

eset, miszerint egy szót is egymásután ismételt, avagy kijavított volna. A polemiában ép oly erős, mint a tárgy alapos kifejtésében. Beszédei nem vesznek el minutiákban, hanem mindig elvi magaslatra tudja emelni azokat. — Büszke lehet rá a kerület, mely ilyen képviselőt küldhet a törvényhozás palotájába!

Csáky László gróf.

Csáky László gróf, valóságos belső titkos-tanácsos, született 1820. deczember havában Bécsben. Nyilvános pályáját a megyei élet terén kezdte meg. 1842-től 1846-ig Trencsénmegye tiszteletbeli aljegyzője, majd főjegyzője volt. A

Csáky László gróf.

negyvenes évek derekán és vége felé már a törvényhozás terén látjuk őt. Mint a főrendiház tagja 1843—44-ben, ugyszintén 1847—48-ban az ellenzék tagjainak egyike volt.

Bekövetkeztek aztán a 48-ki forradalom nagy és nehéz napjai s mint annyijó hazafi és annyi jelesünk, Csáky László gróf is megtette kötelességét a haza és a nemzet iránt. 1848-

ban Szepesmegye főispánja, juniusban királyi biztos Sárosmegyében, majd kormánybiztos Szepesben a világosi katasztrófaig.

A szabadságharcz ideje alatt tanusított magatartásáért a győztes osztrák hatalom által in contumaciam halálra ítéltetett. Külföldre menekült s az emigratióból 1852-ben jött haza; itthon a hadi törvényszék halálra ítélte, de kegyelmet kapott. 1861. ugyszintén 1865-ben ismét a törvényhozás tagjai közt találjuk őt, de már mint képviselőt. Majd újra elhagyja e pályát és 1867-től 1876-ig Nyitramegye főispáni székében érvényesíti és hasznosítja kormányzati tehetségeit és gazdag

tapasztalatait. Az utóbb említett évtől kezdve megint a képviselőház padjain foglal helyet s a jelen országgyűlés folyama alatt betöltött koronaöri állásra második helyen volt kandikálva.

Csáky László gróf egyike az egész házban általánosan tisztelt egyéniségeknek. Mint képviselő a házban úgy, mint a szabadelvű pártban igen előkelő állást foglal el. Tagja a szabadelvűpárti kandidáló bizottságnak, elnöke az összeférhetlenségi bizottságnak sat. A párt nevében és annak élén nem egyszer ő üdvözölte velős beszédekben Tisza Kálmánt, mint kormány-elnököt és a párt vezérét újévek alkalmával. Ugy a pártértekezleteken, mint a képviselőházban folyt tárgyalásokban többször vett részt s daczára előhaladott korának, hangja érczes és erőteljes, előadása folyékony és kellemes.

Csávosy Béla.

Csávosy Béla szül. 1848. szeptember 12-én Temesvárott. Tanulmányait (gymnásiumot és jogot) jeles sikerrel Budapesten végezte. 1870. évben Torontálmegyében tiszteletbeli aljegyzővé választatott s még ugyanazon évben a belügyminiszteriumhoz neveztetett ki, hol három évig működött mint tiszt. fogalmazó díjtalanul a legnagyobb szorgalommal. — A megerősített munka következtében beállott szembaja miatt kénytelen volt ambícióval viselt hivataláról lemondani. 1875. évben Torontálmegye párdányi kerülete orsz. képviselőjének választotta egyhangulag és azóta folyton ezen kerületet képviseli. — Választó kerületének érdekeit mindenben különösen szívén hordja — és mint olyan, a kerületben közbecsülésnek és szeretetnek örvend — miért is mind a három ízben egyhangulag választatott meg.

Mint képviselő a kérvényi és a gazdasági bizottságban működik, — ez utóbbinak rendes előadója, s az elsőben is működött már mint

Csávosy Béla.

előadó. Nincs a házban előadó, ki oly kedvező helyzettel dicsekedhetnék, mint Csávosity, kinek előterjesztéseit, midőn a kathedrán, mint a gazd. bizottság előadója fungál, rendszerint az egész ház, egyhangulag szokta elfogadni. Csávosity a képviselőház pénzügyminisztere, ki jelentéseivel ritkán kelt vitát, de ha, mint már történt, az ellenzék vitát provokál, Csávosity ügyesen tudja mindig védelmezni álláspontját. A képviselőházban a temes-bégavölgyi vizszabályozási társulat érdekében többször figyelmet ébresztőleg szólalt fel. A jótékonyág terén is buzgalommal és áldozatkészséggel működik. Az »Országos kisdedóvó egyesület«-nek már éveken át pénztárnoka. — Megnyerő, nyájas modoru egyéniség, kit mindenki szeret.

Csernátony Lajos.

Országszerte a legismertebb nevek egyike kétségkívül Csernátony. Egész nevén Alsó-Csernátóni Cseh Lajos született 1823. aug. 21-én Kolozsvárott. Atyja kormányiszéki fogalmazó volt, anyja, ki később fia karjai közt halt meg, kolozsvári nő, neve Németi Mária. Tanulmányait szülővárosában az akkori nevesebb tanárok vezetése mellett az ottani ref. collegiumban végezte, hol mindig ő volt az első jeles. Csakhamar a nyilvános pályán látjuk őt. A szabadságharcz idején Kossuth titkára s a »Márczius 15-ike« egyik szerkesztője (a másik Pálffy Albert) volt. E lap kicsisége daczára nagy hatalommá emelkedett s emlékezetes hirre vergődött; eleinte ellenzéki irányt követett, később a kormányt támogatta s mindvégig Kossuth leglelkesebb harczosa maradt.

A világosi katasztrófa Csernátont külföldön találta; itthon az osztrák haditörvényszék őt halálra ítélte s nevét a bitófára akasztotta. — Bonaparte Lajos államcsinyjeig Párisban élt s cikkeket irt Magyarországról a *National, Presse* és *Evenement* francia lapokba.

Halálos ítéletének kimondásáig párisi levelezője volt az egykori tanára, Szilágyi Ferencz által szerkesztett *Budapesti Hirlap*-nak. E levelek meglehetősen »vörös« színezetűek voltak s csak azért jelenhettek meg, mert a bécsi kormány szemeit elfutotta a vér a forradalom után s nem látott egyebet, mint kiszemelt áldozatait. A sajtóra csak később terjeszté ki figyelmét. Aztán Szilágyi lapja hivatalos lap volt, melyről nem tették fel, hogy merjen valamit. Szilágyi különben tisztességesen bánt Csernátonyval; ehhez intézett leveleiben atyai tanácsokat adott neki, kérve-kérte, hogy változtassa meg levelei irányát, de hiába, javíthatlan emberrel volt dolga; pontosan díjazta is Csernátont, míg csak a halál — in effigie — el nem választá őket egymástól.

Párisban léte alatt kellemetlen napjai voltak, mert összeveszett gróf Teleky Lászlóval, ki maga lévén a legnyakasabb ember, nem tűrhette mások nyakasságát. Teleki azt hitte, hogy Csernátony »vörös« cikkei ártanak a magyar ügynek, Csernátony viszont azt hitte, hogy

ugy irván, a mint érez, kötelességét teljesíti hazája iránt, — elvonván azt minden emigrationalis érdektől. Innen származott az összeveszés, de pár év mulva ismét jóbaráti lábon állt Csernátonyval az emigratió-
nak minden becsülést érdemlő tagja s Teleki is kijelentette Klapka előtt, hogy többé nem haragszik Csernátonyra, ki viszont élénken sajnálta, hogy nem látta többé soha a nemes grófot s nem kérhetett bocsánatot tőle némely polemikus kifejezésért, mely annak oly zokon esett.

Párisból Nagy Ignác Hölgyfutárnak is sok levelet irt »Tony« név alatt. De nemsokára távoznia kellett a francia fővárosból.

Az államcsiny kormánya csupa gyanuból, hogy levelező s nem a szabadságölés, nem a bonapartismus mellett ir, — ráparancsolt, hogy 24 óra alatt hagyja el Franciaországot »sans espoir de retour en France« (Franciaországba visszatérhetés reménye nélkül).

Londonbakerültözött tehát, hol hat hónapig lakott egy becsületes magyar szúcsnél, Prohászkanál, ki később Kolozsvártt telepedett meg. Aztán kiment tanítani Bridgewaterbe, a sommerseti grófság egyik városkájába. Itt közel két évig lakott Simonyi Ernővel, csöndesen s nem elégedetlenül. Innen is irt a Hölgyfutárnak s a Délibábnak. 1853. végén Meszlényi Rudolfné szül. Kossuth Zsuzsánna maga, valamint Kossuth két másik nővérének is szives meghívása folytán átment Amerikába. Ekkor már tudott annyit angolul, hogy rögtön alkalmazást nyert a new-yorki »Times«-nál, az európai ügyek rovatának szerkesztése s vezetése egészen rábizatván. Itt nagyon sokat dolgozott heti száz frank (20 dollár) fizetés mellett. Hét hóig kitartá az amerikai életet, de a 3000 tengeri mértföldet mindig szörnyü távolságnak érzé maga és hazája között s visszasovárgott Európába. A »Times« vissza is küldé őt Londonba, mint levelezőjét az előbbi fizetés mellett és irt is másfél évig a nevezett lapon kívül a new-yorki »Independent«-nek is.

Csernátony Lajos

Aztán ismét nehéz idő jött, bajokkal, betegséggel, szemgyuladással. Csak ekkor volt közel a kétségbeeséshez, mert közel állt a megvakuláshoz. A tenger azonban lassanként meggyógyította. Tanító lett újból, előbb St.-Andrewsben, azután Edinbourban. 1860-ban, mihelyt iskolai exameneit megtétetheté, sietett Nápolyba Garibaldihoz. Hadbíró lett a magyar légióban, hol kevés dolga volt; elvégezte, de nem szeretette s elment a légiótól, mihelyt mindenkinek tetszésére bizatott, benne maradni vagy kilépni. Kapott, mint a többi, gratificatiót, 1500 frankot, félévi fizetésének előlegezését — lévén ő huszárcapitányi rangban.

Vetter tábornok marasztalta ugyan nagy szivességgel s tábornoki titkárságot ajánlott neki őrnagyi ranggal, de nem maradt. Elment Turinba s onnan Türrrel egy kis utat tett Párisba (a »sans espoir« daczára) és Londonba. 1861-től 1864. aprilisáig Turinban lakott, honnan több magyar lapnak irt. (A »Bolond Miská«-nak már Skócziából kezdett irogatni, mely lapban nagyon olvasott czikkei »Ludas Matyi« álnév alatt jelentek meg. Irt saját neve alatt a »Hazánk s a Külföld« 1865-iki évfolyamába is. 1850. és 1867. között irt a nevezett magyar lapokon kívül még a »Hon«, »Fővárosi Lapok«, »Szépirodalmi Közöny« s Egressy Gábor lapjába, a »Szinházi Lapok«-ba, leveleket).

Türr ádáz ellenségei nem kaphatván magok közé, őt is igyekeztek leszurni a névtelen pasquilusok gyilkával. De Csernátony nem engedé leszuratni magát s felelt neve alatt az »Alleanzá«-ban, még pedig teljes sikerrel, mert ekkor volt alkalma leginkább tapasztalni, mennyire becsültetik.

Ez időben lett Kossuth ajánlatára ismét angol levelező s 1867-ben még itthon is special correspondent minőségben működött a londoni »Morning Star« részére, melynek olaszországi leveleit negyedfélévig irta s jelesen tőle voltak a háboru alatti s a velencei ünnepeket illető leírások, melyekre specialis megbizatást kapott lapjától. Tőle származtak a magyar koronázási ünnepélyről a »Morning Star« pestilevelei. (E lap B r i g h t főorganuma volt és C o b d e n é, mig e nagy ember élt.)

Csernátony majdnem két évtizedig tartott számüzetésből 1867-ben kegyelem kérés nélkül jött haza. Szülői egy szóval sem sürgették, hogy kegyelmet kérjen, mert tudták, hogy ezt tenni nem fogja. A számüzetés küzdelmeit és keserveit is könnyebben viselte, tudva, hogy szülői egyetértenek vele a nemzet iránti kötelességei tekintetében. Csernátony tehát haza jött, s itt fölvette újra a majdnem husz év előtt elejtett fonalat: az első sorokban kiváló munkásságot fejtett ki a közpályán, a parlamentben úgy, mint a sajtóban. Mielőtt erre áttérnénk, vissza kell tekintenünk életének egy fontos és érdekes mozzanatára a szabadságharcz idejéből.

Csernátony ugyanis 1849. márczius elején megválasztatott képviselőnek Komárommegye udvardi kerületében. A választásról szóló jegyzőkönyvet Almásy Pál képviselőházi elnök mutatta be a képviselőháznak Debreczenben 1849. márczius 9-én tartott ülésében. E bejelentést a ház éljenzésekkel fogadta.

E választás iránt az »igazoló választmány« jelentése a márczius 29-ki ülésében tárgyalatott. Az ülés ezen részéről a következőket ol-

vassuk az akkori hivatalos »Közlöny« (1849. márczius 29. sz.) országgyűlési tudósításában:

»Az igazoló választmány előadója, Dobolyi Sándor, előadá az ig. választmány Komárom megye udvardi és ócsai vál. kerületeinek képviselőkül elválasztott Csernátóni Cseh Lajos és Thaly Zsigmond megválasztásáról szóló jegyzőkönyvei iránt beadott jelentését. Csernátónit a választmány igazoltnak tekinté. Olvastatott a választásról szóló jegyzőkönyv, melyből kitünik, miként nevezett Csernátó a megyei igazgató választmány által, a választás vezérletére kiküldött elnök jelenléte alatt, a választó közönség által egyhangulag választatott el, még pedig miután a választó kerület székhelye — Udvard — az ellenség kezeiben volt, Szentpéterről pedig, hová a választási hely kitűzetett, honnan azonban a választók, nehogy a közellévő ellenség által háborítottassanak, tovább kényszerültek vonulni, Izsá helységébe.«

Csernátó választási ügye fölött élénk és hosszú vita támadt az akkor Debreczenben ülésezett képviselőházban. Csernátó igazoltatása mellett szólaltak fel: Luzsinszky, Martincsek, Madarász József, Ragályi, Kállay és Dobolyi Sándor; — ellenben nem tartották őt, a fölmerült körülmények folytán, igazolhatónak: Kubinyi Ferencz, Szunyog, Pálffy, Kazinczy, Csiky és Tóth Lőrincz. Végül a ház is »nevezetes többséggel« nem igazolhatóknak mondá ki ugy Csernátó, mint Thaly választásait s az illető kerületek új választás megejtésére lönek utasítva.

De ha nem sikerült ama nagy és mozgalmas napokban bejutni a parlamentbe, az új alkotmányos korszak kezdete óta folytonosan tagja a képviselőháznak. 1867. végén Budapest-Józsefvárosban választatott képviselővé; 1869-ben ugyanott; 1872-ben megbukván a Józsefvárosban, Fülöpszálláson egyhangulag választották meg; 1875-ben két helyben választatott meg képviselőnek: Jászberényben és a Ferenczvárosban, az előbbiről lemondott s az utóbbtól fogadta el a mandatumot. A két utolsó országgyűlésen (1878. és 1881.) pedig Fiumét képviselte, illetőleg képviseli. Ő a legszellemesebb arcú vezéregyéniség.

Az a Csernátó, ki már fiatal korában szerkesztő és elsőrangú publicista volt, nem lehetett el saját lap nélkül. Alapította tehát 1869. márcziusában az »Ellenőr«-t, mely köré jó erőket csoportosított s a melybe majdnem másfél évtizedig sokat dolgozott. Alig merült föl fontosabb kérdés, melyhez Csernátó lapjában hozzá ne szólott volna és szólott ugy, hogy szavait mindenki irányadóknak tekintette. 1867. óta a legújabb időkig nehéz harczokat vivott parlamentben és lapjában egyaránt. Támadás- és polemiában páratlan erőt fejtett ki s egy erős támadással, egy szavával ugy szólva lefújta Lónyait a miniszterelnöki székből 1872-ben. Mult év őszén az »Ellenőr« és a »Hon« egyesüléséből származott a »Nemzet«, melynek Csernátó mint főmunkatárs, egyik büszkesége. A sok munka, melyet teljesített s a sok éles harcz, melyet életében kiállott, nem fárasztotta ki őt. Dolgozik itt is; nem írja ugyan alá a »Róvás«-t, de — ex ungue leonem — az erőteljes írályról, mely neki annyira sajátja, mindenki ráismer az íróra. A párt-

fusiónak, melybe barátját és vezérét, Tisza Kálmánt, mint mindig, hiven követte, egyik leghatalmasabb tényezője s legbátrabb harczosa volt.

Egyszerű, csendes garçon-életet él az »Angol királyné« szálló egyik emeleti lakásában, mely barátságos otthoniasságával kellemes benyomást tesz a belépőre. Semmi sincs benne és rajta, a mi egy rideg, barátságtalan szállodai lakásra emlékeztetne. Mindjárt az előszobában egy a plafondig emelkedő kontignációs madárkalitka ötlik szemünkbe, egymásba nyíló rekeszekkel, úgy hogy a különféle színű és fajú madársereg tetszésszerint kibejárhat — a külső kalit-falak által korlátolt szabadsággal. Itt bibelődik óra hosszig Csernátony kedvencz madarai-
val, kik annyira ismerik gazdájukat, hogy annak kezéből fogadják a táplálékot; itt gyönyörködik madarainak enyelgése, csicsergésében s dalában. A fülemile már karácsonykor elkezdi csattogni s meg nem áll június végéig. E madárzene az egyetlen luxus, melyet Csernátony magának megenged.

Ha lakó-szobájába lépünk, ott egy másik gyűjteménnyel találkozunk. Valóságos képtár az, mely a falakat díszíti; oly emberek képei ezek, kik a magyar, vagy más nemzetek történetét csinálták. Az álló író-asztal fölött ott függ a falon Kossuth, Garibaldi, Lincoln, Teleki Sándor és Tüköry, az 1000 hősök egyike. Ott látható Csernátony édes anyjának arczképe is, a ki fiát az emigrációban fölkereste s a kiről a fia oly igazi meleg kegyelettel szokott megemlékezni. Ott diszeleg még keretekbe foglalva három becses kézirat is. Az egyik Kossuthnak Csernátony részére 1853. aug. 20-án Londonban angol nyelven irt szép ajánló-levele (»A magyar álladalom kormányzó elnöke« pecséttel); ezzel ment ki Amerikába Csernátony. A másik kettő Garibaldinak Csernátonyhoz sajátkezüleg irt levelei. Mindkettő Caprera szigetén kelt, az egyik 1862. febr. 27., a másik 1867. decz. 10-én.

Egy másik íróasztal felett Széchenyi, Batthyányi, Teleki László, Nyáry, Eötvös, Tisza Kálmán, Andrássy Gyula gr., az aradi vértanúk arczképei s egy képcsoport függnek, mely utóbbi a volt balközép vezérférfiait ábrázolja. Csernátony anyjának egy másik képét látjuk e helyütt is. A szemben levő fal meg épen mintha kárpitozva volna arczképekkel; Kossuth, Deák, Garibaldi nagy mellképei, továbbá a legionariusok és emigránsok arczképei állnak előttünk. U. m. Rónay Jácint (szakállosan, polg. ruhában), Simonyi Ernő, Csernátony, Károlyi István és Tibor grófok, Csudafy (most olasz tbk.), Mogyoródy ezredes, Teleki Sándor, Éber Nándor, Garibaldi, Ihász, Kiss József ezredes, Scheiter (most Darvay), Rényi, Kauser, Dunka, a hazafias magyar román, Irányi sat. — Ilyen emlékek környezik odahaza Csernátont, ki azoknak kegyelettel áldozik. A ki látja e komoly, rendszerint szó-talan férfit, első pillanatra azt hiszi, hogy egy rideg, komor emberrel van dolga, a ki senkit sem szeret, de ha pár szót váltasz vele, fölmelegszel mellette és megszereted, mert csakhamar érzed, hogy ezen egész férfinak, e vasjellemű embernek ritka jó magyar lelke, egyenes, nyílt szíve és meleg kedélye van.

Csiky Kálmán.

Csiky Kálmán egyike a székelységből a magyar alföldre szakadt családok ivadékainak. (Tudvalevő, hogy ilyen nagyon sok van Magyarországon). Családja törzsökös család Háromszék legnagyobb községében: Alsó-Csernátonban, s innen is írja magát. Apja jött ki, mint gazdatiszt, Heves- és Külső-Szolnokmegyébe, s ott Kenderes községben született Kálmán 1843-ban. Anyai nagyapja Debreczeni Pap István pap volt ott, egyházának egyik jeles és köztiszteletben álló férfia. Gimnásiumba 9 éves korában Kisujszállásra vitték, majd az eperjesi kitünő hirű iskolába, s azután Debreczenbe. Ugyancsak ez utóbbi város főiskolájában végezte, részben egymás mellett, a theologiai és jogi tanfolyamot öt éven át; azután pedig még félévet töltött a berlini és másik félévet a heidelbergi egyetemen, nagy szorgalommal hallgatván ott 1865- és 1866-ban bölcsészeti, politikai és jogi tudományokat, egyebek közt Rudorff, Gneist, Bluntschly, Mittermayer tanároktól. A szünidők alatt beutazta Németországon kívül Hollandiát, Franciaországot, Svájcot; később járt az aldunai tartományokban, Törökországban, Konstantinápolyban is. Utazásaiból cikkeket irt egyes hirlapokba (Törökországból a »P. Napló«-ba.)

Csiky Kálmán.

Külföldi egyetemekről visszatérván, 3 évig mint nevelő működött néhai gróf Teleki Sándor két fia mellett Gyömrőn, s végezte a negyedik jogi évet a budapesti egyetemen. Nevelősége után a »P. Napló«-nak lett belmunkatársa, s mint ilyen, az 1870-iki francia háború kitörésekor haditudósítóképen, a »P. Napló«-tól küldetve, a harc színeléire utazott, s a német hadsereggel ment Lotharingiában Forbachig, majd a Metz körüli nagy csaták után Strassburg alá, s a Kehl közelében működő ágyutelep mellett nézte Strassburg ostromát, melyről

szóló leveleit a »P. Napló«-n kívül sok más lap közölte. Szeptember közepén onnan visszatért.

Ugyancsak az 1870-ik év őszén a budapesti ref. gimnáziumba hívták meg tanáruul. Már mint ilyen avattatott föl a budapesti egyetemen a jog- és államtudományok tudorává; majd ugyancsak ott magántanári vizsgát tevén, nyolcz év óta a magyar magánjognak magántanára.

1881-ben azon megyének székvárosa, melyből családja származik, S.-Szt.-György egyhangulag képviselőjéül választotta. Mint képviselőnek a véderőtörvény revisiója és a boszniai kérdésben tartott beszédei voltak azok, melyekkel a házban és a házon kívül igen nagy hatást és feltűnést keltett. A második ülésszakban mint a véderő-bizottság előadója is fungált. A középiskolai törvényjavaslat tárgyalásakor, szintén tevékeny részt vett három nagyobb beszéddel, u. m. az általános vitánál, a görög nyelv mellett és a felekezeti tanárok nyugdíja ügyében; és öt módosítási előterjesztéssel, melyeket a ház elfogadott.

Irodalmi működését a debreczeni önképző-kör »Koszoru« című kiadványában kezdte meg. Ugyancsak ott három ízben nyert tudományos értekezésekkel alapítványi pályadíjat. Mint hirlapíró is működött több éveken át. Igen számos politikai és tárczacikk jelent meg tollából a Pesti Napló és Nemzeti Hirlap hasábjain, mely lapoknak vezércikk-írója volt; továbbá a Korunk, Vasárnapi Ujság, Ellenőr, Pesti Hirlap, Nemzet és a Székely Nemzet című lapokba is dolgozott. (A Korunkban a külföldi rovat vezetője volt.) Tanügyi, könyvbiráló és irodalomtörténeti cikkek, életrajzok és értekezések jelentek meg tőle több folyóiratban, különösen a Budapesti Szemlében. A »Kemény Zsigmond-társaság« 1877-ben rendes tagjául választotta, és itt »A trubadurok kora« cz. értekezéssel foglalta el székét. Sokat buzgólkodott szóval és írásban a magyar ifjuság katonai nevelése ügyében, melynek nemzetünk jövőjére nézve kiváló fontosságát hirdette.

Önálló kötetekben jelentek meg tőle a következő fordítások: 1. »Atala« regény, Chateaubriand után fordítva; 2. Boissier: »Cicero és barátai« s 3. Thierry: »A római birodalom képe« — mindkét classikus szépségű mű az Akadémia kiadványában. Különösen Thierry munkáját oly szép, élvezhető magyarsággal fordította, hogy e nemben ritkítja párját a magyar irodalomban. Továbbá: 4. »Magyar alkotmánytan« tanítók és tanítóképezdek számára, melynek második kiadása most van sajtó alatt és 5. »A hazai alkotmány és jogismeret alapvonalai« polgári iskolák részére.

Mint ezekből is látszik, Csiky egyike a legképzettebb s legtevékenyebb fiatal képviselőknék. Beszédei közül főleg azok, melyeket a középiskolai törvényjavaslat fölötti általános vitában s a görög nyelv mellett tartott, oly tudományos készütségről tesznek bizonyosságot, hogy azokkal bármely nyugot-európai parlamentben is becsületet vallott volna.

Darányi Ignác.

Darányi Ignác 1849. jan. 15-én a fővárosban született. Atyja id. Darányi Ignác ügyvéd és jószágigazgató volt, ki a közélet terén is tisztelt nevet hagyott maga után; anyja Földváry Borbála. — Középtanodai tanulmányait Budán kitűnő sikerrel végezte; korán lett önállósághoz szoktatva; már 14 éves korában atyja Svájcba küldötte, hogy szabad országban nyerje az ifjai kedély első benyomásait. Tanulmányait a budapesti egyetemen fejezte be. Kitüntetések tárgya volt a tanárok és tanuló ifjuság részéről egyaránt. A tanári testület részéről jutalmakban részesült, sőt élénk emlékezetben él még sokaknál ma is, hogy a római jog tanára egy ízben őt ültette maga helyett a cathedrara s Darányi tartotta meg az előadást; de az ifjuság sem maradt hátra, a jogászsegélyző-egylet alelnökévé választotta, s midőn Pauler Tivadar, a kedvelt tanár, miniszterré lett, az ifjuság a bucsuzási ünnepély szónokai-vá Darányit és Beöthy Zsoltot választá. 1872-ben nyerte el a jogtudori oklevelet;

Darányi Ignác.

1873. és 1874-ben pedig letette a köz- és váltóügyvédi vizsgálatokat. Mint ügyvéd, eleinte nagy mérvben foglalkozott védői gyakorlattal, a törvényszéki szónoklat ezen iskolájával; az ujpesti lázadás végtárgyalása alkalmával tartott nagy beszéde irányozta először reá a közfigyelmet; s ezen években gyakran találkozunk mint védőnek nevével. Később azonban és pedig rövid idő alatt, magánjogi ügyvédi gyakorlata oly terjedelmet nyert, hogy kénytelen volt a büntető gyakorlattal felhagyni s jelenleg már kizárólag nagyobb családok jogügyeivel foglalkozik. De nemcsak a jogkereső közönség, hanem kartársai is korán bizalmukkal halmozták el Darányit. Már 1875-ben, tehát alig 26 éves korában, az orsz. ügyvédvizsgáló bizottság tagjává választották, s rövid időre reá az ügyvédi kamara

fegyelmi választmányának is tagjává lett. Kartársai kitüntetéseit polgártársaié követte. — 1876-ban már a főváros törvényhatósági bizottság tagjává választatott, — s ennek tanácskozásaiban tevékeny részt vett. 1878-ban újabb kitüntetés érte. Darányi ugyanis kora ifjúságától kezdve előszeretettel foglalkozott a Tiszaszabályozás kérdésével (már atyja is egyik tiszai társulat elnöke volt) s a mint a Széchenyi István által alkotott tiszavölgyi társulat újra alakult, a központi bizottság titkárává és előadójává Darányit választá meg. Ez állás horderejének jellemzésére nem szükség egyéb, mint arra utalni, hogy hazánk legmagyarabb lakosságának és három millió hold területnek érdeke és reménye van a tiszavölgyi központi bizottsághoz kapcsolva, s hogy oly férfiak, mint Gróf Lónyay Menyhért, Gróf Károlyi Sándor, Gróf Andrássy Gyula, Bárány Sennyey Pál stb. képezik a központi bizottság főalakjait. Darányi nevét a tiszai ügyekben való működése még ismeretesebbé tette, s e mellett kifejtette benne azon tulajdonokat, melyek a politikai pálya előfeltételeit képezik. Így történt, hogy 1881-ben Darányi, daczára, hogy az ellenzéki sajtó igen heves izgatást indított ellene, — impozáns többséggel a fővárosi II. kerület orsz. képviselőjévé választatott. Nyíltan bevallotta választás előtt és választás után, hogy a főváros magyarosodása képezi egyik főcélját; s ezen cél elérésére tényleg úgy társadalmi uton, mint az iskolaügy pártolása által közrehat. A mellett kiterjeszti figyelmét mindazon kérdésekre, melyek a főváros felvirágzására vonatkoznak, akár tárgyalatassanak azok a törvényhozásban, akár a kormánynál, akár pedig a főváros törvényhatósági bizottságában. Törvényhozói működéséből kiemeljük a főváros terheinek könnyítése tárgyában való felszólalását, s az e kérdésben a képviselőház által elfogadott határozati javaslatát, — az 1882. évi közlekedési költségvetés tárgyalása alkalmával tartott nagyobb beszédét, — előadói beszédét a Maros-Tisza-Duna közti terület ármentesítéséről szóló törvényjavaslat tárgyában — s az uzsoratorvény tárgyában tartott beszédeit, melyek kapcsán a váltótörvény némely szabványainak módosítása iránt beadott határozati javaslata a ház által pártkülönbség nélkül elfogadtatott. Nem szükséges megjegyeznünk, hogy Darányi, mint a közlekedési bizottság tagja és előadója, e bizottság működésében is élénk részt vett; s hogy azon közgazdasági tanácskozásokban, melyek az Orsz. Gazdasági Egyesületben és a Gazdakörben oly nagy érdeklődés közt folytak le (s melyek a törvényhozás utját egyengetni hivatvák) Darányi, mint ez egyletek igazgató-választmányi tagja, szintén előszeretettel folyt be. Legutóbb nevével választóinak tartott beszámolója alkalmából találkozunk, mely annak daczára, hogy kényes kérdésekben kellett határozott állást foglalnia, a legrokonszenvesebb fogadtatásban részesült.

Darányi képesség és készség dolgában a szabadelvű párt legkitünőbb tagjainak egyike. Az emberekkel való tapintatos bánásmód, óvatosság és eszély jellemvonásaihoz tartoznak s nehéz állások betöltésére képesítik őt. Fiatal ember s már is jelentékeny tevékenység fűződik nevéhez. A közügy jogositva van tőle a jövőben még az eddigieknél is ponderánsabb tényeket és szolgálatokat várni.

Dániel Gábor.

Dániel Gábor, jogtudor, született 1854. decz. 2-án összékey családból. A legfiatalabb honatyák közé tartozik, mind a mellett már a második országgyűlésen működik mint képviselő. Midőn első ízben 1878-ban képviselővé választatott, alig volt 24 éves; 1881-ben újra

megválasztatott ugyanazon kerületben, a homorod-oklándiban — mindkét ízben egyhangulag, bizonyítékául annak, hogy mennyire népszerű s mennyire szeretik választói.

A mult országgyűlésen mint korjegyző, osztályjegyző s a szabadelvű párt-kör jegyzője működött s a számvizsgáló bizottság előadója volt. A mostani országgyűlésen, haladván ő is a korrall, elesett egyik tisztségétől, a képviselőház korjegyzőségétől, mert

még fiatalabb képviselők kerültek be a házba, de megmaradt a szabadelvű párt jegyzőjének s a nemtelmi bizottság előadója lett, mely utóbbi minőségében nem egyszer fungált az előadói katedraban, hol emberül betöltötte helyét, nemcsak embonpointjénél, de képességei és arra termettségénél fogva is. Előadói beszédén és replikáin kívül felszólt a házban Erdővidék egyesítése ügyében is és figyelemmel hallgatott beszédet mondott.

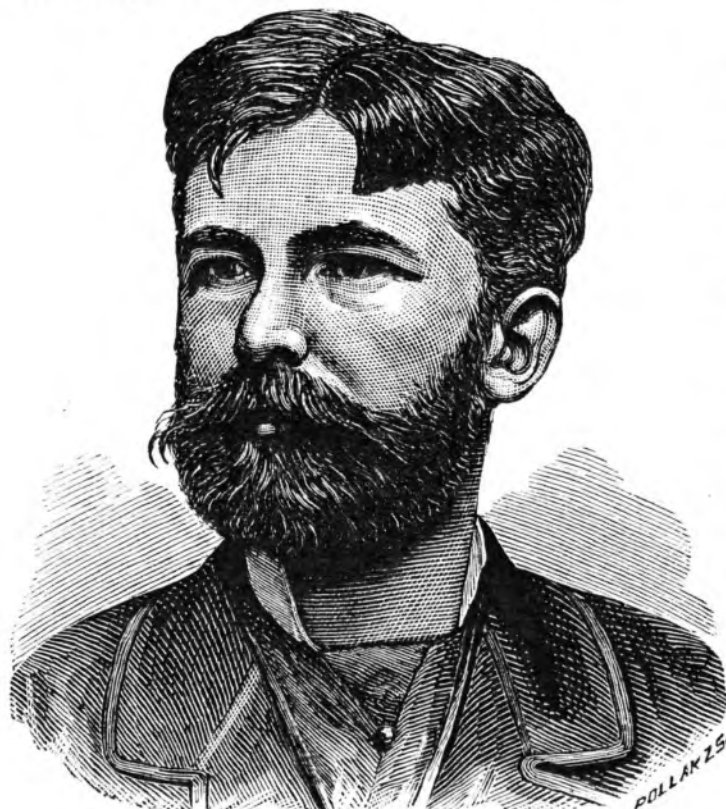
Mint szép készültégű, tanult ember, ösztönszerű vonzalommal a tollat is megragadá s több politikai tartalmu cikket irt a »Nemzet« s a »Kol. Közlönybe.«

Dániel Gábor.

Gál Jenő.

Gál Jenő Szül. 1847. decz. 2-án Kövenden, Tordaaranyosmegyében. Az elemi iskolát Kövenden, a középiskolát Tordán és Kolozsvártt az unitáriusok gymnasiumaiban,^f és a jogot a kolozsvári jogakademián végezte, hol már akkor kitünt jeles tehetségei és nagy szorgalma által pályatársai közül.

Gál Jenő.

toratust, de nem promoveáltatta magát.

Ugyanazon évben kineveztetett a pécsi kir. járásbirósághoz albiróvá, de a fővárosi szellemi központot nem akarván nélkülözni, leköszönt birói állásáról és megvált e pályától, mely iránt kiváló előszere-tettel viseltetett.

1876-ban Budapesten ügyvédi irodát nyitott és egyike lett a legkeresettebb ügyvédeknek.

1878-ban országgyűlési képviselővé választatván meg, 2 országgyűlés alatt képviselte, illetőleg képviseli a felvinczi választókerületet.

Szolid, puritán és szerény természetű egyéniség, mint az unitáriusok legnagyobb része. Nem tartozik ugyan a sokat szereplő emberek közé, de azért a széleskörű encyclopaedikus műveltségen kívül jeles jogi szakismeretekkel bir.

1869. évben volt önkéntes az 51. sorgealozredben.

1870. évben kineveztetett a m. kir. kuria legfőbbbíró-széki osztályához segédfogalmazóvá, hol csakhamar fogalmazó lett.

Ugyanazon évben megválasztotta a volt Aranyosszék törvényhatósága tiszteletbeli főjegyzőnek.

1871. junius havában a budapesti kir. ítélőtáblán letette az ügyvédi vizsgát.

1875-ben letette a budapesti m. kir. jogegyetemen a doc-

Harkányi Frigyes.

Harkányi Frigyes csongrádmegyei születésű, 1847-ben a jogi pályát elvégezvén, Zarka királyi személynök mellett jurátuskodott, midőn az 1848-ki forradalom kitörvén, a veszélyben forgott haza jajiáltására mint lelkes honfi, a nemzetőri zászló alá sorakozott.

A forradalom befejeztével elveszett szabadságunk folytán, nem lévén a jogi téren pálya, Harkányi Frigyes részint birtokán mint gazda, a földmivelés czél-szerű javítása körül fáradozott, részint pedig legtöbb idejét az ipar és kereskedelem tanulmányozására szentelé, s e czélból az egész mivelte Európát beutazta, hogy miután a politikai térről azon szomorú időszakban ugyanis le lévén szorítva, legalább az anyagi téren mozdithassa elő a haza javát. Fáradhatlan kitartása következtében e téren mihamar ismert egyénné válván, nem sokára a budai takarékpénztár választmányi tagjává választatott. Később, mint az első

Harkányi Frigyes.

magyar általános biztosító társaság egyik alapítója, a társulat által a legelső közgyűlésen mint tapasztalt szakférfiu igazgatói polczra emeltetett.

Mint lelkes honfinak, a főváros szépitése is szíven fekvődvén, az alagut-társulatnak is választmányi tagjává lön. Továbbá tudván, hogy magyarhoni földbirtokosainknak szükség esetében mily nehéz pénzt kapniok, örömmel csatlakozott azon jeles férfiakhoz, kik a magyar földhitel-intézetet megállapították, hol szintén a felügyeleti bizottság tagja.

Azonkívül a közmunka-tanács egyik tagja, a pécs-barcsi vasut elnöke s több más jótékony, a közjólétet előmozdító vállalat s intézetnek választmányi tagja, az osztrák-magyar államvasut választm. alelnöke, Pest megye bizotts. tagja s a magyar kereskedelmi, ipar s

földmivelési miniszteriumban osztálytanácsos volt, később Minist. Tanácsosi rangot nyert s hogy ennyi teendőnek megfelelhessen, csakis rendkívüli tevékenységgel párosult szakavatottsága teszi arra képessé.

Különösen hasznos tevékenységet fejtett ki 1877-ben a párisi kiállításon, hol mint kormánybiztos, majd nem másfélévig elismerésre méltó módon töltötte be fontos hivatását.

A jelen országgyűlés már a negyedik, melyen mint képviselő részt vesz. Tagja a pénzügyi bizottságnak s mint ilyen, nem egyszer sikeresen fungált a házban mint előadó.

J ó k a i M ó r.

Az ország legelső írója

Nem olyan ember, a kire ezt nagyításból mondják, vagy a ki ezt másoktól erőszakolja ki; hanem olyan, a ki nem győz menekülni az elismerés, a hódolat, a szeretet, a ragaszkodás mindazon jelei elől, melyek mind csak abból a tudatból erednek, hogy ő az ország legelső írója

Mikor a szegedi ünnepek alkalmával meglátták a vasuton, Szeged város egyik főtisztviselője oda sietett hozzá s azt mondta neki: Üdvözöljük egyik fejedelmi vendégünket.

Igy becsüli Jókai Mórt a magyar ember.

És én most arra vegyek bátorságot, hogy magyar a olvasó közönségnek magyarázni kezdjem: ki az a Jókai Mór? Elmondjam, hol született, hol nevelkedett, ki volt apja, anyja, hol járt iskolába, milyen a predikátuma, mit irt és mennyit s ezért micsoda kitüntetések érték?

Hej! ha én azt tudnám, hogy ezeket még a magyar közönségnek hosszan, terjengősen, részletesen magyarázni kell; ha azt tudnám, hogy van még könyvlátott, meglett kora magyar ember, a ki mindezt még nem tudja: hát akkor — akkor nem irnék még csak igazában semmit, hanem lecsapnám a tollamat, s néznék oly kenyér után, a mely nem kergeti az emberi hálátlanság tudatától oly könnyörtelenül az emberek arczába a vért, mint kergetné az, ha Jókai pályáját a magyar közönség előtt még ismertetni kellene.

De hát nem kell. Azon ritka emberek egyike ő, a ki Magyarországon, negyven év óta szakadatlan közszolgálatban van. Negyven év óta és szakadatlan? Tehát Bach alatt is, Schmerling alatt is, a provisorium alatt is? Ugy van biz az, akkor is. Csakhogy a közszolgálat, a mit Jókai végzett, nem a hivatalokban folyt le, hanem irodalmi téren. S ha a katonának a háborus éveket duplán szokták számítani, Jókainak a Bach és Schmerling alatti háborus időt bizonyára szintén dupla krétával számíthatták volna. S mert ő a közszolgálatba soha, egyetlen pillanatra sem fáradt bele; mert a közönségnek barátja és biztatója, vigasztalója és mulattatója, oktatója és vezetője volt negyven év óta szakadatlanul; mert nem telt el egy év, hogy Jókai az irodalom és a haza szolgálatában végzett napi teendőin kívül igazi műremekek-

kel ne gazdagította volna irodalmunk kincstárát, a melyek arra a külföld előtt is fényt vetettek: hát azért mondom én, hogy nincs magyar ember, a ki előtt még magyarázni kellene, hogy ki az a Jókai Mór...

S nem pusztán mint író nevezetes Jókai Mór, hanem nevezetesekek azok a szolgálatok is, melyeket mint hazafi hazájának, mint pártférfi, pártjának tett. Ha az irói borostyánt mind letépnék fejről, (pedig ellenkezőleg, minden év és minden nap gazdagítja azt): hát akkor is rajt maradna azon a polgári érdemek cserkoszorúja, a melyet a minden időben jól teljesített kötelességgel a nemzet legelső sorában érdemelt ki.

A nemzeti szabadelvűség diadalához hozzá van fűzve Jókai neve. Mikor az 1848-ki francia forradalom hírére megmozdult Bécs is, s a magyar főváros ifjúsága is hallatni kívánta szavát és siettetni az események fejlődését: 1848. márczius 15-én, azok között, a kik a sajtószabadságot kikiáltották s velős rövidséggel az egész világnak oda kiáltották, hogy »mit kíván a magyar nemzet«, ott volt az akkor 23 éves

Jókai Mór.

Jókai Móricz is, ki a törvény előtti egyenlőség e nagy napján, a mely minden kiváltság ledőltenek volt előhirdetője, elhagyta neve végéről a nemesi ypsilont s azóta nevét mind máig i-vel írja. Az 1848-ki nagy napok küzdelmeiben mindvégig részt vett; a józan mérséklet, de a haza jogaihoz való föltétlen ragaszkodás politikáját hirdetvén akkor is. Lapot szerkesztett, mely a túlzókkal szemben azt követelte, hogy az ország egy lépéssel se menjen önvédelmében oly térre, a hol a jogos európai érdekek a magyar önállóságot a közrend ellenének vagy veszedelmének tekinthetnék. De azért e lap — az 1848-ki Esti Lapok — mindenben szorosán ragaszkodott a haza törvényes jogaihoz. Az önvédelmi harcz leveretése után sok, vádolt és üldözött jó hazafi a törvényszék előtt enyhítésül hivatkozott arra, hogy ő az Esti Lapok dolgozó-

társa volt, azt remélvén, hogy ezt az önkény emberei érdemül fogják betudni. Akkor mondta a főtörvényszék egyik bírása a következőket:

— Ha legalább olvasták volna az urak azt a lapot, a melynek azt állítják, hogy dolgozótársai voltak, akkor nem mernék elárulni előttünk ez újabb vétkeket....

Ez az újabb vétek mutatja, hogy Jókai 1848-ki mérsékeltisége olyan volt, melyre büszkén tekinthet vissza, mint hazája iránt teljesített nehéz kötelességre.

És a nehéz kötelességek teljesítésétől azóta sem hátrált meg ő egy perczre sem. A leveretés idején oly perczben vette föl a tollat, a midőn legtöbben még gondolni sem mertek arra. »Sajó« novelláira ki emlékszik ma már? A »véres napok« című gyűjteményben e név alatt, költői mesék mögé rejtve, kezdé hirdetni azt, a mire akkor vajmi szükség volt, a hazában való remény. És folytatta ezt hosszú éveken keresztül, szakadatlanul. Nem volt az irodalmi munkásságnak neme, a melyben ő tollát föl ne vette volna: regény, dráma, elbeszélés, költemény mind látta őt s eszköz volt lángszellemének a hazaszeretet hirdetésére. Szerkesztett politikai lapot, élelclapot, néplapot; irt történetet, gyermekkönyveket, adomagyűjteményeket, ifjusági iratokat: s mind-ebben, az első betűtől az utolsóig, a hazához való nemes és feláldozó szeretet melege vonult végig, az a meleg, a melyet nem lehet utánozni, eltanulni, de a mely ellenállhatatlanul hódít, elbűvöl s meggyőz.

A minap, egy drága halott koporsójánál, fölemlítettem azt a nem eléggé méltányolt jelenséget, hogy a mai fiatal generatio, mely elvégre a leghazafiatlanabb időszakban növelkedett, s melynek az iskolában nem volt szabad tanítani ugyszólva még apái nyelvét se, egyetlen egy jelentéktelen tényezőjében sem ingott meg a hazájához való ragaszkodás érzelmeiben. Ha rágondolok a kedélyi fejlődésre, mely magamban és sok kortársamban végbement, ki kell mondanom, hogy ebben nagy, nagy érdeme a Jókai egyéniségének volt. A mit az iskolában ki nem mondtak, a miről az életben hallgattak, a mire a családban is csak félve, fájón gondoltak: azt ő mind el merte s el tudta mondani, úgy, hogy mindenki megértette, megtanulta s a hatalom még se sujthatta. Az ifjú kedélyeken és a női sziveken az ötvenes és hatvanas években a Jókai bűvölő szava uralkodott. Ez a szó adta meg társadalomnak ésközszellemnek azt az emelő, magasztos, elérhetetlen öszhangot, melynek köszönhetőek a nagy nemzeti sikerek, kitartásunk, lelkesedésünk, s diadalunk.

S nem hátrált a kötelességben az alkotmányos idők bekövetkezése után sem. Mindjárt az 1861-ki országgyűlésen képviselővé választotta a siklósi (baranyamegyei) kerület s ezt képviselte az 1865—8-ki országgyűlésen is. Az elsőn a határozati, a másodikon a balközépi párt hive és vezértolla volt. A balközép hive maradt az 1869—72-ki országgyűlésen, melyen Pest terézvárosi kerületet, az 1872—75-kin, melyen Baranyamegye dárdai kerületét képviselte. A fusio ez országgyűlési időszak végén az ország két nagy pártja közt bekövetkező, Jókai hiven követte vezérét és barátját Tisza Kálmánt az új pártba. . . S azóta annak tagja. És az érdemek, melyeket ebben szerzett, azok még várják történetírójukat. S meg fogják érdemelni tőle a legteljesebb elismerést, sőt a

legföltétlenebb dicsőítést. Pártjának oly tagja volt Jókai, ki a genialitást, a lángelmét, a köznapin tulemelkedő egyéniséget nem a kötelességek lanyha felfogására, nem maga számára kivételes állás követelésére, hanem a leglelkiismeretesebb, önfeláldozó, meggyőződés és megfontolás által szilárdított munkásságra használta fel. A mit hazafias elhatározása e párt érdekében jónak és üdvösnek láttatott, nem habozott a mellett soha, egy perczre se, egész egyéniségét a latba vetni. Némelykor legjobb barátai, a hozzá legközelebb állók, szinte bizonyos megdöbbenéssel nézték, hogy költői egyénisége, ez a mélyen érző, minden támadásra fogékony, minden sérelmet fájlaló kedély, hogy dobja oda magát a legviharzóbb véleményharczok hullámai közé; hogy provokálja maga ellen azokat; hogy küzd meg velök; hogy diadalmaskodik felettök; s mily öntudatos nyugalommal szenved el azt a gyűlöletet, a mit e szereplés földéz. »Roszabb lenne az én népszerűségem a fősvény ládába zárt kincsénél, a mely mellett éhen halnak azok, a kiket szeret,« mondta egyszer e sorok írójának, ha elszántságom nem lenne, kellő pillanatban, ha a haza érdeke úgy kívánja, a levegőbe szórni ezt a népszerűséget.« S ennek daczára, ez a népszerűség egyre nagyobb, egyre általánosabb mértékben keresi föl. Azok is, a kik véleményharczaik első hevében a tiszteletlenség követ emelik ellene, a másik perczben megszegyenülve teszik azt le s beállnak magasztalói közé. Mikor engem sorsom Jókai mellé hozott, népszerűsége még tünetésekben nyilvánult; ma a hódoló tisztelet oly nemes elismerésében testesül az meg, minőben ez a nemzet csak legkiválóbb fiait részesíti. Pár évvel ezelőtt, mint egy kormánypárti néplap szerkesztőjéhez, egy levél érkezett hozzám Jókai Mór felföldi utjáról. A levél alá Magyarország egyik legrégebbi főrangú családjának egy ifju tagja volt írva. E levélből irtam ki magamnak a következő szavakat: »A látványban, a mint az egyszerű költő elé csoportosan tolulnak e vidék kitünőségei; nagy birtokok tulajdonosai, nagy nevek örökösei, nagy hivatalok viselői, nagybefolyásu urak; s mint dédelgetik, tenyerükön hordozzák, megtisztelik: abban több nyilvánul egy író népszerűsége elismerésénél; abban az az egész diadal jelentkezik, melyet korunkban a szellem genialitása minden téren biztosított magának, s mely demokratikus fönségét Magyarországon először e férfiu ünnepeltetésében érvényesíti.« Ovezze is e szeretet, ez elismerés mentül tovább. Környezze nemzetének tisztelete, honfitársainak ragaszkodása.

Megérdemli mint hazafi, meg mint író, s meg — mint ember. Elöttem egy róla irt régebbi jellemrajz. Oly név van aláírva, mely azóta sok bántó nyilat menesztett ellene, s sok méltatlan támadásban részesítette. S e jellemrajz így végződik: »Jókai arany tollánál csak arany s zive az értékesebb. E sziv nemességét e sorok írója is érezte, s becsülni megtanulta. A legnagyobb író — a legjobb ember is.« Idézek, nem hizelgek. »Elérzékenyedve teszem le e tollat« s az ügy igazságában vetett hitemet, a mely mellett küzdünk, nem kis mértékben szilárdítja az, hogy ily férfiu oldalán küzdünk.

Visi Imre.

Jónás Ödön.

K. Jónás Ödön, műegyetemi nyilvános rendes tanár, született Kassán 1851. decz. 10-ikén. Atyja néhai Jónás Alajos, egy alföldi román család ivadéka, Kassa városának főerdőmestere volt; atyja korai halálával árvaságra jutván, mostoha atyja kronburgi báró König József által örökbe fogadtatott és annak vezetése alatt végezte összes tanulmányait és pedig az elemi iskolát és algymnasiumot Kassán és Pesten, — folytatólagosan átlépven a reáliskolába, a középiskola felső osztályait

Jónás Ödön.

a budai kir. főreáliskolában. Egyetemi tanulmányait Budapesten a kir. Józsefműegyetemen végezte, a hol is 1872-ben mérnöki oklevelet nyert. Általános ismereteinek gyarapítása céljából 1875-ben beiratkozott a budapesti tud. egyetem jog- és államtudományi karába is, több semesteren át hallgatván egyes kiváló tanárok előadásait, de még ezzel sem elégedvén meg, 1877. letette a középiskolai tanképesítő vizsgálatot is, melynek alapján műegyetemi elfoglaltsága mellett öt éven

át tanította a budapesti VIII. ker. reáliskolában a mennyiségtant és ábrázolómértant. Technikai tanulmányainak befejezésével részben saját költségein, részben állami kiküldetésben, nagyobb tanulmányi utazásokat tett, mire 1872-ben a vallás és közoktatásügyi minister által műegyetemi assistenssé neveztetett ki. 1873-ban elvált a műegyetemtől és elfogadta a Tiszavidéki vasút által felajánlott segédmérnöki állomást, de még az évben visszahivatván a műegyetemre, mint segédtanár megbízott a leirógéptan és géprajz előadásával és az ezen hivatásban kilencz éven át kifejtett szorgalma és buzgalma elismerésül, épen a f. é. nyarán Ő felsége által nyilvános rendes tanárrá neveztetett ki. Mint szakember, a gépszerszerkesztés terén számos mű alkotásával dicsekedhetik, mint tanár és hirlapíró kiterjedt irodalmi működése van, megírta: »A bécsi világkiállítás gőzgépei,« — »A teherszállítás sod-

ronykötél pályákon,« — »Vizemelés centrifugál szivattyukkal,« — »A gőzkazánok megvizsgálása és időnkénti revisiója,« — »A pulsometer,« — »Önműködő vizlökő gép,« — czimű önálló tudományos értekezéseket, továbbá irt számos közérdekű technikai cikket a fővárosi napilapokba és 1881-ben Máramaros megye vissói kerületében megválasztatván országgyűlési képviselővé, tapintatos és alkalomszerű felszólalásai által a szabadelvű pártnak csakhamar kedvelt tagja lett, tagja a tanügyi bizottságnak; mint parlamenti szónok, különösen kitűnt a tiszaszabályozás-, a szabadalomügy, a vadásztörvény, a vadászadó- és a középiskolai törvények tárgyalásakor, mely felszólalások alkalmából többrendbeli indítványa egyhangulag elfogadtatott. Mint képviselő a mult tanév végével a vallás és közoktatásügyi minister kinevezésére mint érettségi-biztos részt vett a soproni, győri és pozsonyi reáliskolák érettségi vizsgálatain; továbbá tagja volt a közmunka és közlekedésügyi minister által 1883. évi január hó 8-ikára, — a gőzkazán-ügynek törvény által való szabályozása céljából, — összehívott enquête-nek és annak megbízásából szerkesztette a »Gőzkazánokról« szóló törvényjavaslatot és szabályrendeleteket, melyek az enquête által el is fogadtattak. Jeles szakképzettsége és nagy munkaereje mellett igen joviális, kedélyes ember, a mi őt már is közkedveltségüvé tette.

Kármán Lajos.

Kármán Lajos, született Bács-Bodroghmegyében Új-Verbászon, hol atyja Kármán Pál ref. lelkész, főesperes, Bács-Bogroghmegyének táblabirája s Kármán Józsefnek, az írónak unoka-testvére volt.

Kármán Lajos, okleveles köz- és váltó ügyvéd; a főváros legtekintélyesebb és legkeresettebb ügyvédeknek egyike volt. Első izben képviselővé történt megválasztása után azonban 1872. végével az ügyvédséggel föl hagyott s azt azóta nem gyakorolja. — Az új-verbászi kerületben Bács-Bodroghmegyében 1872. óta négy izben, és pedig kétszer egyhangulag lett országgyűlési képviselővé megválasztva. — A képviselőházban több év óta a közlekedésügyi bizottságnak, — a delegációnak s a Deák-siremlék országos bizottságának tagja — és rendszerint minden képviselőházi és bizottsági ülésen jelen szokott lenni.

Beszédeit, melyeken mindig meglátszott a gondos kidolgozás és a melyeket szónoki hévvel, parlamenti modorban adott elő, az egész képviselőház mindenkor osztatlan feszült figyelemmel és nagy érdeklődéssel szokta hallgatni.

Főleg néhány évvel ezelőtt, különféle fontos kérdésben több izben intézett interpellációt a kormány tagjaihoz; több határozati javaslatot terjesztett be a házhoz, sok nevezetes kérdésben felemelte szavát, az állam-költségvetés tárgyalása alkalmával négy izben, mindenkor 1—1 $\frac{1}{2}$ óráig tartó, s a közélet minden ágát felölelő nagyszabású beszédet tartva; a delegáció külügyi albizottságában pedig, utóbbi

években, a közös külügyi miniszterhez több ízben figyelemre méltó kérdéseket intézett.

Nemcsak a törvényhozás termében, de a társadalmi téren s mint a fővárosi törvényhatóság bizottságának tagja, a főváros közgyűlésein is, nyolcz éven át, törhetlen buzgalommal s szívós kitartással munkálkodott azon, hogy a budapest-zimonyi vasut megvalósuljon s hogy e pálya-vonal kerületének minél több községét érintse.

A politikai és társadalmi téren szerzett érdemei folytán, a polgári erények legnemesbikét: a közszeretetet, közbizalmat és köztiszteletet már rég kivívta

Kármán Lajos.

magának nemcsak választó-kerületében de a fővárosban is, hol a IV. kerület (a belváros) választó polgárai a főváros törvényhatósági bizottságának tagjává három ízben választották meg.

A sok között — egyik legszebb jellemvonása az, hogy az emberekkel való bánásmódja melegen udvarias, előzékeny és nyájas, mely az igazi művelt, lovagias emberek sajátja.

Másik szép jellemvonása pedig az, hogy a tudományt, irodalmat és művészetet melegen pártolja s hogy sok jótékonyt is gyakorol.

Hogy csak néhányat felemlítsünk: alapító tagja száz-száz frttal a Kisfaludy-társaságnak, az országos ipar-egyesületnek sat. A hirlapírói nyugdíjalap javára kétszáz frt adománynyal járult. Az ujverbászi felekezeti jelleg nélküli algymnasium szükségletei fedezésére ezer frt alapítványt tett s ezenkívül eddig összesen ötszáz frt segélyösszeget adott.

Mint képviselő, választókerületének, s mint fővárosi bizottsági tag, Budapest fővárosának igazságos és méltányos ügyeit és érdekeit egyaránt kitartó erélylyel és odaadó buzgalommal támogatja és védi.

Tanulmányozás és ismeretek szerzése céljából rendszerint évenként nagyobb utazásokat szokott tenni. Beutazta Magyarország legtöbb

megyjét, a monarchia másik felének csaknem minden tartományát, Németországot, Dániát, Belgiumot, Német-Alföldet, Franciaországot, Angliát, Olaszországot, Svájcot, Görögországot és Törökországnak európai és kisázsiai több tartományát.

Kemény János báró.

Kemény János báró szül. Pusztá-Kamaráson 1825-ben. 1878-ban lett először képviselővé s ugyanakkor a ház alelnöke. »Ha nem báró Kemény, s ha nem erdélyi képviselő volna — írta ekkor róla a »V.-U.« bizonyára nem leendett mindjárt a képviselőházba beléptekor annak alelnöke, — de ha nem az a jellem, nem az a tehetség s nem az a kellemes egyéniség, a mi valósággal, még báró Kemény származása s erdélyi eredete daczára sem lehetett volna soha alelnök.«

Jó magyar táblabíró, jó erdélyi főúri jelenéség. — Nyájas, kellemes. Ócsce Kemény Zsigmondnak, a nagy regényírónak és publicistának. — Zilált anyagi vi-

szonyok közt vette át a szerény terjedelmű közös apai birtokot, azt megmentette, virágzóvá tette; anyagi függetlenséget szerzett s nagy testvérének éveken át nyújthatott menedéket, mikor annak fényes szellemét lassan emésztő kór homályosította el. Szerény ember.

Kiváló egyéni tulajdonainál fogva, melyek közbecsülést és ragaszkodást keltenek, annyira megnyerte még az oláhok bizalmát is, hogy megválasztották P.-Kamaráson községi bírónak, — a mi unicum a maga nemében. Magyar mágnás községi bíró, az erdélyi részekben és hozzá még oláhok által választva! Oly eclatáns példa ez, hogy nem tudnánk hamarjában egy másodikat, ehhez hasonlót felhozni. Bizonyítéka annak,

Kemény János báró.

hogy Kemény János mily rendkívüli nagy tekintélynek és közbizalomnak örvend szülőföldjén és nemcsak szülőföldjén, de általában az erdélyi részekben mindenütt a legnagyobb tisztelet hangján említik nevét.

Az ő falusi birósága nem volt puszta cím és sinecura, mert P.-Kamarás anyagi és erkölcsi felvirágzását jelentette. A népben szép szóval, atyai jóindulattal, patriarchalis, szeretetteljes modorral fölkelteni a nemesebb hajlamokat és erkölcsi motivumokat, ahhoz senki sem értett és ért jobban, mint Kemény János báró. — Mig otthon működött, tevékeny részt vett Kolozsmegye közgyűlésein is.

Nőtlen ember. Kár, mert oly valóban nemes lelki tulajdonokkal, a minőkkel ő dicsekhetik, mint családapa is, minta-emberré lehetett volna. »Vagy meg kell nősnöm — mondá egyszer kedélyesen — vagy képviselővé kell lennem.« És képviselővé lett, mint mondók, első ízben 1878-ban. A mult országgyűlés felirati vitájában részt vett s felszólalt a jelen országgyűlésen is. Beszédeit a ház mindannyiszor osztatlan figyelemmel kísérte. Mint a képviselőház első alelnöke, nem egyszer vezette a ház tanácskozásait, még pedig avatottan és tapintattal. A jelen országgyűlés második ülészakájában betöltött koronaőri méltóságra, melyre tudvalevőleg Szlávay József választatott meg, a harmadik helyre volt kandidálva. A házban úgy, mint a szabadelvű pártban, nagy tekintélynek és közbecsülésnek örvend. Tagja a szabadelvű párti kandidáló-bizottságnak stb.

K o v á c h L á s z l ó .

Visontai Kovách László szül. 1827. okt. 26-án Gyöngyösön. Vagyonos és művelt szülői mindent elkövettek, hogy fioknak kitünő nevelést adjanak. Tanulmányait Pesten, nyilvános iskolákban kitünő sikerrel végezvén, már husz éves korában joggyakornokká, jurátussá lett s a jogi és közélet nagyiskolájába, az épen megnyilt 1847-ki pozsonyi országgyűlésre sietett, hogy ott az országgyűlési ifjuság soraiban figyelő tanuja lehessen a törvényhozás működésének.

Beállott aztán az 1848-ki nagy korszak. Kovách Lászlót Pest-megye egyik aljegyzőjévé választotta, de a tollat csakhamar fegyverrel kelle fölcserélnie s Kovách L. honvéd lett. A forradalmat végig szolgálta Világosig s fiatalsága daczára, századosságig emelkedett.

A szabadságharcz végével a közélet tere bezárulván előtte, ősi tűzhelyéhez vonult vissza s atyja hevesmegyei birtokán a gazdálkodásnak és a tanulmányoknak élt. Feladatául tűzte, a magyar mezőgazdaság felvirágoztatásán közreműködni s már ekkor a Széchenyi nemzetgazdasági iskolája hívének vallá magát, tudván, hogy anyagilag erős nép és virágzó haza visszaszerezheti az elveszett szabadságot és függetlenséget. Beható tanulmányait az irodalom útján is igyekezett közhasznuakká tenni. Szorgalmas munkatársa lett a »Gazdasági Lapok«-nak, megírta »A szántás mesterségéről« szülő könyvét s a »Pesti Napló«-ban, a melynek

1856. óta munkatársa volt, számos, részint politikai, részint nemzetgazdasági cikket adott közre. Jelesen az 1866/7-ki kiegyezési tárgyalások alkalmával többször és 1875-ben a kataszterről érdekes és tanulságos cikket írt. A pártfusió után gyakran kereste fel cikkeivel a »Hont«, »Ellenőrt« s utóbb a »Nemzetet.«

Irodalmi működésénél is még hatályosabb volt társadalmi tevékenysége. Az 1858. év súlyos körülményei daczára megalakította a hevesmegyei gazdasági egyesületet, mely akkor még csak a második volt hazánkban s mely az ő hivatott vezetése alatt országszerte elismert hasznos munkálkodást fejtett ki. Ez egyesületnek elnöke maradt akkor is, midőn a jászkerületi hasonló egyetlennel egyesülve, még nagyobb körben folytathatta működését.

Ez azonban csak első lépése volt az egyesületi téren, melyen sokfelé ágazó tevékenységet fejtett ki: választmányi tagja az orsz. magyar gazdasági egyesületnek; elnöke a hevesmegyei és jászkerületi lótenyésztési bizottságnak; alapítója és elnöke az első magyar gyapjamosó gyárnak; alapító és választmányi tagja a magyar földhitelintézetnek; alelnöke az orsz. iparegyesületnek.

Alkotmányos életünk újra megkezdődvén, Hevesmegye 1861-ben főjegyzőjévé választotta s mindjárt azután a gyöngyös-patai kerület képviselőül küldötte az alkotmányt visszakövetelő országgyűlésre, melyen a felirati párthoz csatlakozott. Ugyanazon kerületet képviselte ismét az 1865-iki országgyűlésen, ismét a Deákpárt soraiban, mint annak egyik leghivebb, elvszilárd tagja, kit a párt feje s az egész párt kiváló bizalmával tisztelt meg. Élénk részt vett 1866. végén a kiegyezési tárgyalásokban, továbbá a párt megalakításában s különös tevékenységgel működött a Deák-kör szervezésén, melynek igazgatójává is választatott. A párt bizalma már ez országgyűlésen a háznagy terhes, nagy tevékenységet igénylő tiszttel bízta meg s a ház

Kovách László.

és a Deák-kör gazdasági ügyeit példás pontossággal, szigorral és sikerrel vezette.

Háznagyi tisztében a ház s igazgatói tisztében a kör a következő országgyűléseken is mindannyiszor megerősítette s a bizalomnak, mely e helyre emelte és azon megtartotta, a két nagy párt fusiója sem árthatott, mert mind a szabadelvűkör igazgatójául, mind a képviselőház háznagyául újra nagy többséggel választatott meg. — A jelen országgyűlés a h e d e t i k, melyen mint képviselő vesz részt és a h a t o d i k, melyen mint háznagy működik. S valóban e tisztre nem is lehetne nála alkalmasb egyént találni, mert pontossága, tevékenysége, humánus modora, szigoru lelkiismeretessége: megannyi tulajdonok, melyek őt arra kiválóan képesítik.

A koronázás után megalakulván a honvédsegélyző országos egylet, annak elnökségét az akkori miniszterelnök s honvédelmi miniszter: gr. Andrássy Gyula vállalta el, ki helyett azonban az elnöki teendőket kezdettől fogva s különösen mióta Andrássy külügyminiszterré lévén, a hazán kívül élt, mint alelnök Kovách László teljesítette — szokott erélyével és pontosságával s a mellett azon ügyszeretettel, minőt maga az ügy, kivált egy volt honvédtől, megérdemel.

A személyét ért kitüntetések és bizalmi nyilatkozatok közül legyen megemlítve, hogy Gyöngyös városa 1871-ben díszpolgári oklevéllel tisztelte meg s tagja a szabadelvű párt kandidáló bizottságának, mely a párt legtekintélyesebb, legponderántabb egyéniségeinek egy részét foglalja magában.

Férfi ereje legjavában lévén, remélhetjük, hogy még igen sok ideig fog a hazának a szakirodalmi, politikai, és társadalmi téren is hasznos szolgálatokat tehetni.

Latinovics Gábor.

Borsodi Latinovics Gábor, régi magyar nemes család ivadéka, született Baján 1825. márczius 14-én, atyja Latinovics Miksa, Bács vármegye köztisztviselőben állott szolgabirája, anyja Kardos Johanna, vallásos érzelmeiről ismeretes nő volt, ki Gábor fiát már kis korában a papi pályára szánta s arra is nevelteté.

A gymnasiumi tanfolyamot Kalocsán és Baján végezvén, a bölcsélet tanulmányozására Egerbe ment, a theologiai tanfolyamot Kalocsán végezvén, 1848-ban pappá szenteltetett és itt kezdődik a vallás-erkölcsös oktatás és a községi érdekek terén áldásos működése. — Pappá szenteltetése után másfél évig a bácsmegyei Dentova segédlelkésze volt; itt érték őt szabadságharczunk mozgalmas napjai és messze elterjedt hire azon hazafias érzületsugallta egyházi szónoklatainak, melyekkel hivat a vallás-erkölcsösségre oktatás mellett, az alkotmányos jogokkal és kötelességekkel ismerteté meg, őket azoknak gyakorlatára, emezeknek teljesítésére buzdítá.

1850-ben Borsodon, melynek kegyura a Latinovics-család, Iett lelkeszsé, hol első gondja volt az Isten templomát diszítettetni és a rozzant népiskolai épület helyett ujat állíttatni. — 1856—1864-ig, mint Bács vármegye egyik nagy német-magyar községének, Vaskutnak, lelkésze, a népnevelés emelésére irányuló törekvésének tág teret talált, mert e község vagyonos lakóinak bizalmát, tiszteletét és szeretetét rövid idő alatt megnyerte, kik az ő terveit anyagi áldozataikkal megvalósítani mindig készeknek mutatkoztak; lankadatlan buzgólkodásának köszönhető, hogy Vaskut népiskolái csakhamar a környék példányképeivé lettek. —

Örömmel szokott is visszaemlékezni vaskuti lelkipásztorkodásának idejére, mert — hogy a népnevelés-oktatás emelése körül tanúsított buzgólkodása hiveit nem kötelességszerű tiszteletre készítető, hanem szívükben maradandó szeretet és hála vert gyökeret — annak legszébb bizonyítéka az, hogy volt hivei ma is minden adandó alkalmal örömmel keresik fel és fontos ügyekben az ő tanácsát is ki szokták kérni.

Latinovics Gábor.

1864-ben Baja város törvényhatósága — mint kegyuraság — csaknem egyhangulag plébánosává választotta; egyedüli gondja, minden fáradozásának végcélja, szülővárosa fölvirágoztatásának és jólétének emelése volt; s hogy e nemes célját el is érhetette, abban segítségére voltak a Latinovics-ok sok jó tulajdonain kívül személyes nemes vonásai. — Bács megye határain túl is messze ismeretes e családnak ritka — magyar vendégszeretete; ez az oka, hogy Latinovics Gábor édes atyja messzevidék lakóinak »Maxi bácsi«-ja volt; Latinovics Gábornak egyenes, nyílt jelleme, valódi emberszerető — föltünést nem kereső — jótékonysága tiszteletet és bizalmat ébresztett a város lakóiban; e tulajdonai tevék a bajai plébános házáat nem egyedül az előkelők gyülekező helyévé, hanem — vallásfelekezeti és nemzetiségi különbség nélkül — a város mindazon polgárainak közös találkozó-jává, kik vele együtt a

város fölvirágoztatásának és jóléte előmozdításának fontosságát átérezni tudták és ez irányban tenni is hajlandók voltak: azért történt, hogy számos kiküldetésnél a város közügyeiben tevékeny részt vett; iskoláinak rendezésénél, az állami tanítóképezde létesítésénél és vezetése helyes szervezésénél pedig az oroszán-rész kétségtelenül az övé.

1866-ban Szent Istvánról czimezett »Tiszakeői prépost«-tá nevezetett ki; ez időtájt karolta fel szokott buzgalmával a Baján oly annyira elhanyagolt állapotban volt nőnevelést: egyik elhunyt rokonának hagyatékából megkezdette építtetni ama diszes nőnevelőt, melynek létesítéséhez főpásztora, dr. Haynald Lajos, kalocsai érsek közel 30,000 frttal járult és nevezetes alapítvánnyal biztosította egyszersmind a tanítónők eltartását is; ebbeli buzgókodásának emlékét ma számos szüle áldja.

Igy folytatá nemes munkásságát nemcsak Baján, hanem a környéken is, mire később mint kerületi eperes- és prépostnak tág tere nyílt; a különböző vallásfelekezetek között a békét, egyetértést és testvériességet kitűnő tapintattal nemcsak buzgón hirdeté, hanem a testvériességre és szeretetre ő maga igyekezett példát adni s e tulajdonai őt Bács-Bodrogh megye határain túl is igen népszerűvé tévők. — Magasabb állásával hatásköre is szélesbülvén, — ha a körülmények úgy kívánták — felülemelkedett közvetlen környezetére érdekei és egyházának érdekeit, jogait az államkormányval vagy a felekezetekkel szemben lángoló szeretettel, békülékeny kiegyenlítő tapintatosságai, higgadtan, de mindig kitartó buzgalommal védelmezte.

1878-ban Ő Felsége által kalocsai székesegyházi kanonokká nevezetett ki; ugyanezen évben választott Baja város országgyűlési képviselőjévé is. — A fennebb kiemelt nyílt szívűsége, barátságos, előzékeny, megnyerő modora a kanonok-képviselőnek is csakhamar megszerzé úgy a különböző politikai pártok, mint saját pártja tagjainak azt a rokonszenvét és tiszteletét, melyet eddig még minden állásában oly nagy mértékben birt, mit képviselői állásában kifejtett buzgókodása, a mult országgyűlésen a népoktatási törvény ügyében tartott — az állam és a hitfelekezetek viszonyaira vonatkozó — beszédje még rövelt: a pártok közbecsülése és bizalma kifolyásának tekinthető az is, hogy a delegacionális ülésekre állandóan meg szokták választani.

1881-ben Baja városa ismét országgyűlési képviselőjévé választotta azon szülöttjét, ki 30 évi lelkipásztorsága alatt a vallás-erkölcsös népnevelés és oktatás terén közvetlenül hiveinek, közvetve hazájának és nemzetének oly sok jó és nagy szolgálatot tett. A jelen országgyűlés folyama alatt kifejtett működéséből főleg csak kettőt emelünk ki, mint olyat, mely arra mutat, hogy buzgalommal működik úgy választói érdekeinek, mint hazája jólétének előmozdításán: a baja-szabadkai szárnyvonal kiépítése ügyében — azon erős meggyőződésből, hogy ezen vonal úgy Baja városának és környékének, mint az országnak anyagi jólétét nagy mértékben emelni fogja, — két ízben tartott megdönthetetlen érvekkel támogatott beszédet és intézett az illető szakminiszterhez interpellatiót és főleg e lankadatlan buzgalmának köszönhető, hogy a nevezett szárnyvonal már az idén kiépítették; a középiskolai törvényjavaslat tárgyalása alkalmával pedig közművelődésünk érdekeit, a felekeze-

tek és nemzetiségek viszonyát a haza és magyar nemzet érdekeivel kiegyeztetőleg általános figyelmet és nagy tetszést aratott beszédben fejtegeté. Egyike volt e szép beszéd, ugy tartalom mint előadás tekintetében, a legsikerültebbeknek, melyek e nagyfontosságú javaslat fölött a képviselőházban tartottak. — Latinovics finom műveltségü s igen szeretetreméltó egyéniség.

Lukács Béla.

Lukács Béla született 1847-ben, Zalatnán, az erdélyi bányavárosban, vagyonos nemes családból. Atyja, anyja s testvérei a zalatnai 1848-ki katasztrófa alkalmával az oláhok által megölettek, összes vagyonuk felprédáltatott, — Lukács Béla, a család legifjabb sarja, csodával határos véletlen által menekült. —

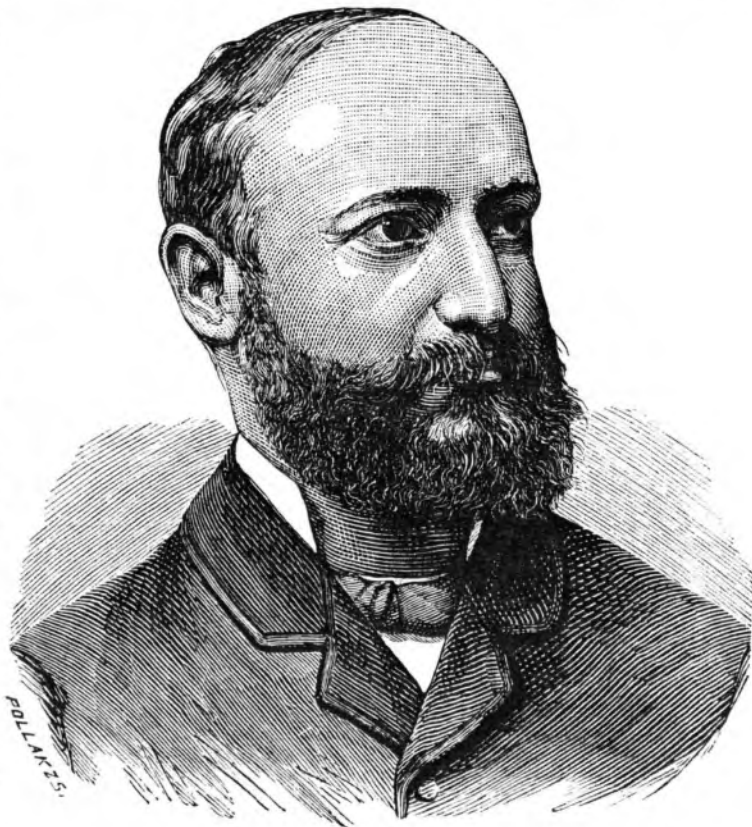
Gymnasiumot Gyulafehérvárrt, jogot Budapesten végzett, mindenütt kitünő sikerrel.

Korán irodalmi térre lépett. Előbb szép-irodalmi téren, később komolyabb, katonai, történelmi, de kivált pénzügyi, adózási és nemzetgazdasági tanulmányokkal.

Néhány évig az állami számvévszéknél, és a m. k. pénzügyminiszteriumnál hivataloskodott, közvetlenül Kerkápoly pénzügym. mellett, ki fontos munkákat bizott reá s többször fontosabb tárgyalások alkalmával Bécsbe vitte.

1872-ben képviselővé választatván, a pénzügyminiszteriumban viselt állásáról lemondott. — Azóta a képviselőháznak állandóan tagja. — Most Gyulafehérvárt képviseli már másodizben.

Mint képviselő, tagja volt a Ghyczy-féle adóügyi bizottságnak 1874-ben, s azóta a pénzügyi bizottságnak állandó tagja. — Ezenkívül

Lukács Béla.

előbb Hunyadmegye, most Alsófehérmegye törvényhatósági bizottságának tagja. — Tagja az erdélyi róm. kath. Status-gyűlésnek is, hol tevékeny részt vesz. — Tagja a m. t. Akademia statisztikai és nemzetgazdasági bizottságának.

Nagyobb munkái és értekezései: A magyar keleti vasut, 1870; Az arany rabjai, 1872; az 1848/49-ki pénzügy, 1871; Ausztria és Magyarország pénzügyei és adórendszere, 1876; a Horvát-Szlavonországokkal fenálló pénzügyi viszony, 1879; a posta és távirda-intézmény tíz évi fejlődése, 1880; az osztrák-magyar bankról. 1882.

Sajtó alatt: Allamháztartás és adózás Európa nevezetesebb országaiban, 5 kötetre tervezett nagy munka.

Lukács Béla az ország s a magyar parlament legkitünőbb pénzügyi kapacitásainak egyike. Szakmájában oly alapos, tudományos készütsége van, mint kevésnek másnak. Sokat olvasott és tanult — és sokat is tud, de azért a nyegleségnek, fitogtatási váagnak nyoma sincs benne. Ellenkezőleg, a csendes és szerény emberek közé tartozik. Nem mindegyre s nem minden áron szerepel, de aztán mikor fellép, tesz vagy beszél, annak súlya, nyomatéka van. Már tanuló korában fényes jövőt jósoltak neki tanárai és tanuló társai egyaránt, kik közül egy fővel magaslott ki. Azon művészetben, hogy kevésből sokat produkálni s magát többnek mutatni akarja, mint a mi, épenséggel nem járatos. Nincs is arra szüksége, mert mesterséges fogások nélkül is nagy tehetsége, gazdag tudományos ismeretei s általában egyéni súlyánál és értékénél fogva amugy is érvényesíti magát.

Míg a mérsékelt ellenzékhez tartozott, annak vezérférfiai sorában harczolt s közgazdasági és budget-beszédei által tünt ki. Aggályai voltak az Ausztriával ujabban létrejött kiegyezési mű hordereje és hatásai tekintetében; szerencsére azok azonban nem valósultak meg s másfelől belátva a mérsékelt ellenzék meddőségét, attól megvált s a szabadelvű párthoz csatlakozott, minek némi igazolása látható a Lukács Bélától fenebb közlött jeles pénzügyi cikkben is. Nagy nyereség volt pártunkra, Lukács Béla hozzánk csatlakozása, de annál nagyobb veszteség a mérsékelt ellenzékre. Érezte ezt igen jól annak vezére: Szilágyi Dezső, ki a mult ülésszakban egész epével rontott Lukácsra, midőn ez mint előadó fungált a házban, de Lukács B. oly ügyesen, szellemesen és talpraesetten replikázott vissza, hogy az ellenzéki vezér ez összetűzésből is erkölcsi vereséggel volt kénytelen visszavonulni.

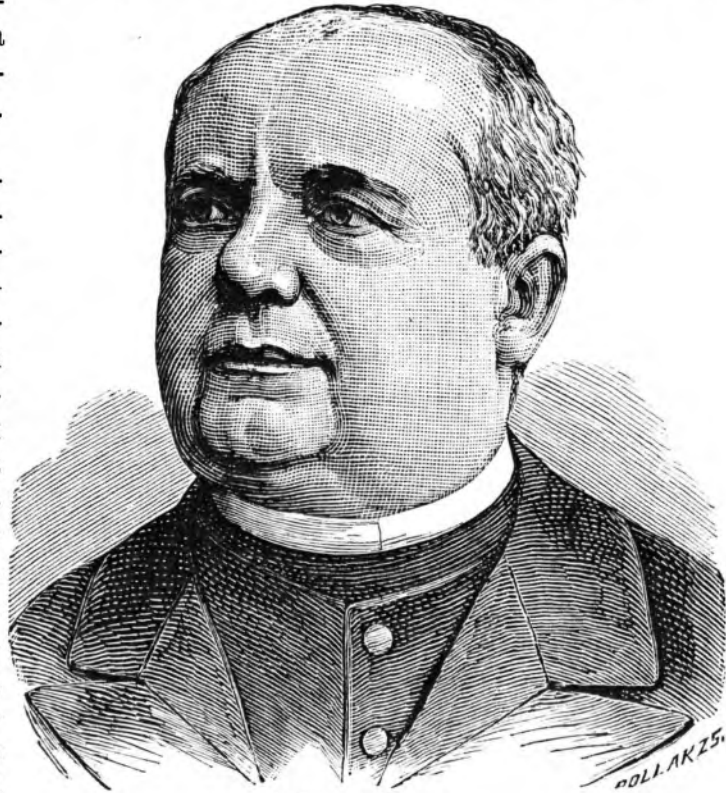
Ép oly jelentékeny ember Lukács Béla a szakirodalom terén is, mint a törvényhozás termében. Fenebb csak épen nagyobb munkáit említők, melyeken kívül egész sorozatát képes felmutatni a kisebb műveknek s azon felül a napi sajtóban, mint munkatárs, később mint szerkesztő élénk tevékenységet fejtett ki.

Magyar János.

Magyar János született Veszprémmegye Városlőd községében nemes szülőktől, 1835. október 11-én. Atyja Magyar István szerény sorsban a veszprémi püspöki uradalomhoz tartozó malomnak bérlője, mint molnármesterjött Városlődre.

1845. évben néhai Zichy Domonkos, mint veszprémi püspök, Városlődön a bérmálás szentségét osztogatta. A püspök nemes törekvése volt, a magyar nyelvet terjeszteni és a teljesen német községeket magyarosítani.

Elrendelte tehát, hogy egész megyéjében a német községekben az elemi iskolákban az oktatás dél előtt magyarul, dél után német nyelven történjék. Ezen hazafias rendeletének eredményéről kívánt meggyőződést szerezni, a miért is a nagy számú elemi tanulókat maga elé hívatta. Ekkor Magyar János, mint tíz éves fiú, a tiszta német községben egy hosszú és olyannyira lelkesült beszéddel üdvözölte a

Magyar János.

népszerű püspököt, hogy a vizsgán jelenlevő idegenek mindnyájan elragadtatva, a kis magyar fiú kiképeztetését elhatározták. Markl Ignác, akkor veszprémi kanonok, a fiút magához hívatta és iskoláztatását megígérte. Azonban a fiú atyja, veleszületett nemes büszkeségénél fogva, saját erejéből kívánta fiát neveltetni — és csak midőn a halál elragadta a családtól az önérzetes apát, akkor fordult a szomorú özvegy anyja a jótevő Markl kanonokhoz. Ennek jótékonyágából Magyar János folytatta iskoláit Veszprémben és Székesfehérváron, honnét a szép sikerrel végzett érettségi vizsga után Ranolder János veszprémi püspök által a növendékpapok sorába felvétellett.

1859-ben pappá szenteltetett és egy évig mint segédlelkész Noszlop községben működött. Itt a kántortanító megbetegedvén, az iskolai oktatást kedvtöltésből minden fizetés nélkül átvette. Év végén a nyilvános vizsgán a tanulók oly kitűnő eredményről tanuskodtak, hogy azon időben az elnöklő esperes Szabó Imre, később szombathelyi püspök,

nemcsak teljes örömének adott kifejezést, hanem nyíltan mondotta, hogy: ily észszerű, értelmes feleleteket parasztfiúktól sohasem hallott. Nem is mulasztotta el, erről Ranolder püspököt értesíteni.

Egy évi lelkészkedése után a hivek fájdalommal és könyvek között bucsúztak el szeretett káplánjuktól, ki Bécsbe távozott gróf Széchenyi Kálmánhoz mint nevelő. Ott három éven át az elsőszülött fiút, Károlyt az elemi osztályokon át az első és második latin osztályba vezette, vele a vizsgákat kitünő sikerrel letétette. Ez idő alatt Paula, jelenleg Apponyi Gézáné és Irma, jelenleg Pallavicini Sándorné grófnékat is a magyar, német olvasás, írás, számtan és a vallás elemeiben oktatta. Tanítványai, kellemes megnyerő modora miatt, gyöngéd vonzalommal csüngtek mindig vig kedélyü személyén.

Ha eszébe jutott az, hogy egyesek helyett — ezereket taníthat, nevelhet, kiknek oly annyira szükséges az oktatás és nevelés, hogy hazánknak hasznos polgárai, az egyháznak hű fiai legyenek — akkor vig kedélye elvesztette nyugalmát, mert tényleg e magasztos hivatásnak akart élni. Növendékével végzett vizsga után — jelentette az általa nagyrabecsült grófnénak, hogy távozni akar. Ezen szándéka kellemetlenül érintette az egész családot, és minthogy marasztalni nem lehetett, a gyöngéd és gondos anya egy új nevelőről gondoskodott. Ezt bevárva, még 1863. év közepén nehéz szívvél vált meg a grófi családtól.

Ezután nemsokára mint segédlelkész Keszthelyen volt, de néhány hónap múlva az apát-plébános és a hívők szeretetével távozott Veszprémbe, hová az egyházi kar vezetésére disponáltatott. — Itt öt évig lelkiismeretes pontossággal megfelelt ez új hivatalának is. Különösen kellemes szónoklata és szép erős magas tenor hangjával megnyerte hallgatóit. A nagyheti lamentációkra valláskülönbség nélkül siettek a város lakói a székesegyházba, hol áhitattal gyönyörködtek Magyar succentor kellemes énekében.

1869. aug. havában a veszprémi káptalanból siófoki plébánosnak neveztetett ki. Itt kezdődik életének azon folyama, mely őt a haza leghasznosabb fiai s a legigazibb papok egyikének tünteti föl s mely méltóvá teszi arra, hogy életrajzát minél szélesebb körökben olvassák. Irány-regény ez; sőt több és becsesebb, mert való ig az tényeken alapszik.

Most nyitva állott előtte azon pálya, melyet a gondviselés számára kijelölt és a mely után annyira vágyott. Elfoglalva a plebániát, látta, hogy az anyagilag, ugy — a hívőket és iskolát tekintve — mint szellemileg legsiralmasabb elhanyagolt állapotban áll előtte.

Az ifjuság nagy része, számra huszonketten, erőszakos lopás miatt több évre börtönre ítélve, az anyák vásár- és ünnepnapon sirva jajgatva végig futottak az utcákon a korcsma felé, hol véresre vert, megkéselt fiaikat vagy rokonukat siratták. A templomban az isteni szolgálat alatt a rakonczátlan legénység a tanítót vagy egyház szolgáját megverte, bárhol állva az új plebános előtt, hosszát pöködve, a köszönésre kalapjokat sem billentették. A gyermekek az iskolát kerülték, a szülők nagyrésze azt haszontalannak tartotta. Irni csak ritka fiu — a lányok pedig éppen nem tudtak. — Maga a plebánia ház düledező falaival lakhatlan volt.

Ily viszonyok- és állapotokkal szemben a lelkes pap nem csüggedt el, hanem magasztos hivatásának nemes öntudatában gyors tevékenységre határozta el magát. Lakásul egy kis szobát bérelt, és legelőször a gyermekeket nyájas leereszkedésével iskolába csalogatta. Ott különféle ajándékot, könyveket, papírt, irkákat, gyöngyöket, cukrokat, sőt aranyokat osztogatott jutalmul a jó tanulóknak. Nemcsak a hit- és erkölctant tanította, hanem minden tantárgyat ügyes előadása és modorával megkedveltetett, a tanítónak is helyesebb irányt mutatott és jókedvű munkásságra ösztönözte. Így két év alatt az iskolások száma annyira fölszaporodott, hogy egy tanterem őket be nem fogadhatta.

Fölvívta tehát híveit egy új tanterem építésére és egy tanító fizetésére. Önmaga ajánlotta az iskola fölszerelését saját költségén — és az új — tanítónak élelmezési ellátását magára vállalta. Minthogy a kegyuraság, a veszprémi káptalan, csak a fali téglákat és a cserépszindelyeket ajándékozta, az építkezésre még szükséges 800 frtot a hívők adták. Az új tanítónak fizetését 350 frt készpénz, lakás, fűtés és szolgálattal megállapították. Így elkészülvén az iskola és teljesen fölszereltvén, Siófok községnek minden tanköteles gyermekét iskolába hívta, a hanyag szülőket szigoruan büntette — sőt a kötelességét mulasztó községi birót is följelentette és hivatalos megróvásban elmarasztaltatta.

Ezen buzgóság meg is termé áldásos gyümölcsét. A lelkes pap büszkeséggel mutatja iskoláját, a melyben nem a törvényes nyolc, hanem tiz havi szorgalmi idő tartatik. Szeptember hó első hetétől egész június hó utolsó hetéig Siófokon egyetlenegy hiányzó tanköteles gyermek nem található, hatodik évtől a tizenötödik évig a legnagyobb örömmel látogatják az iskolát. Azért ezen népiskolából a fiúk a gymnasialis tanodáknál fölvételi vizsga nélkül vétetnek föl, mert általánosan tudva van az, hogy a siófoki népiskolából kikerült tanulók kellő képzettséggel birnak. — Nem is kerülte ki figyelmét a közoktatási miniszternek Magyar János plébános buzgósága és áldozatkészége. Egy dicsérő okmánynyal tüntette ki a népnek ezen vezérét. — 1870. évben az ő kérése és sürgetésére épült a szép tágas plébánia-lak, ugyanott az áldozatra kész pap tetemes költséggel egy bérházat is épített, mely a plébániának évenként 3—400 forint jövedelmet biztosít. Itt van elhelyezve a takarékpénztár és segélyegylet.

A plébánia javára egy öt holdnyi szőlőt ültetett, különféle fajok szerint táblákra osztva. Ugyanott egy nagy gyümölcsöst, faiskolát és konyha-kertet létesített. — Ezeknek közepére egy lakházat pinczével, egy kutat, sőt téli növényházat is épített. Mindez öt ezer forintnál többbe került. Ezen tetemes áldozat célja volt, egyrészen a plébános jövedelmének emelése — azonban a főintentiono abban rejlett, hogy a különféle szőlő- és gyümölcsfajt kipróbálja, a talajnak és éghajlatnak leginkább megfelelő nemes fajta néppel megismertesse, megkedveltesse, az okszerű és helyes művelésre azt meg is taníthassa, hogy így ezen téren anyagi emelkedését előmozdítsa a népnek.

Ezen nemes szándék nem is maradt üdvös eredmény nélkül, örömmel viszi a nép az alkalmas nemes fajta szőlő-vesszőt — az ifju-

ság pedig vetélkedve egymással ülteti, oltja, szemzi otthon a hasznos nemes gyümölcsfákat. — Éber figyelemmel kísérte a község lakosainak anyagi helyzetét is. Amint szükségesnek látta, hogy segítségükre kell jönnie, sietett a miniszteriumhoz, hogy egy takarékpénztár és segélyegylet alapíthatására az engedélyt megnyerje. Itt ő, mint ezen létesített pénzügyintézeteknek igazgatója, fáradhatlan jótévő munkásságot fejtett ki. Nemcsak Siófok, hanem számos szomszéd község lakosainak megmentője lett. — Az uzsorának gátot és korlátot szabott s azt nagy részben megszüntette. — A heti befizetések és a kölcsönzött tőkék negyed évi részletes törlesztése által a takarékoság ösztönét fölébresztette a népben.

A nagyforgalmu piacon az ő ajánlata és sürgetésére a község által egy mázsáló hivatalt állíttatott, — hol a termelő gabonáját megmérheti — hogy a ravasz csalástól magát megóvhassa. Ezen intézkedés által a községnek szép jövedelme keletkezett, a piacz hitele helyreállíttatott, a környék pedig hálás elismerés és szeretettel adózik a buzgó lelkésznek. — Gondoskodott továbbá arról, hogy vasárnapokon a nyilvános és elkerülhetlenül nem szükséges munka felfüggesztessék. Mert ezen napot a lelki, a szellemi élet ébresztése és ápolására, a nehéz munkában kifáradt ember nyugalma, új erő gyűjtésére, és a családok házi tisztaságának föntartására elkerülhetlenül szükségesnek tartja. Siófokon, ezen nagy, kereskedelmi helyen valláskülönbség nélkül e községi határozat szigoruan megtartatik, délutáni négy óráig sem gabona, sem egyéb teherszállítás, rakodás nem történhetik.

A rakonczátlan ifjúságot is megnyerte, megszelidítette. A földművelő népből egy dalárdát alakított. Örömmel nézte mindenki ennek szép haladását. Hangjegyeket magok a nép fiai írják, sőt latinul is megtanultak írni, olvasni, hogy az isteni tiszteleten ezen nyelven is dicsérhessék Istent. Esténként a korcsma helyett az iskolában találkoznak.

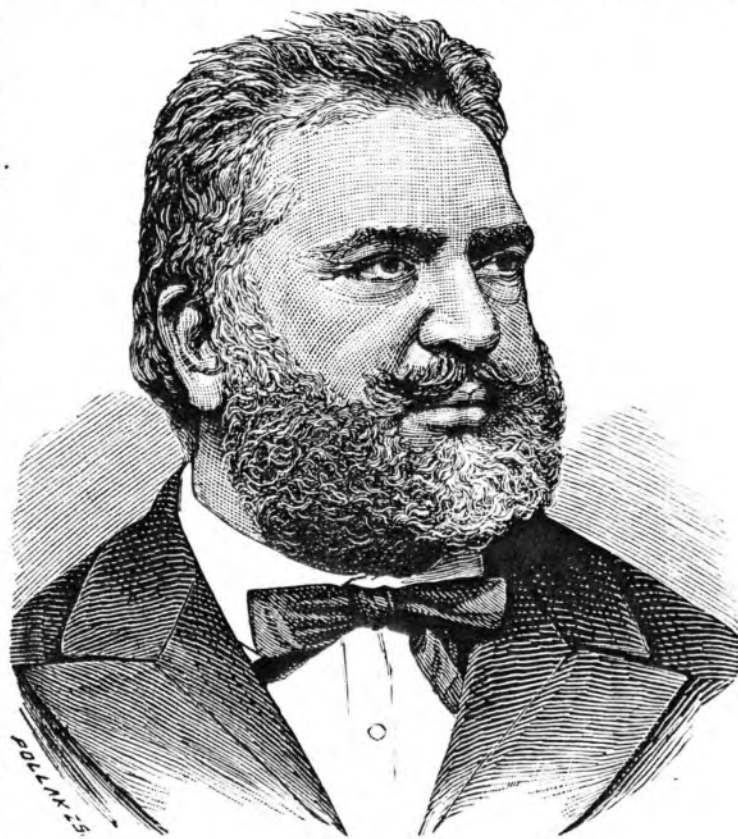
A 2000 lakossal bíró községben Vöröskereszt-egyletet is alapított 131 taggal. Ily lelkes intézkedések után Siófok községéből a lopások, az utczai és korcsmai verekedések számüzettek. Ha nagy ritkán egy-egy eset előfordul is, azt nem a helyi törzs-lakos teszi, hanem az ideiglenesen bevándorolt proletárok. Nemcsak Siófok, hanem a többi környékbéli községek lakosai is valláskülönbség nélkül szeretet- és tisztelettel emlitik Magyar János nevét. Így szerezte ő azon népszerűséget, melynek kifolyásaként választó kerületének többsége őt országos képviselőjének megválasztotta. — Sok ilyen papot és népvezért adjon isten a hazának!

M ó r i c z P á l.

Móricz Pál szül. 1826-ban Taraczközön, Máramarosmegyében. Szülei: Técsői Móricz Péter és Darvai Darvai Anna. Atyja Máramaros követe az 1832²/₆. és 1839³/₄₀-ki pozsonyi országgyűléseken, mely időben Móricz Pál is Pozsonyban, később pedig M.-Szigeten tanult. 1856-ban alig 19 éves korában már köz- és váltó-ügyvéd s még ugyanazon évben szülőmegyéjének alügyészévé lett. 1849-ig a szabadelvűpárt élén, melynek jegyzője volt, résztvett a megyei gyűléseken s mindezen teendőivel meg nem elégedve, a tettvágyó és tetterős fiatal ember tollat ragadott s szorgalmasan irt a »Pesti Hirlap«-ba Csengery Antal idejében.

Nemsokára aztán megnősült, feleségül vevén Mezőtelegdi Miskolczy Borbálát. Biharmegyébe költözött, hol nagyobb birtokokat bérelt ki és egész erővel nekiadta magát a mezőgazdaságnak s lett az ország legkitűnőbb gazdájának egyike. Kiváló érdemeket szerzett az okszerűbb gazdálkodás terén, mely még most sem lett általánossá az országban. Jelentékeny vagyont szerzett s ezt csupán csak a mezőgazdaság terén kifejtett szorgalmának, igyekezetének s szakképzettségének köszönheti. Csakhamar Biharmegyében is tekintélyre s hirnévre tett szert, úgy hogy 1860-ban már sárréti szolgabírónak, 1867-ben pedig egyhangulag Biharmegyének főjegyzőjévé választott.

Innen kezdve már nagyobb, fontosabb működési térre vitte hívatottsága és a közbizalom: a nemzet törvényhozó testületébe. 1868-tól kezdődőleg a bárándi kerületet két választási cycluson át képviselte az országgyűlésen; később Udvarhelyszéken, majd Fogarason és Szarvason egyszerre választották meg képviselőnek, mely két mandátum közül az utóbbit fogadta el s ugyan csak Szarvas várost képviseli az utolsó két országgyűlésen. A jelen országgyűlés már az ötödik, melyen mint egyike a legtekintélyesebb, legbefolyásosabb képviselőknél részt vesz.

Móricz Pál.

De nemcsak a megyei és törvényhozási életben, hanem az egyház terén is kitüntette őt a közbizalom. Ugyanis 1870-ben megválasztott a debreczeni egyházmegye segédgondnokává s jóllehet itt a választás azon időben élethossziglani hatással bírt, a politikai téren való bokros teendői és elfoglaltsága lemondásra ösztönözték.

Képviselősege idejének első fele a balközépre esik, melynek vezérkarához tartozott. 1873. óta a balközép végrehajtó bizottságának tagja s a pártkör alelnöke volt a fusióig. Es a pártfusió sem ártott azon bizalmi tisztas állásnak, melyet addig a balközépen elfoglalt, mert 1875. óta folytonosan tagja volt a szabadelvü-párt végrehajtó és kijelölő bizottságainak s azon kívül, mint más helyen is említve van, igazgatója az országgyűlési szabadelvü-párt körének, s mint ilyen, a pontosság, ügybuzgalom és józan takarékoság által tűnik ki.

A mi országgyűlési működését illeti, több éven át tagja volt a pénzügyi és zárszámadási bizottságoknak; tagja volt többször a delegációnak is — mind e pontokon tevékenyen töltvén be helyét. A kiegyezéskor részt vett a quóta-bizottság működésében is, melynek oly fontos és nehéz feladattal kelle megküzdnie. A képviselőházban főleg pénzügyi és nemzetgazdasági kérdésekben szólalt fel, melyekben kitünő jártassággal és szakismerettel bírt. Ha szól, tüzesen, hévvel beszél s leköti a figyelmet. Mint ember is közkedveltségnek és tiszteletnek örvend.

Odescalchi Gyula herceg.

Odescalchi Gyula herceg született 1828-ban Pozsonyban. Atyja Odescalchi Ágost herceg, anyja Zichy Anna grófnő. Gyula herceg mint alig husz éves ifju 1848-ban nemzetőri főhadnagy volt Nyitra megyében s a Simonics tábornok elleni hadi operációkban tevékeny részt vett s Jeszenák mellett huzamosb időt töltött.

A szabadságharcz leveretése után az egész hercegi család Svájcba menekült a rokon gróf Batthyányi Lajos családjával együtt. (Batthyány Lajos, az első magyar felelős miniszter elnök neje Odescalchi Gyula herceg anyjának nővére.) 1850. év végén haza jött s később ismét hosszabb külföldi utra kelt, beutazván Olasz- Francia- és Németországot. 1855-ben nőül vette a bájos és ritka honfi erényekkel dicsekvő Degenfeld Anna grófnőt, Tisza Kálmánné nővérét, kitől egy fia és három leánya született.

Az új alkotmányos korszak felvirradásával az országgyűlés tagjai között látjuk Gyula herceget. 1860-ban a nyitra-zsámbokréti kerület választá őt képviselőjének, ugyszintén 1865-ben is. Azóta egy országgyűlés kivételével folyton tagja volt a képviselőháznak. A jelen országgyűlés az ő t ő d i k, melyen mint képviselő vesz részt. A fusióig a balközépnek volt elvszilárd tagja. Az utolsó két országgyűlésen a n-tapolcsányi kerületet képviselte, illetőleg képviseli.

Testvéröcscse Arthur herczeg is képviselő lévén, de ki a függetlenségi pártnak a tagja, valahányszor fontosabb kérdések fölött névszerinti szavazásra kerül a sor, a két Odescalchi testvér rendszerint megsemmisíti egymás szavazatát, amennyiben az egyik »igen«-nel, a másik »nem«-mel szokott szavazni.

De aztán e helyett annyival inkább kiegészítik egymást s annál rokonabb irányban haladnak a társadalom terén. Odescalchi Gyula herczeg ugyanis elnöke a »Felvidéki magyar közmívelődési egyesület«-nek, mely magyarosodási törekvéseit, magyar nemzeti szellemtől áthatott tevékenységét tiznél több felső-magyarországi törvényhatóság területére terjeszti ki. Ez a leghatalmasabb s legnagyobb szabásu magyarosodási szövetség és a nemzeti politika tekintetében semmi sem jellemzi jobban a Tisza-kormányt, mint az, hogy sok más mellett ezen nagy hivatásu egyesület is ezen kormány alatt jött létre. Egy ilyen egyesületnek az élén állani, azt

Odescalchi Gyula herczeg.

sikeresen vezetni, bármily dicsvágyó embernek is dicsőségére válik, mert megbecsülhetlen szolgálatokat tehet a nemzetnek. Az egyesület már eddig is igen örvendetes eredményeket tud felmutatni. Még ezeknél is nagyobbakat s maradandóbbakat kívánunk az egyesületnek és derék elnökének.

Hasonló szellemü tevékenységet fejtett ki fivére Arthur, a csángók ügyében. Tudvalevőleg az ő páratlan lelkes buzgalma hozta létre a csángó-egyesületet; ő fáradozott, ő buzgolkodott legtöbbet a csángók betelepítése érdekében; ő járt Bukovinában, ő vezette be legnagyobb részöket az ígért földre. — A politikai pártállás elválaszthatja tehát a két testvért, de a nemzeti érdekek szolgálatában egyek ők.

Odescalchi Gyula herczeg mint ember rendkívül nyájas, szeretetre méltó egyéniség, a gőg és affectatio legkisebb nyoma nélkül.

Péchy Tamás.

Péchy Tamás, a képviselőház elnöke, a szabadelvű párt egyik kitünősége, született Alsó-Kézsmárkon 1829-ben. Fényes és diszes nevek ültek eddig is a képviselőház elnöki székén, így P á z m á n d y Dénes 1848-ban; G h y c z y Kálmán az 1861-ki országgyűlés alatt, továbbá 1875. márczius 5-től május 24-ig; 1875. szept. 4-től 1878. június 29-ig; 1878. október 24-től 1879. ápril 2-ig; — S z e n t i v á n y i Károly az 1865—69-ki országgyűlés alatt; — S o m s s i c h Pál az

Péchy Tamás.

1869—72-ki országgyűlés alatt; — B i t t ó István az 1872—75-ki országgyűlés alatt; — P e r c z e l Béla 1874. márczius 24-től 1875. márczius 3-ig; — S z l á v y József 1879. ápril 3-tól 1880. ápril 12-ig. Ezóta e diszes névsort folytatja és egészíti ki Péchy Tamás, mint a képviselőház köztiszteletben s nagy tekintélyben álló elnöke.

Fokozatosan emelkedett mostani nagytekintélyü állására. Mint jó hazafi, a

szabadságharcban tényleges részt vett s honvédőrnagyi rangot viselt; a megyei életben pedig szolgabíró, majd alispán volt. Gyakorlati gondolkozásu megyei notabilitás hírével jött az országgyűlésre, a balközépen a vezérkarban foglalva helyet s nem sokára már országos híru notabilitássá lett.

Egyházi téren, mint az ág. evang. egyház hive, egyike a legelső szerepvívó és legtekintélyesebb egyéniségeknek. Midőn Prónay Dezső báró mint egyetemes felügyelő hivatalába beiktattatott, Péchy Tamás, mint a tiszai kerület felügyelője, üdvözlő beszédében két oly eszmének adott kifejezést, melyek országszerte általános viszhangra találtak: a magasabb nőnevelés felkarolását s az erdélyrészi hitrokonokkal való egyesülés eszméjét hangoztatván.

Még balközépi képviselő korában kitűnően értette a házszabályokat s ezek magyarázata fölött támadt nem egy vitában az erkölcsi győzelem az övé volt. Mint elnök, ki a ház tanácskozásai vezetésének nagy és fölötte nehéz feladatát teljesíti, igen nagy hasznát veszi ebbeli tulajdonságának, mert alig van egyetlenegy képviselő is, ki a házszabályok tömkelegében akkora jártassággal bírna, mint ő. Egyébként is a ház tanácskozásait bámulatos tapintattal és körültekintéssel vezeti. Gyöngéd figyelemmel szokott viseltetni a fiatal kezdő képviselők iránt, kik először szólalnak fel a házban s rendszerint az első fellépés és felszólalás nehézségeivel küzdenek. Ilyenkor Péchy arra törekszik, hogy a házban csendet eszközöljön s a szónok meghallgattassék, miért is a fiatalabb nemzedék háláját, elismerését és ragaszkodását vívta ki.

A pártfusió alkalmával Péchy Tamás is teljes meggyőződéssel a szabadelvű pártba lépett s előbb Wenckheim Béla, azután Tisza Kálmán miniszterelnöksége alatt közmunka- és közlekedési miniszter volt öt évig, mely minőségében kiváló szolgálatokat tett az országnak s a nemzetnek. A magyarországi vasutak ügykezelési nyelvének magyarrá tételében nagyobb erélylyel s több sikerrel járt el, mint elődei. A vasutak körében lábra kapott magyarosodás főleg neki köszönhető.

Miniszteriumának szolid vezetésén kívül főérdemei közé tartozik, hogy a keleti és északkeleti vasutak ügyeit ő hozta rendbe s a tiszai vasut az ő minisztersége alatt lett félig az államé. A közügyek terén tett kiváló szolgálatai elismeréseül s magas állásának megfelelőleg, ő felségétől a valóságos belső titkos tanácsosi czimet és méltóságot nyerte.

Rakovszky István.

Született 1847. szept. 26-án Kocsócson, Trencsénmegyében. A történelmileg ismert Rakovszky-család egyenes sarja. — Ötödik éves kora óta Pesten él, hol gymnasialis és jogi egyetemi tanulmányait végezte. — Már mint fiatal ember, szorgalmasan dolgozott az Ökröss Bálint által szerkesztett »Jogtudományi Közlöny« hasábjain. »A királynék koronázásáról« 1867-ben irt történeti és jogi tanulmányát a szerkesztőség külön is kiadta. — Politikai hírlapoknál működött, s hosszasabb ideig volt »A Hon« rendes munkatársa. Kartársai és szerkesztői igen szerették. — Szépirodalommal is foglalkozott s jobb műveknek — többnyire francziából vagy angolból — fordításával.

1869-ben Pestmegyében tiszteletbeli aljegyzővé választották. Ő volt első választott tiszteletbeli tisztviselője a megyének. Akkor ugyanis Pestmegyének hosszas ideig nem volt főispánja, s az ő alkalmaztatása adott okot arra, hogy a megye — Nyáry Pál kezdeményezésére — választás útján alkalmazzon tiszteletbeli tisztviselőket.

Nemsokára, 1870-ben rendes aljegyzővé választották. Az adminisztráció minden ágában felváltva működött és gyűjtött tapasztalatokat és tanulmányt. Szorgalma kezdet óta kivívta a megye elismerését és

rokonszenvét. Az administration kívül a politikai és pártélet terén is tevékeny volt, s nem egy nevezetes mozgalma Pestmegyének fűződik az ő nevéhez. Az országban tágabb körben is viszhangot keltett megyei indítványai és kezdeményezései közül megemlíjtük Petőfi születése házának (Kiskőrösön) constatálását és megvételt, s azt, hogy az országban ő volt egyike az elsőknél, kik a bukovinai magyarok hazatelepítésének eszméjét terjesztették és hirdették.

Megyei működése miatt megszűnt az irodalomnak és hirlapoknak rendes munkása lenni; de mint külmunkatárs, szívesen látott vendége maradt a lapoknak és folyóiratoknak s a többi között a Budapesti

Rakovszky István.

Szemle is több ízben közölt tőle egyes tanulmányokat. Az 1877. év végével, mint első aljegyző és tiszteletbeli főjegyző egészségi állapota miatt leköszönt a megyei tisztségéről. De azóta is tevékeny részt vesz Pestmegye életében, mint a megye közigazgatási, és egyéb bizottságainak tagja. De sokáig nem tudott tétlenül maradni, s közgazdasági tanulmányait és tapasztalatait bő-

vitendő, az 1877. és 1878. években elvállalta a párisi nemzetközi világkiállítás magyar országos bizottságának igazgatói és titkári tisztségét. — Még mint megyei jegyzőnek 1872. óta több ízben ajánlották fel neki a képviselőjelöltséget Pestmegye több kerületéből; de mindannyiszor visszautasítá ez ajánlatokat azt állítván, hogy előbb még elméleti és gyakorlati tanulmányait kívánja bővíteni. Végre 1878-ban elfogadta Pestmegye ráczevei kerületének felszólítását s erős küzdelem után megválasztatott a szélső baloldal jelöltje ellen.

Mint képviselőt azonnal szíves elismeréssel fogadták kartársai. Erre mutat legalább, hogy azonnal megválasztatott a ház legfontosabb bizottságába, a pénzügyi bizottságba. Azóta folyton tagja s egyik legtevékenyebb, leghivatottabb előadója e bizottságnak. — Képviselői működésének első pillanata óta kiváló törekvését fordította arra

hogy az adó- és illetékkezelés az adózó közönség érdekében reformáltassék. Bizottságokban, pártértekezleteken és a házban; beszédekben és interpellációkban egyaránt sürgette e baj orvoslását és szava viszhangra talált nemcsak a pártban, de a kormánynál is. — S midőn az adókezelés reformja és a pénzügyi bíróság szervezése került szőnyegre, a pénzügyi bizottságnak hetekig, sőt hónapokig tartott fárasztó munkájában a javaslatokon az adózó közönség érdekében tett lényeges módosítások és javításokban az oroszánrész őt és Hege-dűs Sándort illeti, kik részletes és alapos tanulmányal és napról napra megújuló küzdelemmel harcoltak az adózó közönség érdekeiért, — míg a bizottság összes ellenzéki tagjai alig vettek részt e fárasztó munkában, holott különben pedig éppen az ellenzék oly nagyon szeretett és szeret izgatni e kérdésekkel.

A házban nem tartozik a sokat beszélők közé, — de ha azt hiszi, hogy használhat valamely ügynek, kiáll a küzdőterre, s ha felszólal, szívesen hallgatják meg beszédeit. Első beszéde, melyet a magyar nyelvnek az elemi iskolákban kötelező tantárgyként leendő behozataláról szóló törvényjavaslat tárgyalásánál mondott, — a nemzetiségi képviselők kivételével — pártkülömbőség nélkül zajos tetszésre és üdvözlőletekre talált. — Azóta is azt tapasztalta, hogy szívesen hallgatják meg. Legutóbb a középtanodai törvényjavaslat tárgyalásánál mondott egy kitűnő beszédet, melyért meggratulálták nemcsak a házban, de azon kívül is.

Az 1878-iki választások alkalmával Turóczmegye szucsányi (turócz-szent-mártoni) kerülete hívta meg. A panszlavismus e magyarországi fészkeben erősen mozogtak a panszlávok s Turóczmegye magyar közönsége és hazafias pártja ennek ellensúlyozásául szólitotta fel őt a jelöltség elfogadására. — Ily körülmények között nem sokáig habozott, s bár a ráczkevei kerület szabadelvű pártja sehogy sem akart megválni tőle s ismételten és ismételten ragaszkodott az ő jelöltségéhez, ő mégis kötelességének tartotta azon kerület jelöltségét fogadni el, a hol ugyan nagyobb és nehezebb küzdelemre volt kilátása, de a hol a nemzetiség, a magyarság ügye igényelte áldozatkészségét.

Rövid néhány nap mulva megtanult tótul, hogy a választók mind-egyikével megértethesse magát, s midőn a panszlávok, kiknek jelöltje a hirhedt Mudron Pál volt, már-már biztosan kezükben tarthatni vélték a győzelmet, megjelent közöttük s a megye magyarérezelmű intelligentiájának, különösen pedig Lehotzky Lajosnak, a megye derék alispánjának támogatása mellett nagy és fárasztó küzdelemmel ugyan, de fényes eredménynyel győzelemre segítette a magyarság ügyét.

Az 1878-dik évi ülészak óta egyik jegyzője a háznak. — A közélet egyéb téerein viselt dolgai: a közhasznú és jótékonycélú mozgalmak körében tanusított tevékenységét mellőzve, csak azt említjük még meg, hogy 1869-ben a honvédséghez soroztatta be magát.

Nem jelentkezett önkénytesnek a közös hadsereghez, s kitette magát azon veszélynek, hogy esetleg 3 évi tényleges szolgálatra soroztassék be, csak hogy az akkor szervezőben s alakulóban levő honvédséghez juthasson. — Gyenge testalkata és gyenge szemei daczára »saját

felelősségére« soroztatta be magát azért is, hogy az általános védkötelezettség alkalmazásának ez első évében jó példát mutasson, csakhamar letette a tiszti vizsgát, s mint szabadságolt állományu hadnagy, a köteles szolgálati időn túl is sokáig megmaradt a honvédség kötelékében. — Csakis a f. évben kényszerült lemondani sokoldalú elfoglaltsága miatt.

A közélet kellemetlenségeit és keserőségeit enyhíti boldog családi élete, hol gondos és szeretetteljes neje, Szilassy Idának oldala mellett (kivel 1872-ben kelt egybe) és számos gyermekének körében mindig újabb erőt merít a nyilvános élet munkája és küzdelmeihez.

Mint szónok egyike a legjelesebbeknek. Kitünő munkaerő. Gyorsan és sokat dolgozik s a mellett jól. Készültség tekintetében is a ház legtanultabb tagjai közé tartozik.

Szathmáry Miklós.

Szathmáry Miklós született 1818. november 18-án Zemplénmegye Tállya városában. Itt végezte az algymnásialis osztályokat, a többit pedig és a jogot Sárospatakon. A joggyakorlati idő betöltése

Szathmáry Miklós.

után s így megszerezve előbb a kellő képzettséget, mely őt a közpályán való szereplésre is hivatottá tette, a mint legtöbb magyar földesúr, a mezőgazdaságra adta magát, de oly értelemben, hogy birtokának jó karban tartására, gondos művelésére fordított kiváló gondot. Ha mindenki ezt tette volna és tenné, sok tekintetben másként állnánk ma.

Szathmáry

Miklós ily értelemben, mint gazda és földbirtokos, a nemzet érdekeit szolgálta 1870-ig, mikor a gönczi választó-kerület (Abaujm.) bizalma kiszólitá őt a magán foglalkozás köréből s országgyűlési képviselőnek választotta.

totta. Azóta folyton ezen kerületet képviseli s a jelen országgyűlés már az ötödik, melyen mint képviselő vesz részt. Egész 1875-ig tagja volt a balközépnek, melynek legelvszilárdabb tagjai közé tartozott. A két nagy párt egyesülése alkalmával átlépett ő is a szabadelvű pártba, melynek Gorove István halála után alelnöke lett s e tiszteletet ma is viseli, még pedig méltón. A párt nevében és annak élén különböző ünnepélyes alkalmakkor üdvözlé a párt vezérét, Tisza Kálmánt, — legutóbb is Kálmán-napkor oly valóban szép s őszinte, meleg érzelmekben gazdag beszédben biztosítá a »generális«t a párt igaz ragaszkodásáról, szeretete- és nagyrabecsüléséről, hogy mindenkit meghatott vele. — Azonkívül tagja a szabadelvűpárti kijelölő bizottságnak.

A szabadságharcz idején kiváló szolgálatokat tett a nemzetnek s főleg 1860-ban protestáns egyháza terén s annak szabadsága és jogai érdekében oly hathatós, erélyes tevékenységet fejtett ki, hogy az még ma is él az emlékezetben. Mint tanácsbíró az egyházak és iskolák szellemi és anyagi emelése körül nagy buzgalommal működött. Hivatalra nem vágyott soha, nem is vállalt hivatalt. Függetlennek, önállóknak lenni és maradni: volt mindig eszményképe.

Szathmáry Miklós tetőtől-talpig igaz magyar öreg ur. Typikus magyar táblabírói arcza van. Egy alak »a régi jó időkből«, tele szivjósággal, hamisítatlan magyar patriarchális nemes tulajdonokkal. Arany jelleme, jóízű humora, tréfás, élczes, kedélyes természete a párt s a képviselőház legrokonszenvesebb, legtiszteltebb tagjai egyikévé teszik őt.

Szemenyei János.

Győrmege Peér kerülete országgyűlési képviselője, született Győrmegeben Nyulhegy községében 1843. május 14-én szegénysorsu szülőktől. — Cziráky János község plébános unszolására szülei elhatározták, hogy bármily nehezükre essék, taníttatni fogják fiukat — ki tanulási vágya s törekvése által több társait is essze túlszárnyalta — s beadták a 4-ik elemi osztályba, hol igyekezete s vasszorgalma által tanítója teljes megelégedését kiérdemelte. — Itt ismerkedett meg tanultársával: Balogh Kálmán jelenlegi Győr és Komárommegei földbirtokossal s ez által ennek édes atyjával, a nemesszivü Balogh Kornél urral. Ezen ismeretség döntő befolyással volt egész pályájára, mert Balogh Kornél a szegény sorsu, de szorgalmas fiut játszótársként fia mellé uri házához vette s mint saját fiát neveltette. Balogh Kornél házánál nyolcz évet töltött, mely idő alatt a gymnasiumot tanárai teljes megelégedésére dicséretes sikerrel végezte.

Gymnásiumi tanulmányainak befejeztével szülei azt akarták, hogy a papi pályára lépjen, de ő a jogi pályát választá és Pestre jött, hol teljesen önerejéből tartotta fenn magát. Pesten két évi jogászokodása után a jogtörténelmi vizsgát kitűnő sikerrel letévén, a harmadik évre a pozsonyi jogakademiára ment, hol is 10 hónap alatt valamennyi tan-

tárgyból a vizsgákat pótolta, a birói vizsgát pedig 1868. évi július havában kitünő sikerrel letette.

Jogi gyakorlatát Pesten a m. kir. kincstári jogügyek igazgatóságánál töltötte ki, hol is felebbvalóinak meglegedését és bizalmát rövid idő alatt annyira kiérdemelte, hogy a legfontosabb ügyek elintézését is nyugodtan bízták rá.

Az ügyvédi vizsgát — főnöke által kieszközölt igazságügyminiszteri engedély alapján, mely szerint a jogi gyakorlatból neki 9 hónap elengedettett — már 1869. évi szeptember végével dicséretes sikerrel

Szemenyei János.

letette. Az ügyvédi vizsga letétele után, — minthogy egy éven keresztül nemcsak a magy. kir. kincstári jogügyek igazgatóságánál megfeszített szorgalommal dolgozott s e mellett az ügyvédi vizsgára is készült, de hogy magát fenn tarthassa, magánügyvédnek is dolgozott, sőt még tanított is — Győrbe szabadságra ment. Szabadságát azonban nem élvezhette, mert Balogh Kornél jótévője s ennek testvére id. Balogh Kálmán biztatására és sürgetésére — ezek

segélyével — Győrött ügyvédi irodát nyitott, mely néhány hónap alatt, egyike lett a legkeresettebb ügyvédi irodáknak.

Alig telepedett meg Győrött, csakhamar megválasztotta őt Győr városa tiszteletbeli alügyészsé, a győrvidéki gazdasági egyesület ügyészévé és titkárává, a győri kölcsönösen segélyező-egylet igazgatóválasztmányi taggá, a kincstári jogügyek igazgatósága részéről pedig Győr városa s vidékére nézve a kincstár képviselőjével bízott meg. Mind ezen állásokban szorgalommal s ügyszeretettel dolgozván, felebbvalóinak s társainak szeretetét és tiszteletét sikerült megszereznie.

1871. évben ügyvédi irodáját Pestre tevén át, itt is csakhamar renommét szerzett irodájának. Pesten 1872. év január havában nőül vette Hinka József jóhirű ügyvéd leányát Ilonát. Pesten mindég csak irodájának élt, távol minden feltűnési törekvéstől. Ez idő alatt a »Törvényszéki csarnok« című jogi szaklapba több értekezést irt, de nevét soha sem használta, nehogy feltűnési viselkedéssel vádoltassék. Alta-

lában ellensége minden oly ténynek, mely feltűnést okoz. Sokat dolgozik ingyen a szegényeknek. Tőle senki sem jön el segély nélkül, a ki hozzáfordul, s azért igen gyakran fel is keresik a segélyre szorulókat.

1878. évben Győr megye Péér kerülete választói nagy részének felszólítására mint képviselőjelölt lépett fel, de miután ellenfelének pénzével nem bírta a versenyt kiállani, elbukott; annál fényesebb eredménnyel választatott meg azonban ugyanazon kerületben 1881. évben, bár két ellenjelölttel kellett megküzdenie.

A képviselőház megalakulásakor a VIII. bíráló s mentelmi bizottságba beválasztatván, az előbbiben mint előadó lelkiismeretesen működött; az utóbbiban szintén tevékeny részt vett; egy alkalommal itt is mint előadó működvén, mint ilyen, az 1883. évi május 26-iki ülésben a mentelmi bizottság véleményét sikeresen védte. Az országgyűlés nyilvános ülésében 1883. évi január 10-én szólalt fel először, midőn is a Győr városát és vidékét sújtotta árvizveszély alkalmával hajlék és kenyér nélkül maradt családok időleges ellátása tárgyában a belügyminiszteriumhoz interpellatiót intézett.

Az 1883. évi január 11-iki nyilvános ülésen a kir. járásbiróságok hatáskörébe utalt büntető ügyekben, a felebbezés korlátozásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával, elfogadtatott azon módosítása: »hogy kivétel nélkül felebbezhető legyen mindazon elsőbirósági határozat, melyben a szabadságvesztés feltétlenül mondatik ki.« 1883. évi január 12-iki ülésben ismét a mentelmi bizottság véleménye mellett szólalt fel.

Általában ő azon képviselők közé tartozik, kik szükségtelen felszólalásokkal a drága időt nem szeretik pazarolni s ha felszólalnak, röviden, de a tárgyhöz szólanak. Ha azonban a nyilvános ülésekben — hol egyike a legszorgalmasabbaknak — ritkán szólalt is fel, a club ülésekben soha sem mulasztotta el a köznép s a közjó érdekében megszólalni. Nézetét mindenkor nyíltan megmondja, de azért a többség határozatának mindig aláveti magát. A kormány és párt mindig számíthat rá. Választói érdekében nem sajnál semmi fáradságot; akár egyesek, akár községek keresik meg, mindig készséggel jár el ügyükben, mi által a kerületben pártját sikerült még jobban magának megnyerni.

Mint ügyvéd, lelkiismeretesen és szorgalommal jár el ügyfelei érdekében, ennek köszönheti, hogy ügyfelei teljes és feltétlen bizalommal viseltetnek iránta, kartársai pedig úgy, mint a bíróság becsülik és szeretik. És ennek köszönheti, hogy a magyar írók segélyegylete 1880. évi december és a magyar tudományos akadémia 1881. évi december havában rendszerinti ügyészévé választotta.

Mint ügyvéd és mint ember a legszolidabbak közé tartozik. Gyűlöli a rabulismust. Logikusan gondolkozó, világos fő és sympathikus ember.

Szitányi Bernát.

Szitányi született 1816-ban Budapesten. Iskoláit Egerben járta s 1837-ben letette az ügyvédi vizsgálatot. A reá következő esztendőben, 1838-ban Hontmegyében jegyző lett s innen kezdve fokozatosan emelkedett feljebb; 1839-ben szolgabíró, 1842-ben főszolgabíró; 1845-ben az oppositio megbukása következtében visszalépett; 1847-ben már alispáni jelölt volt, de a közbejött mozgalmas események folytán a tisztujítás elmaradt s csak 1849-ben lett alispánná.

Ugyanezen évben a világosi katasztrófa után Törökországba menekült, honnan Párisba költözött. Az amnestia megadása után hazajött

Szitányi Bernát.

s visszakapta elconfiskált birtokait. Nemsokára kezdett derülni az alkotmányosság hajnala s 1861-ben Szitányi Bernát a vágbesztercei kerület részéről országgyűlési képviselővé választott. Szitányi most már hetedik ízben képviseli ugyanazon kerületet és a mi nagy ritkaság: mindig egyhangulag választott meg. Ezzel kevés képviselő dicsekedhetik.

A koronázáskor újabb kitüntetés érte: aransarkantus vitéz lett; később pedig 1875-ben a Lipóterend kiskeresztjével lón kitüntetve.

Társadalmi téren tevékeny buzgalmat fejt ki a közintézetek körül s nem egy alapítvány füződik a Szitányi névhez. Tekintélyes és tisztelt egyéniség a szabadelvü pártban, melyben a kandidáló-bizottság tagja.

Közigazgatási és közgazdasági kérdések iránt, melyekben kellő tájékozottsággal bír, különös előszeretettel viseltetik.

Gyöngéd szokásaihoz tartozik, hogy ha valamely képviselő kollégája beszédével megnyeri tetszését, a szónoklat befejeztével azt egy-egy

finom czukorkával szokta megkínálni. Az egész házban egyes-egyedül a miniszterelnök az, kinek ilyen alkalmakkor Szitányi nem egy, hanem egyszerre két czukorkát szokott kitüntetésül tiszteletteljesen átnyújtani. A házban úgy, mint a pártban közkedveltségü öreg ur.

Szontágh Pál.

Szontágh Pál született Szécsény mezővárosban, Nógrád megyében 1820. szeptember 12-én. Szülei: Szontágh István több megye táblabírája: a Szász-Coburg-Góthai uralkodó herczeg udvari tanácsosa és Veres Anna. A

szülők kiváló gondot fordítottak a fiu tanítása és neveltetésére, ki már gyermek korában többszörös jelét adta fényes talentumának. Iskoláztatását és pedig a négy gymn. osztály ismereteit 1832-ig ott magán tanítóktól nyerte; 183²/₃. évben az V. osztályt, vagy a rhetoricát Eperjesen hallgatta, hol tanára Krayzel András volt, kinek vezetése és tanítása alatt a classicusokat kedvelte meg; 183³/₄-ben a VI.

Szontágh Pál.

osztályt vagy is a poëticát a losonczy ref. collegiumban járta Homokay tanár alatt. Magán mentora itt a későbbi agárdi luth. pap és akadémiai tag: Fabó András volt. Itt és ezek által kedvelte meg a magyar irodalmat, melyet szabad óráiban ma is előszeretettel művel és ápol. Iskolai tanulmányainak befejezésére a budapesti egyetemre jött, melynek 1834—39-ig szorgalmas hallgatója volt. Tanulmányait mindenütt kitünő sikerrel végezte.

Igy kilépve az iskolából, a törvényhozási és közélet egy másik iskolájába lépett; 1839-ben rokona: Bónis Sámuel akkori szabolcsi követ oldala mellett országgyűlési gyakorlatra ment, mely a közpályára

hivatott embernek mintegy tanulmányai kiegészítéseül szolgált. A következő 1840. február havában felesküdt kir. táblai hites jegyzőnek, jurátusnak és ugyanezen év tavaszán beutazta a szlavoniai megyéket, Horvátországot, Fiumét, Triesztet és Velenczét — Szontágh Lajos nagybátyja társaságában, ki akkor a néhai kancellár, Erdődy József gróf özvegyének jogigazgatója és teljes meghatalmazottja volt s annak horvátországi uradalmaít látogatta meg hivatalból. 1840. év nyarán Nógrádmegye tiszteletbeli aljegyzőjévé lett s ugyanazon év őszén Budapestre jött Lissovényi László tabularis ügyvéd mellé a juratuskodás folytatása végett. 1841-ben az ugynevezett szent-istváni törvénykezési szakon Szerencsi István kir. személynök és társai előtt ügyvédi vizsgálatot tett, még pedig kitünő sikerrel. A következő 1842. évben váltóügyvédi vizsgát tett Végh váltó törvényszéki elnök és társai előtt. Ekkor is kitünő sikerrel. Januártól aprilisig mint megyei jegyző folytatta működését s ez év aprilis havában már szolgabirónak választatott. Az 1845-ki tisztujítás alkalmával Nógrádban újból megválasztották szolgabirónak, miután főszolgabirónak való megválasztatása részben baráti ígéretek és tekintetek, részben pedig intrigák miatt meghiusult.

Az 1847. évi novemberre Pozsonyba egybehívott országgyűlésre Radvánszky Antal akkori zólyomi első alispánnak baráti közvetítése folytán Libetbánya szab. kir. város részéről követnek választatott. E törvényhatóság kicsiny és szegény lévén, Szontágh Pál napi díj nélkül szolgáltta azt mint követ. Miután így szolgáltta szülőmegyéjét s miután a törvényhozásnak is tagja volt, államszolgálatba lépett: 1848. ápril havában Pulszky Ferencz javaslatára kineveztetett Bécsbe, a király személye melletti miniszteriumba fogalmazónak. Hanem mint minden kiválóbb emberre, aki akkor oly életkorban volt, hogy valamit tehetett, többé-kevésbé keserű emléket hagyott hátra 1848, de a melyre azért mégis büszkék szoktak lenni és lehetnek is, így történt Szontágh Pállal is.

Alig fél évre rá, hogy fogalmazónak kineveztetett, 1848. november 11-én Bécsben letartóztatták és börtönre vetették — a bécsi u. n. októberi lázadásban való részvétel gyanuja miatt. A haditörvényszék továbbá Bem tábornok Bécsből való menekülésének előmozdítása miatt őt 1849. októberében a kiállott vizsgálati fogságon felül 2 évi súlyos börtönre ítélte és ugyanazon év november 1-én átszállíttatott az olmützi vár börtönébe. 1849. november 5-én az ítélet magyarázata folytán békóvasba verték s viselte ezt 1850. márczius 4-ig. Ekkor újabb rendelet folytán a békóvasat levették róla s ugynevezett katonavasat adtak neki érte cserébe, melyet 7 hétig hordozott. Ekkor ezt is róla levétni rendelték s kapott egyszerű börtönöztetést, mely julius végeig tartott, mikor is fogsága hátralevő idejére nézve legfelsőbb megkegyelmezést nyert. — Az ítélet, melynek alapján büntetését szenvedte, így hangzik:

»Paul v. Szontágh, aus Szécsény, Neograder Comitatus in Ungarn gebürtig, 29 Jahre alt, evangelisch, ledig, gewesener Ministerial-Concipist des vormaligen Ministeriums des Aeußern, ist durch sein mit dem erhobenen Thatbestande übereinstimmendes Geständniss überwiesen, dem mit der Proclamation Sr. Durchlaucht des Herrn FM. Fürsten zu Windischgrätz vom 26. October 1848 zur Auslieferung

bezeichneten, an der Spitze des bewaffneten Aufruhres in Wien gestandenen Rebellenführer Bem zur Flucht behilflich gewesen zu sein, indem er ihm nicht nur ein Asyl in seiner Wohnung anbot, sondern ihm auch nach 48-stündiger heimlicher Beherbergung bewog, durch Benützung des von ihm, Szontágh, selbst herbeigeholten Fiakers sein Entkommen aus Wien zu bewerkstelligen.

Inquisit Paul Szontágh ist daher wegen Vorschubleistung zur Flucht eines staatsgefährlichen Verbrechers von dem über ihn abgehaltenen Kriegsrechte nach den Bestimmungen der Proclamation vom 20—23. October, dann des Strafgesetzbuches I. Theiles §. 193 und 194 über den ausgestandenen 11-monatlichen Untersuchungsarrest noch zu 2-jährigen schweren Kerker verurtheilt und diese Sentenz am 12. d. kundgemacht worden.

Wien, den 15. October 1849. Von der k. k. Central-Militär-Untersuchungs-Commission.«

Igy kiszabadulván a fogságból, augusztusban hazasietett Szécsénybe, a szülői házhoz. 1850. szeptembertől testvére, Szontágh Ferencz házánál és családjával lakott Lapujtón, Nógrádmegyében 1853. év tavaszáig, a mikor a neki örökségi osztályrészül jutott horpácsi saját birtokára költözött s mint legtöbben e korban, mikor egyebet tenni úgy sem lehetett, a mezőgazdálkodásra fordította gondjait 1861-ig. Az idő volt ez, mikor legjobbbaiknak is alig maradt más tér a működésre, mint utolsó menedékül a gazdálkodás, a szeretett hazai anyaföld művelése, melynek talajára állva, Antaeusként új erőt meríteni reméltek és merítettek is.

A hosszú sötét éjszaka után viradni kezdett. Megjött 1861. Szontágh ekkor ismét a politika színterére lépett s tevékeny szerepet játszott. Ezen országgyűlésen önkéntes kimaradás folytán nem vett részt, mivel teljes erővel és sikerrel Pulszky Ferencz megválasztását mozdította elő. 1865-ben azonban már mint országgyűlési képviselőt látjuk őt: Nógrádmegye balassa-gyarmathi kerülete választotta őt meg ekkor egyhangulag. 1869-ben ugyanazon kerületben Muzslay Sándor ellenében kisebbségben maradt ugyan, de e helyett ugyanakkor Csanádmegye nagylaki kerületében 330 szótöbbséggel képviselőnek választott a deákpárti Greguss Ágost egyetemi tanár és hírneves író ellenében. E győzelem annyival fényesebbnek mondható, mert Szontágh személyesen nem is volt jelen a választásnál. 1872-ben ugyancsak a nagylaki kerületben léptették föl, de ekkor már Dedinszky József megyei a l i s p á n és deákpárti jelölt ellenében kisebbségben maradt a választásnál, hanem 1874. május 1-én Somogy megye tabi kerülete 10 szótöbbséggel választá meg képviselőül — Tallián Lajos kamarás, deákpárti jelölt ellenében. (Azt mondanunk is fölösleges, hogy Szontágh kezdettől fogva a balközép híve s annak egyik vezércapacitása volt.)

A pártfuzió, melylyel ő is a szabadelvűpárt, melynek Szontágh egyik disze és büszkesége, tagjává lett, következett 1875. évi képviselőválasztás alkalmával Szontágh két helyen választott meg egyhangulag: a tabi és b.-gyarmathi kerületekben. E választásokon sem volt személyesen jelen. A kettő közül a tabi kerület mandátumát fogadta el. — 1878-ban a b.-gyarmathi kerület ismét őt választá meg 500-at megközelítő szótöbbséggel a multban győztes és ekkor már egyesült ellenzéki Muzslay Sándor ellenében. Az utolsó választásnál 1881-ben már egyhangulag választá meg ugyancsak a b.-gyarmathi kerület képviselőjének s Szontágh ez alkalommal sem volt jelen a választásnál.

Arra nézve, hogy Szontágh Pál mily nagy tekintélyű s mily ponderáns egyéniség a pártban úgy, mint általában, legyen megemlítve, hogy a pártfusió alkalmakor, Wenckheim báró miniszterelnöksége idején a közmunka- és közlekedésügyi miniszteri tárczával lőn megkínálva, de nem fogadta el. Továbbá midőn Ghyczy Kálmán a mandatumról s a képviselőházi elnökségről lemondott, a kormány által kilátásba helyezett Szontághnak a képviselőházi elnökségre való megválasztatás, de ő ezen combinatióba sem ment belé, hanem maga helyett Péchy Tamás, akkori közlek. miniszter megválasztatását hozta javaslatba s Péchynél ezen állás elfogadását személyesen, baráti befolyással és rábeszéléssel a legmelegebben szorgalmazta — és mint tudjuk, sikerrel.

Volt tehát alkalma többször a legfényesebb állásokra emelkedni és excellentiás urrá lenni, de hát nem akart. Megelégedett a szabadelvűpárti elnökséggel, majd a ház legfontosabb bizottságának, a pénzügyinek elnökségével s a képviselőház alelnöki tisztével. Tagja azonkívül a szabadelvűpárti kijelölő bizottságnak is. Nem csak itt, de az e g y h á z terén is számos bizalmi kitüntetések érték. Sok tisztséget viselt már és visel most is, — de melyek dijtalanok. Jellemző, hogy az effélékre már hajlandóbb volt. Többször megválasztották ev. luth. egyházközségi felügyelőnek s ugyancsak több ízben megválasztott a bánya-kerületi superintendensia consistoriuma elnökének. És végül annyira elfoglalta magát a közügyekkel, hogy nem ért rá, megnősülni. »A g glegény« maradt, de megőrizte fia tal kedélyüdeségét és szellemi rugékonyságát, melyek hogy minél később korig megőrizve maradjanak, őszintén kívánjuk közéletünk érdekében, melynek Szontágh Pál oly igen kiváló alakja.

Teleszky István.

Teleszky István született 1836. april hó 4-én Szathmárt, a hol édes atyja: Teleszky János gyakorló-orvos volt. Középiskolai tanulmányait Szathmárt, Szilágy-Somlyón, és Nagyváradon kitünő sikerrel végezte. A jogi tanfolyamot 4 éven át a budapesti egyetemen hallgatta, a hol 1859-ben a jogtudori szigorlatokat, 1860-ban a nagyváradi cs. kir. főtörvényszék előtt a gyakorlati közjegyzői vizsgálatot, 1861-ben pedig ugyanott a gyakorlati ügyvédi vizsgálatot — mindezeket kitünő eredménnyel, illetőleg képesítéssel tette le.

1861-ik év végén, miután a budapesti kir. ítélő táblától az ügyvédi képesítvényt megnyerte, és a váltó ügyvédi vizsgát is letette, az önálló ügyvédkedést Nagyváradon kezdette meg, a hol már előbb előkelő irodákban volt alkalmazva. Ugyanezen időben kezdette meg szereplését a közügy terén, mint Biharvármegye tiszteletbeli alügyésze.

Ugy az ügyvédi pályán, mint a közügy terén szép sikerrel működött; a megalakult nagyváradi ügyvédi egylet egyik szakosztályának elnökévé választotta; majd Nagyvárad és Biharvármegye törvényhatóságainak bizottsági tagjává választatott, s mindkét törvényhatóságnak tiszteletbeli főügyészévé neveztetett ki.

Az irodalmi téren kiválóan jogi szakkérdésekben, a szakfolyóiratokban és a napi lapokban, különösen az Ellenőrben dolgozott. Tevékeny részt vett a magyar jogászgyűléseken, hol majd mint indítványozó, majd mint véleményező, majd mint előadó igen fontos magánjogi és perjogi kérdések tárgyalásában fontos szerepet vitt. E tárgybeli dolgozatai és beszédei a jogászgyűlés évkönyveiben olvashatók. A jogász-gyűlés állandó választmányi tagnak, s ismételve az I. és IV-ik (magánjogi és perjogi) szakosztályok elnökének választotta meg.

1873-ban Dr. Hoffmann Pál általános magánjogi törvénykönyv tervezetére beható kritikai észrevételeket írt; és valószínűen e munkára vezethető vissza az, hogy 1874-ik év elején még mint nagyváradi ügyvéd, az igazságügyminiszertől azon megtisztelő megbízatást nyerte, hogy a magyar magánjogi törvénykönyv tervezetének örökösödési részét készítse el. E tervezet a múlt évben jelent meg, az indokolásnak első füzeté pedig a folyó évben adatott ki. — Mindezen irodalmi munkáiról az illetékes szakférfiak és szakkörök a legnagyobb elismeréssel szólnak. Meglátszik e műveken, hogy azokat egy alapos és nagy tudományú, kitűnő jurista írta.

Teleszky István.

1874-ik évi május hóban Nagyvárad város mint balközéppárti jelöltet, Dús László szélbali jelölt ellenében, az 1875-iki általános választások alkalmával, pedig mint szabadelvű párti jelöltet Simonyi Ernő ellenében országgyűlési képviselőnek választotta. Ugyanezen kerületet képviselte az 1878—81-iki országgyűlésen; a mely alkalommal az első választásnál neki és ellenjelöltjének: Szilágyi Dezsőnek egyenlő szavazata volt; az újabb választásnál azonban pártja 49 szavazattöbbséggel győzött.

Jelenleg a b. Perényi Zsigmondnak főispáni kinevezése folytán megüresedett ugocsamegyei nagy-szöllősi kerületet képviseli, a hol általános felkiáltással választatott meg. Parlamenti tevékenysége ismeretes. Kiválóan az igazságügyi kérdésekkel foglalkozott és foglalkozik.

Az igazságügyi bizottságnak tagja, s több fontos törvényjavaslatnak előadója. Így a kihágásokról szóló büntető törvénykönyvet, a büntető törvénykönyvek életbeléptetéséről szóló törvényt, a törvénykezési rendtartás módosítását és a végrehajtási eljárást tárgyazó törvényeket, ugy az igazságügyi bizottságban mint a házban ő adta elő; a két utóbb említett törvénynek tervezeteit is az igazságügyminiszter megbízásából ő készítette. Tevékeny részt vett ujabban a közadók kezeléséről és a pénzügyi közigazgatási bíróságról szóló törvényjavaslatok tárgyalásánál, a mely utóbbinál szintén mint az igazságügyi bizottság előadója működött.

Megemlítendő még 1875-ben irt és 1876-ban megjelent »Orökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához« című nagyobb szakmunkája, melyet a magyar tudományos akadémia dicséretre méltatott.

Tevékeny tagja és választmányi tagja a nem rég megalakult magyar jogászegyletnek, bizottsági tagja Budapest főváros törvényhatóságának. — Boldog házasságából egy leány és két fiu gyermeke van.

Teleszky István kitünő szónok. Hangja rokonszenves és kellemes csengésű. Az országban s a házban egyaránt a legnagyobb tekintélyű s legjelesebb jogász-capacitások egyike. Kiváló tehetsége, tudománya, szakismeretei egyformán jogositják őt erre. Beszédeit rendszeren a legnagyobb figyelem szokta kíséreni, mert letudja azt kötni s az érdeklődést feltudja ébreszteni, — akár nagyobb szabásu beszédet tart, akár kisebb módosítványokat terjeszt elő. — Mint jellemző vonást megemlítjük róla, miszerint a magyar irodalom egyik legkimagaslóbb alkotását, Madáchnak »Az ember tragédiáját« oly igen megszerette, hogy fiatalabb korában azt elejétől végig könyv nélkül tudta.

Tibád Antal.

Tibád Antal szül. 1843-ban Udvarhelymegye Kadicsfalva nevű községben, régi székely családból.

Alig végezte be jogi tanulmányait a pesti m. kir. egyetemen, midőn 1867-ben megyéje által alügyészsé, 1868-ban főjegyzővé, 1869-ben, tehát alig 26 éves korában, alkirály-biróvá (alispánná) választatott, mely hivatalt viselte a megyéknek az 1870. évi XLII. t. cz. alapján eszközölt újra szervezéseig, midőn megyéje által ismét az alispáni állás betöltésére hivatott meg.

Ezen állásban igen sokat tett az új megyei és községi szervezet életbeléptetése és a közigazgatás, nemkülönben a közoktatás fejlesztése körül is. Nagyrészen neki köszöni lételet a virágzó székely-udvarhelyi állami főreáliskola, melynek megalapítása és fejlesztése közben tetemes akadályokkal kellett megküzdenie, valamint az országban ma már fájdalom egyetlen népnevelési egylet is, mely ma is teljes buzgalommal és eredménynyel működik a népnevelés terén.

Az 1873-ban Udvarhely megyét is meglátogatott cholera-járvány alkalmával tanusított önfeláldozó buzgalma által nem csak megyéje egyhangu köszönetét, de ő felsége elismerését is kiérdemelte. 1875-ben

Udvarhelymegye székelyudvarhelyi kerülete által képviselővé választatván, azóta ezen kerületet képviseli az országgyűlésen.

Az a Tibád Antal, ki szülő megyéjében, mint annak első választott tisztviselője, oly kiváló, alkotó s eredményeiben maradandó tevékenységet fejtett ki, csak természetes, hogy az országgyűlésen is, annak legjobb erői sorában érvényesíteni tudta magát, — a nélkül, hogy a mindenáron való szereplés viszketege bántotta volna.

Képviselői tevékenységét illusztrálják a következő adatok. Felszólalt:

A székelyföldi kisüstök kérdésében; a vadászati és fegyveradó leszállítása ügyében; a kormányi megbízást vagy kiküldetést vállaló képviselők össze-

férhetlenségi ügyében, melyre nézve előadója volt a bizottsági javaslatnak; az 1880. évi költségvetés tárgyalása alkalmával kimerítőleg fejtegetve kivált a közigazgatási biráskodás kérdését; az 1880. évi közigazgatási enquetten több beszédet tartott és kivált az általános vitában és a közigazgatási biráskodás kérdésében elmondottak által tünt ki és győzött meg mindenkit a felől, hogy e téren mily kitűnő szakismeretekkel és tájékozottsággal bír. 1881. óta a közig. bizottság jegyzője s mint ilyen, előadója volt a megyék háztartásáról, »a magyar czimerek használatáról« stb. szóló törvényjavaslatoknak. Az 1882. iki költségvetés tárgyalása alkalmával sürgette a közigazgatási tisztviselők, segéd- és kezelőhivatalnokok helyzetének javítását. A közigazgatás, mint szaktárgya, tekintetében hirlapilag is működött, kivált a közigazgatási gyakornoki intézmény létesítése, a közigazgatási segéd- és kezelőhivatalnokok helyzetének javítása és a nyugdíj-intézmény rájuk való kiterjesztése és számos más közigazgatási kérdésben. Tibád ezenkívül 1881. óta immár harmadizben megválasztott jegyzője a képviselőháznak. E tisztében is sokat dolgozik és annak kifogástalanul felel meg.

Tibád Antal.

Tehát a képviselőházban s a törvényhozás terén is jelentékeny nyomokat hagyott maga után. Valahányszor beszél, a ház őt osztatlan figyelemmel szokta hallgatni s beszédeit, melyek az eszme, ismeret és tapasztalat hármasságából oly tömören vannak szerkesztve, mint a vert arany, üde csengésű hangja a ház legtávolabb részében is élvezhetővé teszi. Masszív ember maga is, úgy jellem, mint ismeretek dolgában. Veséjéből gyűlöli a nyegleséget és felületességet s ép oly ellensége a frazeológiának. Correct pártember, de a mellett férfiasan megmondja véleményét a pártkörben úgy, mint a házban, hol kevés képviselő van, a ki vele a közigazgatási kérdések terén egy elméleti képzettség, mint gyakorlati tájékozottság tekintetében mérközhethének. — Tehetség dolgában egyike a jelesebb képviselőknek.

Vizsolyi Gusztáv.

Vizsolyi Gusztáv született 1822-ben D.-Szentgyörgyön, Tolnamegyében. Gymnásziális tanulmányai befejeztével, Pozsonyban hallgatta a jogot és Pesten ügyvédi vizsgát tett. Így megszerezvén a kellő kép-

Vizsolyi Gusztáv.

zettséget, a közpályára léphetett s 1844-ben Tolnamegyében aljegyzővé, majd a nemesi árvaszék elnökévé lett. De itt sem állapodott meg, mert a közbizalom és tisztelet, valamint a tekintély, melyet neki tehetsége és készsége szerzett, tovább mind magasabbra emelte: 1861-ben főjegyző-, 1865-ben már első alispánnak választatott. (Az 1861-ki tisztikar ismét hivatalba lépén s tömegesen újból elfog-

lálván helyét a hivatalokban, Vizsolyi az intelligencia által tartott értekezleten választatott első alispánná).

Hogy megválasztása a megye első tisztviselőjévé a közbizalom

kifolyása volt, mutatja az is, hogy 1868-ban újra megválasztották alispánnak és 1871. évi december végén ismét alispánná lett.

A következő évben már még magasabbra emelte a közbizalom: 1872. évben ugyanis a kölesdi kerület országgyűlési képviselővé választotta őt, ki szülőmegyéjét a közigazgatás terén oly kitűnően szolgálta és annak oly nagy szolgálatakat tett, hogy most a törvényhozás terén is érvényesítse gazdag ismereteit és tapasztalatait.

Innen kezdve folytonosan a nevezett kerületet képviseli az országgyűlésen, melyen már a negyedik cycluson át működik mint képviselő. 1875-ig a Deákpártnak volt elvszilárd tagja s a fusiókor belépése által a szabadelvi pártba, ennek legjobberőit gyarapítá.

Tagja és elnöke 1872. óta a kérvényi bizottságnak; 1874-ben tagja volt a közigazgatási bizottságnak is. Tagja volt továbbá a Tisza Kálmán által 1880-ban egybehívott közigazgatási enquête-nek is, melyben az ország legkitűnőbb, legtapasztaltabb s legnevesebb közigazgatási capacitásai találkoztak s az ország kiváló érdeklődése mellett vitattak meg nagyfontosságú kérdéseket.

Végül tagjául választatott a fumei kérdésben működött bizottságnak és tagja az országos földadó bizottságnak is. És mind ezek tetejében Gorové István halála óta, kit hosszú betegeskedése alatt az elnöki tisztségen helyettesített, elnöke a nemzet többségét képező országgyűlési szabadelvű pártnak. Tehát nemcsak megyéjében volt tekintély, hanem azzá lett az országos ügyek, a törvényhozás terén is, hol igen kiváló és tekintélyes állásokat és tisztségeket töltött és tölt be. Mint pártelnök, ritka tapintattal és körültekintéssel viszi hivatalát. Figyelme kiterjed nemcsak minden fontos mozzanatra, de minden apróbb momentumra is, a melyek azonban a politikai- és párt-életben igen jelentékeny dolgok szoktak lenni.

Zsilinszky Mihály.

Zsilinszky Mihály született B.-Csabán 1838. máj. 1-én. Elemi tanulmányait szülővárosában és Orosházán, a gymnasiumot Szarvason, akadémiai és egyetemi tanulmányait Budapesten, Halleban és Berlinben végezte. Látkörének szélesbitése céljából utazásokat tett Németországban, Svájcban, Francia- és Olaszországban. A két előbbi országban a tanügyi viszonyokat tanulmányozta; a két utóbbiban pedig kiválóan a műtörténelmi emlékek foglalták el figyelmét. Tapasztalatainak és komoly tanulmányainak eredményeit közölte is részint az időszaki sajtóban, részint pedig önálló irodalmi dolgozatokban. A porosz és svájci középiskolákról, valamint hazai tankönyvekről több birálatos dolgozat jelent meg tőle.

Már a gymnasialis tanfolyamon kiváló előszeretettel foglalkozott a magyar irodalommal és történelemmel; budapesti iskolázása azon időre esvén, midőn a Bach-korszak végén a Kazinczy- és Széchenyi-féle ünnepélyek felvillanyozták az elnyomott nemzetet, és midőn a protes-

tansok az egész ország lelkes támogatása mellett ellentállottak az úgynevezett császári patensnek, a napirenden volt tüntetéseknél és rendőrileg szétkergetett fáklyás-meneteknél Zsilinszky is ott lelkesedett, ott küzdött azon ifjak között, kik teljes tudatában voltak a nemzeti és felekezeti jog szentségének, és erősen biztak a jobb jövő bekövetkezésében.

1861-ben a békési ev. esperesség egyhangulag tanáruul hívta meg a szarvasi főtanodához, hol mint a magyar irodalom és történelem tanára, mint könyvtárnok, levéltárnok és az ifjúsági önképzőkörnek elnöke, tizenhárom évig működött. Hivatalos elfoglaltsága mellett iro-

Zsilinszky Mihály.

dalommal és művészettel foglalkozott. Szenvedélylyel rajzolgatott, festett és mívelte a zenét. Azonkívül könyveket irt és fordított, úgy hogy tanárságának minden évére egy-egy kötet megírása esik.

Legelső dolgozata volt: A egyetemes történelem életirati vázlatokban, két kötet 1866-ban. Ezt követte: A m. költészet és szónoklat kézikönyve; a költői és prózai irány elméletének rövid vázlatja, a magyar irodalom remekeinek műnemek és fajok szerint rendezett válogatott példái-
váival s az írók rövid

életirataival, 1868-ban. E mellett újjászervezte a több kiadást ért Dierner-féle Magyarország történelmét; közrebocsátotta és bevezetéssel ellátta Vajda Péternek »Buda halála« című hátrahagyott szomorujátékát; összegyűjtötte a »Kossuth-dalokat«; lefordította Lamartinenak 1848-ki forradalom történetét, és Leckynek híres munkáját »A felvilágosodás keletkezésének és befolyásának történelme Európában«; átdolgozta Horvitznak széptani pályanyertes munkáját »Széptani levelek« czime alatt. Önálló dolgozataiból kiemelendők: »A magyar hölgyek jellemrajzai«; Szarvas városának történelme és jelen viszonyainak leírása; a Széptan előcsarnoka; a ker. hit- és erkölcstan stb.

A politikai viszonyok azonban Zsilinszkyt is elvonták a tanári pályától. A protestáns egyházban a pátens visszavonása óta új élet kezdődött. A kinevezett adminisztrátorok helyét rendszeresen választott superintendensek foglalták el. Az egyházkerületi gyűléseken az ország legelőkelőbb prot. emberei kezdtek szerepelni, a kik Zsilinszkyt is a magok körébe vonták, mivel látták, hogy akar is, tud is dolgozni. Majd a megyei gyűléseken szólalt meg, mint balföldi polgár, hol nemcsak pártjabeliek, hanem a Békésmegyében akkoriban kisebbségben levő deákpárti főbb emberek figyelmét is magára vonta higgadt és mérsékelt előadásával. Tomcsányi József főispán és b. Wenckheim Béla miniszter voltak az elsők, akik Zsilinszkynek a magyar parlamentre való küldését sürgették. De ez csak akkor történt meg, mikor az országos fusió alkalmával Békésben is megszűnt a bal- és jobboldal közötti éles harc.

Zsilinszky nagy szolgálatokat tett a fuziónak »Békés« című lapjával, melyet akkoriban ő szerkesztett, s melynek annyi előfizetője volt, a mennyi sem azelőtt, sem azután nem volt egy békésmegyei lapnak sem. Békésmegyének nem volt olyan közérdeke, melyet Zsilinszky nem szolgált volna, ha kellett szóval, ha kellett, tollal. Ezért választotta őt meg 1875-ben a gyomai választókerület — Trefortnak egykori választókerülete — országgyűlési képviselőnek, mely minőségben két országgyűlési ülészakban oly eredménnyel működött, hogy őt endrődi választói, a tett szolgálatok elismerésül, aranytollal tisztelték meg.

Most szülővárosát, B.-Csabát képviseli. Parlamenti működése nem zajos. Csak akkor és ott beszél, a mikor és a hol szükség van rá. Az ország kulturális és anyagi érdekeinek előmozdításaért többször felszólt az illető szakbizottságokban, mint a parlamenti ülésekben is. Az 1881-iki árvíz alkalmával sokat fáradozott vízzel elöntött kerületének megmentésén. Áttanulmányozta a békésmegyei Körös-szabályozás történelmét, és annak alapján kellő szakismerettel szólott a tárgyhöz. E részbeni cikkei napvilágot láttak a »Békésmegyei Lapok«-ban és külön lenyomatban is e cím alatt: »Árvízveszély és szabályozás Békésmegyében«. A szakférfiak elismerőleg nyilatkoztak e tanulmányáról.

A középiskolai törvény körül tett munkásságán kívül meg kell még említenünk egy nagyobb szabású munkáját, mely eredeti kutatók alapján írva, eddig nagyobbára ismeretlen adatok által lesz érdekessé és tanulságossá, feltüntetvén a régi magyar országgyűlések vallásügyi tárgyalásait a reformatiótól kezdve. Most a II. kötet van sajtó alatt.

Már a fentebb feltüntetett irodalmi dolgozatai után, melyekhez pótlólag említenünk kell a »Békésmegyei Okmánytár« kiadását és a nyolcz kötetben kiadott »Békésmegyei régészeti és művelődéstörténelmi társulat Évkönyvét« is; az akadémia 1878-ban megválasztotta Zsilinszkyt tagjai közé. A békésmegyei kulturális mozgalomnak Göndöcs Benedekkel ő a legfőbb mozgatója. Alig van a fővárosban irodalmi egyesület, melynek tagja ne volna. — A jelen orsz. gyűlés III-ik ülészaka elején az elhunyt Péchy Jenő helyére a képv. ház jegyzőjének választott. Pártunk tudományosan képzett tagjainak egyike.

 A szabadelvűpárt tagjainak arczképzelt és életrajzát folytatólagosan közölni fogjuk a következő évfolyamokban.

Az országgyűlési szabadelvűpárt képviselő-tagjai az 1881—84-ki orsz. gyűlés III-dik ülészakában :

- A b o n y i Emil, Bereghmegye, felvidéki kerület.
 A n d a h á z y Pál, Trencsénmegye, baáni kerület.
 A n d r á s s y Gyula, Esztergommegye, dorogi ker.
 A n d r á s s y Manó gróf, Hontmegye, rozsnyói ker.
 A n d r á s s y Tivadar gróf, Zemplénmegye, terebesi ker.
 A n t o n e s c u István, Krassó-Szörénymegye, bogsáni ker.
 A p á t h y István, Zalamegye, letenyei ker.
 A g u s t i c h Antal, Vasmege, muraszombati ker.
 B a c o n József, N.-Küküllőmegye, kőhalmi ker.
 10 B a r a n y i Ödön, Biharmegye, margittai ker.
 B a r o s s Gábor, Trencsénmegye, illavai ker.
 B a t h ó Bálint, Komárommegye, udvardi ker.
 B a u s z n e r n Guidó, N.-Küküllőmegye, sz.-ágothai ker.
 B a y Barnabás, Borsodmegye, szirma-besenyői ker.
 B á n f f i Dániel báró, Szolnok-Dobokamegye, n.-iklódi ker.
 B á n f f y Béla gróf, Kolozsmegye, gyalui ker.
 B á r c z a y Ödön, Abaujmegye, nagy-idei ker.
 B e n d e Imre, Ujvidék-város.
 B e n i c z k y Gyula, Nógrádmegye, füleki ker.
 20 B e r z e v i c z y Albert, Sárosmegye, eperjesi ker.
 B e ö t h y Algernon, Szebenmegye, szászsebesi ker.
 B e t h l e n Ödön gróf, Szolnok-Dobokamegye, betlheli ker.
 B i á s i n i Domokos, Oláhfalú város.
 B i c s k e y Kálmán, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kúnmegye, monori ker.
 B i s s i n g e n Ernő gróf, Krassó-Szörénymegye, szászkai ker.
 B o c h k o r Károly, Csikmegye, csik-sz.-mártoni ker.
 B o é r Antal, Fogarasmegye, fogarasi ker.
 B o é r Károly, Szolnok-Dobokamegye, magyar-láposi ker.
 B o h u s Zsigmond, Aradmegye, uj-sz.-annai ker.
 30 B o r n e m i s s z a Adám, Sárosmegye, bártfai ker.
 B o r o s Bálint, Szathmár-Németi város.
 B o s s á n y i László, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kúnmegye, gödöllői ker.
 B u b i c s Zsigmond, Sopronmegye, nagy-baromi ker.
 B u s b a c h Péter, Budapest VI. ker.
 C s á k y László gróf, Trencsénmegye, kisutcza-ujhely-varzini ker.
 C s á v o s y Béla, Torontálmegye, párdányi ker.
 C s e j t e y Antal, Csongrádmegye, tápéi ker.
 C s e l k ó Ignác, Trencsénmegye, zsolnai ker.
 C s e r n á t o n y Lajos, fumei ker.
 40 C s i k y Kálmán, Sepszi-Sz.-György város.
 D a c s ó Pál, Hontmegye, németi ker.

- Darányi Ignác, Budapest vár. II. ker.
 Dániel Gábor, Udvarhely m., homoród-oklándi ker.
 Dániel Márton, Erzsébetváros v.
 Dániel Pál, Torontálm., zichifalvai ker.
 Dárdai Sándor, Alsó-Fehérm., nagy-enyedi ker.
 Dimitrievics Milos, Bács-Bodrogm., kulpini ker.
 Dobránszky Péter, Csikm., gy.-szent-miklósi ker.
 Döry Dénes, Tolnam., bonyhádi ker.
 50 Döry Béla, Tolnam., szakcsi ker.
 Elekes György, Kolozsm., kolozsi ker.
 Engelmayer József, Szepesm., lőcsei ker.
 Ertsey Géza, Biharm., bihari ker.
 Eber Nándor, Szék város.
 Éles Henrik, Jász-Nagykun-Szolnok m., jákóhalmai ker.
 Falk Miksa, Zalam., keszthelyi ker.
 Fáy László, Gömör- és Kis-Hontm., rimaszombati ker.
 Fekete Lajos, Somogym., tabi ker.
 Fekete Zsigmond, Hunyadm., kőrösbányai ker.
 60 Forgách Antal gr., Nógrádm., losonczy ker.
 Fónagy László, Biharm., nagy-szalontai ker.
 Földváry Gábor, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kunm. duna-keczeli ker.
 Gajzágó Ferencz, Szamos-Ujvár város.
 Gábor Péter, Bereczk város.
 Gál Jenő, (felvinczi), Torda-Aranyosm., felvinczi ker.
 Gáll József, Temesm., rékási ker.
 Gergelyi Tivadar, Szepesm., lublói ker.
 Gödl Károly, Torontálm., bánát-komlósi ker.
 Gromon Dezső, Bács-Bodrogm., tovarisovai ker.
 70 György Endre, Ugocsam., halmii ker.
 Gyurgyik Gyula, Körmöcz-Bánya város.
 Halassy Gyula, Besztercebánya város.
 Harkányi Frigyes, Krassó-Szörénym. facseti ker.
 Hámos László, Gömör-Kis-Hontm., jolsvai ker.
 Hegedűs Sándor, Abrudbánya város.
 Hérits Antal, Sopronm., kis-mártoni ker.
 Hieronymi Károly, Torontálm., zsombolyai ker.
 Hofgräff János, Besztercze-Naszódm., beszterczei ker.
 Hoffmann Pál, Budapest, VII. ker.
 80 Horváth Gyula, Kis-Küküllöm., balavásári ker.
 Ivánka Imre, Pest-Pilis-Solt-Kiskunm., duna-pataji ker.
 Jánossy János, Nyitram., vág-vecsei ker.
 Jászay Antal, Beregm., munkácsi ker.
 Joanovits István, Nagy-Kikinda város.
 Jókai Mór, Háromszékm., illyefalvai ker.
 Jónás Ödön, Máramarosm., vissói ker.
 Jurka Bazil, Máramarosm., sugatagi ker.
 Justh György, Turóczm., stubnyai ker.
 Kajuch József, Liptóm., rózsahegy ker.

- 90 Kapocsányi Móricz, Fogarasm., alsó-árpási ker.
 Kardos Kálmán, Baranyam., pécsváradi ker.
 Karátsonyi Guidó gr., Torontálm., szentgyörgyi ker.
 Kazy János, Barsm., ujbányai ker.
 Kálmán Imre, Nyitram., szeniczei ker.
 Kármán Lajos, Bács-Bodrogm., uj-verbászi ker.
 Károlyi Sándor gr., Szilágym., tasnádi ker.
 Károlyi Tibor gr., Aradm., pécskai ker.
 Kemény Gábor br., Budapest, IX. ker.
 Kemény Géza br., Alsó-Fehérm., maros-ujvári ker.
 100 Kemény János b., Kolozsm., tekei ker.
 Kemény Kálmán br., Maros-Tordam., szász-régeni ker.
 Kégl György, Fehérm., csákvári ker.
 Kiss Lajos, Debreczen város, II. ker.
 Kiss Pál, Zólyomm., korponai ker.
 Kisovics József, Veszprémm., veszprémi ker.
 Konstantiny György, Aradm., jószáshelyi ker.
 Korizmic László, Vizakna város.
 Kovács Ferencz, Hódmező-Vásárhely.
 Kovách László, Sopronm., eszterházai ker.
 110 König Mayer Károly, Vasm., sárvári ker.
 Kőrösi Sándor, Debreczen, III. ker.
 Králitz Béla, Temesm., orczifalvai ker.
 Kapisztory Ferencz, Nyitram. érsekujvári ker.
 Latinovics Gábor, Baja város.
 Latinovics János, Bács-Bodrogm., rigyiczai ker.
 Lánczy Gyula, Szatmárm., nagybányai ker.
 Láng Lajos, Pápa város.
 Lázár Lajos, Hunyadm., dobrai ker.
 Lehoczy Egyed, Zólyomm., breznóbányai ker.
 120 Lészay Lajos, Kolozsm., bánffy-hunyadi ker.
 Lipovniczky Sándor, Biharm., tenkei ker.
 Literáty Odön, Bereghm., kászonyi ker.
 Lukács Béla, Gyulafehérvár város.
 Lukács László, Alsó-Fehérm., magyar-igeni ker.
 Magyar János, Veszprémm., enyingi ker.
 Mamusich Lázár, Szabadka város, I. ker.
 Mandel Pál, Szabolcsm., nyirbátori ker.
 Mara Lőrincz, Hunyadmegye, hátszegi ker.
 Matlekovics Sándor, Bács-Bodrogm., apatini ker.
 130 Matuska Péter, Liptóm., liptó-szt-miklósi ker.
 Máday Lajos, Trencsénm., csaczai ker.
 Mezey Ferencz, Nyitram., szakolczai ker.
 Mészáros Nándor, Szeged város I. ker.
 Miehler Jakab, Sopronm., n.-mártoni ker.
 Migazzy Vilmos gr., Barsm., aranyos-maróti ker.
 Mihajlovics János, Temesm., fehértemplomi ker.
 Mihály Ferencz, Csikm., csik-karczfalvai ker.

- Miksa Elek, Torda-Aranyosm., m.-ludasi ker.
 Missics János, Temesvár város.
- 140 Moesáry Géza, Unghm., nagy-bereznai ker.
 Móricz Károly, Máramarosm., huszti ker.
 Móricz Pál, Szarvas város.
 Nadányi Miklós, Biharm., bárándi ker.
 Neppel Ferencz, Pest-Pilis-Solt-Kis-Kunm., abonyi ker.
 Nikolics Sándor, Torontálm., lovrini ker.
 Odescalchi Gyula herezeg, Nyitram., nagy-tapolcsányi ker.
 Ordódy Pál, Csongrád város.
 Ormós Zsigmond, Temesm., k.-beeskereki ker.
 Országh Sándor, Budapest III. ker.
- 150 Pauler Tivadar, Budapest I. ker.
 Péchy Manó gr., Kassa város.
 Péchy Tamás, Abauj., szikszói ker.
 Plachy Tamás, Nógrádm., sziráki ker.
 Podhorszky György, Hontm., szalkai ker.
 Podmaniczky Frigyes br., Bács-Bodrogh m., ó-kanizsai ker.
 Pogány Károly, Hunyadm., v.-hunyadi ker.
 Popovics Vazul, Bács-Bodroghm., ó-becsei ker.
 Porubszky Jenő, Árvam., bobrói ker.
 Prileszky Tádé, Pozsonym., szt.-jános ker.
- 160 Probstner Arthur, Szepesm., gölniczbányai ker.
 Prónay József, Borsodm., m.-kövesdi ker.
 Pulay Kornél, Komárom város.
 Perényi Péter br., Szatmárm., máté-szalkai ker.
 Rakovszky Géza, Trencsénm., trencsényi ker.
 Rakovszky György, Abauj., garbócz-bogdányi ker.
 Rakovszky István, Turóczm., szucsányi ker.
 Ráday Gedeon gr. id., Torontálm., pancsovai ker.
 Ráday Gedeon gr. ifj., Zenta város.
 Rhórer Victor, Vasm., n.-ujvári ker.
- 170 Rostaházy Kálmán, Komárom m.; tatai ker.
 Roszival István, Pozsonym., stomfai ker.
 Rónai István, Bács-Bodroghm., hódcsági ker.
 Rónay János, Torontálm., n.-szent-miklósi ker.
 Rudics József br., Bács-Bodroghm., bács-almási ker.
 Sánta Lajos, Csikm., csik-szeredai ker.
 Schurina Károly, Árvam., alsó-kubini ker.
 Simó Lajos, Szolnok-Dobokam., nagy-ilondai ker.
 Sporzon Ernő, Nyitram., privigyei ker.
 Sváb Károly, Torontálm., török-kanizsai ker.
- 180 Szalay Ödön, Pozsonym., bazini ker.
 Szapáry Gyula gr., Jász-Nagy-Kun-Szolnokm., török-szent-
 miklósi ker.
 Szathmáry György, Hunyadm., dévai ker.
 Szathmáry Miklós, Abauj., gönczi ker.
 Szemenyei János Győrm., pééri ker.

- Szeniczey Ödön, Tolnam., paksi ker.
 Szentiványi Kálmán, M. Tordam., ákosfalvai ker.
 Szentkeresztí Béla br., Udvarhelym., székely-keresztúri ker.
 Szerb György, Krassó Szörénym., nagy-zorlenczi ker.
 Széchenyi Pál gr., Somogym., marczalii ker.
 190 Székely Elek, Torda-Aranyosm., toroczkói ker.
 Szilágyi István, Máramarosm., ökörmezői ker.
 Szilágyi Virgil, Székely-Udvarhely város.
 Szirmay Ödön, Zemplénm., homonnai ker.
 Szitányi Bernát, Trencsénm., vág-besztercei ker.
 Szlávy Olivér, Biharm., élesdi ker.
 Szontágh Pál, Nógrádm., balassa-gyarmathi ker.
 Szögyényi Emil, Szabolcsm., nyir-bogdáni ker.
 Szuhányi Ödön, Szathmárm., krassói ker.
 Tanárky Gedeon, Besztercze-Naszódm., naszódi ker.
 200 Teleki Domokos gr., Szolnok-Dobokam., deési ker.
 Teleki Géza gr., Szathmárm., n.-somkuti ker.
 Teleszky István Ugocsam., n.-szöllősi ker.
 Thury Gergely, Háromszékm., kovásznai ker.
 Tibád Antal, Udvarhelym., sz.-udvarhelyi ker.
 Tischler Vincze, Abaujm., szepesi ker.
 Tisza Kálmán, Nagy-Várad város.
 Tisza Lajos, K.-Küküllőm., dicső-szt.-mártoni ker.
 Tisza László, Krassó-Szörénym., lugosi ker.
 Török József gr., Unghm., ungvári ker.
 210 Trefort Ágoston, Sopron város.
 Urányi Imre, Máramarosm., m.-szigeti ker.
 Urbanovszky Ernő, Trencsénm., bitsei ker.
 Uzovics Pál, Nyitram., galgóczi ker.
 Vagner József, Nyitram., nyitrai ker.
 Vargics Imre, Temesm., rittbergi ker.
 Váradí Gábor, Máramaros., técsői ker.
 Vásárhelyi Béla, Aradm., borosjenői ker.
 Véghső Gellért, Biharm., belényesi ker.
 Vizsolyi Gusztáv, Tolnam., kölesdi ker.
 220 Wahrmann Mór, Budapest, V. ker.
 Wasmer Adolf br., Csanádm., battonyai ker.
 Wenrich Vilmos, N.-Küküllőm., segesvári ker.
 Wielánd Arthur, Szepesm., iglói ker.
 Wodiáner Albert br., Krassó-Szörénym., oraviczai ker.
 Wodiáner Béla, Temesm., csákovai ker.
 Zámory Kálmán, Komáromm., ócsai ker.
 Zeyk Dániel, Alsó-Fehérm., alvinczi ker.
 Zichy Ágost gr., Pozsonym., szempezi ker.
 Zsámbokréthy József, Nyitram., zsámbokréti ker.
 230 Zsigmondy Vilmos, Selmech-Bélabánya város.
 Zsilinszky Mihály, Békés-Csaba város.

Visi Imre.

Midőn a szabadelvü-párt tagjait arc képek- és életrajzokban a nagy közönségnek bemutatjuk, tekintettel ama nagy szolgálatokra, melyeket természetszerint minden pártlap a maga pártjának s így a »Nemzet« is, a szabadelvü-párt e legelső és legtekintélyesebb magyar közlönye, egyévi fenállásának rövid ideje alatt is a pártnak tett s a köréje csoportosult kitünő erők által hivatva van a jövőben még többet és még nagyobbakat tenni, nem feledkezhetünk meg e lap fiatal szerkesztőjéről, Visi Imréről sem.

Visi született 1852. decz. 26-án Nagy-Atádon, Somogy megyében, hol atyja orvos volt. Tanult Kaposvárott, Nagy-Szombaton és Budapesten. Tettvágyának s tetterejének már jogászkorában adta bizonyítékait. 1872—73-ban többek (Závodszy, Szigeth Gábor s mások) társaságában itt a fővárosban tud. és műegyetemi olvasó kört

Visi Imre.

alapított, melynek Závodszy (most Széchy) Károly és ő voltak első elnökei. Hogy a kezdet nehézségeivel küzdő és fontos hivatásu olvasó körnek jövőjét biztosítsa, államsegély kieszközlése ügyében Visi fölkereste a haza bölcsét, Deák Ferenczet, ki is az e tárgyú kérvényt meleg beszédben támogatta a képviselőházban, azt mondva a fiatalságról, hogy boldog, mert annyi képző eszköze van, s becsületére válik, hogy azokat felhasználja. Az olvasó kört Deák e felszólalása mentette meg a korai bukástól. Most az egyetem legnépesebb egyesülete s tíz év alatt több mint hatezer tagja volt s könyvtára még a főváros könyvtárai közt is számot tesz. Visi »hirlapi« pályáját igen korán kezdte, tizenhét éves korában s legalant. 1869 végén a Reform című laphoz állt be — korrektornak. Még diák volt, a nyolczadik osztályt végezte, de atyja halála — bár nem maradt vagyontalanul — kenyérkeresetre ösztönzé

S a kefelevonatok két éven át valóságos hirlapírói iskola voltak rá nézve. 1868-tól kezdve irogatott lapokba. A »Pesti Napló«-ba s »Reform«-ba irodalmi, a »Hon«-ba politikai, az »Üstökös«-be humorisztikus dolgokat. 1871-ben lépett a »Hon« szerkesztőségébe, hol azonnal melegen felkarolták. Az alig tizenkilencz éves ifju fiatalságára és »visitá-saira« sokat élceltek akkor pártellenfelei; de barátai s Jókai bizalmát kezdettől fogva bírta.

A hirlapírói pályához szilárdan, lelkéből ragaszkodott; bár több izben előnyösebbnek ígérkező foglalkozásmóddal cserélhette volna azt fel. E ragaszkodás vezette a hirlapírói pálya soliditásának fokozására irányzott törekvéseiben. A hirlapírói nyugdíj-intézetet 1871-ben Törs K. hozta először szóba; akkor ez eszme elaludt. Az írók és művészek társasága gyűlésein Visi sürgette; nevelték, lehetetlennek mondták. Visi folytonos agitációjára végre is bizottságot küldtek ki, mely javaslatot dolgozott ki s a hirlapírókat 1877-ben csatlakozásra szólítá fel. Három ember jelentkezett. Visi nem kedvetleníté ez el. Midőn 1880-ban, a Verhovay-Majthényi eset alkalmából, a hirlapírók jogtalan támadások ellen testületi védelmet keresni egyesületet alapítottak, ő az első gyűlésen kimondá, hogy az egyesületnek csak ugy lesz magva, ha a hirlapírói nyugdíjintézetet megalapítja. Akkor is lehetetlennek hirdették. 1881-ben végre, a rég kidolgozott alapszabályok alapján, az intézet megalakult s oly sikerrel, hogy vagyona 2 év alatt elérte a százezer forintot. Maguk a hirlapírók (80 ember) havonként rendszeren, pontosan több mint 500 frtot fizetnek be. Az egyesületnek tagdíj hátraléka nincs kétszáz forint. — Visi, titkára a hirlapírói nyugdíjintézetnek, alelnöke a hirlapírói egyesületnek és választmányi tagja az írói körnek.

Visi hirlapírói pályája nem volt változatos. Állandóan a »Hon«-nál maradt, honnét Jókai nem bocsátá el, midőn politikai véleménykülönbségek merültek fel köztük; abban az időben Visi társadalmi czikkeket irt. Szerkesztette a szabadelvü párt néplapját, a »Magyar Népvilág«-ot s a »Nagy Tükör« címü élclapot. A »Hon« és az »Ellenőr« egyesülésekor a »Nemzet«-nek Láng Lajos oldalán helyettes, majd felelős szerkesztője lett. Korán nősült, 1875-ben nőül vevén Gábos Irmát, a nemzeti színház fiatal művésznőjét, ki kedvéért ott hagyta a szinpadon reá váró szép pályát; két kis leány-gyermekük van és boldog családi életet élnek.

A ki tudja, hogy egy naponként kétszer megjelenő nagy lapot gondosan szerkeszteni mit tesz, csak annak van fogalma róla, hogy Visi, mint tényleges és felelős szerkesztő, micsoda feladatot teljesít a lap körül. Délelőtt 10 órától kezdve éjjél utáni 1—2 óráig minden ideje és munkássága a lapnak van szentelve. Óriási anyaghalmoz meggyeresztül a kezén; mindent gondosan átnéz, kijavít, simit és »megfésül« s alkalmazza a lap keretéhez és irányához. És ő nem tartozik azon szerkesztők közé, kik csak ily, inkább technikai — bár elég nehéz — teendőket végeznek lapjuknál, hanem irt maga is. Mint hirlapíró a magyar journalisztikában egyike a legjelesebbeknek. Irálya egészen sajátos. Soha sem pongyola. Bizonyos előkelőség és könnyedség, bizonyos ünnepélyes.

hang jellemzi őt s valamennyi politikai vezércikkeinek sajátja: az ildom, a diplomatikus, elasztikus vonás. Még polemikus cikkeiben is, még kifakadásaiban is mindig bizonyos önmérsékletet, önuralmat vehetni észre, de azért s tán épen ezért tud, ha kell, erőteljesen, hatásosan írni. És nincs kérdés annyira kimerítve, hogy ő annak valamely új oldalához hozzá szólni ne tudna. A journalistika legnehezebb, legmeddőbb korszakában, a »holt idény«-ben, mikor szélcsend áll be, szünetel a közélet s a rekkenő hőség oly nyomasztólag hat a szellemi functióra; mikor a vezérczikkirónak napról napra kell törnie fejét, hogy micsoda thémáról írjon: Visi ez nem hozza zavarba, leül s egy szivarnyi idő alatt megírta a cikket. Birja tehát azt a két tulajdont, mely e zaklatott pálya emberének nélkülözhetlen: az inventiót s a munkálkodásban való sebes gyorsaságot.

Hogy mily éber gonddal örködik a lap hitele és tekintélye fölött, mutatja azon eklatáns eset is, melyet a napi sajtó közleményeiből ismerhet már a közönség. A királyi családot nem régiben ért örvendetes esemény idején egy álnok kezek által szerkesztett sürgöny érkezett az éjféli órákban a »Nemzet« szerkesztőségébe s a sürgöny úgy volt fogalmazva, és annyi összevágó körülmény szólt annak bevehetősége mellett, hogy száz más szerkesztő közül kilenczvenkilencz bizonyára közölte volna azt, hogy aztán másnap halálosan nevetségessé tegye és kompromittálja magát és lapját. De Visi nem ment rá a lépre; még azon éjjel fáradságos utánjárással sikerült földerítnie, hogy a sürgöny hamisítvány s azt törvényes eljárás tárgyává tette.

Aránylag elég hosszú hirlapírói pályáján megszerezte azt a politikai iskolázottságot, érzéket, tapintatot és ildomot, melyeknek most mint felelős szerkesztő nagy hasznát veszi, s javára válnak a »Nemzet«-nek is, melyet a legkényesebb s legnehezebb kérdésekben is ügyesen tud vezetni. E tulajdonaihoz járulnak a széles látkör a tisztult liberális eszmék, melyektől egész lénye át van hatva. Ezek avatják őt a szabadelvű párt hívének s az is ő egész meggyőződésből. Nemes ambícióval szerkeszti a lapot s minden törekvése odairányul, hogy méltó közlönye legyen a nemzet többségét képező szabadelvűpártnak és azt folyton magas színvonalon tartsa.

És a mi a toll emberének nem mindig adatott meg, megadatott Visinek. Ő birja a szó hatalmát is. Sokszor szólalt fel nyilvánosan, választó gyűléseken, majd az írói körben s bizonyosságot tett arról, hogy nemcsak szép folyékonyssággal, de tartalmasan is tud beszélni. Szóval, Visi a fiatalabb írói nemzedék egyik legtehetségesebb tagja s midőn a közönségnek, mely őt különben eléggé ismeri eddigi működéséből, itt bemutatjuk, kívánjuk, hogy még hosszú ideig szolgálja sikerrel a párt s a nemzet érdekeit a »Nemzet«-ben!

Nemzeti állapot.¹⁾

I.

Pénzünk rongy, irodalmunk rongy — tönk ennek a vége:
»Tőzsdeszerűn igen; itt: biztos alap van: Arany.«

Nemzetiségek.²⁾

II.

Van Rác, van Horvát, van Oláh gyűléseden oh hon!
Van Szász, lesz Bosnyák, s kosmopolita, vegyes.
Mind bátor daliák! Követel mind, szinte parancsol.
Mehúzódva fülel, s vajmi szerény a magyar.
»Ah! mert tudja jogát s markában tartja hatalmát.«
»Tán mert érzi baját, sejti: halála közel.«

Szontágh Pál.

Kis Miska, a népboldogító.

Rajz.

Ki ne ismerné Kis Miskát, kit jó vagy balsorsa Hidvég vidékére vetett? Hisz' ő a »nép embere«, kit az utolsó hidvégi kis gyermek is megsüvegel s kitől, ha »nagy dologról van szó« az öregbiró is tanácsot kér. Gazdaságot nem folytat, köztünk maradt szó legyen, nincs is miből — de hát nem is gazdasági ügyben, vagy a falu ügyes-bajos dolgaiban szokás ő hozzá fordulni, hanem ha az »ország dolgáról« van szó. Kis Miska a magas politikában van otthon, ujságja is jár; és talán ha

^{1) 2)} Szontágh Pál e két költeménye nem a nyilvánosságnak volt szánva, hanem inkább az asztalfiók számára íratott s hogy mi azokat, különösen a másodikat — a szerző bocsánatát kérve és remélve — mégis közöljük, történik azért, mert meg vagyunk győződve, hogy a közönség örömet olvassa tőle az is, a mit egy komor pillanatában, borongós kedélyhangulatban irt s a miről mi szeretjük hinni, hogy ez nála inkább csak egy ötlet, egy borús momentán benyomás, de nem lelke mélyében gyökerező meggyőződés és érzület kifejezése. Szerk.

éjszaka felköltve, azt kérdeznék tőle: mit gondol most a muszka cászár vagy római pápa? arra is meg tudna felelni. Megfelel ő még pedig nem úgy immel-ámmal találgatva, hanem határozott bizonyossággal — akár meg is esküszik reá.

Azért hát ne is csodálkozzék senki fia, hogy Miskának, kivált tisztujításkor vagy követválasztáskor, oly nagy tekintélye van, ezt ő a tudományának köszönheti. No járult hozzá még valami egyéb is, a mit neki a jó isten adott, ingyen kegyelméből. Ez pedig az ő nemesi származása, mert nagyatyja 1848 előtt nemesek hadnagya volt, még ő maga is két diák-iskolát járt végig; de apja kora halálával hazajött anyja mellé gazdálkodni — még akkor volt miből — s itt maradt, míg katonának el nem vitték, hol fel is vitte egész a káplárságig és ezzel a »ranggal« tért haza.

Nagy adománya volt nála a jó istennek az is, hogy Miskát sohasem hagyta el a jó kedve; nem gondolt ő a holnappal soha és igazán csak mára kérte az istentől a mindennapi kenyeret.

Pedig lett volna a búbánatra is elég ok, mert katonasága alatt meghalt édesanyja is és a neki küldözgetett pénz miatt adósságot hagyott hátra, mely az uzsorás kamattal annyira növekedett, hogy külsőségét csaknem az utolsó holdig megette; csak a ház maradt meg; az is eléggé szomorú állapotban.

Ez azonban Kis Miskát le nem verte. A mezei munkától ugyan elszokott a regimentnél; talán derogált is már neki; szolgálégynek még kevésbé állhatott be: hát fogta magát és beállott népboldogitonak.

Szerencséjére éppen jött egy tisztujítás, vagy mint ő hívta: restellatio és Hidvéget ki vitte volna be a tisztválasztásra más, mint Kis Miska, kinek legnagyobb szája volt a faluban, ki ujságot is olvasott és kit az urak mindkét oldalról ugyancsak i g y e k e z t e k m e g n y e r n i. Ő pedig kieszelte, hogy honnan várhat többet és hasznos szolgálatainak lett is annyi eredménye, hogy tisztujítás után házát újra fedette; egy tehénkét is ragasztott az akolba; zsebében csörgött az egyforintos tallér; — mindezeknek végeredménye pedig az lett, hogy Miska házasságra gondolt és körül is nézett a falu leányai között.

Nyalka, huszáros legény volt Miska, úgy, hogy mikor sötétkék ezüstpitykés dolmányában, fényes posztó nadrágjában s kifényesített csizmájában, melyen a sarkantyú csak úgy pengett, végig ment: annyi leány, menyecske mondott »jó napot« neki, hogy alig győzte árvalány-hajas kalapját emelgetni.

De Miska természetinél fogva nem volt kapzsi és Vig Rózsát, a falu legszebb, de talán legszegényebb leányát választotta, ki szépségén kívül alig hozott egyebet a házhoz annál a vetett ágynál, mely ott pompázik az első szobában.

Kis Miska nagy emberismerő volt és igen jól tudott a hidvégiekkel bánni. Folyton a hidvégi világ közepén (értsd a korcsmában) élvén, ismerte a falubelieknek legkisebb óhajtását is; és elég ügyes volt minden újabb választási esetenél éppen ezt a kivánságot kötni az ő kiválasztott »emberéhez«, a mely akkor éppen napi renden volt.

Egy Periklesz idejében népszónok, vagy egy római tapsvezető nem tudta volna a népet pártjára ügyesebben megnyerni; de a Miskában még az az ügyesség is megvolt, hogy a jövőre is gondolt, és biztatásait mintegy Augur vagy kétfelé magyarázható feleletekben, vagy csak jelek által szokta kifejezni.

— Hát azután, ha Nagy János uramat megválasztjuk — kérdi tőle az öreg biró egy szélsőbali választáskor — visszajön ?

Kis Miska nagy szemeket csinált, mintha előbb nem értené, azután fejével intett, hogy megértette.

— Vissza hát! . . . Már hogy ne jönne vissza? Ha ide várjuk mi közénk!

Erre aztán volt nagy lelkesedés.

Persze, hogy az öregbiró Kossuthot értette; Miska pedig utólag a megválasztott képviselőre magyarázta. Midőn szemére hányták, egész komolysággal tette mentségéhez:

— Azt a M á s i k a t értette bátyám? Azt most nem bocsátja az anglus meg a francia, mert együtt akarják vele megverni a németet, meg a muszkát.

Eme magas politikai enunciatión aztán mind megnyugodtak.

A regalék-ügyében valami pör volt a falusiak és a volt földesur között s ez épen napirenden volt egyszer a választás idején Hidvégen.

— Miska jót állott érte, hogy meg fogják nyerni e pört, ha a hidvégiek Gerendyt választják.

— De hát igazán jót állasz érte Miska öcsém? — kérdi egy öreg gazdaember.

— Jót én, bátyám életemmel is; természetesen »ha többségbe jövünk«.

Hát többségbe is jutottak, mert Hidvéget, mely szorosán együtt tartott, rendesen a választó kerület többsége követte, habár a választott már a mérsékelt ellenzékhez tartozott is.

A pörből természetesen nem lett semmi. Ezért Miskát meg is interpellálták a korcsmában.

— Hát tehetek én róla, hogy nem jöttünk többségbe?

— Már hogy ne jöttünk volna öcsém, hisz' akkor nem Gerendy lenne követünk?

— Hát kendtek itt értették? — pattan fel Miska — én ott fenn értettem az ország házában; mert az efféle nagy dolog ott szokott ám eldőlni az országgyűlésen. És Miska addig magyarázta a dolgot, míg el kellett ismerni, hogy neki volt igazsága.

*

Soha se ijedt meg Kis Miska jobban, mint midőn az ujságban egyszer azt olvasta, hogy öt évre akarják kinyújtani a képviselők mandátumát! . . . Ez keserves napja volt neki; emlegette is az »ősi just« és megmondotta a korcsmában, hogy »olyan nincs« hogy ő ebbe beleegyezzen, mert az a magyar szabadságnak a sirját ásná meg. Persze, hogy mindnyájan helyeselték.

Még jobban boszankodik, mikor a tisztviselők kinevezéséről hall, vagy olvas.

De mi is lenne akkor Kis Miskából? Hisz most is meglehet ő róla pontosan ismerni, hogy hányadik esztendőben jár a képviselő s mikor volt az utolsó restellatió, — épen mint a tisztelendő úr tornáczán, azon hosszú kényesős üvegen, hogy lesz-e eső, vagy jó idő?

Miska tisztujítás idején új dolmányban, új csizmában jön s bajusza úgy kifenne, hogy minden közelálló szemét fenyegeti; a harmadik esztendőre már minden kopott; a nyalka csizma tarka, kitörve és a bajusz lekonyulva, csurgóra áll.

Ha ezt aztán Miskának szemére vetik: vállatvonva csak annyit felel: — Nem messze már a restellatió!

*

A mult választáskor azonban valami gonosz szellem szállotta volt meg a hidvégi választó-kerület képviselő-jelöltjeit. Egyik sem akart — hogy is mondják csak? — a választásba beleelegyedni,

Mindegyik azt mondta: »legyen a hogy lesz; válasszon ki-ki lelkiismeretesen meggyőződése szerint.« A korcsmák üresen állottak; a cigányok el sem jöttek a téglalevetőből.

— Az ördög látott ilyen választást! — boszankodott Kis Miska és e nézetében sokan osztoztak; de azért nem fordult fel a világ; folyt a mezei munka; a választás is megtörtént. Nem is azt választották, a kit Kis Miska akart.

A népboldogító szomoruan jött haza és egyre azt hajtotta, mennyi mindenféle áldás hullott volna a népre, ha az ő választottja lett volna a képviselő; de hiában, »nem számít ez semmit«; azokat meg oda túl »fizeti a kormány.«

Erre aztán a Kis Miska házába beütött a krach. A dolmány egyre rongyosabb lett; a csizmából itt-ott a kapcza is kilátszott; a sarkantyút beette a rozsdá. Az árvalány elhullott; míg a bajusz csurgóra állott.

Bizony csak kölcsönt kellett venni a házra is és a busás kamatot Kis Miskának nem volt miből megfizetni.

Az ősi telek előtt a nyár elején megütötték a dobot.

A szép menyecske, kit már a jó Isten két szép gyermekkel is megáldott, ott sirt a kapufélfához dőlve; a hidvégiek is részvételt nézték a dolgot; nem akart a becsárnál többet igérni senki.

— Ne sirj Ruzsám! — kiáltja oda Kis Miska, nyakunkon van már a restellatió!

E fölkiáltásra a menyecske elhagyta a sirást, az arcok újra kigömbölyödtek. Náthán is meggondolta a dolgot és tekintettel a restellatióra meg a legközelebbi reményekre, — visszavonta a licitacziót. . . .

De mi lesz Kis Miskából, ha csakugyan ez talál lenni az utolsó restellatió?

P. Szathmáry Károly.

Pusztá bokor.

Pusztá bokor, pusztá bokor,
 Napról-napra sorvadozol;
 Leveleid sárgák lettek,
 S azokat is egyre veszted.

Mit nyári nap-ragyogásnál
 Feketén a földre hánytál:
 Gyér árnyékod szertenyűve
 Terül most a fakó füre.

Hej, nem az vagy, a ki voltál:
 Megvénültél, elrongyoltál!
 Ágaid közt ott a fészek,
 De belőle hol az `ének?

— »Meddő sorsom, pusztulásom
 Még nem bántna, jó barátom!
 Ha levelem hullatom is:
 Volt legalább tavaszom is.

Hanem a tél nemsokára
 Ráviharzik a határra,
 És a deres avar felett
 Zivatarok üvöltenek.

S egyedül csak azt fájlalom,
 Hogy akkorra nincs már dalom.
 Melylyel a zord napok alatt
 Felderítsem unalmamat!«

Jakab Ödön.

Én tettem meg!

Életkép.

Lelki Gyula országos képviselő, nekem kedves jó barátom, elbeszélése után vetem papírra a következő élethű rajzot.

Ha számba akarom venni — beszélte nem egyszer a barátom — hogy kinek, minek köszönöm képviselői állásomat, csak egy bizonyos: az, hogy sem eddig tett szolgálataimnak, sem személyes tulajdonaimnak, sem annak a néhány ezer forintnak, amit elköltöttem rá, nincs épen semmi részök benne. Kegyelemnek köszönöm feltétlenül, annyi bizonyos; csak azt nem sikerült eddig megállapítanom, hogy ki ennek a nagy jószágnek egyedüli forrása, mert felette sokan követelődznek érte.

A választás napjára nem utaztam volt le, hanem itt a központon vártam nagy töprenkedve az eredményt. Meg is érkezett este felé, nem kisebb személytől, mint magától a választási elnöktől a távirat. Ennyiből állott. »Gratulálok. Megvan. Roppant erőfeszítéssel ugyan, de keresztül vittem. Gratulálok.«

Annak ugyan én is gratuláltam, hogy megvan; hanem arról, hogy Csergheő Mihály, a választás elnöke, egyszerre ilyen buzgó párthivem lett, nem is álmodtam. Bezzeg, a mig én ott izzadtam a választókerületben és nem egyszer közel állottam már hozzá, hogy egy kedvem szerinti káromkodással falba rugjam az egész dicsőséget, bezzeg ő az alatt egy lépést sem, de még egyetlen jó szót sem tett érdekemben. Sőt azt beszélte az egész világ, hogy pokolba kívánt volna engem is, a vetélytársamat is, mert maga áhitozott a képviselőségre. Most pedig egyszerre ő tett meg; ő vitte keresztül! Furcsa! De nem lehetett soká kételkednem, mert nemsokára megérkezett terjedelmes levele is, amelyben egész bizalmasan elmondja, hogy a főispán megbotránkozásig kétértelműleg viselte magát; az alispán tehetetlen, annak a pártfogása többet árt, mint használ; Lelki Péter unokaöcsém elléháskodta az időt; Csiga Laczi pedig, a kiben mindenek felett biztam, a leggaládabbul visszaélt bizalmammal. Ha ő nincs, már mint Csergheő Mihály, az ország csufja volnék most, olyat buktam volna.

Na hát elhittem.

Csakhogy nemsokáig lehettem boldog a hitemben, mert Cserteparti Esaiás urambátyámtól, az alispántól is levél érkezett s abban egészen másként volt elbeszélve a választás története. Csergheőt is említi egy helytt, de csak úgy, hogy az a mihaszna majdhogy elügyetlenkedte a dolgot, különben be van bizonyítva, hogy egyesegyedül és kizárólag ő kegyelmének köszönhetem a megbízó levelet. »Lent jártadkor nem tüntettem ugyan melletted — írja — mert dobbal nem lehet madarat fogni; hanem annál biztosabban dolgoztam kéz alatt. Én megtettelek téged országos képviselőinek, de te is állj mellettem a megyei politikában. Ott fenn sokat tehetsz. Jól tudhatod, mennyi romlást hozott a

megyére ez a Keselyü famillia, a mely árulással kapta grófi czimét. Nagy ideje, hogy kiszorítsuk a befolyásból.« stb. Tehát Cserteparti urambátyám tett meg! Ez is jól van. Hátrább a Csergheő Mihály érdemével! A főispánnak, gróf Keselyü Ábrahámnak több rendbeli igen érthető czélzásairól, Péter öcsém rokoni követelődzéseiről, Csiga Laczi gyorsan lejáráó váltóiról, mint önkényt érthető dolgokról, hallgatva most, csak egy báli jelenetet akarok elbeszélni.

Megpillantom — a jogász bálon vagy melyiken — választókerületem székhelyének ünnepelt divat-királynőjét, a szép ügyvédnét. Természetes, hogy egy pillanat alatt mellette termettem. Hát az én szép asszonyom duzzog; csak félvállról beszél. — Nagysád, az istenért, mivel vesztettem el mindeneknél magasabb becsü kegyeit? A szép asszony beszélni kezd és szemrehányásokkal halmoz el. Hogy én milyen hamar megfelejtkeztem a választásról. Pedig, hejh, ha ő nem lett volna! Menynyt lótot-futott érettem: mi mindennek volt kitéve. Hogyan fordította meg a dolgot kétszer is. Egyedül csak ő és csupán csak érettem. Már ha tetszik, ha nem, az ő fáradozása nélkül ma nem volnék képviselő.

Ugy van; hiszem, tudom, megesküszöm rá. Jó, hogy közel volt a feleségem, mert még baj lehetett volna belőle, annyira elhittem a szép asszony beszédét.

Minden mámor után bekövetkezik az émelygés. Nálam a szép ügyvédné bájos duzzogása után Prémes Pál ur személyes megjelenésében állott be.

Prémes Pál, Prémes Pál! hogy vitt volna el téged az ördögök nagyapja születésed előtt tiz esztendővel!

Ez aztán ficzkó a talpán!

Mikor felléptem volt, egy darabig nem is volt ellenjelöltem. Azt hittem, hogy egyhangulag leszek megválasztva minden küzdelem nélkül. Elfelejtkeztem volt mámoromban Prémes Pálról: arról, hogy egyhangu választás esetében három esztendőre menne tönkre az ő aratása.

Mert van neki hébe-korban egyéb hivatala is a vármegyénél, de legfőbb kenyérkeresete a képviselőválasztás.

Akkor is, a mikor engem kijelöltek, addig firtatott, szaglárkodott szerteszét, a mig egy bukófélben lévő bárót megfogott ellenjelöltül. Persze, hogy az ő báróját nem vettem komoly számba; de volt esze hozzá Prémes Pálnak, hogy kettőnk versenygésével biztatva, egy nemzetiségi jelöltet is beugrasson harmadiknak.

A dolog kezdett bonyolódni és Prémes Pál megkezdhette művészetét.

Legelőbb a bárót fejte meg ezerötszáz forintig. Mikor aztán attól nem volt mit kapnia többé, akkorra az én párthiveim arra a meggyőződésre jöttek, hogy megválasztatásom csak ugy biztos, ha Prémes urat megnyerem.

Alkudoznom kellett vele.

Első követelése az volt, hogy térítsem meg azt az ezerötszáz forintot, a mit ő a báró érdekében elköltött. Mindenki tudta, hogy egyetlen krajczárt sem költött a gazember, hanem ő csikart ki épen ezerötszáz

forintot a bárótól: de a végén mégis el kellett fogadnom követelését.

Már most hivemmé lett: épen úgy dicsért agyba-főbe, mint a hogy gyalázott elébb. Bizzam csak rá, most már bizonyos a siker! Hanem biz' a költséggel jár. Rendre-rendre kicsikart még tőlem ezerhét-száz forintot a folyó költségekre. Abból sem költött el semmit; hanem választás után benyújtatott hozzám korcsmai dorbézolásairól valami négyszáz forintra menő számlát.

Ez az ékes mákvirág keresett fel képviselőségem második évében. Elfogyott a választási bevétel; nem tudta bevárni a harmadik esztendő. Azzal állott elő, hogy ő szerencsétlenje az én képviselőségemnek. Igazságos pereit azóta mind elveszti, mert a bírák a báró párthivei voltak. A megye fejei is duzzognak rá azóta: nem kaphat semmiféle hivatalt. Hát csak kölcsönöznek neki pár száz forintot a jövő választásig; akkor aztán becsületesen megadja. Vagy úgy se bánja, hogy eszközöljek ki részére egy kataszteri becslőbiztosságot.

Ebbe az utóbbiba belekapaszzkodtam, gondolva, hogy szép szóval lerázom a nyakamról.

A biztosság elnyerése végett megteszek — mondám — minden lehetőt.

Köszöni alássan — azt mondja — addig hát már csak letelepedik itt nálam; mert arra való költsége, hogy a vendéglőben éljen, nincs.

Meddig telepedik le nálam?

Hát a meddig a kinevezési okmányt kezébe kapja.

Jaj, a gazember! A végén még én örvendettem, hogy százötven forint kidobásával eltuszkolhattam. Azt mondta, mikor elvette, hogy igazán derék ember vagyok; de ő annál többet is érdemel, mert képviselőnek egyedül ő tett meg.

Vigyén el az ördög!

Épen a Prémes Pál szemtelenkedéseivel foglalkoztam egy alkalommal, azon tépelődve, hogy miként lehetne valamely hatályos törvényt kieszelni az ilyen élődiék ellen, — midőn haza érve, jól ösmert hatalmaskodó hang üti meg füleimet.

Ah, ő nagysága, az anyósom megint csókolni való kedvében van!

Felettem folyt a prédikáció.

Hogy én milyen haszontalon, milyen könnyelmű, milyen tiszteletlen vagyok. — Ezt mind a szegény feleségem szenvedti, a ki bizonyosan sír a prédikáció alatt. — A prédikáció tovább folyt: hogy eddig bizonyosan a dologházba jutottam volna a magam emberségével; mindent neki köszönhetek, már tudniilik az anyósomnak; képviselőnek is ő tett meg.

Dühösen nyitottam be az ajtót.

Feleségem sirt; anyósom végigmért a szemével és kinézett az ablakon; kis fiam meg, a közös becze, hozzám futott nagy duzzogva s véghetetlen kedvességgel elkezdett fecsegni.

Halljad csak, miket beszél ez a csúnya nagymama. Pedig képviselőnek téged én tettelek meg, mikor azt a szép piros tollat viseltem és mindenütt kiabáltam, hogy éljen papa.

Gutaütés és nevetés környékezett egyszerre. Fiamat szerettem volna összevissza csókolni, anyósomat meg az ablakon kidobni.

Egyiket sem tettem, hanem mondám: köszönöm alásan, hogy megtettetek; le vagyok kötelezve; hanem arra kérlek, hogy többé meg ne tegyetek valahogy!

Réthy Lajos.

Érett gyümölcs.

Ha érett a gyümölcs, lehull a fáról;
Czélját elérte, jobb már nem lehet:
Kiaknázta a földet és eget,
Onnan és innen gyűjtve a javából:

Tavaszi viráginak mézes illatja
Virágának illatjával vegyült;
A nyár tüzében nedve áthevült;
Hosszú ősz csókján finomult zamatja;

Üde keblében érett magvát zárja,
Mely más tavasz ébresztő hangját várja.

* * *

Boldog, ki érett, ha leszáll a sirba!
Kiről lassacskán a salak lehullt;
Ki megöszülvén, mindinkább javult:
Ki tiszta lap, szép s jóval teleirva;

Kit sorscsapása el nem keserített,
A jószerencse meg nem ronthatott;
Ki áldva a vihart, s derült napot,
Örömből, búból jóságot meritett; —

S most hosszú, példás pálya végén állva,
Oktat, vigasztal, biztat, bátorít;
Miként a tájra biborfényt borít
Az éltető nap, nyugalomra szállva. —

De annak jaj, ki sír felé haladva,
Nem érik, s tisztul; de satnyúl rothadva!

Nicolics Sándor.

A villám.

Elbeszélés.

Egy kis ősrégi furcsaság ama balatonmelléki kis falu ott a nagy hegy alján.

A templom mintha félne a Balatontól: neki eresztett toronnyal rohan a vöröses, kopár hegytetőnek, a házak megijedt tekintettel lefelé tartanak, hogy piszkos, barna homlokukat megfüröszszék a kékes habokban.

Az utak és utcák is oly kinosan futkosnak le s föl, hogy látukra minden emberi borda megszólal, s a lélek önkénytelen mennyei pátronusára gondol.

Pedig sok a kő; ember, állat remegve emelgeti bokáit; a hegyről megomlik, szakad, gurul; de kár volna a régi világ szokásos emlékeit fölforgatni, mert akkor talán az embereket is ki kellene rázni ősi gúnyáikból.

Mert az emberek is emlékek, még pedig kétféle emlékek; az egyik nemes, a másik meg jobbágy; mind a kettő együtt paraszt volna, ha ugyan valaki szemükbe merné mondani. Az eörsi nemes nép úgy szólítja egymást, hogy: polgár!

A nemes »polgár« és a jobbágy »ember« közt különben nem igen van sok különbség; az is vászonban jár, ez is inget visel; egyik is a földet túrja, a másik is kapát emel; a nemes uri rangja ép úgy nap-számba jár, mint a jobbágy kérges keze, s egyformán iszszák a pálinkát, káromkodnak nagyokat és kerülik a szegény papot, mint igazhitű török a boros kancsót.

Az asszonya is egyforma; a nemes asszony ép oly paradicsomi saruban tapossa a sarat mint a jobbágy-asszony, s mezőn, szőlőben együtt dolgozva, együtt pletykálnak, hazudoznak és együtt vénülnek meg.

A gyereke se különb; a nemes kölyket a jobbágy gyerek, és a jobbágy kölyket a nemes gyerek veri el, s együtt henteregnek porban, sárban és közös erővel lopnak almát, körtét, szilvát, — legényke korban meg csirkét, tyúkot, réczét, malacgot. Még egyet is szeretnek: a kiért aztán meg is fojtogatják egymást.

A leánya is egyforma; se nem szépek, se nem rútak, hanem aféle közönséges halavány virágok, ki sovány, ki pufók arczczal, s míg hét-köznap rongyban járnak, vasárnap selymet és czipőt viselnek. Szeretni is úgy szeretnek, hogy egyszerre háromra is kivetik a hálót, s válogatósak, mint a mesebeli királykisasszony.

Igy minden egyforma, de azért a nemes mégis dicsekedve emlegeti, hogy a nemesség birtokát árok meg határkő választja el a jobbágyok vidékétől.

Egyik is szegény, a másik is szegény; hanem a nemes azért mégis kevély, büszke és sokat beszél a régi jussokról, s bárha minden megváltozott is, — a nemes kevélysége mindig maradandó!

Csak a napsugár, az áldott, arany napsugár alázatos és megmelegít minden hajlékot és minden szegény szívet.

A nap minden reggel oda süt, a hol legjobban fáznak: a csikósok tanyájára.

A hegyoldalban beváltak öt-hat hajlékot, sorban egymásmellé és a falu elnevezte csikósok tanyájának; pedig nem lakik ott csikós, csak pásztorember, meg olyan szegénység, ki másutt tetőt nem talál. Ez a szomoru kastély oda néz ki a Balatonra; szemei előtt csillámlik a nagy vitzükör; a habok zugása és a hullámok elhaló mormolása behallik a sötét kamrákba, átrepül éles asszonyi hangon, zürzavaros gyermekszívajon, terjed mint a fény a legutolsó kamráig s egy rozzant czölöpágy hosszu, mély sohaján törik meg...

Ez a hosszu, mély sohaj egy vén ember sohaja, ki hosszu kezeivel idegesen kapkod, mintha valakit keresne vagy valamit várna; éles, csontos arcza színtelen, mint a börtönlakóké és széles, nagy vállaira hosszu, sűrű haj omlik, fehérén és lágyan, mint a frissen esett hó.

A nyitott ajtón bemosolygott a napfény, de ebből a fényből, sugárból, mely a kicsi kamrát bekalandozta és ránczos homlokán is átsurrant, nem látott semmit se, mert vak volt mind a két szemére.

A világot régóta nem látta; régóta sohajt és kiabál, hogy: kenyeret adjanak!

Mindig éhes; szüntelen kenyeret kér, s nincs oly könyörület, mely éhségét csillapítná!

A legkisebb zajra figyel; vár és mindig vár s ha egy eltévedt egér csalódva czinczog a puszta fal tövében, rögtön kitör belőle az éhség lázas kiáltása.

— Boris, Boris! adj valamit! s csak nagy sokára csöndesül el.

A vak ember felesége: egy kis összeszáradt anyóka, fejét csóválva, kidüllesztett ajakkal dümmög, mormog magában.

— Apjuk! hát hol vegyem? isten vagyok vagy ördög, hogy neked kenyeret teremtsék.

— Ne haragudjál, anyjuk; jól van, hát ha nincs!

És soha sincs.

Az asszony öreg, erőtlen; a dolog már nem megy neki; ingyen senki se ád; napszámba nem igen hívják, mert vén asszony munkája olyan, mint a megfagyott málé ize.

Boris asszony is sovány, éhes és keserű, mint a kárhozat könye.

Elindul tizszer is napjában s bekopogtat szegényhez, gazdaghoz; bolondokat beszél; tréfás mondókákkal áll elő még megboldogult fiatal korából, s megrázva kicsiny természetét, vár, lesi az alamizsnát; de csak kaczagnak, nem értik fájdalmát; mire ő is kaczag — és odább megy.

— Ha ez az öreg ember nem élne: milyen szép volna a Balaton!.. sóhajtt magában minden isten adta napon.

— Boris! Boris, adj egy falatot!

Nem felelt.

A tüzhely mellé kuporodva, hervadt fejét vékony, sovány kezeiben tartá és maga elé bámult.

E vézna, nyomorult teremtsében erős, kitartó lélek lakott, meg-edzve a türelem és a nyomorúság iskolájában.

Mint husz éves leány sorsát Benő Péterhez kötötte, ki nem volt falubelije s hozzá még nem is polgár, hanem urasági vincellér; de olyan szemrevaló legény, hogy a környéki örsi polgár leányok seregesen jártak le a Balatonhoz, hogy a csinos legényt nézegessék.

Péter az urasági villában lakott, a dombos parton; magas, sugár természetét mindenütt látták: a villa előtt, a szőlőben, a kis gyöpen, nehéz kapával, fényes kaszával.

A kasza pengénél villogóbbak voltak sötét bogárszemei és fényes fekete haja; a leányok megbámulták, a menyecskék megirigyelték. Soha se fehérítettek a Balatonban annyi vásznat, mint a mióta Benő Péter a víz partjára került.

A parton sürgött, forgott a sok leány, s szájról szájra járt a faluban: menjünk vásznat fehéríteni!

Vásznat fehérítettek, de legényt mentek nézni; égették a sziveiket és sóvárogtak Benő Péter után.

Ha Péternek kapások kellettek, futott a fehér nép; mindenki ott akart lenni. Gyomlálni még a menyecskék is eljártak; egész tábor asszony dalolt, dévajkodott juliusi napokon, hogy Péternek a feje belesédült.

A vén asszonyok kiszidták, megszólták a hajadonokat, hogy: mit bolondulnak egy cseléd legény után!

Az igazat megvallva: nekik is tetszett a legény; csupa irigységből lármáztak, hogy nekik már nem szabad szeretni.

De szabad volt a leányoknak; s meg is szerették Benő Pétert de senki úgy nem szerette, mint Miskei Borcsa.

Hiába volt irigység, áskálódás, rágalom: egy pár lett belőlük.

A mérges szivek megesküdtek, hogy leforrázzák Borcsa égő piros arcát, kikaparják két szép szemét és tövestől kitépik aranyszín hajfonatát.

Se eskű, se átok el nem tántorította őket egymástól.

A boldog esztendőkre örömtelen napok jöttek.

Egy este Benő Péter betévedt a korcsmába s ismerőseivel késő éjig eliddegált.

A füstös ivóban sokan voltak: férfiak, legények, asszonyok; s egy neki búsult legény két szál cigánynyal huzatta a szomorút és kurjantott, hogy rengett bele a rossz épület.

A szeretőjét hagyta ott: azért búsulta el magát.

Éjfél felé lassankint haza mentek; Péter is elindult, de alig hagyta el a korcsmát, a szomszéd házból egy árny tartott felé, s mire észrevette magát, maró folyadék égette arcát . . .

Egyszerre koromsötét lett a világ előtte; fájdalmas orditással kapott fejéhez, de szemei nem világitottak többé.

A kurjongató legénynek szólt a boszú, s őt találta.

Benő Péter világtalan koldus lett.

Az élet minden gondja az asszony vállaira nehezedett; neki kellett a kenyeret előteremteni annak az erőteljes, egészséges embernek, ki egész nap csak enni kért, mint a gyermek.

A szegény asszony a megpróbáltatás első éveiben kora reggeltől késő napestig húzta a terhet, míg meg nem tört a nehéz kereszt alatt.

Sokan sajnálták; sokan érzéketlenül nézték küzdelmeit.

Mig fiatalabb volt, munkát mindenütt adtak; került kenyér, akadt krajczár; de mióta az öregség éles barázdáit arcára rakta, nem igen hívogatták senki házához.

— Nem bírja már; többet pihen a sorban mint a fiatalok; s végre is félmunkáért senki se fizethet!

Igy beszélt a falu.

Mikor nem került munka, eljárt látogatóba az ismerősökhöz, csak hogy teljék az idő, s ne hallja odahaza a világtalan nyöszörgését és könyörgését. Minden szó, minden sohaj a lelkét hasogatta; kisírta minden könyvét, csontig tördelte kezeit s úgy elszáradt, mint az utszéli fa, melyet a villám ütött meg. Sokáig bizott, remélt, hogy Isten megkegyelmez neki; de a kegyelem késett és az öreg ember mindig éhezett, s mindig azzal fogadta: mit hoztál anyjuk?

Mit hozott? Nem merte megmondani, hogy ő is roskadozik az éhség miatt, s alig birt reszkető lábain megállani.

— Meghalok anyjuk, meghalok, ha meg nem könyörölsz. Jőjj ide hozzám, édes feleségem; légy te a régi Borcsa; tudod, mikor a diófa alatt fejemet az öledben tartád. Akkor úgy szeretted, úgy megsimogattad fejemet s lopva csókolgattál... Jer ide, Borcsa; édes öregem!

Az asszony odaült melléje s karját vállára tette.

— Megöregedtem ugy-e anyjuk? vén vagyok, mint Gáspár, a sirásó...

Boris asszony megrázkódott; hát ő nem úgy néz-e ki, mint egy kisértet? ha az öreg látná: megborzadna ettől a rozoga hüvelytől, kiből kihalt minden lobogó láng s az élet csak pislogó mécs benne.

— Nem szivelhetsz, anyjuk; tudom, hogy terhedre vagyok; szeretnéd, ha meghalnék; de látod, ne haragudjál, nem tehetek róla, hogy élek...

— Ne beszélj ilyeneket apjuk!

— Emlékezzél csak — hogy szerettelek téged, édes öregem? milyen jól éltünk! mindenből a javát adtam neked; te kaptad az első érett meggyet, az első körtét, az első édes gerezdet. Látod, én most is úgy szeretlek! s ha tudnám, most is neked adnám a jobbat s soha el nem hagynálak...

— Ne panaszkodjál Péter! Isten lát és hall mindent.

— Nem akarlak Boris megbántani, de kérlek: szánj meg, mert sokat kinlódok, sokat éhezem...

A vak ember térdeire könyökölve, fejét kezeibe rejté s elcsöndesült.

Az asszony a zokogástól reszkető ajakkal megcsókolta urát és kiosont a kamrából.

— Boris! Boris ne hagyj itt!

A vén asszony már künn volt az utcán, s minden erejét összeszedve, sebesen ügetett le a Balatonhoz.

— Nem birom, nem birom tovább! Isten bocsásson meg nekem! — mormolta magában, s mintha vad örület kergette volna, rohant a háborgó tengernek . . .

A dombos parton azonban megállott; szemeit ott feledte az urasági villán, hol szerelmes napjait töltötte.

Másé volt már a villa; más volt a vinczellér, de azért minden fa, minden fűszál ismerősen integetett; még a nagy diófa lombja is nyájasan üdvözölte, mintha mondta volna: ne menj el, maradj itt!

Egy tétovázó tekintetet vetett a viharos hullámokra, s remegve megfordult és a parti ösvényen föl a villa előtt termett.

A szőlőlugas mellett elhaladva, egyenesen a nagy diófa alá ment és földre vetette magát.

Fáradt volt és nagyokat lélegzett.

Majd álmadozásba merült és a multakat látta ragyogó, vidám örömmel fiatal lelkében. Péter ott kapált a szőlőben és ő kötényével letörülte izzadt homlokát. Péter fütyölt, ő meg dalolt. Szétnéztek, hogy nem látja-e a szomszéd, és lopva csókolóztak. A szomszédok látták, nevettek és irigykedtek. De mit a világ, mit a gonoszak és az irigyek a szerető sziveknek? A madarak is biztatták, hogy csak szeressék egymást, hogy csak csókolózzanak . . .

Az álmadozót egy durva hang riasztotta föl merengéséből.

— Hé, öreg menyecske! a ropogós mindenét: mit keres itt mi nálunk? kiáltott a vinczellér s olyan mozdulatot tett, mintha föl akarta volna rugni.

Boris asszony föltápászkodott, idegenül nézett szét s szó nélkül haza indult.

A nyomorúság pitvarában ismét a régi jajszó fogadta.

— Adjatok, adjatok egy darab kenyeret! Boris, te vagy?

— Én vagyok öreg! Várj csak, lesz kenyér . . .

A Balaton bömbölve hullámzott tajtékos ágyában s oly iszonyú erővel zugott, hogy a föld inogni látszott és a fák meghajtották derekukat. Az égen sötét fekete felhők viaskodtak; a villám vakító fényt lövellt a tájra, melyen szilajul vágatott végig az északi szél.

Boris asszony fázva, dideregve rongyos köntösében, végigjárta a felső utczasort, de sehol se talált irgalmas lelkekre.

— Csak akkora falatot adjatok, mint az öklöm! — könyörgött minden házban.

— A falat itthon is elkél; eleget adtunk.

— Isten megfizeti, segítetek, mert elvész az öreg ember.

— Ott hadd vesszen: minek él olyan soká.

A szegény asszony kétségbeesve mondta:

— Mit csináljak, ha nem tud meghalni?

— Üsd agyon! mit vesződöl vele? — kiáltott egy istentelen hang s bevágták a kéregető után az ajtót.

Üsd agyon! suttogta a vén asszony, s mint a tébolyodott, botor-kálva lépett be a kamrába.

— Boris, Boris! mit hoztál? adj valamit, ha Istent ismersz.

— Nem adhatok apjuk, mert nincsen!

— Nincsen!? édes jó teremtőm, hát így kell elveszni? mért is nem szólítasz magadhoz?

— Bár elvenne, bár még ez órában elnyelne engem is a föld!

A vak görcsösen kulcsolta össze kezeit és fuldokolva mormogta:

— »már ő is elhagyott!«

— Nem hagyta el; de senki se segít, senki se ad. Járok, koldulok házról házra; zörgetek, kérek, könyörgök, de megunták már a sok kéregetést.

— Csak te ne untál volna meg...

— Nem untalak meg; hanem nem kellünk mi már se istennek, se embernek. Azt hiszem, ütött az utolsó óra; én sem viselhetem többé gondodat.

— Ne hagyj el; maradj itt! esedezett a szegény öreg s kinyújtotta kezeit.

— Itt vagyok!

A sötét kamrába időnkint be-bepillantott a villám, mintha tudni akarta volna: mi történik oda benn?

A vén asszony a sarokban guggolt, s tépelődve tekintgetett az öreg ember felé, ki kinosan nyögött s érthetetlen szavakat dadogott.

Boris asszony lelkét sötét gondolatok ostromolták. Minden gondolat azt beszélte: mire vársz? mit remélsz még, mikor az isten is elhagyott? Nem emlékszel, hogy azt mondták: üsd agyon! Ne gondolkozzál sokat, mikor a nyomor egyre azt suttogja: nem vétek! nem vétek! csak szabadítsd meg őt az élettől. Szereted őt? akkor: üsd agyon! jót akarsz vele tenni? akkor: üsd agyon! Mit habozol? menj, szabadítsd meg őt kinjaitól, s ha az emberek nem könyörültek: az ég meg fog neked kegyelmezni!

A szörnyű gondolat mind inkább erőt vett rajta, s föl nem érte észszel, hogy ő, ki soha senkinek életet nem adott, most isten dolgaiba avatkozik.

A gyöngye asszonyi teremtés, szorongás nélkül fogta meg a vak ember kezét.

— Jőjj, Péter! menjünk Almádiba a komához.

— Az isten is megáld Boris, hogy elviszesz valamerre; hanem mit csinálunk a kománál, mikor ő is szegény ember?

— Ha kenyeret nem is, de legalább ad egy jó szót.

A vihar mulóban volt s így hamarabb értek le a Balatonhoz.

Boris asszony a tóhoz érve, az öreg embert keskeny padlón a vízre vezette.

— Hova viszesz anyjuk? — kérdezte az öreg.

— Ladikon megyünk Almádiba, mert süppedékes az út.

Az asszony eloldott egy halászcsonakot s besegíté az öreget.

A halászkikötőből a szabad, nyílt tóra értek; a sötét hullámok és szédítő örvények már eltűnedezték s csendes habokon ringott az ócska jármű.

Az öreg ember fázott, s megrezzent minden evező csapásra, mely messze és messzebb vitte a csónakot.

— Fázom anyjuk; messze még Almádi?

— Mindjárt ott leszünk.

Az eső nagy csöppökben kezdett hullani; a vak ember erősen tartotta magát, s bár önkénytelen remegés szállotta meg, de a boldog remény, hogy nem sokára partra szállnak, legyőzte növekedő félelmét.

— Csupa víz vagyok anyjuk; messze még Almádi? s úgy tetszett, mintha imádságot mondana.

Boris asszony némán, alig lélegzve az öreghez lépett.

— Itt vagyunk, szállj ki!

Benő Péter fölállott s felesége karjába akart kapaszkodni, de az asszony egy lökéssel a vízbe taszította.

A nyomorult teremtés megszabadult a boldogtalantól, de a nagyobb teher a halál borzalmával ott ült a szive mélyében.

A csónak tovább lebegett a sötét vizen, melyet újabb erős légáramlat hullámszerűen ringatott.

A sirályok sikoltozva menekültek a partok felé, megriadva a közeledő vihar szelétől.

Boris asszony megborzadva nézte mint kergeti az éjszakai szél Almádi felől a hullámokat, melyek pokoli harsogással túlzengték a partokat és elnyeléssel fenyegették a csónakot.

A merre nézett, mindenütt homály, útvesztő sötétség; előtte a zugó tenger, fölötte a haragos ég gyilkos mennyköveivel, lelkében félelem és rettegés a haláltól, mely társul szegődött hozzá.

Fázva, dideregve, megrázkódott minden hullámütésre, mely hol arczon csapta, hol nyakon találta és minden csöpp vérért küzdelemre hívta.

A hullámok beljebb és beljebb ragadták a csónakot, mely majd a magasban lebegett, majd halálos örvények mélységeibe esett, s minden perczen közel volt az elmerüléshez.

Boris asszony kimerülve ejtette ki kezeiből az evezőt, s a kétségbeesés végső erejével kapaszkodott a hajó orrába, de ebben a pillanatban iszonyú csattanás rázkódtatta meg a levegőt s a csónak vakító fény közt tünt el.

László Mihály.

P a l i n ó d i a.

Nagy bánatom van, szörnyü bánatom!

Kerget, kísért utatlan útakon.

Ugy megrontott, úgy összeforrt velem,

Hogy lelkemről nem téphetem le, nem!

Mig ifju voltam, küzdöttem vele ;
 De íme, megjött életem dele,
 S melyet hiszékeny ifjuság ígért :
 Az a világ csak légvár, semmiség.

Óh, éltem átka, sűrű rengeteg,
 Van-é utad, mely kifelé vezet ?
 Van-e túl csöndeden, homályodon
 Napos, virágos hely, hol nyughatom ?...

Örök magányban, életem delén
 Meghasonolva a reménnyel, én
 Itt állok s vissza már nem térhetek.
 Nem kezdhetek egy másik életet.

Gonosz lidércz, ki egykor biztatál,
 Ki, hogy kövesslek, csábítgatál :
 Meddig kövessem áltató nyomod' ?...
 Végső szavam hozzád : Légy átkozott !

Sokáig, bár a szívem vérezett,
 Koldus-reménnyel áldottam neved'.
 De te a szenvedőt kigúnyolod.
 Jaj, a ki hisz neked. Légy átkozott !

Ki tudja, meddig bírja még szívem
 S hol roskad össze majdan vériben...
 Nem bánom én, akárhol, egyre megy :
 Mentsvár minden hely, hol pihenhetek.

Reviczky Gyula.

S z e g e d.

Immár előttünk az újjáalkotott Szeged ; a modern építészet igényeinek megfelelő köntösben. Épületei díszesek, utczái rendezettek, sétányai szemre valók ; egész külseje takaros és imponáló egyszerre. Karsu hidak ivelik át a Tisza medrét, mely hatalmas kőfalak és rakodók közé szorítva a közlekedés érdekeinek szolgál s nem a rombolás démonának többé. A merre nézünk, sürgölődő tevékenység és tisztultabb látkör ; a csüggedés és maradiság helyébe munkakedv és haladás lépett. Ilyenné lett a város alig ötfél esztendő leforgása alatt.

De ha nem leírással, hanem reflexiókkal kívánnók jellemezni Szeged átalakulása történetét, akkor azt mondhatnók: Mindent a mit napjaink eszmeáramlatáról, a materialistikus világnézetről és szűkeblü önzésről olvastunk, mindaz megczáfolva van azon alkotás által, mely a mai Szegedben nyert életet. Ki tagadhatná, hogy legszebb nyilvánulásaiban nem itt jutott érvényre a hő ragaszkodás a szülőföldhöz, melytől elszakadni akkor sem tudott a szegedi, midőn a legborzasztóbb katasztrófra következményei fenyegették; itt mivelts csodákat a nemzeti összetartozás érzete, mely nem riadt vissza semmiféle áldozattól, csak hogy faja fönmaradásának és további virágzásának megszerezze a kellő alapot, s itt nyert fényes igazolást korunk humanisztikus iránya, mely a világ-egyetem lényeit ösztönszerű köteléssel füzi össze, valahányszor a könyörület és irgalom cselekedeteiről van szó. Ezen magasztos emberi motivumokról meg kell emlékezni annak, a ki Szeged rohamos fölépülésének kiinduló pontjait kutatja.

Kulturhistóriai szempontból kétségkívül a legvonzóbb föladatok egyike, kifejtteni, miként lett Szeged azzá, a mi Amerika városainak gyors emelkedése példát nyujt arra nézve, mint válnak hihetetlen rövid idő alatt elhagyott vagy gyér lakosságú telepekből kimagasló és népes városok. Ezek a példák csak végső eredményükben s nem egyuttal fejlődésük mozzanataiban nyerhetnek alkalmazást Szegeden. Amott a város keletkezik, úgy szólván önmagától, a dolgok menetében van valami rendszeres és fokozatos; ott nem léteznek traditiók, melyek az embereket bizonyos átöröklött viszonyokhoz alkalmazkodni késztetik; ott új minden, újak a lakosok, új összes érzelmi és gondolati világuk s az eszmék érzékitésének módját nem meggyökeredzett előítélet vagy praoccupált álláspont, hanem egyes-egyedül a dolgok természetéből folyó szükség érzete irányítja. Azért mondhatjuk, hogy a fejlődés ott természetes, mintegy önmagából folyó.

Amde Szeged volt valami, mielőtt semmivé vált s ezt a valamit nem moshatta el a föld színéről az árviz. Szeged birt multtal; mint város, erősen kifejezett individualis vonásokkal dicsekedhetett s a ki itt alkotni akart, az nem alkothatott pusztán a helyzet kínálta elemekből, bármily előnyöseknek ajánlkoztak is, hanem annak számot kellett vetni az itt élt emberek speciális sajátságáival, pedig sok tekintetben hibás alapon nyugodtak ezek. Nem csupán arról volt szó, hogy teremtsünk várost, mely modern és magyar legyen, hanem várost, mely egyuttal Szeged legyen. Össze kellett egyeztetni a mult traditióit a jövő érdekeivel; találni kellett közvetítő módot, mely a sajátost az általános becsüvel, az ódonság szellemét az újdonság áramlatával, a conservatív maradiságot a haladás rohamosságával hozza összhangzatba. Valóban az emberek itt nem alkalmazkodtak egyedül a viszonyokhoz; inkább a viszonyoknak kellett alkalmazkodniok az emberekhez. De a következés megmutatta, hogy jól van ez így. Ma már Szeged nemcsak szebb, mint valaha, de egyuttal megóvta azon eredetiséget, mely az idők folyamán lényéhez füződött. Az ősi magyar szellem él benne, de csiszoltabb és nemesebb formák közt. Elmondhatni róla, hogy az első város, melyben a magyar faj mint városépítő jelentkezik. Kifejezettebben, mint bár-

mely magyar városban, nyilvánul itt valahára bizonyos intelligens hajlam a rend és csín iránt. Azt, hogy a régi Szeged, minden nagy terjedelme és népessége mellett is, alig volt egyéb egy nagy falunál, kicsinylés és sértési szándék nélkül bizvást elmondhatjuk. Sorsában osztozott annyi sok társának, főleg az Alföldön, melynek lakossága a mezei gazdálkodást üzvéen főfoglalkozása gyanánt, nem igen látszik érezni szükségét a városi élet kényelmi vagy épen fényüzési előnyeinek. Óriási területre szétszórva, aránytalanok és rendetlenek a magyar városok, még azok is, a melyek a »nagy« megkülönböztetésre tartanak igényt. Ez nem szemrehányás, annál kevésbbé, mert csaknem mindenütt mutatkozik a jó igyekezet, lehetőleg alkalmazni a haladó kor jelszavait, hanem csak egyszerű constatalása a főnálló állapotnak, melyet viszont sok tekintetben igazolnak a történelmi, valamint a hely- és néprajzi körülmények.

A mikor azonban egy komor éjszaka meghozta a régi Szeged pusztulását, majd oly tág tere nyílt a teremtő kéznek, hisz ugyszólván mindent újjá kellett teremtenie — akkor szakítani lehetett az elavult rendszerrel. Szerencsés kézzel szakítottak, midőn meghagyták ugy a régi szilárd alapot, hogy modern, a szépzészeteti és czélszerűségi igényeknek megfelelő alkotmányt építhettek fölébe. A vezető férfiak tapintatának és lelkes fáradozásának, másrészt pedig a lakosság értelmiségének és áldozatkészségének fényes bizonyossága, hogy sikerült oly nehéz napok közt oly rövid idő alatt megoldani a fölmerült vitás tulajdonjogi kérdéseket, hogy a méltányosság igényei kiegyeztethetők voltak a czélszerűségi szempontokkal s hogy azon számtalan apró, de fontos pontok, melyek egy város benső ügyeinek bonyodalmában fölmerülnek, simán és békés uton nyertek elintézését. S az által, hogy uralomra jutottak egy rendezett culturalis állapot tényezői, Szegednek mint városnak nem pusztán külső látványa nyert diszben, tisztaságban és rendben, hanem emelkedett egyuttal benső értéke, mert mind jobban érvényesülnek benne a civilisatio előnyei, melyek élvezésére csakis előrehaladott fölvilágosodottság képesít.

Szeged missiójának megítélésében csakugyan két szempont emelkedik ki s kíván érvényesíttetni a köz- és magánélet tüneményeiben. Szeged újjáébredése egy nemzeti ügy diadalával azonos; újjáteremtése egy civilisatorius földadat megoldása volt. E két szempont egyesítve egy valódi magyar kulturélet létesülését teszi lehetővé, mely míg tökéletesítőleg fog hatni a város körében, nem fogja hatását eltéveszteni a környezetre sem; s kétséget nem szenvedhet, hogy azon államrész, mely Délmagyarország néven ismeretes s a mely még annyira rászorul a magyarosító, a mivelődést terjesztő tényezők tevékenységére, jövő átalakulásainak vezéreszméit Szegedtől fogja kölcsönözni. Ép azért szükséges, hogy a rendelkezésre álló erők kifejtésével, a nemzet gondozásának minden eszközeivel ellátva kezdjen életet az új Szeged. Így sikerülni fog eloszlatni azon sokak által táplált aggodalmakat, melyek az óriási mérvben történt beruházások csekély kihasználhatóságából eredhető gazdasági válságtól tartanak, sikerülni fog továbbá szaporítani és gazdagítani a forrásokat, melyekből a város föntartásá-

nak és jólétének erőit meríti. Tegyük Szegedet központjává egy nagy vidéknek; a tanügy, a közigazgatás, a kereskedelem és ipar érdekei gyupontjává, mely áraszsa szét folytonosan, kiapadhatlanul világító és melegítő sugarait a város és környéke lakosságára. Mint a jövőnek szánt intézményeknél általában, kétségtelen, hogy Szegednél is lassabban, sőt itt-ott csak bizonyos pangás átszenvedésével lesznek a befektetett erők üdvös hatásai észlelhetők, de meggyőződésünk, hogy az a crisis csak átmeneti lesz, s ha sujt is egyeseket, a városnak mint ilyennek emelkedése szilárd alapjait nem fogja megrendíteni. Szeged a jövő városa, mely a kezdet nehézségeinek leküzdése után annál gyorsabban és biztosabban tör előre a haladás útján. A meglévő elemekhez csatlakozni fognak új és új életképes elemek, melyeket oda von majd a városi élet sok kényelmi és célszerűségi institutiója, a gazdasági érdekeknek megnyílt új terrenuma, a társadalmi érintkezés annyi sok kapcsolata. Hisszük, hogy ott a Tisza partján európai város fog emelkedni, megifjult örök jelképe gyanánt a nemzet culturszellemének, mely regenerálta s a mely alkotva Szegedet, saját létének próbakövét emelte ki a habok közül.

Halász Sándor.
